troçki

sosyalizmin güncel meseleleri

SUDA YAYINLARI

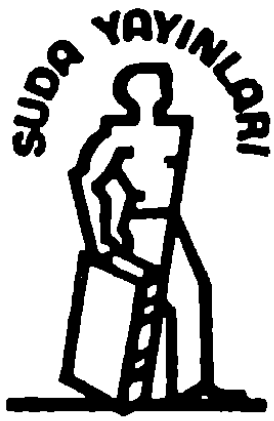

18

Birinci baskı: Şubat 1976

Dizgi - baskı : Arpaz Matbaacılık
Kapak baskısı : Evren Ofset
Baskı tarihi : Şubat 1976

TROÇKİ

Sosyalizmin Güncel Meseleleri

Türkçesi: Yılmaz Öner

SUDA YAYINLARI

P.K. 1 — Sirkeci / İstanbul
Salkım Söğüt Sok. 20/9
Yerebatan - İstanbul

Kitabın orijinal adı:

Problems of Every Day

(Günlük hayatın problemleri)

GİRİŞ VEYA SUNUŞ

«İnsana özgü olan hiç bir şeyi yadırgamam». Romalı oyun yazarı Terentius'un bu sözleri cük gibi oturmuştur tarihin içine, Montaigne fransızı ve Karl Marx almanı çok sevmişlerdir bu özlü ve köklü deyimi, üstelik rus devrimcisi Leon Troçki'nin düşüncelerinin müstesna kapsamı ve çeşitliğine de tıpatıp uyuyor. 1935'lerde Troçki, «politika ve edebiyat aslında benim kişisel hayatımın özünü oluşturur» diye yazmaktadır. Ancak, Marksist yöntemlerle donanmış o derinlemesine işleyen aklının deşip kurcalamadığı hemen hiç bir konu kalmadığı halde, Troçki'nin kendini böyle tanımlaması kendisine karşı da haksızlık ettiğini gösterir.

Onun mücadele hayatındaki dramatik süreç ve dönemeçler, karanlıktan birdenbire iktidarın doruğuna yükselişi, sonra birden sürgüne gönderilişi, sıkıntı ve yoksulluk günleri ve öldürülüşü ... yirminci yüzyıl tarihinde benzerine az raslanan olaylardır. 1917 Devrimi'nden başlayıp 1920'nin ortasına kadar uzanan ve bu derlemedeki yazıların çoğunun yazıldığı dönemi düşünün, bu dönem onun biyografisinin en hareketli çizgilerini oluşturuyor. Petrograd Sovyeti'nin başkanı ve Askerî Devrim Komitesi'nin yöneticisi olarak Ekim ayaklanmasının başını çeken oydu, Bolşevikleri iktidara getiren ve dünya tarihinde bir kapitalizm sonrası çağı ilk başlatan oydu. Dışişleri birinci komiseri oldu, sonra Kızılordu'yu örgütleme işini ve de kumandasını üzerine aldı. 1918-925 yıllarında savaş komiserliğini yüklenmişti. Lenin'le birlikte işçi devletinin kaderine öncülük etmek gibi korkunç bir sorumluluk onun daha büyük bir titizlikle işe sarılmasını sağlamakla kalmamış, Troçki bu devletin oluşmasıyla ilgili her ayrıntıyı görmüş, başkalarının, Troçki durumundaki bir liderin pek az dikkat edeceğini sanarak, devlet sorumlulu-

ğundan uzak saydıkları konu ve gelişmelere yüreklilikle ve derinliğine eğilmiştir. Troçki'nin devrimle olan kader ortaklığı rus hayatının her köşesine uzanmıştır.

Buradaki yazılarının eksenini kültür ile sosyalist devrim arasındaki ilişkiler oluşturuyor. Troçki kültürü çok geniş anlamda yorumlar. İnsanoğlunun giriştiği eylemin, oluşturduğu eserlerin bütünü olarak kültür, tabiata ait her şeyle çelişki içindedir. Kültür, zenginliği üreten süreçlerden tutun, töreler, ahlâk, yasalar, din, edebiyat, sanat, bilim ve felsefeye kadar, tarihî gelişimi içinde sosyal hayatın tüm yönlerini kucaklar.

Kültürün yeşerdiği toprak ana, ekonomidir, yanl halkın geçim araçlarını üretip mübadele ettiği ortamdır. Kültür faaliyeti dediğimiz şey, bütün çeşitleri ve sonuçlarıyla hep bu maddî tohumlardan yeşerir.

Sosyal yapı açısından üretim tarzı ile diğer unsurlar arası ilişkiler de Marksist tutumun ne olacağı konusunda pek çok yanlış anlamalar olmuştur. Troçki şöyle demektedir: «Ekonominin, bir bestecinin yaratıcılığını, hatta bir yargıcın kararlarını bile belirlediği görüşü, Marksizmin köhne bir karikatüründen başka bir şey değildir. Bütün ülkelerdeki burjuva profesörler kendi fikrî iktidarsızlıklarını örtbas etmek için böyle bir karikatürü yaymaktan çekinmemişlerdir». (Troçki, **Marksizmi savunurken** (in Defense of Marksizm, S. 118-119, Pathfinder Press)

Belirli bir sosyal oluşumun ekonomik temelleri kendl politik-kültürel üst yapısına organik olarak bağlıdır ve aralarında devamlı bir etkileşme-vardır. Üstelik bu temeller, son tahlilde, sosyal oluşumun karakterini ve evrimin süreçini de belirler. Tarihî maddecilik açısından, ekonoml, halkın yaşayışını, törelerini ve bilincini tüm şartlarıyla biçimlendiren ana faktördür.

Öte yanda, tevarüs edilen gelenekler ve sosyal kurumlar tarihî sürecin dengeli olmayan gelişimi sonucu, belirli bir toplumdaki ya da milletteki yapıcı unsurlar arasında derin anlaşmazlıklar doğururlar. Bu çelişkiler devrim döneminde, eski rejimin devrilip yenl düzenin ge-

reklerine uyan yeni ilişkilerin yavaş yavaş oluştuğu, zor şartlara katlanıldığı dönemde, özellikle kendini gösterir.

Genç Sovyet Cumhuriyeti'nin 1920'lerde sona eren dalgalanmalardan sonra yerine oturmaya başladıkça, o zor yıllarda, Bolşeviklerin karşılaştığı durum işte buydu. Teoride olsun, pratik hayatta olsun bütün kültür meseleleri geri bırakılmış bir ülkede ilk proleter zaferiyle su yüzüne çıkarılıyordu. Komünist önderler sadece politik, askerî, diplomatik ve ekonomik meselelerin ağır yüküyle başa çıkmak değil, eğitim, okuma-yazma bilmezlik, bilimsel ilerleme, mimarlık, aile ilişkileri ve başka bir yığın ivedi konulara cevap vermek zorundaydılar.

İşte çelişkilerin depreştiği bu dalgalanmalar döneminde Troçki bir sürü sorumlu işleri yüklendi. Lenin'le birlikte III.Enternasyonal'i kurdu ve ilk dört Kongre'nin en önemli bildiri ve kararlarını bizzat yazdı. İç savaş sonunda da, parçalanmış demiryolu şebekesini yeniden örgütledi.

Devrim sonrası Rusya'sına ilham veren baş aydın ve edebiyat eleştiricisi oldu. Troçki, hükümetteki bir sürü sorumluluklarına rağmen edebiyat yönünde büyük bir verimlilikle ürün vermenin üstesinden geldi. 1922-23 yaz aylarında, Lenin'le birlikte paylaştığı kültür politikası görüşlerini toplayan **Edebiyat Ve Devrim**'i tamamladı. Moskova'da toplanan komünist propagandacılar kongresinde tartışmalara katıldıktan sonra çeşitli töre ve davranışlar üzerine Pravda'ya bir dizi makale yazdı. İşte bunlar «Günlük Hayatın Meseleleri» adı altında yayınlandı ki bu kitabın ilk dokuz makalesi de bunlardan oluşuyor.

Gittikçe yoğunlaşan fesat ve uzlaşmazlıklar sonucu Savaş Komiserliği görevinden alındıktan sonra, Sanayi ve Teknoloji Komitesi ile Elektroteknik Geliştirme Komitesi'nin başkanlıklarını üstlendi. Böylece, sovyet bilim çalışmalarının gelişmelerini oradan kolayca yönlendirebiliyordu. «Hiç durmadan bir sürü laboratuvarları gezdim, deneyleri büyük bir ilgiyle izledim, en ileri gelen bilim adamlarınca yapılan açıklamaları dinledim, boş vakitlerimde de kimya ve hidrodinamik hakkında ders kitapla-

rı okuyordum ve kendimi hep yarı yönetici yarı öğrenci hissettim o dönemde» (**My life,** S. 519, Pathfinder Press) (Türkçe çevirisi: **Hayatım,** Köz Yayınları). Bu meseleler hakkındaki düşüncelerini 1925-26 yıllarında, bilim ile toplum arası ilişkilere ve bilimlere Marksist birer yaklaşım nasıl olabilir konusunda yaptığı bir dizi konuşmada dile getirmiştir.

Onun entellektüel faaliyetlerinin bu verimli dönemine ait makale ve konuşmalarının çoğu bu derlememizde yer alıyor. Bunların çoğu Troçki'nin **Sochinenia** (Toplu Eserleri) nin yirmi birinci cildinde başka makalelerle birlikte 1927'de (Kapitalizmden Sosyalizme) «Geçiş döneminde kültür» adı altında, Sovyetler Birliği'nde yayınlandı ve Troçki'nin orada artık resmî olarak yayınlanan son eserleri arasında yer aldı.

Lenin ve diğer komünist teorisyenlerle birlikte Troçki kültür politikasının değişik alanlarında izlenecek gerçek yolu göstermiştir, ama bunu Stalinci bürokrasinin sonradan aldığı despot tutuma baş vurmadan göstermiştir. İlk komünist önderler, kültüre yepyeni bir bilimsel yön verme girişiminde bulunurken rekabetci mücadeleye ve doktriner denemelere geniş bir imkan tanımak istediler.

«Tarih hiç bir şeyi bedavadan vermez. Bir tarafta - politikada- kısıtlama yapsak, bu kısıtlamayı bize öbür tarafta -kültürde- ödetir», Troçki 1923'de böyle diyordu, ama giderek gözle görülür hale gelen şeyleri o artık göremiyecekti: Rusya'nın geri kalmışlığına yalnız kültür yönünde değil, politik yönde de ödemek zorunda kalacağı haraç ne kadar ağır hem de gaddarcasına ağır olacaktı!

Milletlerarası devrime karşı arkadan indirilen darbeler, emperyalist komşularla kuşatılmış işçi devletinin gittikçe artan yalnızlığı, üstelik maddî ve kültürel fakirliği sebebiyledir ki Sovyetler Birliği, onu kuran baş mimarların, öngördüklerinden değişik bir yola saptı. Devrimin ilk yıllarında can ve yön veren tüm propaganda ve özlemler, yüce idealler kendi yönlerinden saptırıldı, çiğnen-

dl, bürokratik reaksiyoner hareket hepsinl tasfiye ettl, çünkü bu hareket Komünist Partisi'ni ele geçirmişti bir kez, iktidara böylece oturdu, sovyet hayatının tüm kesimlerine çürütürcesine yerleşti.

Bu kitapta yer alan makaleler demeti, Rus Komünist Partisi içinde, Lenin'in ölümünden hemen önceleri başlatmış olduğu hizip mücadelesi sırasında, yani 1920'lerin ortalarına doğru kaleme alınmıştır. Stalin'in başı çektiği muhafazakâr ve imtiyazlı bürokrasi hareketinin yaygınlaşmasına karşı partinin devrimci karakterini korumaya çalışan Troçki parti içinde işte böylesine bir Sol Muhalefeti yürütüyordu. Bu dört yıllık mücadele sırasında, Troçki'nin kamuoyuna açıkça politik eleştirilerde bulunması yasaklandı. Fakat, kültür ve bilim sorunlarıyla ilgili tartışmalarında o, bürokratçılığın, dar kafalılığın, muhafazakârlığın tehlikelerini vurgulamaktan kaçınmadı, dinleyicilerini uyarıyordu, devrimin sonuçlarını savunmalarını ve yaygınlaştırmalarını öğütlüyor, devrimin bitmediğini, lyice oturtulması gerektiğini savunuyordu. Aslında bu kitaptaki her makale bürokrasiye karşı devam ettirilecek savaşın gizli bir tartışmasını içermektedir. Stalin ve çevresi bu makalelerden öfkeye kapıldı, ama yayınlanmalarını 1927 yılına kadar önliyemedi, ancak 27'lerden sonradır ki Troçki'nin parti içinde yürüttüğü muhalefeti ezecek güce erişebilmiştir Stalin.

1920-30'lar dönemindeki bu yozlaşma hareketinin başlıca talihsizliği ya da kaderi işte bu kültürel ilerme hareketi olmuştur. Devrimin sağladığı üstün başarılar sayesinde Sovyetler Birliği, modern kültürün hazırlayıcı şartlarını, Çarlık rejimince bir hiç sayılan geniş halk yığınlarına götürme fırsatını bulabilmiştir. Okur yazarlığın yaygınlaştırılması, eğitimde kolaylık ve fırsat eşitliğinin sağlanması, bilim ve teknolojinin teşviki ve ilerlemesi, geniş bir «Inteligensia»nın oluşması, işçi sınıfının meslekî hünerlerinin artması, sosyal güvenliğin sağlanması, kadınlara tanınan imkânların artırılması, bütün bunlar Sovyetler Birliği'ni ileri kapitalist ülkelerin teknik ve kültür seviyesine yakın bir seviyeye getirdi.

Nedir ki, yeni yönetici kadronun giriştiği totaliter uygulamanın sovyet halkının hak ve hürriyetleri üzerinde etkileri çok kötü oldu. Bu bir geriye dönüştü ve aile hayatında özellikle belirginleşiyordu. Kadına düşen hizmetleri hafifletmek amacıyla bu görevlerde sosyal eşitlikler tanıyacak yerde, Stalin, aile düzenini yeniden canlandırarak kürtaj hakkını ellerinden aldı, kadınlara birer damızlık hayvan olma yolunda övgüler yağdırdı. Troçki aile hayatındaki bu soysuzlaşmalara 1936'da kaleme aldığı «ihanete Uğramış Devrim»de değinmektedir, aynı makale bu derlemeye de alınmıştır.

Bürokrasi diktatoryası, okullar, üniversiteler, teknik enstitüler inşa etti, milyonluk nüshalarıyla gazete ve dergiler yayınladı, radyo-televizyon şebekeleri kurdurdu, filmler çevirtti ve bütün bunların üzerine kahredici bir monotonluğu oturtu ki, bu kadarını onaylamıyanlar için bu ağırlık katlanılması gittikçe zorlaşan bir durumdu. «Ekonomi, bireyciliğin (parça işi, özel mülkiyetin tanınması, prim ve madalyalar [bürokrasi]) gelişmesine izin verir ve bunu teşvik ederken, bireyciliğin, kültür dünyasındaki ilerici yanı da (Eleştiriler, insanın kendi düşüncelerinin oluşumu, kişisel şeref ve haysiyetin oluşması, hiç acımasızca yok ediliyor» diye yazıyor Troçki 1936'da (**İhanete Uğramış Devrim**, s. 176. Pathfinder Press).

Ancak, Stalinciliğin zaferi, Troçki'nin bu derlemede açıkladığı fikirleri hiç de yıpratacak gibi değil, tam tersine, Troçki, kültür konularında ne söylediyse hepsi Stalin ve taklitçilerinin anti-marksist politikasıyla taban tabana çelişiyor. Onun fikirleri, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde karşılaşılan karmaşık kültür meselelerini açıklamak bakımından tam bir güçlülük kazanıyor.

Troçki teorik ve politik görüşlerinin orijinal olduğunu hiç bir zaman iddia etmemiştir. 1898 yılında, daha delikanlılık çağında, Marksist öğretiye katılışından 1940'da öldürülüşüne kadar, Marx-Engels'den Lenin'e değin uzanan klasik gelenek anlamında bir marksisttir o. Bu onun, Marksist düşünce hazinesini, bir sürekli devrim teorisini ve eşitsiz, ama kombine gelişmeler veya evrim yasa-

sını formüle ederek zenginleştirmesinden alıkoymadığı gibi, üstelik marksist teorinin böyle bir kapsam genişliği kazanmasını da sağlamıştır.

Bu derlemede Troçki, diyalektik materyalizmin ışığını, yeni bir toplumu eskinin kalıntıları üzerine inşa ederken karşılaşılan irili ufaklı problemler üzerine büyük bir yüreklilikle tutmaktadır. Bu parlak görüş ve gözlemler okuyucunun önüne nasıl da bereketli bir düşünceler dünyası sermektedir. Felsefeyi, bilimleri, teknolojiyi ele alıyor Troçki. Bibliyografiden stenografiye, kütüphanecilikten tutun din, sosyal ve ferdî psikolojiye, sinemanın rolüne kadar; kadınların durumu ve geleceğinden, kitle girişimlerinden tutun, açık ve kesin düşünmenin aleti olarak konuşma tekniğine kadar ve daha bir sürü konulara değin ışığını, keskin zekâ ve engin tecrübesini götürüyor Troçki.

Marksizmin düşmanları, bu yöntemdeki «dogmatik» bakışın, görüneni görmezlikten geldiğini, sempati ve duygusallıkları körlettiğini, mensuplarının özlem ve amaçlarını kısıtladığını iddia ede dursunlar, işte bu sayfalar onların bu saplantılarından kurtulmalarına yardım edecektir. Evet, bu sayfalarda Marksist yöntemin en büyük ustalarından birinin kültür meselelerini nasıl gerçekçi, nasıl kıvrak ve hareketli bir şekilde ele aldığını, bu meselelerin kapitalizmin hakimiyetine ve bürokratik çürümeye karşı sosyalizmin mücadelesi içinde nasıl çözümleneceğini göreceksiniz.

George Novack

YALNIZ POLİTİKAYLA OLMAZ

Konuşmalarında veya yazılarında propaganda yapmayı amaçlıyan herkesin şu yukardaki basit sözü aklından çıkarmaması gerekir. Zaman değiştikçe «her kafadan bir başka ses çıkıyor. Partimizin devrim öncesi tarihi devrimci politikanın tarihiydi. Parti literatürü, parti örgütleri - her şey, kelimenin dar ve dolaysız anlamıyla, yalnız politikayla yürütülüyordu. Politik bunalım, politik çıkarları ve problemleri daha geniş ölçüde kuvvetlendirmiş, yoğunlaştırmış oldu. Parti, işçi sınıfının politik yönden en faal elemanlarını kendine çekmek zorundaydı. Bugün için, işçi sınıfı, devrimin temel sonuçlarının bilinçine tamamıyla ermiştir. Bu sonuçların tarihini boyuna tekrarlayıp durmanın hiç bir gereği olamaz. Bu tekrarlamalar, işçilerin aklını artık körükleyemiyeceği gibi, belki de, ancak geçmişin derslerini akıllarından silip atmaya yarayabilir! İç savaşın sonunda iktidarın ele geçirilip güçlendirilmesiyle birlikte, bizim başlıca problemlerimiz de kültür ihtiyacı ve ekonomik yapıların yeni baştan kurulması gibi problemlere dönüşmüş oldu. Söz konusu problemler giderek daha da karmaşık, daha da ayrıntılı bir duruma girdi, işin fantazi tarafı kalmadı artık. Bununla birlikte geçmişin bütün mücadelelerini ve bütün fedakârlıklarını doğru sebeblere dayandırmak için, kültürün yapısındaki derme çatma sorunları kavramasını öğrenmemiz ve onların her birini ayrı ayrı çözmemiz gereklidir.

Şimdi soralım: devrimin sonuçlarından işçi sınıfı fiilen ne kazandı ve kendi yararı için neleri koruyup güven altına alabildi?

1. (İşçiler ve köylülerin Komünist Parti'si liderliğinde kurdukları hükümet tarafından temsil edilen) proletarya diktatörlüğü.

2. Proletarya diktatörlüğünün sağlam bir desteği olan Kızılordu.

3. Başlıca üretim araçlarının devletleştirilmesi ki bu yapılmasaydı, proletarya diktatörlüğü özden yoksun içi boş bir biçim olmaktan öteye gidemezdi.

4. Kapitalist bir çevre karşısında yer alan sosyalist bir devlet olmanın zorunlu şartı olarak dış ticaretin devlet tekeline alınması.

Kesinlikle ulaşılmış olan bu dört hedef bizim bütün çabalarımızın o çelikten çerçevesini oluşturmaktadır. Ekonomide olsun, kültür alanında olsun, kazandığımız her başarı - eğer bir utanç vesilesi olmayıp gerçek bir vesile ise - işte bu çelik çerçeve içinde, sosyalist yapının gerekli bir parçasını oluşturmaktadır.

Peki şimdi bizim karşılaştığımız problem nedir? Nedir ilk önce öğrenmemiz gereken şey? Ne uğrunda mücadele vereceğiz? Mücadele vereceğimiz hedef, etkili çalışmak, çalışmalarımıza kesinlik, titizlik getirmek hedefidir, kusursuza ve doğruya bağlı kalarak, gereksiz ve boşa çaba göstermeden, soğukkanlı çalışmaktır. Çalıştığımız işte, yaşadığımız hayatta, hayat şartlarında kültüre ihtiyacımız var. Sömürücülerin düzenini başlangıçta uzun bir mücadele döneminden sonra silahlı ayaklanma yoluyla yıkmayı başardık. İşçi sınıfı uzun bir kendini eğitim süreçine girmek, bunu göze almak zorundadır. Köylüler de aynı şeyi yapacaklardır. İşçilerle birlikte veya onları izliyerek yapacaklardır bunu. Lenin, bizim hedef ve çalışmalarımızın odak noktasını oluşturan bu dönüşümden şöyle söz eder iş-birliği hakkındaki makalesinde: «*Kabul etmeliyiz ki sosyalizm hakkındaki bütün görüşlerimizde düzeltici yönde köklü*

bir değişiklik meydana gelmiştir. Düzeltici köklü değişiklik şudur: Önceleri bütün ağırlığı siyasal mücadeleye vermiştik, devrime, siyasal güç kazanmaya v.s.'ye vermiştik, vermek zorundaydık. Şimdi ağırlık vereceğimiz hedef değişiyor, bu hedef barışçı, örgütleyici «kültür» çalışmalarına dönüşüyor. Hatta şunu söyleyeyim ki, bu ağırlık, milletlerarası ilişkilerimize veya kendi durumumuzu dünya ölçüsünde savunmak zorunluğunu tanımak gereği olmasa, muhakkak ki eğitim çalışmalarına yönelecektir. Milletlerarası ilişkilere ağırlık vermeyi bir yana bırakacak ve kendimizi iç ekonomik ilişkilerle kısıtlıyacak olursak, çalışmalarımızın başlıca ağırlık noktası muhakkak ki eğitime doğru kayacaktır»(*)

«Parti üzerine düşünceler» imden aldığım ve kültür uğrunda mücadele ile ilgili bir pasajı buraya aktarmanın yararlı olacağını sanıyorum:

«Pratikteki gerçekleşmiş yönüyle devrim, deyim uygun düşerse, çeşitli görevlere göre —dallanıp budaklanmaktadır— atılan köprüleri onarmak, okuyup yazmasını öğrenmek gereklidir, sovyet fabrikalarında yapılan kunduraların üretim maliyetini düşürmek gereklidir, pisliklerle mücadele etmek, dolandırıcıları yakalamak, güç kablolarını kırsal kesimlere kadar uzatmak ve daha bir sürü şeyler gereklidir. *İnteligensiya*'nın işi basitleştirip yozlaştıran kafaları, beyinleri tersine çalışanları (ki çoğu bu yüzden kendilerini ozan veya filozof sanır) devrimden, daha şimdiden, müthiş basit bir şeymiş gibi söz etmeye başladılar: İşin ticarî yönünü öğrendiler bile, ha ha! Ama biz bu gevezelerle uğraşacak değiliz. İt ürür, kervan yürür!

Sovyetlerin kültürel ve ekonomik inşa alanında (hatta sovyetlerin ayrıntılı faaliyetlerinde bile) salt

(*) Lenin'in Toplu Eserleri (Collected Works), cilt 33'de «On cooperation» (işbirliği hakkında) adlı makaleden (Progress Publishers, Moscow, 1966)

pratik yönüyle o güncel işler bile, hiç de «ufak tefek işler» den değildir ve kılıkırk yaran bir kafa yapısını da gerektiimez. «Büyük iş»lerle ilgili olmayan küçük çapta bir sürü «ufak tefek» işler vardır insanın hayatında. Üstelik tarihte ufak tefek yönü olmayan hiç bir büyük iş yoktur. Daha kesinlikle söyliyelim, parlak bir dönemdeki ufak işler, yani büyük görevi oluşturan parçalar, artık «ufak tefek bir iş» olmaktan çıkarlar... Hiç söylemeye gerek yok ki, güncel taleplerin ve kısmî görevlerin bambaşka bir türüdür bugün dikkat etmemiz gereken şey. Bizim konumuz, ilk kez kendisi için ve kendi planına göre yaratıcı olmaya başlayan işçi sınıfının yapıcı eylemidir. Bu tarihî plandır ki şimdiye kadar henüz tamamıyle yetersiz ve görüş birliğinden yoksun olsa bile, yine de yapılacak işlerin tüm kesim ve kısımlarını içine almak zorundadır, o yüce yaratıcı kavrayış birliği içinde işin tüm girdisini çıktısını kapsamalıdır.

Sosyalist kuruluş faaliyeti en ayrıntılı ölçüler üzerine oturacak planlı bir yapımdır. Ve bütün git-gel dalgaları arasından, her türlü yanılgılar ve dönüşlerin ortasında, YEP (Yeni Ekonomi Politikası) (2)'in bütün dönemeçleri arasındandır ki parti, kendi büyük planını uygulamakta, herkese kendi özel görevlerini kamu görevleriyle birlikte öğretmektedir. O kamu görevleri ki bugün sovyetlerden kendi düğmelerini kendilerinin dikmesini beklemekte, yarın komünizm bayrağı altında yılmadan ölmeye hazır olmayı gerektirmektedir..

Gençlerimizin ciddi ve adamakıllı uzmanlaşmış bir eğitim görmelerini istemek zorundayız ve isteyeceğiz ve böylelikle bizim nesillerimize özgü o köklü günahlardan —her türlü zanaattan anlayan, her işi bilen biri olmak günahından— kurtulmalarını, ama ortak bir planın, tek tek her ferdin kavrayıp etraflıca düşündüğü ortak bir planın hizmetinde uzmanlaşmalarını istiyoruz...

Lenin'in bizlere söylediği gibi, bizim kültür mücadelesi vermek zorunda oluşumuzun sebebi, bizim milletlerarası durumumuzla ilgili meselelerden başka bir şey değildir. Şimdi göreceğimiz gibi bu meselelerin önem sırası birbirinden pek farklı değildir. Milletlerarası durumumuz, esas bakımından, kendimizi savunma gücümüze, yani Kızılordu'nun etkinliğine bağlıdır ve devlet olarak varlığımızın bu hayatî yönü bakımından, bizim meselemiz hemen hemen bütünüyle kültür için yapılacak çalışmalardan oluşmaktadır. Ordunun kültür seviyesini yükseltmeliyiz ve her askere okuyup yazmasını öğretmeliyiz. İnsanlara kitap okuması, talimat ve haritaları kullanması öğretilmelidir. Her insan düzenli olma, temiz ve titiz olma, tutumlu olma alışkanlıklarını edinmelidir. Bunların hiç biri birdenbire mucizeyle olmaz. İç savaştan sonra, mücadelemizin geçiş dönemi sırasında, özel olarak icat ettiğimiz «*proleter asker doktrini*» ile durumu kurtarmaya çalıştık, ama güncel problemlerimizin gerçek yönüyle anlaşılması için yeterli değildi bu (doktrin). Aynı şey, yapmacıktan bir «*proleter kültürü*» (3) yaratmak gibi haris bir plan uygulandığında da karşımıza çıktı. İlmi-i Simya'nın sihirli taşını bulmak yolunda yapılan bütün araştırmalar, kültür alanındaki noksanlarımızdan doğan umutsuzluğumuzu mucizeden iyilik beklemeye kadar vardırtıyordu. Ama yine de umutsuzluğa kapılmak için hiç bir sebep yok.. Proleter kültürü veya Proleter Asker Doktrini gibi mucizelere ve çocukca şarlatanlıklara gelince, bunlardan vazgeçmenin tam sırasıdır şimdi. Bizim kültür gelişmesini proletarya diktatörlüğü çerçevesinde ele almamız gerekir ve devrimin başarılarındaki sosyalist muhteva ancak bu görüşle korunabilir. Bu gerçeği göremeyenler, parti düşüncesinin ve parti faaliyetinin yayılmasında reaksiyoner bir tutuma gireceklerdir.

Lenin şu anda politikadan çok kültürle uğraşmamız gerektiğini söylerken, onun kullandığı bu terimlerin anlamını iyice kavramalıyız ki yanlış yorumlamıyalım. Bir anlamda politika en başta gelir. Hatta Lenin'in ilgimizi politikadan kültüre yöneltmek yolundaki öğütü biraz da politik bir öğüttür. Bir ülkedeki işçi partisi belirli bir anda politik meselelerin değil de ekonomik meselelerin birinci plana alınması kararını verirse, bu kararın kendisi politik bir karardan başka bir şey değildir. Besbelli ki «politika» kelimesini burada iki ayrı anlamda kullanıyoruz: Birincisi, en geniş yönüyle materyalist ve diyalektik anlamda, yani kamu hayatının tüm kesimlerindeki kollektif faaliyetleri belirleyen ve onlara kılavuzluk eden ilkelerin, yöntemlerin ve sistemlerin bütünü olarak anlıyoruz. İkincisi, daha dar bir anlamda, yani kamu faaliyetlerinin belirli bir kesimiyle ilgili olup ekonomik faaliyetin, kültürel v.s., mücadelelerinin tam tersine, yalnız iktidar mücadelesine doğrudan doğruya bağlı olan anlamdır. Politikadan, «ekonominin özü» anlamında söz ederken Lenin, politikayı geniş felsefî anlamı içinde kastediyor. Ama üstüne bastıra bastıra «politikayla daha az, ekonomiyle daha çok uğraşalım» derken o, dar anlamdaki politikayı amaçlıyor, politikayı özel anlamıyla kastediyor. Kelimenin her iki şekilde kullanılışı geleneksel olarak uygundur ve yerindedir.

Komünist Partisi geniş tarihî anlamda, veya şöyle de diyebiliriz, felsefî anlamda politiktir. Öbür partiler ise kelimenin yalnızca dar anlamıyla politik nitelik taşır. Partimiz hedeflerinin kültür mücadelesine kaydırılması, o bakımdan partinin siyasî ağırlığını zayıflatacak değildir. Parti etkinliğini kültür faaliyetleri üzerinde yoğunlaştıracak ve bu faaliyetlere öncülük edecektir - bu öncülük partinin tarihî önderliğini, yani politik ağırlığını oluşturacaktır. Partinin kendi ka-

buğunu parçalayıp sosyalist bir toplum bütününe kaynaşıncaya kadar önümüzde daha pek çok uzun yılların sosyalist çabaları var. Bu hedef, ilerlere bakmayı faydasız kılacak kadar uzaklarda... Parti, önümüzdeki en yakın gelecekte kendi temel karakteristiklerini tümüyle korumalıdır; amaçta birlik, merkeziyetçilik, disiplin ve bunun sonucu olarak da, mücadelecilik. Nedir ki bugünkü şartlarda Komünist Parti ruhunun bu paha biçilmez servetini korumak ve geliştirmek için çok sağlam bir ekonomik tabana gerek vardır.

Ekonomik meseleler politikamızda bu yüzden ön planı alıyor ve ancak bu meselelere paralel olaraktır ki parti, kendi kuvvetlerini bir araya toplamakta ve yeniden dağıtmaktadır, genç nesilleri böyle eğitecektir. Başka bir deyişle, bütün propaganda faaliyetlerinin, kuvvetler dağılımının, öğretim ve eğitimin bugün ekonomi ve kültür sorunları üzerinde yoğunlaştırılması politikanın geniş anlamda gereğidir, yoksa dar ve özel anlamdaki politika üzerinde yoğunlaştırmak değildir politikanın gereği.

Proletarya öylesine güçlü bir sosyal birliktir ki, emekçiler sınıfının hedefleri uğrunda verilen yoğun devrimci mücadele dönemi sırasında bütün gücünü gösterir. Ne var ki, bu bütünsel birlik içinde bir çok değişik tipler görüyoruz. Okuması yazması olmayan kalın kafalı köy çobanı ile üstün nitelikli bir makine sürücüsü arasında çok değişik kültür basamakları ve yaşama alışkanlıkları vardır. Her sınıf, daha da ötesi, her meslek, her gurup, çeşitli yaştan, değişik mizaçlı, geçmişleri farklı insanlardan oluşur. Ama bu çeşitlilik sebebiyledir ki Komünist Partisi'nin faaliyeti de kolaylaşmış sayılır. Batı Avrupa örneği aslında bu faaliyetin ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

Şunu diyebiliriz ki bir ülkenin tarihi ve aynı zamanda emekçi sınıflarının tarihi ne kadar zenginse, bu tarih boyunca hatıraların, gelenek ve alışkanlıkla-

rın birikimi de o kadar zengindir, eski guruplaşmaların sayısı nekadar çoksa - emekçi sınıfının devrimci birliğini sağlamak da öylesine güçtür. Sınıfının tarihi ve gelenekleri açısından rus proletaryası fakir bir sınıftır. Bu gerçek onun Ekim Devrimi'ne kadar uzanan devrimci eğitimini de kolaylaştırmıştır, öte yanda Ekim'den sonraki kuruluş faaliyetlerinde zorluklarla karşılaşılmasına yol açmıştır.

Rus işçisi - sınıfının en ileri gelenleri bir yana - genellikle (temizlik, eğitim, titizlik v.s., açısından) en basit kültür alışkanlıkları ve kavramlarından yoksundur. Batı Avrupalı işçi bu alışkanlıklara sahiptir, o bunları, burjuva rejimi altında uzun ve yavaş gelişen bir süreç boyunca edinmiştir ki bu, Batı Avrupa'da işçi sınıfının - özellikle en üstün elemanlarının - burjuva rejimine demokrasisiyle, kapitalist basın hürriyetiyle ve tüm öbür mukaddesatıyla neden sıkı fıkı bağlı olduğunu açıkca ortaya koyar. Rusyadaki gecikmiş burjuva rejiminin artık işçi sınıfına yarar getirmek için vakti kalmamıştı ve rus proletaryası burjuvaziden pek kolaylıkla koptu ve burjuva rejimini hiç pişmanlık duymadan yıktı. Ve aynı sebebledir ki, rus proletaryası en basit kültür alışkanlıklarını edinmeye ve biriktirmeye daha yeni yeni başlamaktadır. Bunu artık sosyalist bir emekçiler devletinin şartları içinde yapmaktadır.

Tarih insana bedava hiç bir şey vermez. Bir yönde —politikada— kısıtlama yapmaya kalksanız, öbür yönde —kültürde— daha çok ödemek zorunda kalırsınız. Rus proletaryası devrimci bunalımdan ne kadar kolaylıkla (elbette nisbeten kolaylıkla) geçtiyse, sosyalist kuruluş faaliyetinden geçişi de o kadar zor oluyor. Ama öte yanda, bizim yeni sosyal yapımızın yukarda sözünü ettiğimiz dört karakteristikle vurgulanan çerçevesi, ekonomi ve kültür alanındaki tüm doğru ve rasyonel çabalara objektif ve sosyalist bir muh-

teva kazandırmaktadır. Burjuva rejiminde işçi, kendi yönünden hiç bir istek ve niyet göstermediği halde, burjuvaziyi hiç durmadan zengin etmektedir ve işi ne kadar tıkırındaysa bunu da öylesine iyi yapmaktadır. Sovyet devletinde ise, dürüst ve iyi bir işçi, istese de istemese de (yani partiden değilse, politikadan uzak bile olsa) sosyalist değerler yaratmakta ve işçi sınıfının zenginliğini artırmaktadır. İşte bu Ekim Devrimi'nin başarısıdır ve Yeni Ekonomi Politikası bu yönde hiç bir değişikliğe sapmamıştır.

Partili olmayan, kendilerini üretime ve faaliyetlerinin teknik yönüne yürekten adayan işçiler pek çoktur Rusya'da, ama hiç biri «politika dışında» değildi, politikayla ilgilenmez değildi. Devrimin en zor ve vahim anlarında onlar bizimle birlikteydiler. Onların ezici çoğunluğu Ekim Devriminden hiç bir kaygı duymadılar, hiç biri korkup da kaçmadı, içlerinden hiç bir hain çıkmadı. İç savaş sırasında çoğu çeşitli cephelerde savaştılar, bir bölümü cephane yapımı için fabrikalarda çalıştı. Bunlara belki «politikaya girmeyenler» de denebilir, ama bunlar, barış zamanında politikadan çok kendi mesleki faaliyetlerine veya ailelerine ağırlık verenler, anlamında «politikaya girmeyen» kişilerdir. Bunların hepsi iyi birer işçi olmak istiyor. -kısmen kendi ailelerinin yararı için - ama aynı zamanda, o pek meşru olan meslekî ilerleme tutkularını doyurmak için istiyorlar bunu. Bunun tabiî sonucu olarak, yukarda söylediğim gibi, hepsi de farkına varmaksızın sosyalist bir faaliyet göstermiş oluyor. Ama komünist partisi olarak biz, bu işçilerin kendi ferdî üretim faaliyetlerini, sosyalist kalkınma problemleriyle bir bütün halinde bilinçli olarak birleştirmesini istiyoruz. Böylesine birleşip bütünleşen faaliyetler sosyalizmin çıkarlarını daha iyi koruyacaktır, sosyalizmin tek tek ferdî yapıcıları, yaptıkları işlerden çok daha üstün bir tatmin duyacaklardır.

Peki, bunu başarmak nasıl olacaktır? Bu tip bir işçiye salt politik yoldan yaklaşmak çok zordur. O, konuşulan ne varsa hepsini dinlemiştir, ama daha fazlasına aldırış etmez, partiye girmeye hevesli de değildir. Düşünceleri kendi işi üzerinde yoğunlaşmıştır, atelyedeki veya fabrikadaki veya görevindeki mevcut şartlar da onu pek tatmin etmemektedir. Bu tip işçiler genellikle işin köküne kadar varmak isterler, duygularını pek ifade etmezler, kendi kendini yetiştirmiş mucitler üreten bir sınıftır âdeta. Bunlar politikaya— hiç değilse bütün yürekleriyle— hevesli değildirler, ama üretim ve teknikle ilgili konularda bu işçilere bir yaklaşım sağlanabilir ve sağlanmalıdır da.

Moskova'daki kitle propagandacıları konferansında üyelerden biri olan (4) yoldaş Kolzov, çeşitli meslek ve zanaatları öğrenmek için Sovyet Rusya'da yayınlanmış el kitapları ve kılavuz kitapların azlığına değinmişti. Bu konuda çıkmış tüm eski kitaplar çoktan tükenmişti ve üstelik, çoğu teknik yönden çağdışı kalmıştı, politik açıdan da genellikle sömürücü kapitalist ruhuna boyanmışlardı. Yeni teknik el kitapları bugün çok az ve bulunması da zor, onlar da çeşitli yayıncılar ve devlet örgütleri tarafından hiç bir genel plana uyulmadan rasgele basılmış kitaplar. Teknik açıdan genellikle pek azı tatmin edici nitelikte, bazıları ise, soyut, fazlasıyla akademik ve politik açıdan renksiz. Aslında bunlar yabancı dilden kitapların maskelenmiş çevirilerinden başka bir şey değil. Bizim istediğimiz sovyet demircisi, sovyet doğramacısı, sovyet elektrikçisi, v.s. için bir dizi el kitaplarıdır. El kitapları bugünkü tekniğimize ekonomimize adapte edilmek zorundadır. Bizim fakirliğimizi ve aynı zamanda geniş olanaklarımızı hesaba katmak zorundadır. Bu kitaplar bizim sanayi hayatımızda yeni yöntemler, yeni bir anlayış getirmelidir. Mümkün mertebe,

teknik gelişmenin (standartlaştırma, elektrikleştirme, ekonomik planlama dahil) gerekleri ve yararlarına uygun sosyalist çağrışımlar uyandırmalıdır. Sosyalist ilkeler ve sosyalist mantığın sonuçları bu kitaplarda sadece bir propagandadan ibaret olmamalıdır. Bu kitaplar uygulamalı eğitimin bütünleyici birer parçasını oluşturmalıdır. Vasıflı işçilerin azlığı, işçilerin daha etkili olma istekleri göz önüne alındığında ve gerek emperyalist gerek yurt için savaşın uzun yıllarında sanayi tecrübemizde uğradığımız kopukluğu düşünecek olursak bu kitaplara olan acîl ihtiyaç kendiliğinden belirir. Demek ki çok önemli, zevk verici ve ödüllendirici bir görevle karşı karşıyayız.

Böyle dizi halinde el kitapları yaratmak elbette kolay bir iş değil. Pratikte iyi yetişmiş işçiler birer kitap yazarı değildir ve yazı kuramcılarının da genellikle işi uygulama yönünde tecrübeleri yoktur. Üstelik pek azının sosyalist görüşü vardır. Buna rağmen problem— basit, yani meleke haline gelmiş yöntemlerle çözülmese bile— çabalarımızı birleştirme yoluyla çözülebilir. Mesela kitabı kaleme almak için üç yazarın birlikte çalışması gerekir. Önce tamamıyla teknik eğitim görmüş bir uzman olacaktır ki bu, o daldaki mevcut üretim şartlarını bilecektir, gerekli bilgileri sağlıyacaktır. Ötekisi, söz konusu dalda yetişmiş üstün kabiliyetli bir işçi olacaktır, üretimle uğraşmış ve mümkünse bazı keşif yeteneklerine sahip olmalıdır. Üçüncüsü ise meslekten bir yazar, bir Marksist olmalı, endüstri ve teknik konularla ilgilenen bir politikacı olmalıdır. Şöyle veya böyle, bizler sanayi üretimi üzerine teknik el kitaplarından oluşan model bir kitaplık yaratmak zorundayız. Kitapların baskısı elbette iyi olmalıdır, dikişleri sağlam, cebe sığacak boyutta ve ucuz olmalıdır. Böyle bir kitaplığın iki yönden faydası vardır. Önce çalışmalarımızın seviyesini yükseltecek ve böylelikle sosyalist devleti kurma başarısına

katkıda bulunacaktır. Ayrıca sanayi işçilerinin çok değerli bir gurubunu sovyet ekonomi bütününe katacak, dolayısıyle de komünist partisine katmış olacaktır.

Bir dizi el kitaplarına sahip olmak, bütün isteklerimiz elbette yalnız bu değil. Bu özel sorunu, sırf günümüzün yepyeni problemlerinin gerektirdiği yeni yöntemlere bir örnek olsun diye ele aldım. Politikaya girmeyen sanayi işçilerinin yararına yapılacak daha pek çok iş var. Meslek dergileri yayınlanmalı, teknik derneklerin kurulmasına başlanmalıdır. Bizim profesyonel basınımızın en azından yarısı «politikaya iltifat etmeyen» ama etkin karakterli sanayi işçileri için malzeme toplamalıdır, eğer meslek birliklerinin kapalı çevçevesi dışında okuyucu edinmek istiyorsa, bunu yapmalıdır. Sanayi alanında vardığımız uygulama başarıları bu tipten işçiler için en açık politik örnekler ve kanıtlardır. Fabrikalarımızın, atelyelerimizin yönetiminde elde edilen herhangi bir başarı, partinin bu yönde harcadığı her etkili çaba böylesine birer kanıttır.

Bugün bizim için çok değerli ve önemli olan sanayi işçisinin politik görüşlerini bu işçinin nadiren açıkladığı düşüncelerini kabaca göstermek için, şöyle yansıtmak kabildir.

«Peki» diyecektir o işçi «bütün devrim ve burjuvaziyi devirme hikâyesi, iyi güzel, aksine söylenecek tek lâf yok. Başardık ve bitti. Burjuvaziye ihtiyacımız yok. Ne onların menşeviklerine ne de öbür yardakçılarına gereğimiz var. Basın özgürlüğüne gelince, o önemli değil. İşin esası orada değil, ekonomiden ne haber? Siz komünistler ekonomiyi yönetmeyi üstlendiniz. Hedefleriniz ve planlarınız çok parlak, bunu biliyoruz. Bu hedeflerin ne olduğunu baştan aşağı anlatmaya kalkma, hepsini biliyoruz ve sizinle aynı düşüncedeyiz, sizi desteklemeye de hazırız - ama bu işleri

fiilen nasıl yapacaksınız? Şimdiye kadar, açık konuşalım, çoğu kez yanlış işler yaptınız. Evet, biliyoruz, hepsi bir anda olmaz, işi önce öğrenmemiz lâzım, yanılgılara düşmeden, tökezlemeden olmuyor. Bunların hepsi doğru. Burjuvazinin cinayetlerine katlandık, ihtilalin yanılgılarına da dayanmalıyız. Ama her şeyin de bir sınırı vardır. Biz zavallıların arasında nasılsa, siz komünistlerin arasında da her çeşit insan var. Bazıları işini gerçekten öğreniyor, dürüst çalışmak istiyor, pratik sonuçları yaratmaya çabalıyor, ama bir çoğu da boş lâf etmekten başka iş yapmıyor. Faydalarından çok zararları dokunuyor, boş yere vakit harcanıyor...»

Sözünü ettiğimiz işçi tiplerinin düşünüş biçimi böyle -becerikli etkin demirciler, doğramacılar, rençberler, kolayca öfkeye kapılmayan, politikada daha çok pasif davranan, ama ciddî, eleştirici, bir bakıma şüpheci, ama kendi sınıfına daima bağlı- yüksek seviyede proleter bunlar. Çalışmalarımızın bugünkü evresinde parti bu işçi tipini özellikle dikkate almak zorundadır. Bizim onlara dayanışımız —ekonomide, üretimde, teknikte— kelimenin tam anlamıyla, yani Lenin'in kastettiği anlamda, kültür faaliyetlerindeki başarımızın en açık politik belirtisi olacaktır.

Etkin, çalışkan işçilerle özellikle ilgilenmemiz hiç bir zaman partinin çok önemli olan öbür problemleriyle, yani proletaryanın genç kuşakları meselesiyle asla zıtlaşmaz. Genç kuşak şu andaki şartlarda yetişiyor, belirli bir takım problemlere çözüm getiren yöntemlerimize uygun olarak sağlıklı ve güçlü yetişiyor. Biz gençliğin her şeyden önce iyi, yüksek nitelikli, kendini işine adayan işçiler olarak gelişmesini istiyoruz. Onlar üretici faaliyetlerinin aynı zamanda sosyalizm uğrunda gösterilen bir faaliyet olduğuna kesinlikle inanmış olarak yetişiyorlar. Mesleki eğitime ilgi, başarılı olma isteği, mesleklerinde uzman olan ve yukar-

da söylediğim üzere, genellikle parti dışında kalan «ihtiyarlara» genç proleterler açısından elbette büyük otorite sağlıyacaktır. Sonuç olarak görüyoruz ki, iyi, dürüst ve etkin işçilerin sağladığı güç, yetişmekte olan genç kuşakların sağlam eğitimine yol açmaktadır. Bu işçiler olmadan sosyalizme doğru yürüyüş gerçekleşemezdi. *10 Temmuz 1923*

TÖRELER VE YAŞAMA TARZI

Hayatı incelediğimizde, bir insan ferdinin kendi kendisinin yaratıcısı olmaktan çok ne dereceye kadar kendi çevresinin yarattığı bir ürün olduğu bütün özelliğiyle ortaya çıkar. Günlük hayat, yani şartlar ve töreler, ekonomiden de daha geniş çapta, «insanı geriden izlemektedir» Marx'ın deyimiyle. İnsanın yaşama tarzında ve törelerinde bilinçli bir yaratıcılığın payı çok küçüktür. Töreler insanın basit tecrübeleriyle birikip oluşurlar ve teknik ilerlemenin etkisiyle veya devrimci mücadelenin imkân verdiği etkilerle yine aynı basit yollardan dönüşüme uğrarlar. Ama esas bakımından, töreler insan toplumunun bugününden çok, geçmişini yansıtırlar.

Bizim proletaryamız eski tarihlere uzanan bir proletarya değildir, ataları yoktur, son yirmi otuz yıl içinde, dar gelirli kent halkından ve daha çok köylülerden oluşmuştur. Bizim proletaryamızın yaşantısı onun sosyal kökenini de açıkça yansıtmaktadır. Gleb Uspensky'nin *Rastaryaev Sokağının Töreleri*'ni hatırlamak yeter bunun için. Bu Rastaryaev sokaklarının, yani geçen yüzyılın son otuz yılında Tula işçilerinin başlıca özellikleri nelerdir? Bunların hepsi, köylü veya kentli idiler, bağımsız birer insan olma umudunu yitirmiş, eğitimsiz küçük burjuvazi ile yoksulluk arasında yüzen kişilerdir. O günlerden bu yana proletarya büyük bir atılım yaptı, ama bu atılım yaşantıda ve tö-

relerde olmaktan çok politik alanında oldu. Hayat tutucudur. O ilkel görünümüyle Rastaryaev sokağı artık elbette ortadan kalkmıştır. İşçi çıraklarına revâ görülen vahşi muameleler, işverene kölelik etmek, rezilce sarhoş luklar ve sokak kabadayılıkları kaybolmuştur. Ama karı ve koca, ana-baba ve çocuk ilişkilerinde, dış dünyadan ayrılan aile içi yaşantıda, Rastaryaev geleneği hâlâ süregelmektedir. Ekonomik kalkınma ve kültür alanında yıllara, uzun yıllara ihtiyacımız var. Rastaryaev geleneğinin— fert ve aile yasantısındaki— son kalıntılarını da yıkmak için, fert ve aile yaşantısını tepeden tırnağa kadar kollektivist bir ruhla yeniden yaratmak için yıllara ihtiyacımız var.

Aile yaşantısı sorunları, yukarda sözünü ettiğim Moskova propagandacılar konferansında açılan ateşli tartışmaların konusu olmuştu. Anlatılan izlenimler, gözlemler ve özellikle sorunlar pek çoktu, çoktu ama bunların karşılıkları da ortada yoktu, çünkü asıl sorular belirgin biçimde açıklanmadan, yarı kapalı kalıyor, basına hiç yansımıyor veya mitinglerde havaya gidiyordu. Oysa asıl işçilerin yaşantıları, komünistlerin yaşantısı ve ikisi arasındaki temas çizgisi öylesine geniş bir özlem, muhakeme ve pratik alanı sağlıyordu ki!

Edebiyatımız bize bu yönden yardımcı olamıyor. Sanat, tabiatı gereği tutucudur, hayattan uzaklaşmıştır. olayları oluşurken yakalama gücüne pek sahip değildir. Libedinsky'nin *Hafta*'sı bizim bazı yoldaşlar arasında büyük heyecan yarattı, ama bu heyecan bana biraz aşırı gibi geldi, hele genç yazarın açısından da tehlikeli (5). Biçim yönünden, *Hafta*, bazı yeteneklerine rağmen bir okul çocuğunun işini andırıyor. Libedinsky ancak sabırlı ve derinlemesine çalışmak suretiyle bir sanatçı olabilir ve bunu yapacağını da ümit etmek isterim. Ama şu anda beni ilgilendiren şey bu de-

ğil. *Hafta,* sanattaki başarısından ötürü yeni ve önemli bir şey olduğu izlenimini vermiş değildir, tam tersine, ele aldığı hayatın «komünist» tablosuyla vermektedir bu izlenimi. Nedir ki, bu yönüyle bile kitabın özünde derinlik yoktur. «Gubkom» bize sanki laboratuvar yöntemleriyle sunuluyor, kökleri derine salmıyor, canlı değil ve bu yüzden *Hafta,* tümüyle bir sapma olmaktan, devrimci göçmenlerin hayatından alınmış bir hikâye olmaktan öteye geçemiyor. » «Gubkom» un hayatını yakalayıp betimlemek elbette ilginç ve öğretici, ama komünist örgütlenme yaşantısı güçlük hayatın içine girdiği anda güçlük başlıyor, işin önemi orada beliriyor. Burada işi kökünden kavramak gereklidir. Bugün Komünist Partisi ilerleme yolunda her bilinçli hareketi güden başlıca önder mekanizmadır. Partinin halk kitleleriyle bütünleşmesi ve tüm tarihî eylem, tepki ve direnmelerin bu bütünleşme karşısında belirginleşmesi de bu mekanizmaya dayanır.

Komünist teori, bizim bugünkü rus gerçeğinden kırk elli yıl —bazı kesimlerde belki yüzyıl— ileridedir. Öyle olmasaydı, Komünist Partisi tarihte böylesine devrimci bir güç olabilir miydi? Gerçekçiliği ve diyalektik kesinliği ile, komünist teori, partinin belirli bir durumda etkisini sağlıyacak politik yöntemleri bulabilmektedir. Ama politik fikir başka şeydir, halkın anladığı biçimde töreler başka şey. Politika hızlı olarak değişir, ama töreler geçmişe tutunmakta direnirler.

Bu durum, taze bilgilerin geleneklere karşı mücadele ettiği işçi arasındaki uyuşmazlıkları açıklamaya yeter. Bu uyuşmazlıklar, sosyal yaşantı içinde açıklığa kavuşamadığı içindir ki daha da keskinleşiyor. Edebiyatta ve basında bunlardan söz edilmiyor. Edebiyattaki yeni eğilimler, devrimle birlikte yürümekten hâlâ kaygı duyuyorlar, mevcut törel kavramlara dayalı alışkanlık ve zihniyetle ilgilenmiyorlar. Çünkü hayatı

dönüştürmek istiyor onlar, hayatı olduğu gibi tasvir etmek değil Ne var ki, yeni töreler yoktan var olmaz, halen mevcut olan, ama ilerlemeye yatkın ve yetenekli elemanların yardımıyla bu amaca, yeni törelere varılır. Onun için, bu elemanlar nelerdir, onları tanımak gereklidir? Bu gereklilik yalnızca törelerin dönüşümünü içermez, insanın bilinçli her faaliyetini de kapsar. O bakımdan halen mevcut olan nedir, nasıl bir biçim değişikliğine uğramaktadır, eğer töreleri yeniden yaratmak için birlikte çalışacaksak bunları bilmemiz lâzımdır.

Önce fabrikada, işçiler arasında oluşan gerçek nedir, kooperatiflerde, dernek, okul, eğlence yeri ve sokaklarda ne oluyor, ona bakmalıyız. Bütün bunları anlamak zorundayız, yani geçmişin karanlıklarını ve geleceğin tohumlarını tanımalıyız. Yazarları, gazetecileri bu yönde çalışmaya çağırmalıyız. Onlar hayatı, devrim fırtınasından çıkıp doğrulduğu şekliyle öylece yazmalılar.

Yalnız bu çağrıların yazarlarımızın dikkatine yön vermeye yetmiyeceğini kabul etmek zor değil elbette. Bizim bu konuda esaslı bir örgütleşmeye, tam bir önderliğe ihtiyacımız var.

İşçi sınıfının hayatını inceleyip aydınlığa kavuşturmak her şeyden önce gazetecilerin en önemli görevi olmalıdır —ama görebilen ve duyduklarını anlıyabilen gazetecilerin— Bunları örgütlü biçimde çalıştırmak, eğitmek, düzeltmek, onlara yön ve amaç vermek zorundayız, günlük hayatı yazacak olan devrimci yazarlar olmalarını böylelikle sağlamalıyız. Aynı zamanda işçi sınıfının gazete muhabirlerine daha geniş bir bakış açısı kazandırmalıyız. Hiç kuşkusuz, bu muhabirler, bizim bugün okuduğumuz haberlerden çok daha ilginç ve çekici haberler verebilirler. Bu amaçla, sorunları düşünerek formüle etmeliyiz, işe yarar görev-

ler vermeli, tartışmalar açmalı ve bu tartışma yolunu desteklemeliyiz.

Daha yüksek bir kültür basamağına erişmek için işçi sınıfı —ve her şeyden önce bu sınıfın öncüleri— kendi hayatlarını bilinçle incelemelidir. Bunu yapmak için hayatı tanımak gerekir. Burjuvazi iktidara gelmeden önce, kendi aydınları sayesinde bu görevi geniş çapta yerine getirdi. Burjuvazi karşıt bir sınıf olmasını sürdürürken bile kendi sınıfları için çalışan şairleri, ressam ve yazarları vardı.

Fransa'da, aydınlanma çağı denilen 18. yüzyıl, sosyal ve kişisel töre-ahlak kavramının burjuva filozoflarınca değiştirildiği bir dönemdi ve onlar töreyi aklın kurallarına bağlamak çabasındaydılar. Politik sorunla, kiliseyle, erkek kadın arası ilişkilerle, eğitim v.s. konularla uğraştılar. Hiç şüphesiz, bu problemleri sadece tartışmak bile burjuvalar arasında kültürün akıl seviyesine yükselmesini sağladı. Ama 18. yüzyıl filozoflarının, sosyal ve kişisel ilişkileri aklın kurallarına bağlama çabaları belirli bir gerçek karşısında çökmeye mahk0m oldu. O gerçek ki üretim araçlarının özel ellerde olmasıydı ve toplumun salt aklın ilkeleri uyarınca üzerine oturtulacağı taban buydu. Çünkü özel mülkiyet, aklın hiç bir şekilde hâkim olmadığı ekonomik güçlere meydanı boş bırakıyordu. Bu ekonomik güçler töreleri belirliyordu ve mal ihtiyacı açısından piyasa, toplumu kontrol altında tutuyor, piyasanın yönettiği töreleri ise akla bağlamak imkânsızlaşıyordu. 18. yüzyılın felsefî düşüncesinin aşıladığı bu sonuçlar, düşüncenin dürüst ve cüretli muhakeme sonuçlarına rağmen, böyleydi.

Almanya'da aydınlanma ve eleştiri çağı, geçen yüzyılın sonlarına doğru belirdi. Heine ve Bönre'nin öncülüğünde, «*Geng Almanya*» hareketin önderliğini yaptı (6). Burjuvazinin sol kanadınca yürütülen eleştiri faaliyetlerini izliyoruz: bu sol kanat kölelik anla-

yışına savaş açtı, aydınlanma düşüncesine zıt küçük burjuva eğitim tarzıyla, savaş zihniyetiyle mücadele etti ve kendilerinden önceki fransız düşünürlerinden daha da ileri bir şüphecilikle akıl kurallarını oturtmaya çalıştılar. Bütün insan yaşantısını dönüştürmekten çok uzak olan bu «*Genç Almanya*» hareketi, sonraları 1848 küçük burjuva devrimiyle kaynaştı, kaynaştı ama o bir sürü Alman hanedanlıklarını temizlemeyi beceremedi.

Geriye, Rusya'ya bakacak olursak, toplumun mevcut durumunu eleştirme ve aydınlatma çabaları, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar önemli hiç bir seviyeye ulaşamadı. Çernişevsky, Pisarev ve Dobrolyubov, hepsi Belinsky ekolünde yetişmişlerdi ve eleştirilerini daha çok gericiliğe, ekonomik koşullardan çok törelerimizin reaksiyoner Asya karakterine karşı yöneltmişlerdi (7). Geleneksel insan tipine karşı yeni gerçekçi bir insan çıkarıyorlardı, bu yeni insanın hayatı aklın kuralların-ca belirlenmişti, eleştirici düşüncenin silahları sayesinde kişiliğine kavuşacaktı. Bu hareket, «halkçı evrimciler» (Narodnik'ler) denilen gurupla birleştiler, ama kültür yönünden pek etkili olmadılar (8). Çünkü 18. yüzyıl fransız düşünürlerinin töreler - ki bunlar ekonomik şartların yönetimi altındadır, felsefenin değil - üzerine etkisi çok zayıftı ve Alman eleştiricilerinin kültür etkisi ise daha da verimsiz olmuştu, bu durumda Rusya'daki hareketin halkın töreleri üzerinde amaçladığı doğrudan etki de hepten önemsizdi. Bu rus düşünürlerinin oynadığı tarihî rol, Narodnikleri de birlikte sayalım, devrimci proletarya partisinin oluşumunu hazırlamakta yararlı olmuştur.

Ancak ve ancak işçi sınıfının iktidara el koymasıyladır ki törelerin tam bir dönüşümü için şartlar yaratılmış oldu. Töreler aklileştirilemez - yani aklın gerek-

lerine uygun hale getirilemez - aynı zamanda üretimi aklileştirmedikçe. (rasyonalize etmedikçe) bu yapılamaz, çünkü törelerin ve ahlkın kökleri üretimde yatıyor. Sosyalizm tüm üretimi insan aklına bağlamayı amaçlıyor. Nedir ki, en ileri burjuva düşünürleri bile kendilerini bir yanda, tekniğin (tabiat bilimlerini, teknoloji, kimya, icatlar ve makineleri uygulayarak) rasyonalize edilmesi fikrine kaptırmışlardır. Öte yanda da (parlamentoculuk yoluyla) politikaya kaptırmışlardır kendilerini. Ama onlar, körükörüne rekabetin kurbanı olma durumuna düşen ekonomiyi rasyonalize etmek durumuna da düşmüşlerdir. Burjuva toplumunun töreleri böylece rasyonel olmayan, çıkmaz bir unsura saplanıp kalmaktadır. İşçi sınıfı iktidarı aldığında, sosyal şartlardaki ekonomi ilkelerini kontrola almakta ve bilinçli bir düzene bağlamaktadır. Ancak ve ancak bu yolladır ki töreleri bilinçli dönüşüm ve evrime sokmak kabil olur.

Bu doğrultuda elde ettiğimiz başarılar, ekonomi alanında sağladığımız başarılara bağlıdır. Ama bugünkü ekonomik durumumuzda bile daha eleştirici, daha atılımcı davranabilirdik, törelerimize bugünkünden daha çok akıl aşılıyabilirdik. Bugünkü görevlerimizden biri de budur. Açıkça belli ki törelerin toptan değişimi - kadınların ev işlerindeki köleliğinden kurtulması, çocukların sosyal eğitimi, evliliğin ekonomik zorunluluklardan kurtarılmış v.s. - ancak bir evrim sonunda ve sosyalizmin ekonomik güçleri kapitalist güçlerin üstesinden geldiği ölçüde gerçekleşecektir.

Törelerin eleştirile eleştirile dönüşmesi gerekir, öyle ki tutucu, gelenekçi yaşama biçimleri bugün bize ekonomik dayanışma kaynaklarının sağladığı veya yarın sağlanacak imkânlara rağmen süregelmesin. Öte yanda, kadın ve erkek işçilerin kültür seviyesini yükselterek, töreler açısından elde edeceğimiz en ufak başarı bizim üretimi rasyonelleştirme kapasitemizi

artıracak, sosyalist birikimi geliştirecektir. Bu da töreler dünyasında taptaze atılımlar yapma imkânını verir.

Bu yüzden bu iki dünya arasında diyalektik bir bağımlılık vardır. Ekonomik şartlar, tarihin temel etkenleridir, ama biz Komünist Partisi olarak ve bir işçi devleti olarak ekonomiyi ancak işçi sınıfının yardımıyla etkileyip biçimleyebiliriz ve bu hedefe varmak için, hiç durmadan çalışmalı, işçi sınıfının fertlerini teknik ve kültür kapasitesi bakımından geliştirmeliyiz. İşçiler devletinde kültür, sosyalizm için çalışır ve sosyalizm de insanlığı sınıf farkı tanımayan yeni bir kültüre kavuşturma imkânını yaratır.

11 temmuz 1923

VODKA, DİN VE SİNEMA

İşçi sınıfının hayatına damgasını vuran iki önemli olgu var. Biri sekiz saatlik iş gününün yerleşmesi, öbürü vodka satışının yasaklanması. Savaşın sorumlu olduğu vodka tekelinin kalkması Devrim'den önce oldu. Savaş öylesine korkunç imkânları gerektiriyordu ki çarlık —bir milyar ruble daha az veya daha çoğun önemi yoktur— o ufak bir meblâğ tutan içki gelirlerine bile tenezzül etmekten geri kalamazdı. Vodka tekelinin kaldırılması devrime başlı başına bir vaka olarak intikal etti ve durum böylece devam etti, ama prensip düşüncesi ön planda geliyordu. Acak Yeni Ekonomik düzenin bilinçli yaratıcısı haline geçen işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesiyledir ki, alkolizme karşı bütün ülkece eğitim ve yasaklarla yürütülen mücadele tarihî önemini kazandı.

«Ayyaşlar» bütçesinden emperyalist savaş sırasında vazgeçilmiş olması, halka içki içme cüretini veren bir sistemin yıkılması ve bunun devrimin bıraktığı

çelik gibi sağlam bir miras olması gerçeğini gölgeliyemez.

Sekiz saatlik iş gününe gelince, bu, devrimin ilk başarısıdır. Sekiz saatlik iş gününün işçilerin hayatında köklü bir değişmeye yol açtığı açık bir gerçektir, böylece günün üçte ikisini fabrikadaki görevlerinden bağımsız yaşamak imkânına kavuştular. Bu durum, kültür, sosyal eğitim ve gelişme açısından hayatta köklü bir değişimin yerleşmesini sağlıyor. Ekim Devrimi'nin asıl önemi, işçilerin tek tek ekonomik gelişmelerinin bütün işçi sınıfının maddî refah ve kültürünü kendiliğinden yükseltmesindedir.

«Sekiz saat iş, sekiz saat uyku, sekiz saat oyun»: İşçi hareketinin eski bir formülüdür bu. Bizim durumumuzda bu sözler yeni bir anlam kazanıyor. Sekiz saatlik çalışma ne kadar çok fayda sağlarsa, sekiz saatlik uyku da öylesine rahat, o kadar temiz ve sağlıklı uyunur, sekiz saatlik boş zaman da öylesine dolu, kültürle öylesine doyurucu geçer.

Boş zamanları değerlendirme veya eğlenme konusuna gelince bu, kültür ve eğitim açısından çok büyük önem taşıyor. Bir çocuğun karakteri oyun oynarken kendini belli eder, orada biçimlenir. Yetişkin kişinin karakteri ise, hem oyunda hem eğlencesinde belli olur. Ne var ki bütün bir sınıfın karakterinin oluşmasında, bu sınıf genç ve proletarya gibi ilerleyen bir sınıfsa, eğlence ve oyunların hatırı sayılır bir yer tutması gerekir. Fransa'nın büyük ütopyacı reformisti Fourier (9), hristiyanca keşişliğe ve inzivaya çekilmeyi red ederken, tabiî içgüdülerimizin baskı altına alınmasını kınıyor ve *Falanster*'i veya *Geleceğin Komünleri* adını verdiği bir takım komünleri tasvir ediyordu. Bu komünler, insanın içgüdü ve tutkularını birbiriyle akılcı yollardan uzlaştırma ve onlardan bu şekilde yararlanma esasına dayanıyordu. Fourier'nin düşüncesi derinlemesine bir düşünceydi. İşçi sınıfının durumu ne dinî

bir tarikat ne de bir manastır hayatına benzerdi. Biz insanları tabiatın yarattığı yapıda kabul etmek zorundayız, bir bölümünün eğitim görmüş bir bölümünün eski düzenin gadrine uğramış olduğunu bilmeliyiz. Biz bu canlı insan malzemesi içinde partimizi ve devrimci devletimizin hareket kollarını dayandıracak bir dayanak noktası arıyoruz. Eğlenme, zihni dinlendirmek, geziye çıkmak, kahkaha atmak, bunlar insan tabiatının en meşru istekleridir. Bizler bu isteklerin yerine gelmesini sağlarken onlara daha üstün, hatta sanatçı bir nitelik kazandırmak elimizdedir ve kazandırmaya da mecburuz. Eğlenceyi, hatta her türlü eğitim gözeticisinden, ahlak hocalarının vaizlerinden uzak bir kollektif eğitim silahı haline getirmeliyiz.

Bu konuda en etkili, hepsinden güçlü silah bugün için sinemadır. Bu şaşırtıcı spektaküler yenilik insan hayatına hiç görülmemiş bir hız ve başarıyla girdi. Kapitalist kentlerin günlük hayatında sinema, güncel hayatın bütünleyici bir parçası, birahane, kilise veya öbür zorunlu kurumlar gibi kaçınılmaz bir unsuru olup çıktı. Sinema tutkusunun kökeni insanda sıkıcı düşünceleri dağıtma, dinlenme ihtiyacıdır, yeni ve imkân dışı bir şeyi görmek isteğidir, yalnızca kendinin değil başkalarının talihsizliklerine de gülmek ve ağlamak ihtiyacıdır. Sinema bütün bu ihtiyaçları tamamıyla dolaysız, yani görüp seyretmek yoluyla, canlı ve şiirsel bir biçimde karşılamakta, seyredenlerden de hiç bir şey beklememektedir, hatta seyircilerin okur yazar olması bile gerekmiyor, onların bitip tükenmez izlem ve heyecanlarla dolup taşan sinemaya bu kadar büyük bir tutkuyla bağlanmalarının nedeni budur. İşte bu durum sosyalist eğitim enerjimizi uygulamak için bize korkunç bir meydan sağlıyor.

Bizim bunca zamandır-ki aşağı yukarı altıyıl oluyor- hâlâ sinemaya sahip çıkamayışımız bizim, haydi şaşkınca veya aptalca demiyelim, ama ne kadar ağır-

dan aldığımızı ne kadar eğitimsiz kaldığımızı gösteriyor. Bana sahip çıkın diye bas bas bağıran bu silah propaganda için en üstün silahtır, teknik, eğitim ve sanayi propagandası için, alkole karşı propaganda için, halk sağlığı olsun, politika olsun, aklımıza gelen her türlü propaganda için en iyi silahtır. Burada, herkesin anlıyacağı, herkes için çekici herkesin aklında kalabilecek ve hatta gelir kaynağı bile olabilecek bir propaganda söz konusudur.

Gerek ilgi çekiciliği, gerek eğlendiriciliği yönünden sinemanın rakibi birahane ve meyhanelerdir. Bugün New York'un mu yoksa Paris'in mi sinema veya meyhanesi daha çok veya bu işlerden hangisi daha çok kazançlıdır bilemem. Ama şurası belli ki sekiz saatlik boş zamanı doldurmak bakımından sinema ve meyhane birbiriyle yarışa girmişlerdir. Kıyaslanamıyacak kadar güçlü şu silaha sahip olamaz mıyız? Pek âlâ oluruz. Çar hükümeti birkaç yılda korkunç bir meyhane şebekesi kurdu ve bu iş yılda bir milyon altın ruble kadar gelir sağlıyordu. İşçi hükümeti neden bir devlet sinemaları şebekesi kuramasın? Bu eğlenme ve eğitme cihazı gitgide daha geniş ölçüde bizim millî hayatımızın bütünleyici bir parçası durumuna getirilebilir. Alkolizme karşı mücadelede kullanılacak olursa gelir getiren bir duruma da geçebilir. Uygulanamaz mı böyle bir şey? Elbette uygulanır, ama o kadar kolay değil, çünkü bir işçi devletinin örgütlenme enerji ve yeteneklerine bağlı kalmak bakımından vodka tekelini yeniden kurmak çok daha tabiidir.

Sinema yalnız meyhaneyle rekabet etmiyor, kiliseyle de yarışıyor. Ve sinemayı sosyalist devletle kaynaştırıp kiliseyi sosyalist devletten ayıracak olursak söz konusu rekabet kilisenin çok daha aleyhinde meşum bir durum alacaktır.

Rus işçi sınıfı arasında pratik yönüyle dindarlık yoktur ve hiç bir zaman da olmamıştır Ortodoks kili-

sesi güncel bir alışkanlık ve bir hükümet kuruluşundan ibarettir. Kitlelerin bilincine derinlemesine girmeyi başaramadığı gibi, dogmaları ve kurallarını da halkın içten duygularına mal edememiştir. Bunun sebebi yine aynı sebeptir: Kilisesiyle birlikte tüm eski Rusya'nın kültürden yoksun şartları. Onun içindir ki rus işçisi kültür uyanışına girince kiliseyle olan bütün o eski şeklî ilişkilerini, o salt alışkanlıktan gelme bağlarını koparıp attı. Köylüler için bu durum daha zor oluyor, köylünün kilise öğretisine daha içten ve derinliğine bağlanmış olmasından değil —bu hiç bir zaman bir sebeb olmamıştır— köylü hayatının tekdüzeliği ve ataletindendir bu zorluk, çünkü bu iki faktör, dinî uygulamadaki tekdüzelik ve ataletle sıkı sıkıya bağlıdır.

İşçilerin kiliseyle bağları (parti üyesi olmayan kitle işçisinden söz ediyorum) alışkanlık dediğimiz iplikle tutturulmuştur çok kez, özellikle kadınların alışkanlıklarıyla... Evlerde ikonalar (kutsal resimler) hâlâ asılı duruyor, çünkü bir kez asılmıştır oraya. İkonalar duvarları süslüyor, onlar olmasa duvar çıplak kalacak ki halkın buna alışması zor. İşçi yeni ikona almaya özenmez, yeteri kadar ikonası yoksa, eskilerini de elden çıkarmak istiyecektir. Paskalya çöreği olmayınca ilkbahar bayramını kutlamak nasıl olur? Papaz paskalya çöreğini kutsar, kutsamazsa çöreğin anlamı mı kalırmış... Kiliseye gitmeye gelince, halk oraya gitmiyor, dindar olduğu için değil, kilise çok aydınlık olduğu için, en şatafatlı elbiseleriyle badınlı erkekli kalabalık dolduğu için ... dinî şarkılar söylemesi de iyi —fabrikada, aile içinde veya iş saatinde sokaklarda görülmeyen bir sosyal estetik yönü olan bir atraksiyon— güzel. Ama ortada inanç namına hiç bir şey yok. Şurası kesin ki rahiplere karşı saygı veya dinî törenlerin mucizevî gücüne inanmak da söz konusu değil. Buna rağmen bütün bunları koparıp atacak etkin bir irade de mevcut değil. Düşünceyi dinlendirmek, zevk duy-

mak ve eğlenmek gibi unsurlar başlıca rolü oynuyor dinî törenlerde. Tiyatro yöntemlerini kullanarak, Kilise, görme, koku alma (tütsüleme sonucu) duyularına hitap ediyor ve bu duyular yardımıyla hayal gücünü işletmeye çalışıyor. İnsanın tiyatro veya temaşa isteği, normalin dışında çarpıcı bir şeyler duymak ve görmek arzusu, günlük hayatının tekdüzeldiğini kırma arzusu önemli ve yok edilemez bir arzudur, çocukluktan tutun ileri yaşlara kadar sürer gider. Halk yığınlarını dinî törenlerden ve alışkanlık yoluyla edindiği kilise bağlarından kurtarmak için sadece din-karşıtı bir propaganda yeterli değildir, gerçi bu propaganda elbette gereklidir, ama doğrudan doğruya yapacağı pratik etki, pek küçük bir azınlığa sınırlı kalır. Halkın geniş bölümü din-karşıtı propagandadan etkilenemez, ama bu etkilenme, asla onların dine karşı psikolojik bağlarının güçlü oluşundan ileri gelmez. Tam tersine, arada psikolojik hiç bir bağ yoktur, yalnızca biçimi belirsiz, hantal, mekanik bir ilişkidir bu, bilince ulaşamayan bir bağ, sokakta önünden geçen şatafatlı bir tören kafilesine katılmakta, şarkılarını dinlemek veya elini kaldırıp sallamakta sakınca görmeyen bir turistin bu dinî gösteriyle ilişkisi ne kadarsa öylesine bir ilişkidir.

Bilince âtıl bir yük gibi binen o anlamsız dinî törenleri yalnız eleştirme yoluyla ortadan kaldırmak olmaz. Onlar hayatın yeni biçimleri, yeni eğlenme imkânları, yeni ve daha kültürlü tiyatrolar sayesinde yıkılabilir. Burada aklımıza yeniden tiyatronun - en demokratik olduğu içindir ki - en güçlü aleti olan sinema geliyor. Süslü püslü elbiseler v.s. giyinmiş rahiplere hiç gerek yok, sinema beyaz perde üzerinde en zengin kiliseninkinden daha güçlü, binlerce yıllık tecrübesiyle bilgeleşmiş kiliseden, caminin ve sinagogun imkânlarından daha müthiş, daha çarpıcı görüntüler sergiliyor. Kilisede yalnız bir tek dram oynanıyor, her

yıl ve bütün yıl hep aynı dram icra ediliyor. Oysa bitişikteki sinemada puta tapanların, yahudilerin, hristiyanların törenlerini bütün tarihî akışı boyunca izliyorsunuz, törenlerdeki benzerliği görüyorsunuz. Sinema eğlendiriyor, eğitiyor ve görüntüleriyle hayal gücünü uyarıyor, sizi kilise kapısından içeri girmek ihtiyacından kurtarıyor. Sinema sadece meyhanecilerin değil, kilisecilerin en büyük rakibi. İşte ne pahasına olursa olsun sahip çıkmamız gereken bir araç.

12 temmuz 1923

ESKİ AİLEDEN YENİ AİLEYE

Aile içindeki iç ilişkiler ve olaylar, kendi tabiatı gereği, araştırılması en güç olaylardır, olsa olsa istatistik olarak saptanabilir. O bakımdan, aile bağlarının günümüzde (gerçek hayatta, sadece kağıt üzerinde değil) kopma derecesi veya kopmaların çokluğu hakkında eskilerine oranla söz etmek kolay değildir. Bu konuda daha çok, göz kararıyla karar vermek durumundayız. Üstelik devrim öncesi ile bugün arasındaki fark şöyle: Önceleri işçi ailelerinde, aile dertleri olsun dramatik uyuşmazlıklarda olsun, işçi bunlara aldırmazlıktan gelirken şimdi işçilerin yükselen, ilerleyen büyük bir bölümü sorumlu görevler yükleniyorlar, hayatlar göze daha belirgin görünüyor ve aile hayatındaki her trajedi bir sürü yorumlara ve bazan çirkin dedikodulara yol açıyor.

Bu ciddî birikim sonucu, inkâra hiç gerek yok, aile bağları, proletaryanınkiler dahil parçalanıp gidiyor. Bu durum Moskova parti propagandacıları konferansında kesin olarak saptandı ve kimse karşı çıkmadı bu olguya karşı. Yalnız herkesin izlenimleri ayrı ayrı oldu. Kimisi bunu kaygıyla karşıladı, kimisi ihtiyatla, bazıları da hepten şaşkın görünüyorlardı. Bununla birlikte herkes anlamıştı ki, ortada önemli bir süreç oluşuyordu; bir yanda gülünç, öte yanda trajik

biçimlere bürünen karmakarışık bir dönüşümdü bu ve yeni, daha üst seviyede bir aile hayatına kavuşmanın gizli imkânlarını keşfetmeye vakit olmamıştı.

Ailenin parçalanması konusunda bazı bilgiler basına geçti, ama bunlar rasgele haberlerdi, boş, uluorta edilen lâflardı. Bu konuyla ilgili bir makalede işçi ailelerindeki parçalanmanın «proletarya üzerinde burjuva etkisi» olarak gösterildiğini okudum.

Ama durum o kadar basit değil. Sorunun kökleri daha derin, daha karmaşık. Burjuva tarzı bir geçmişin ve burjuva tarzı bir halin etkisi var, ama asıl süreç proletarya ailesinin içindeki o acılı evrimde kökleniyor. Öyle bir evrim ki bunalıma kadar varıyor ve biz bu süreçin ilk kargaşalığına şimdi tanık oluyoruz.

Savaşın aile üzerindeki o korkunç yıkıcı etkisini biliyoruz. Savaş daha başta aileyi kendiliğinden dağıtıyor, insanları birbirinden uzun süre ayrı bırakıyor veya rasgele bir araya getiriyor. Savaşın bu sonuçları devrim ile devam etti ve şiddetlendi de. Savaş yılları tarihî geleneklerin âtıl bıraktığı her şeyi parçaladı. Çarlığın gücünü, sınıf üstünlüklerini, eski gelenekçi aileyi parçaladı. Devrim yeni devleti kurmakla işe başladı ve böylece en basit ve en âcil hedefine ulaştı.

Problemin ekonomik yönünün çok daha karmaşık olduğu belli oluyor. Savaş eski ekonomik düzeni sarstı, devrim ise bu düzeni devirdi. Şimdi biz yeni bir ekonomik devrim ve devlet inşa ediyoruz— ve bunu genellikle eski elemanlardan yapıyoruz, eskileri yeni yöntemlerle yeniden örgütliyerek inşa ediyoruz. Ekonomi alanında yıkıcı bir dönemden yeni çıktık ve yükseklere çıkmaya başladık. Gelişmemiz çok yavaş gidiyor ve ekonomik hayatta ulaşacağımız yeni sosyalist hedefler hâlâ çok uzaklarda. Ama şurası kesin ki yıkıntılar ve yıkmalar döneminden çıktık, o dönem, yani en aşağı nokta 1920-21 yıllarıydı.

Aile hayatındaki ilk yıkılış dönemi ise henüz geçmedi. Parçalanma süreci tüm sallantılarıyla devam ediyor. Bunu aklımızdan çıkarmıyalım. Aile ve ev hayatı, kendi 1920-21 dönemini geçiriyor, hâlâ 1923 seviyesine erişemedi. Ev hayatı ekonomik hayattan daha tutucudur ve bunun sebeblerinden biri de, evdeki hayatın ekonomik hayattan daha az bilinçli oluşudur. İşçi sınıfı politikada ve ekonomide bir bütün olarak hareket ediyor, kendine öncülük eden Komünist Partisi'ni ön saflara doğru destekliyor ve parti kendi ortamı içinde proletaryanın tarihî hedeflerini gerçekleştiriyor. Ev hayatında ise işçi sınıfı tek tek ailelerden oluşan bir takım hücrelere parçalanmıştır. Politik rejimin değişimi, hatta devletin ekonomik düzeninin değişmesi- fabrika ve atelyelerin işçilerin ellerine geçmesi - bütün bunların aile şartları üzerine elbette etkisi olmaktadır, ama bunlar hep dolaylı ve dıştan etkilerdir, ailenin geçmişinden edindiği gelenekçi biçimlere hiç dokunmayan etkilerdir.

Ailede köklü bir reform, daha genel olarak, ev hayatının tüm düzenini kapsayan köklü bir reform, işçi sınıfının tümüyle destekliyeceği adamakıllı bilinçli çabaları gerektiriyor ve bu sınıfın içinde kültür ve gelişim yolunda içten bir arzu, üstün bir birleşme kuvvetinin varlığını zorunlu kılıyor. Topraktaki iri topakları kaldırmak için derine salan pulluğa ihtiyaç vardır. Sovyet devletinde kadın ve erkeklerin siyasî eşitliği problemlerden biriydi ve en basitiydi. Onu daha güç bir problem izledi: kadın ve erkek işçilerin fabrika, atelye ve sendikalarda eşitliğini sağlamak ve bunu erkeklerin kadınlara zarar vermiyeceği şekilde yapmak. Ne var ki kadın ve erkeğin aile içinde fiili eşitliğini sağlamak çok daha fazla çaba gerektiriyor. Bunu gerçekleştirmeden önce tüm evcil alışkanlıklarımızda devrim yapmak gereği vardır ve besbelli ki aile içinde erkekle kadının arasında, hem normal anlamda hem de

hayat şartları açısından fiili bir eşitlik olmadıkça, böyle bir eşitlikten, sosyal çalışmalarda veya politikada olsun ciddiyetle söz etmek yersizdir. Bir kadın ev işlerine kösteklenip, ailenin bakımına, yemek ve dikiş işlerine saplanıp kaldıkça onun tüm sosyal ve politik hayata katılma şansı daha başta dumura uğramıştır.

Problemlerin en kolayı iktidarı almaktı. Ama o problem bile devrimin ilk döneminde bütün kuvvetlerimizi tek başına yuttu, sonsuz fedakârlık ve kurban gerektirmişti. İç savaşta ise çok şiddetli tedbirlere başvurmak zorunluydu. Kalın kafalı «basitçiler», proletaryanın kanlı ve yoz davranışlarından, vs. ötürü, ahlâk barbarlığa dönüştü diye «feryad-ı figan» ettiler. Aslında olup bitenler, proletaryanın eline geçen devrimci şiddet araçlarıyla yeni bir kültür, gerçek insancı değerler aramak yolunda mücadeleye başlamasıydı.

İlk dört beş yıl ekonomik yönden korkunç bir çöküntü dönemi içinden geçtik. İş üretkenliği sıfıra indi, ürünlerin kalitesi ürkütücü bir seviyeye düştü. Düşmanlar bu dönemi sovyet rejiminin çürümüşlüğüne işaret sayıyorlar veya öyle saymak istiyorlardı. Gerçekteyse eski ekonomik formların yıkılması ve yeni formların hiç kimseden yardım görmeden yaratılması yolunda kaçınılmaz bir safha idi bu.

Genel olarak aile ilişkisi ve şekilleri bakımından, geçmişten kalıtımla geçen her şeyin, geleneklerin kaçınılmaz bir dağılma dönemi vardır, düşüncenin kontrolundan geçmeyen her şeyin akıbeti budur. Ama ev hayatının bu kesiminde, eleştiri ve yıkılış dönemi daha sonradan başlıyor, çok uzun sürüyor ve çok acele ve kokuşmuş şekillere dönüşüyor. Bu şekiller gözlemlerle saptanacak gibi değil. Devletin, ekonominin ve genel olarak hayat şartlarındaki kritik değişimlerin ilerleyiş yönündeki bu nirengi noktaları çok açık seçik şekilde ortaya konmalı, karşılaştığımız olaylardan telaşa ka-

pılmanın gereksizliği anlaşılmalıdır. Bu durumu gerçeğin ışığı altında değerlendirmesini öğrenmeliyiz, işçi sınıfının ilerleyişindeki yerini doğru olarak saptamayı ve yeni şartları hayatın sosyalist biçimlerine doğru yöneltmeyi bilmeliyiz.

Paniğe kapılıp alarma geçen bazı sesler duyduk, evet, uyarmak gereklidir. Moskova parti propagandacıları konferansında bazı yoldaşlar, eski aile bağlarının, çabucak kaybolacak yeni bir takım bağlar uğruna koparıldığı kaygısıyla bazı konuşmalar yaptılar. Bütün bu durumlarda kurbanlar kadınlar ve çocuklardı. İyi ama, içimizde, özel konuşmalarda, sovyet gençliğinde, özellikle genç komünistler arasında, ahlâkın «sıfıra inmesi» yolu, ağlayıp sızlama demesek bile, bir takım yakınmalar dinlememiş olan var mıdır? Bu yakınmalardan hepsinin bir abartma olduğunu söylemeliyiz -gerçek payı da var içinde-. Biz bu gerçeğin karanlık yönleriyle elbette mücadele etmek zorundayız, bir çok kesimlerinde ilk bilinçli adımlarını atmalıdır. Büyük çatışmalardan aldığı etkiyle kişiliği, ilk kez edeceğiz de. Bu mücadele daha yüksek bir kültür yolunda, insan kişiliğinin yükselmesi yolunda olacaktır. Ama işe başlamak, karşı devrimci ahlâk veya duygu bozgunculuğuna kapılmadan meseleyi başından halletmek için, önce olguları araştırmak ve olayların gerçek yüzünü apaçık görmeye çalışmak zorundayız.

Yukarda söz ettiğimiz gibi, dev bir takım olaylar, savaş ve devrim ailenin içine, eski şekilde devam eden ailenin üzerine çöküvermişti. Bunları yeraltı dünyasının karanlık kirli işleri izledi. Sonra kritik düşünme başladı yavaş yavaş, aile bağları ve yaşama tarzlarını bilinçle incelemek ve değerlendirmek başladı. Büyük olayların uyanan zihinlerin eleştiri gücüyle birleşen mekanik gücüdür ki, aile ilişkilerinde şimdilerde tanık olduğumuz yıkıcı dönemi başlattı. Rus işçisi şimdi artık iktidarı ele geçirdikten sonra, kültür yolundaki hayatının

hayatın tüm gelenekçi biçimlerini sarsmakta, tüm evcil alışkanlıkları, kiliseyi ve akrabalıkları yerinden oynatmaktadır.

Başlangıçta ferdî protestoların, gelenekçi geçmişe karşı başkaldırmaların anarşik bir şekil almış veya çok kaba ve çapulcu şekillere dönüşmüş olmasına hiç şaşmamak gerekir. Biz bunları politikada, askeri faaliyetlerde, ekonomide gördük, burada ise anarşik ferdiyetçiliğin, aşırıcılığın, partizanlığın, miting lâfcılarının her kalıba girdiğini görüyoruz. Ve yine, bu sürecin aile yakınlıkları üzerinde en içten ve de en acele biçimde tepki göstermesine hiç şaşmamalı. Bu durumda kişideki uyanış, kişiyi yeni biçimde örgütlenmeye götürmekte, taban tepilmiş eski yollardan koparmakta. Kişi «kendini dağıtmak», «kötülük etmek» yoluna, Moskova konferansın da ilân edilen bütün günahlâra baş vurmaktadır.

Seferberlik dolayısıyle kendi çevresinden çekilip alınan bir koca, savaşta devrimci bir yurttaşa dönüşmüştür, birdenbire bir değişmedir bu. Görüş açısı genişlemiş, özlemleri yüceleşmiştir, daha karmaşık bir hal almıştır, başka bir kişidir artık. Sonra evine döner, orada pratikte hiç bir şey değişmiş değildir. Ev halkıyla olan eski anlaşmışlığı, eski uyuşum kalmamıştır. Yeni hiç bir anlayış da bekliyemez. Karşılıklı şaşkınlık, karşılıklı hoşnutsuzluğa dönüşür, sonra da kötü niyete... Aile bağları kopmuştur artık.

Koca, bir komünisttir, faal bir hayatı vardır, sosyal çalışmalara katılmakta, zihni gelişmektedir, kişisel hayatı sosyal çalışmaları içinde yoğrulmaktadır. Aynı zamanda karısı da komünisttir, sosyal çalışmalara katılmak ister, kamu toplantılarını izler, sovyetlerde (şuralarda) veya derneklerde çalışır. Ev hayatı böylelikle, daha kendileri farkına varmadan dağılır veya ev atmosferinin yokluğu sürekli çatışmalara yol açar. Karıyla koca anlaşamaz olurlar. Aile bağları kopar.

Koca, bir komünisttir, kadın partili değildir. Sosyal çalışmalar kocanın hayatını, yutmaktadır. Kadın önceden olduğu gibi yalnız eviyle uğraşır. İlişkiler «sessizce» sürer, ama aralarında mutat bir yabancılaşma doğar. Kocanın bağlı olduğu komite veya komünist «hücre» evde asılı ikonaların kaldırılması kararını verir. Koca bu kararı tabiî karşılar ve sevinçle boyun eğer, ama kadın için bu bir felâkettir. Böylesine ufaktan bir olay bile karı kocayı birbirinden ayıran cehennem boşluğunu açığa vurmaya yeter. İlişkiler bozulur, aile bağları kopmuştur.

Eski bir aile. On onbeş yıllık ortak hayatları var. Koca iyi bir işçi, kendini ailesine adamış bir kişidir. Kadın da sadece evi için yaşar, bütün enerjisini evine verir, ama bir rastlantı sonucu bir komünist örgütüyle temasa gelir, gözü önünde yeni bir dünya açılmıştır artık. Enerjisi yepyeni geniş bir hedef bulmuştur, ailesini ihmal eder, koca ise bu işe sinirlenmektedir. Kadın yeni uyanan yurttaşlık bilinci içinde kırgındır, aile bağları kopar.

Bunun gibi bir sürü aile trajedilerinin sonu hep aynı şeye çıkıyor: Ailenin parçalanması ve bu örnekleri sonsuz çoğaltmak mümkün, biz sadece en tipik durumları belirttik. Verdiğimiz bütün örneklerde trajedi, Komünist partisi ile partili olmayanlar arasındaki çatışmanın sonucudur. Ama ailenin, daha doğrusu, eski tip ailenin dağılması sınıfın en üsttekilerine, yeni şartların en çok etkisi altında kalanlara özgü bir durum değildir. Aile ilişkilerindeki parçalanma hareketi daha derinlere uzanıyor: Komünist öncüler, kendi sınıfının bir bütün olarak geçmek zorunda olduğu her dönemden öncelikle ve daha büyük bir şiddetle geçecektir. Eski şartları ayıplayıcı tutumlar, aileden yakınmalar, komünist ile işçi sınıfı arasındaki sınır çizgisinin çok ötesine uzanmaktadır.

Medenî evlilik kurumu, aslında salt görünüşte yaşayan gelenekçi aileye ağır bir darbe indirmiştir. Eski evlilik ilişkilerinde kişisel bağlar ne kadar zayıfsa dış kuvvetlerin, sosyal geleneklerin ve özellikle dinî törenlerin bağlayıcı gücü de öylesine güçlüydü. Kilisenin gücüne indirilen darbe aynı zamanda aileye indirilen bir darbe olmuştur. Bağlayıcılık önemini yitiren ve devletin desteğinden yoksun kalan dinî törenler bugün salt atalet nedeniyle hâlâ itibar görüyor, aileyi yıkmakta hünerini gösteriyor. Ama ailenin içinde yürekten bir bağlılık yoksa, aileyi tam çöküntüye uğramaktan, ataletten başka bir şey kurtaramıyorsa, o zaman dıştan hafif bir dokunuşla parampparça olması mukadderdir, çünkü bu darbe aslında kilise bağlılığına indirilen darbeden başka bir şey değildir. Ve şimdi dışardan dokunmalar, etkiler eskisinden çok daha fazla olacaktır. Ailenin sarsılmasının, düzenini koruyamamasının ve yuvarlanıp gitmesinin sebebi budur. Hayatımız, onun şartları hakkında verdiğimiz kararlar üzerine oturur ve bunu yaparken aileyi kendi acılarıyla, ama acımaksızın lanetler. Tarih çürümüş ağaçları devirir ve tozlarını da savurur.

Peki, hayat yeni tip aile unsurları getirmiyor mu? Hiç şüphesiz getiriyor. Ancak bu unsurların niteliğini ve unsurların oluşma süreçini iyice kavramak zorundayız. Öbür durumlarda olduğu gibi fizikî şartları, psikolojik şartlardan; geneli, özelden ayırt etmek gerekiyor. Psikolojik yönden, yeni ailenin, yeni insan ilişkilerinin oluşması bizim için işçi sınıfının kültüründe, fertlerin evriminde önemli bir ilerleme demektir. İnsanın ihtiyaç standardının ve iç disiplininin yükselmesidir. Bu açıdan, devrimin kendisi çok büyük bir adım olmuştur. Ailenin parçalanması dediğimiz şu en kötü olay, işçi sınıfının ve sınıfı içindeki ferdi uyanışının,

şekil yönünden acılı bir ifadesinden ibarettir. Bizim kültüre ilişkin bütün faaliyetlerimiz, yaptığımız iş ve yapmak zorunda olduğumuz iş, bu açıdan bakılınca, yeni ilişkilerin ve yeni bir ailenin doğuşunu hazırlamak oluyor. Emekçi kadın ve erkeklerin kültür seviyesini yükseltmeden, yeni yüksek tipten bir aile olamaz. Çünkü biz bu konuda elbette ancak iç disiplinden söz edebiliriz, ama dış zorlamalardan edemeyiz. Ferdin aile içindeki iç disiplin kuvvetini, iç hayatının niteliğidir şartlandıran.... karı ile kocayı bağlıyan bağların değeri ve kapsamıdır.

Yeni hayatın ve yeni ailenin şartlarını maddî bakımdan hazırlama çabalarımız, sosyalist kalkınma yolundaki genel çabalardan asla ayrılamaz. İşçi devleti çocukların devletçe eğitimini sağlamak ve ailenin mutfak ve çamaşır derdini hafifletmek için daha zengin olmak zorundadır. Ailenin ekonomik şartların sosyalleştirilmesi, çocukların devletçe eğitilmesi, ekonomimiz bütünüyle önemli ölçüde düzene sokulmadan imkânsızdır. Bizim daha çok sayıda sosyalist ekonomik biçimlere ihtiyacımız var. Ancak o şartlar altında, biz aileyi, baskı altına alan ve parçalayan görev ve uğraşlardan kurtarabiliriz. Çamaşır yıkama işleri bir kamu kurumu tarafından yapılmalı, yemek hizmetleri bir kamu lokantası, dikiş işleri bir kamu atelyesi tarafından yürütülmelidir. Çocuklar, öğretim işinde gerçekten yetenekli devlet öğretmenleri tarafından eğitilmelidir. Karı koca arasındaki bağ işte o zaman her türlü dış ve arızî etkilerden arıtılmış olur, başkasının hayatını sömürmeye imkân bulamaz. Gerçek bir eşitlik böylece kurulmuş olacaktır. Karı koca bağı karşılıklı içtenliğe, arkadaşlığa dayanacaktır. Ve o bağ ancak bu yolla sağlamlaşacaktır. Herkes için aynı olmasa bile, bu bağ kimse için de zorlayıcı değildir.

Böylece yeni aileye giden yol iki yönden ilerliyor: (a) İşçi sınıfının ve bu sınıfı oluşturan fertlerin

kültür ve eğitim seviyesini yükseltmek (b) devletçe örgütlenen işçi sınıfının maddî şartlarını iyileştirmek Bu iki süreç birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Bu ifadeler her hangi bir anda, maddî şartların iyileşmesi halinde aile tarzının gelecekteki durumuna birdenbire erişeceği anlamına gelmez. Hayır, yeni aile tarzına doğru belirli bir ilerleyiş şimdi bile olmaktadır. Devletin bugüne kadar çocukların eğitimini ve kamu mutfaklarının açılmasını üstüne alamadığı bir gerçektir. Aile mutfağının düzelmesi bakımından faydalı olacaktır bu. Kumaşların yırtılıp parçalanmadığı, çalınmadığı çamaşır evleri de açılmamıştır. Ama bu, daha girişken, daha ilerici aileler bir araya gelemezler, kollektif ev yönetim gurupları oluşturamazlar, demek değildir. Bu türden deneyleri yaparken elbette dikkat etmek gerekir. Kollektif birimdeki teknik donanımlar, gurubun yarar ve gereklerine cevap verebilmelidir, kollektifin üyelerine, önceleri pek yeterli olmasa bile, belli bir takım faydalar veya avantajlar sağlıyacak nitelikte olmalıdır.

Yoldaş Semaşko, aile hayatımızın yeniden kurulması gerektiği hakkındaki son yazısında «*bu görev*», diyoryor, (10), en iyisi pratik olarak yerine getirilmelidir, Kararnamelerin, teşviklerin pek etkisi olmuyor. Yeni tarzları birer örnekle sergilemek bin tane gösterişli afişten çok daha yararlı oluyor. Bu pratik propaganda, en iyisi, operatörlerin «organ aktarma» dedikleri ameliyat yöntemleriyle yürütülür. Bir yaralanma veya yanma dolayısıyle bir deri parçası yok olmuş, derinin yeniden gelişme ümidi kalmamışsa, vücudun sağlıklı bir yerinden deriyi kesip çıplak yere ekliyorlar. Bu ekler oraya kaynıyor ve yarayı veya yanığı sağlıklı olarak kaplıyor. Aynı durum pratik propaganda için de söz konusudur. Bir fabrika veya atelye komünist

yöntemleri benimseyince öbür fabrikalar da onu izliyor(*)

Bunun gibi, aile yönteminde kollektif birimleri denemek komünist yaşama tarzına ilk, ama hâlâ eksiklerle dolu bir yaklaşımdır, dikkatle incelenmelidir, üzerinde düşünülmelidir. Ön plana alınacak olan husus, özel girişimlerin devlet otoritesinin desteğiyle, özellikle yerel sovyetler ve ekonomik kurumların desteğiyle bağdaştırılması konusudur. Yeni konut yapımı -artık konut inşasına başlıyacağız- aile guruplarınca olunca grupların gereklerine göre düzenlenmelidir. Bu yönde ilk belirgin ve tartışılmaz başarı, kapsamı sınırlı olmakla birlikte, elbette daha yaygın guruplar çevresinde de, hayatlarını aynı çizgide örgütleme arzusunu şiddetle uyandıracaktır. İyice düşünülüp taşınılmış bir şema için vakit henüz, ne devletin maddî imkânları ne de proletaryanın kendisini hazırlaması bakımından olgunlaşmıştır. Bugünkü çıkmazdan yalnız örnek gruplar yaratma yoluyla çıkabiliriz. Ayağımızın altındaki zemini adım adım pekiştiriyoruz. Bizden ilerlere koşmayı istemenin veya bürokratik fantazi denemelere girişmenin anlamı yok. Günün birinde, devlet yerel sovyetlerin, kooperatik birimlerinin v.s.'nin yardımıyla yapılan işleri sosyalleştirmeyi başaracak, genişletme ve derinleştirmesini bilecektir. Aile, böylece Engels'in deyimiyle «Zaruret âleminden, hürriyet âlemine» atlıyacaktır.

13 Temmuz 1927

(*) N. Semaşko, **The dead holds on to tha living**, Izvestia, no. 81. 14. 4. 1923)

AİLE VE TÖREN

Kilise törenleri, dinî inançları zayıf ve hiç olmayan işçileri bile, doğum, evlilik ve ölüm vesileleriyle, hayatının bu üç önemli anında köleleştirmekten geri kalmıyor. İşçiler devleti kilise törenlerini tanımamıştır, yurttaşlarına, doğumun, ve evlenmenin öyle esrarengiz hareketlere, papaz cübbelerine veya başka ruhban giysilerine bürünmüş kişilerin vaızlarına gerek kalmadan, onların tabiî hakları olduğunu açıklamıştır. Ne varki, töreleri, ayinleri ortadan haldırmak ancak devletin işidir. İşçi sınıfının hayatı pek monotondur ve sinir sistemlerimizi kemiren şey de bu monotonluktur. Alkol —dünya dolusu hayallerden oluşan ufak bir şişe— ihtiyacı buradan doğar. Kilise ve törenlere karşı ihtiyaç bu yüzdendir. Evlilik nasıl kutlanacak, çocuğun doğumunda hangi tören yapılacak? Sevdiğimiz insanın ölümünde ona olan sevgimizi nasıl ödiyeceğiz? İşte hayat yolumuzun bu başlıca dönemeçlerini vurgulama ve süsleme ihtiyacıdır ki kilisede törenlere yol açıyor.

Bütün bunlara ne diyelim? Batıl inanç, başka nedir ki? Dinî törenlerin kökünde yatan batıl inançlara akılcı bir eleştiriyle elbette karşı çıkılabilir, tabiata karşı tanrısız ve gerçekçi bir tutumla bu inançlar elbette çürütülebilir. Ama bu bilimsel ve eleştirel bir propaganda sorunudur ve konuyu kökünden çözemeyiz, çünkü her şeyden önce belirli bir azınlığa hitap eder, oysa bu azınlık bile kendi hayatını zenginleştirmek, iyileştirmek ve soylulaştırmak gereğini duymaktadır, her halü kârda daha çekici bir hayatı özlemektedir.

İşçiler devletinin de bayramları, törenleri, yürüyüş ve sembolik gösterileri —devletin yeni teatral törenle-

ri— vardır. Aslında bunların, taklit edilen ve devamlı sü regelen eski biçimlerle yakından ilişkili olduğu bir gerçektir. Ne var ki, işçi devletinin devrimci sembolizmi yenidir, bambaşka ve inandırıcı bir özelilkle taşır— kızıl bayrak, kızıl yıldız, işçi, köylü yoldaş, enternasyonal— Ama aile hayatının kapalı kafesi içine yenilik henüz girememiştir veya pek azından nüfuz etmiştir, çünkü ferdî hayat aileye sıkı sıkıya bağlıdır. Bu da, ikonalar, vaftizler, cenaze törenleri v.s. konusunda terazinin neden töreler kafesinde ağır bastığını açıkça ortaya koyar. Ailenin devrimci fertlerinin bunların yerine koyacak hiç bir şeyleri olamaz. Teorik düşünceler insanın sadece aklını uğraştırır. Ama gösteri niteliğindeki törenler insanın duygularına ve hayal gücüne hitap eder. Bu etkinin yayıgınlığı da oradan ileri gelmektedir. En ileri komünist çevrelerde, bu eski pratiğe yeni biçimler, yeni sembollerle, ama yalnız devlet hayatı çerçevesinde değil —ki bu aslında yapıldı— aile çerçevesinde karşı çıkmak isteği doğmuştur.

İşçiler arasında, dince kutsal günlerin yerine doğum günü kutlamak ve yeni doğan yavrulara, bu din kutsallarının isimleri yerine, yeni ve dost fikirleri, yaşanan olayları simgeleyici adlar vermek eğilimi var. Moskova propagandacılar konferansında yapılan açıklamalarda Octobrina (Ekim Kızı) diye yeni bir kız isminin medeni hukuk kavramıyla bir anlamda kullanıldığını öğrendim.

Mesela Ninel (Lenin'in tersine okunuşu), Rem (revolüsyon, Elektrifikasyon ve Mir: barış) gibi isimler var. Vladmir, İliç, hatta Lenin ve Rosa (Luxemburg'un şerefine) v.s. hep çocuklara ön-isim olarak verilen ve devrimle bağlantı kurmak isteğini yansıtan isimler.

Bir doğum olayının, doğum günü törenlerini alaya almak için, Fabzavkom'un (fabrika komitesinin) katılmasıyla ve çocuğun ismini Rus Federe Sosyalist

Cumhuriyeti sovyet vatandaşları (11) listesine katan özel bir protokol kararıyla kutlandığı durumlar olmuştur. Eski töreleri istihza yollu bu «kutlamayı» bir yemek ziyafeti izlemiştir, bir işçi ailesinde, oğlan çocuğunun çıraklığa girişi bir tören olarak kutlanmıştır. Bu gerçekler önemli bir olaydır, meslek seçimiyle, hayatın akışıyla ilgilidir, işçi sendikalarının da katılması gereken bir fırsattır. Genel olarak, sendikalar yeni yaşama biçimlerinin yaratılmasında çok daha önemli bir rol oynamak zorundadırlar. Ortaçağın loncaları güçlüydüler, çünkü çırakların, işçilerin ve zanaatkârların hayatına her yönüyle giriyordu. Doğan yavrunun doğumunu kutlayarak karşılarlardı, okul kapısına kadar uğurlarlar, evlenirken kiliseye götürürlerdi, mesleğini görevlerini tamamlayıp öldüğü vakit de cenazesini uğurlarlardı.

Loncalar salt meslek federasyonları değildi, onlar toplumun örgütlenmiş birer hayatı idiler. Bizim sanayi birliklerimiz de aynı çizgide geniş bir ilerleme gösteriyor, şu farkla ki, o çağın tam tersine hayatın yeni şekilleri artık kiliseye bağlı olmayacak, batıl inançlardan arınmış olacak, hayatı zenginleştirmek ve güzelleştirmek uğruna her bilimsel başarıdan yararlanma özlemi içinde olacaktır.

Mesela evlilikte tören yapmaktan vaz geçmek kolaydır. Ona rağmen, bu konuda kilise evlenmeleri yüzünden ne kadar «yanlış anlamalar» ve partiden çıkartmalar olmuştur? Gösterili törenlerle süslenmeyen kuru kuruya evliliğe rıza göstermemektedir töreler.

Cenaze ve gömülme konusuna gelince, bu çok daha zor bir sorundur. Layıkıyle bir cenaze servisi olmadan toprağa verilmek pek olağan dışı, pek lıyakatsız, sanki vaftiz edilmeden yaşamak gibi korkunç bir şey sayılmaktadır. Ölünün mevkii, siyasî karakterde bir cenaze töreni gerektirdiği durumlarda, yeni şekillere uygun gösterişli bir tören için tribünler hazırlanmakta,

devrimin sembolleriyle donatılmaktadır: kızıl bayrak, devrimci cenaze marşı, havaya silah atışları. Moskova konferansının bazı üyeleri, ölülerin yakılması gereği üzerinde durdular ve ileri gelen devrimci işçilerin naaşlarını yakmakla buna öncülük edilmesini ileri sürdüler. Bu imkânı kiliseye ve din baskısına karşı kullanacak en güçlü bir silah olarak görüyorlardı. Ama ölünün yakılması usulünü uygulasak bile, gösterili tören yürüyüşlerinden, konuşmalar yapmaktan, marşlar ve silahla selamlamaktan vaz geçmek anlamına gelmez bu. Heyecanları dışa vurma ihtiyacı güçlüdür ve meşrudur da. Eğer gösteriye dayanan şeyler geçmişte kiliseyle yakından ilgiliyseler, yukarda söylediğimiz gibi, bu gösterilerin kiliseden sökülüp atılmaması için bir sebep de yoktur. Tiyatro, kilisenin devletten ayrılmasından daha önce kiliseden ayrılmıştır. İlk günlerde kilise «dünyevî» tiyatroya karşı mücadele etmiş, ama tiyatronun gösteri niteliği açısından kendisine tehlikeli bir rakip olduğunu da görmüştür. Tiyatro, dört duvar arasına kapanmış özel bir gösteri olmak dışında ölmüştür. Ne var ki, gösterimci şekilleri kullanan güncel töreler kiliseyi ayakta tutmaya alet olmuşlardır. Kilisenin bu konuda, mesela masonlar gibi gizli dernekler tarzında başka rakipleri de vardır. Şu varki, onlar dünyevî papazlarla iç içe olmuşlardır. Devrimci «tören» âdetinin yaratılması («tören» kelimesini kötünün iyisi olarak kullanıyoruz) ve bu âdeti kilisenin «töreni»ne karşı kullanmak yalnız kamu veya devletle ilgili durumlarda değil, aile yaşamındaki ilişkilerde de kabildir. Bir cenaze marşı çalan bando, kilisenin cenaze müziğiyle kolayca rekabet eder. Ve biz, öbür dünyaya kölece inanmaya dayalı kilise âdetlerine karşı mücadelede bando'yu müttefikimiz olarak yanımıza almalıyız. Daha güçlü bir müttefikimiz ise sinemadır.

Yeni hayat tarzlarının ve yeni gösteri törelerinin yaratılması, eğitimin yaygınlaştırılması ve ekonomik

güvenliğin artmasıyla aynı adımı tutturmalıdır. Bu süreci üstün bir dikkatle kollamak zorundayız. Dışardan, yani yeni töreleri bürokratlaştırarak herhangi bir zorlama söz konusu olamaz. Ancak halk yığınlarının, yaratıcı hayal gücüyle ve sanatçı girişimiyle desteklenen yaratıcılığıyladır ki bizler, yıllar ve on yıllar üzerinden, soylu ve inanç dolu bir yola çıkacağız. Bu yaratıcı sürece yön vermeye çalışmadan ona her bakımdan yardımcı olmak zorundayız. Bu amaçla, gözlerin körlüğü, yerini her şeyden önce, göz aydınlığına bırakmalıdır. İşçi ailesinde ve genellikle sovyet ailesinde bütün olup bitenleri dikkatle izlemeliyiz. İster boşuna bir çaba, ister salt bir yaklaşım olsun her yeni tarz basına yansımalı ve kamuoyunun bilgisine sunulmalıdır, hayal gücümüzü ve yararlarımızı böylece harekete geçirebiliriz, yeni törelerin kollektif olarak yaratılmasında daha ileri atılımları böylece yapabiliriz.

Komünist gençlik Birliği'nin bu çalışmalarda şerefli bir yeri vardır. Her keşif, her icat başarıya erişmez, her proje tutmaz belki. Ama ne önemi var bunun? Gerçek tercihler zamanla gereğince oluşacaktır. Yeni hayat kendi tarzlarını yüreğinin çndei doğurup uygulayacaktır. Kısacası hayat daha zenginleşecek, daha yaygın, daha dolgun ve renkli, daha ahenkli olacaktır. Sorunun temeli budur. *14 temmuz 1923*

GÜNCEL İLİŞKİLERİN DÜZGÜN AKIŞI İÇİN
Uygarlık ve Nezaket

Devlet mekanizmamız konusundaki bir çok tartışmalar sırasında, Halk Komiserleri Yardımcı Kurulu başkanı, yoldaş Kiselev, çok önemli olan bu sorunun bir yönünü ortaya attı veya en azından hatırlattı, şöyle ki: Devlet mekanizması halkla doğrudan doğruya hangi şekillerde temas etmektedir? Bu mekanizma

meslek mensubu bir ziyaretçiye, bir şikayetçiye veya yaşlı bir dilekçe sahibine nasıl davranmaktadır? Fertlere hangi nazarla bakmakta, hitap ettiği anda nasıl hitap etmektedir? «Hayat»ın önemli unsurlarından biri de budur.

Bu konunun iki yönünü birbirinden ayırt etmemiz gerekiyor, yani şekil ve özü!

Bütün medenî demokratik ülkelerde, bürokrasi elbette halka «hizmet» edecektir, ama bu, onun içten içe birleşmiş profesyonel bir kadro olarak kendisini halkın üstüne çıkarmasını engellemez. Eğer bürokrasi kapitalizmin büyük sermayecilerine hizmet ediyorsa, yani onların önünde yaltaklanmaktan başka yaptığı bir iş yoksa, işçilere ve köylülere ukâlaca muamele edecektir, ister Fransa'da veya İsviçre'de ister Amerika'da olsun, bu böyledir. Ne var ki medenî «demokrasilerde» bu olguya yine de belirli bir medeniyet ve nezaket kılıfı geçirilmiştir, bunun ölçüsü her ülkeye göre değişiktir. Ama gerektiğinde (ve böyle fırsatlar her gün doğuyor) o medeniyet maskesi polisin yumruğuyla hemen düşüverir, grevciler Paris, NewYork ve dünyanın öteki merkezlerinde boyuna karakol dayağı yer. Aslında «demokratik» medeniyet, bürokrasinin halkla ilişkileri açısından burjuva devrimlerinin mirasıdır. İnsanın insan tarafından sömürülmesi olduğu gibi devam etmiş, ama şekli değişmiştir, daha az «vahşi»leşmiştir, üzerine eşitlik ve cilâlı kibarlık kılıfı geçirilmiştir.

Bizim sovyet bürokrasi mekanizması kendine özgü karmaşık bir mekanizmadır, geleceğin ilişkilerinin tohumlarıyla birlikte çeşitli dönemlerin geleneklerini de birlikte kapsıyor. Bizce, genel kural çevçevesinde bir medeniyet yoktur. Ama geçmişten kalan kabalığımız istediğiniz kadar... Üstelik kabalığımız herkeste eşit ölçüde de değildir. Köy kökenli birinin kabalığı basittir, olumlu yanı yoktur, ama aşağılayıcı yanı ise hiç yoktur. Bizim genç edebiyat yazarlarımızın, sanki pek üs-

tün bir «sanat» bulgusundan söz edermiş gibi bu kabalık tarzını övüp durmaları hiç tahammül edilemez, üstelik reaksiyoner bir davranış oluyor. İşçilerin ilerici unsurları böyle düzmece edebiyata kendiliklerinden düşman gözüyle bakarlar, çünkü onlar konuşmalarda, davranışlardaki bayalığı eski kölelik yaşamının bir belirtisi olarak görürler ve özünden disiplinli bir konuşma kültürü kazanmayı içten özlerler. Ama bu konumuzun dışında kalıyor.

Köylünün normal pasif kabalığı dediğimiz bu basit kabalık tarzı yanında özel tipten başka kabalık türü daha var -devrimci kabalığı- sabırsızlıktan, daha iyi olgulara varmak uğrunda çok ateşli bir arzudan, ilgisizlik karşısındaki sinirlenmelerden ileri gelen, kısaca imrenilecek bir sinir geriliminden doğan kabalık ki bu da tek başına ele alındığında, elbette olumlu değildir. Bizler kendimizi bundan kurtarmak zorundayız, ama daha geride kalan kesimlerde bu kabalık aynı devrimci moralle besleniyor ki yaşadığımız dönemde dağları devirmeyi başarmıştır. Demek ki değişmesi gereken şey, öz değildir, öz bütünüyle sağlıklı, yaratıcı ve ilericidir, değişmesi gereken şey bozulmuş olan şekildir.

Bizde bugün hâlâ her nedense -ki esas aşağılık durum da budur- eski aristokrat kabalığı var, feodalizmin esintisini taşıyor, her yönüyle aşağılık, kokuşmuş bir kabalık, hâlâ hüküm sürüyor, sökülüp atılamamış ve atılması da zor.

Moskovadaki resmi dairelerde özellikle bunların en önemlisinde, bu aristokrak kabalığı dilekçe sahibine bağırıp çağırmak gibi saldırgan biçimlerde belirmemiştir, ama donuk bir formalite biçiminde ortaya çıkmıştır. Bu donukluk «masa başına» layık olmak için elbette biricik sebep değildir, çok daha belirgin sebeb, insan hayatına ve onun canlı eserlerine karşı gösterilen

hepten ilgisizliktir. Moskova'daki davranışlara, cevaplara, açıklama ve emirlere ve bürokratik organizmadaki bütün hücrelerin damgasını bastığı olaylara bir gün için sadece bir göz atacak olursak, olağanüstü bir şaşkınlık ve perişanlıkla karşılaşırız. Kırsal kesimlerde, özellikle kent-taşra sınırındaki kesimlerde bu durum daha da kötüdür.

«Masa başı kırtasiyeciliği» bir kompleksi temsil ediyor, çünkü hiç de eşitlik esasına dayanmıyor. Daha çok, değişik tarihî kökenli olay ve süreçlerin kümelenmesinden başka bir şey değil. Kırtasiyeciliği ayakta tutan ve besleyen ilkeler de değişmiş. Onların arasında daha çok bizim kültürmüzün şartları var —halkımızın büyük kesiminin geriliği, okuma-yazma bilmezliği var— Devlet mekanizmasının devamlı kuruluş ve inşa süreci içinde düştüğü şaşkınlık devrim dönemi içinde kaçınılmazdı ve kırtasiyecilik imal etmekte önemli rol oynayan çok daha «Zahiri» sürtüşmelerin sebebi de buradaydı. Sovyet mekanizmasında sınıf içi farklılıklar, yani aristokrat burjuva ve sovyet geleneğinin birarada karışmışlığıdır ki mekanizmanın uyguladığı şekillerin iğrenç yönünü oluşturmaktadır.

Kırtasiyecilere karşı mücadele bu yönden çok değişik karakterde olacaktır. Daha tabanda, geri kültür şartlarına, okuma yazma bilmezliğe, pislik ve sefalete karşı bir mücadele söz konusudur. Mekanizmanın teknik yönden iyileştirilmesi, eleman azaltılması, daha uygun bir düzenin getirilmesi, çalışmada dikkat ve titizlik ve buna benzer tedbirler tarihî meseleyi halletmiyor, ama kırtasiyeciliğin çok daha olumsuz yönlerini törpülemeye yardımcı da oluyor. Yeni «spet»ler (uzmanlar)denilen, yeni tip sovyet bürokratının eğitiminin büyük önemi var. Ama bu konuda da kendimizi aldatma yönüne gitmiyelim. Binlerce yeni işçinin, hizmet, sadelik, insanlık anlayışı içinde, bu geçiş dönemi şartlarıyla ve geçmişten kalma hocalarla, ama yeni yön-

temlerle eğitilmesi büyük zorluklar ortaya çıkarıyor. Evet, zorluklar var, ama yenilmez değil. Bunları bir anda alt etmek imkansız, ancak basamak basamak ve sovyet gençliğinin gittikçe gelişen eğitim seviyesiyle birlikte alt edilecekler.

Saydığımız tedbirler gerçekleşmesi nisbeten daha uzun yıllar alacak, ama «kırtasiyecilere» karşı doğrudan doğruya ve acımasız bir mücadeleyi birlikte getirecektir. İnsan denen varlığa ve onun eylemlerine gösterilen saygısızlığa karşı, yeryüzündeki her şeye karşı öldüresiye ilgisizlik duyan çürümüş nihilizme karşı, kendi güvenliğinin bilincine bile eremeyen ötlek çaresizlere karşı, bilerek girişilen sabotaj ve baltalamalara karşı veya aristokrasinin kendisini tahtından indiren sınıfa duyduğu hınca karşı acımasız bir mücadele bu tedbirlerin tabiatındadır. Bunlar, devrimci mekanizmanın çalışmasını besleyen kabalığın temel sebebleridir.

Öyle şartlara varmalıyız ki, o şartlarda işçi sınıfının sıradan renksiz kişileri bile, temas ettikleri devlet dairelerinde korku geçirmiyecekler. O yurttaşın çaresizliği ne kadar yoğun, bilgisizliği ve okuma- yazmazlığı ne kadar derinse ona o kadar büyük bir ilgi gösterilmesi gerekecektir. O adama gerçekten yardım edilmesi, baştan savuşturulmaması gerçekten temel ilkemizdir. Bu amaçla, öbür tedbirlerden ayrıca, bizim sovyet kamuoyunun konuyu ısrarla önplanda tutması esastır, soruna mümkün olduğu kadar geniş bir açıdan bakması gereklidir. Özellikle devlet mekanizmasının gerçekten sovyetçi, devrimci, komünist ve duyarlı elemanlarının bunu yapması gerekir. Bereket versin bu elemanlar pek çoktur, devrimi koruyacak ve ileriye götürecek olanlar onlardır.

Basın bu konularda kesin bir rol oynıyabilir. Ne yazık ki, bizim gazetelerimiz genellikle güncel hayata ilişkin konularda az bilgi vermektedir, verilse bile, kısacık haberler halindedir, mesela «şu veya bu alanda

bir fabrikamız var, tesislerde bir işçi kurulu ile bir müdür görevlidir. Kurul şöyle şöyle yaptı, müdür işleri yönetiyor» gibilerden. Ama bizim günlük hayatımız öğretici olaylar bakımından öylesine renkli ve zengin ki, özellikle devlet mekanizmasının halk yığınlarıyla temasa geldiği kesimlerde bu çok belirgin. Kollarımızı bir sıvayalım bakalım, bir sürü olgu var gözlerimizin önünde..

Bu türden aydınlatıcı ve öğretici bir görev elbette dalaverelerden, fesat ve uydurmalardan uzak kalmalı, riyakârlık ve demagojinin her çeşidinden arınmış olmalıdır.

Yüz kadar sivil uşak ve köleyi —ama doğru dürüst ve tarafsız olarak— seçmek, işçi yığınları ile ilgili görevlerde köklü bir nefrete saplanmış olanlardan yüz kişiyi ayırmak, mesela «yıllık bir program» olarak uygulanabilir. Bunları kamuya açık şekilde, belki de muhakeme yoluyla devlet mekanizmasından atmak gerekiyor. Bu iyi bir başlangıç olur. Ancak sonucundan bir mucize beklenmemelidir. Eskiden yeniye doğru ufak bir değişme, ileriye doğru pratik bir adım olacaktır ki bunun büyük lâflar etmekten çok daha büyük yararı vardır.

3 Nisan 1923

AYDINLIĞI KONUŞMAK

Geçenlerde gazetelerden birinde okudum, «Paris Komünü» adındaki kundura fabrikasında işçiler genel bir toplantıda, yemin ve küfürden kaçınma, ağzını bozanlara para cezası uygulama vs. gibi kararlara varmışlar.

Günümüzün telaşı içinde ufak bir olay bu, ama çok anlamlı bir olay. Bunun önemi, kundura fabrikası yetkililerinin işçi sınıfıyla birleşme halinde kurduğu diyaloga bağlıdır. Küfür dili ve yemin etme âdeti köle-

liğin, aşağılaşmanın ve insanın kendi onuru ve başkalarının onuru karşısındaki saygısızlığının mirasıdır. Rusyadaki yemin billâh olayı özellikle böyledir. Rusça'dan başka bir dilde böylesine başıboş, ağdalı ve aşağılık küfürlere raslayıp raslamadıklarını bizim dil bilginleri ve folklor uzmanlarından duymak isterdim. Benim bildiğim kadarıyla Rusya dışında böyle bir şey veya bu kadarı yok. Rusça'da «alt tabakaların» ettikleri yemin ve küfürler ümitsizliğin, çaresizliğin ve her şeyden önce hiç kaçışı kurtuluşu olmayan köleliğin bir sonucudur. Öte yandan yukarı sınıfların, soylu sınıfın, resmî makam ve yetkililerin gırtlağından çıkan küfürlere gelince, bunlar sınıf kuralının, köle sahibi olmanın, sarsılmaz gücün bir belirtisidir. Atasözlerinin, yığınların hikmet ve bilgeliğini yansıttığını söylerler- Rus atasözleri bunun dışında, yığınların batıl inançlarla ve bilgisizlikle dolu bilincini ve köleleşmişliklerini söyler. «Küfür insanın üstüne yapışmaz» der eski bir rus atasözü, böylece köleliği bir olgu olarak kabullenmekle kalmaz, köleliğin aşağılayıcılığına da boyun eğer. Rusya'da sövgü, kara çalma ve küfürün iki akımı vardır - mütegallibenin, memurların, polisin dolgun yağlı küfürbazlığı, öte yanda aç, umutsuz, işkence çeken yığınların küfürbazlığı —bu iki akım, bütün rus hayatını iğrenç deyimlerin en bayağı örnekleriyle renklendiregelmiştir. Devrime geçmişten miras kalanlar arasında bu da vardı.

Nedir ki, devrim, her şeyden önce, kitleler içindeki insanın, kişiliği yok sanılan insanın uyanışıdır. Yöntemindeki bazı vahşete ve kana bulaşan acımasızlığa rağmen, devrim, insanlığın ileriye doğru uyanışıdır ve her insanın kişisel onuruna karşı artan saygıyla belirlenmiş, zayıflara karşı daima artan bir yakınlaşma ile vurgulanmıştır. Bir devrim bütün gücü ve imkânlarıyla, geçmişte kaç kez köleleştirilmiş, uşaklaştırılmış kadına yardım edemez, onu kurtarıp ferdî ve sosyal iler-

leyiş kafilesine katamazsa, o devrim, adına asla layık olamaz. Ufak ufak adımlarla bile olsa, karşılıklı saygıya dayanan yeni bir hayat nasıl kurulur, kendine karşı saygı, kadınların eşitliği, kadınların işçi arkadaş olarak kollanması: yeni hayat -mütegallibe ve kölelerin haykırışları ve küfürleriyle zehirlenmiş bir ortamda, hiç kimsenin sakınmadığı o sonu gelmeyen küfürler ortasında böyle bir yaşam nasıl yaratılır? «Ağzını bozanlar» ile mücadele, entellektüel hayatın bir şartıdır, pislik ve haşarata karşı mücadele nasıl sağlık kültürünün bir şartı ise tıpkı öyle!

İğrenç konuşma tarzını kökünden yok etmenin, hele frenlemesi olmayan konuşma tarzının psiklojik sebeblere dayandığı ve kültürden yoksun çevrelerden doğduğu gözönüne alındığında, hiç de kolay bir iş olmadığı ortaya çıkar. Kundura fabrikasındaki girişimi elbette selamlarız ve yeni hareketin öncülerine her şeyden önce sabır diliyoruz. Nesilden nesile geçen ve hayatın tüm atmosferini dolduran psiklojik alışkanlıklar çok inatçı şeylerdir. Ama Rusya'da çok kez başımıza gelen bir şey var: Önce ileriye doğru şiddetli bir atılım yapıyor, güçlerimizi birleştiriyoruz, sonra işleri yine eski haline bırakıyoruz.

Ümit edelim ki işçi kadınlar -öncelikle komünist olanları- «Paris Komünü» fabrikasındaki girişimi desteklesinler. Kural olarak -ki istisnaları elbette vardır- ağzını bozan erkek, kadını aşağı görmekte, çocuklara saygı duymamaktadır. Bu yalnız eğitimsiz yığınlara özgü değildir, aynı zamanda ilerici ve hatta bugünkü sosyal düzenin sorumlusu dediğimiz kişileri için de böyledir. Dilde devrim öncesi eski formların bugün, Ekim'den bu yana altı yıl geçtiği halde bile kullanılageldiği ve «baştakiler»in ağzında moda olduğu inkâr edilemez. Şehirdekiler, özellikle Moskova'dakiler çoğu zaman böyle küfrü bol bir dil kullanmayı kendi görev-

lerinin gereği sayıyorlar, böyle konuşmakla köylülerle daha iyi temas kurduklarını sanıyorlar.

Bizim Rusya'daki hayat -ekonomide olduğu kadar, her şeyde de- çok vurucu zıtlıklardan oluşuyor. Ülkemizin göbeğinde, daha Moskova'nın bitişiğinde geçilmesi imkansız kilometrelerce bataklık yollar var hemen onun bitişiğinde, teknik donanımları açısından bir Avrupalı veya Amerikalı mühendisi şaşırtacak nitelikte bir fabrika görüyorsunuz birdenbire. Millî hayatımız böylesine zıtlıklarla dolu. Bugünkü nesil içinde yeniden hayatına kavuşan vurgun düşkünü o eski tip çıkar despotlarıyla, örtülü ve meşru kazanç yollarından dalaveresini sürdüre sürdüre, devrimin ve mülksüzleşme sürecinin içinden nasılsa geçerek o kenar mahalle bayağılık ve oburluğunu sindire sindire bugünlere varan fırsatçıların yanısıra bugün kendini işçi sınıfına adamış en iyi komünist tiplerini; hayatlarını dünya proletaryasının yararlarına bağlamış olanları görüyoruz. Bunlar herhangi bir anda, belki haritada bile yerini bilemedikleri herhangi bir ülkede devrim uğruna çarpışmaya hazır kişilerdir.

Bu sosyal karşıtlıkların -budalaca vahşet ve en yüksek devrimci idealizmin yanısıra aynı insanda düşünce yönünden psikolojik karşıtlıklara da çok kez tanık oluyoruz. Adam aklı başında, kendini davasına adamış bir komünist olduğu halde kadın onun için sadece bir «dişi», asla ciddiye alınamıyacak bir yaratık oluyor. Veya her yönüyle güvendiğimiz bir komünist, millî konuları tartışırken, ağzında ipe sapa gelmeyen reaksiyoner kavramlar geveliyor. O bakımdan hatırlamamız gerekir ki, insan bilinci bütün yönleriyle birlikte değişip aynı anda bu değişmeye paralel olarak gelişemiyor. Bu gelişme sürecinde belirli bir tutuculuk gösteriyor. İnsan psikolojisi mahiyeti bakımından çok tutucudur. Hayatın gereklerinden ve etki gücünden doğan değişiklikler, aklın önce kendisini doğrudan doğruya

ilgilendiren kesimlerini etkiliyebiliyor, öbür kesimlerini çok sonra...

Son birkaç on yılın sosyal ve siyasî gelişmeleri Rusya'da hiç beklenmedik yollardan yürüdü, şaşırtıcı atılım ve sıçramalar yaptı ki, bugün sadece ekonomiye ve politikaya özgü olmayan bu kargaşa ve düzenli görüş eksikliği de oradan ileri geliyor. Aynı kusurlar pek çok insanın kafasında var. İlerici, iyice oturmuş politik görüşlerin alışkanlıklarla, psikolojik durumlarla karman çorman edilmesinden doğuyor bu kusurlar; bir ölçüye kadar, eskiden kalma yasaların miras bıraktığı fikirler yol açıyor bu sapmalara ... eğitmenin ve her şeyden önce partimiz yönündeki eğitimin en doğru formülü, baştakilerden başlıyarak ideolojik cepheyi aynı düzeye getirmektir, yani Marx'ın yöntemini uygulayarak bilincin bütün kesimlerini yeniden yoğurup işlemektir. Ama burada da pek karmaşık bir mesele var ki yalnız okullarda ve kitaplarda öğrenilecek cinsten değil: Çelişkilerin ve psikolojik tutarsızlıkların kökleri, aslında halkın içinde yaşadığı şartlara özgü karışıklık ve örgüt bozukluğunda yatmaktadır. Psikolojiyi belirleyen de hayatın kendisidir eninde sonunda: Psiklojinin hayata bağımlı oluşu salt mekanik ve otomatik cinsten değildir. Tam tersine, bilinçli eyleme götürücüdür ve hayat böyle eylemlerden oluşur. Sonuç olarak, meseleye değişik yollarla yaklaşmak gerekiyor -«Paris Komünü» fabrikasındaki uygulama bunun bir örneğidir. Dileyelim ki hepsi başarılı olsun.

Ağzı-bozukluğa karşı mücadele, rus dilinin arılığı, temizlik ve güzelliği yolundaki mücadelenin bir bölümüdür.

Odun kafalı reaksiyonerler devrimin, eğer herşeyi yıkıp devirmemiş ise, hiç değilse şimdi Rus dilini berbat etmek peşinde olduğunu söylüyorlar. Gerçi bugün, pek çoğu hiç işe yaramayan, bazıları dilin ruhuna bile

aykırı düşen bir sürü taşra kelimesi var, bunlar rasgele doğmuş terimlerdir. Ama şu taş-kafalı reaksiyonerler -her şeyde olduğu gibi- rus dilinin geleceği konusunda da yanılıyorlar. Devrim fırtınasından çıktıktan sonra, dilimiz güçlenip gençleşecek, çok daha büyük bir esneklik ve zerafet kazanacaktır. Devrim öncesi, o kireçleşmiş bürokratik ve liberal basın dili bile bugün yeni yorumcu biçimlerle geniş çapta hareket kazanmış, yeni, çok daha kesin ve dinamik ifadelere kavuşmuştur. Nedir ki, bütün bu fırtına yılları boyunca dilimiz elbette engellemeye uğratılıdı. Kültür yolundaki ilerleyişimiz, yararsız kelime ve deyimleri konuşmalarımızdan atmakla da kendini gösterecektir. Dilin ruhuna ters düşenler çıkarılacak, devrim döneminin dildeki hiç tartışılmıyacak, kıyas etmiyecek başarıları korunacaktır.

Dil düşüncenin aletidir, Sözlerdeki kesinlik ve doğruluk da doğru ve kesin düşünmenin kaçınılmaz şartlarıdır. İşçi sınıfı ülkemizde tarihte ilk kez, iktidarı almış bulunuyor. Zengin bir emek deposu, hayat tecrübesi ve bu tecrübeye dayanan zengin bir dil var işçi sınıfının elinde. Ama bizim proletaryamız en basit okuma yazma bakımından yeterli eğitim görememiş, güzel konuşacak vakti olamamış. İşte bu sebebledir ki, dilin bütünlük ve büyüklüğü yolunda, gelecekteki Rus dilinin tabiî ve güçlü bir bekçisi ve güvencesi olan iktidardaki işçi sınıfı, her şeye rağmen, o yararsız, o korkunç yeni kelimeler ve deyimlerin dile girmesine karşı şimdilik ayaklanmıyacaktır.

Bazıları konuşurken (bir kaç hafta, birkaç ay yerine) «bir çift hafta», «birçift ay», vs, diyor. Bu aptalca olduğu kadar da çirkindir, dili zenginleştirecek yerde fakirleştiriyor: «çift» kelimesi, süreç içinde anlamını yitiriyor (ancak bir çift kundura anlamında kullanılabilir). Yanlış kelime ve deyimler, dilimize yabancı kelimeleri yanlış telaffuz etmekle girmiştir. Pro-

letarya, hatta içlerinde bilgili olanları bile, mesela «mahkeme» diyor «muhakeme» yerine, «fluoresant» yerine «filosan» vs. diyor. Böyle yanlış telaffuzlar devrim öncesinde, geçmişte hiç de az raslanır cinsten değildi. Ama şimdi bir çeşit yurttaşlık hakkı kazanmışa benziyorlar.

Aslında bir böbürlenme konusu olan bu kusurlu deyimleri kimse düzeltmeye de kalkmıyor. Bu da yanlış. Eğitim ve kültür yolundaki mücadele, işçi sınıfının ileri elemanlarına. rus dilinin bütün kaynaklarını tüm zenginlik ve inceliğiyle sağlıyacaktır. Dilin büyüklüğünü korumak için günlük dilden bütün yanlış kelime ve deyimleri atmalıyız. Konuşmanın da temizliğe, sağlığa ihtiyacı vardır. Ve işçi sınıfının böyle sağlıklı bir dile ihtiyacı öbür sınıfların ihtiyacından az olamaz: Çünkü işçi sınıfı, tarihte ilk kez, tabiat hakkında, hayat ve hayatın temelleri hakkında düşünmeye, hiç bir sınıfa bağlı olmadan düşünmeye başlıyor ve düşünmeyi başarmak için temiz keskin bir dile, keskin bir alete ihtiyacı var. *15 Mayıs 1923*

GERİCİ BÜROKRASİYE KARŞI İLERİCİLİK

İşçi sınıfının yaşayışına ilişkin meselelerden söz etmeye devam edeceğim. Amacım, bu konularda ilerici eleştirilerden çok, bürokratik nitelikli saldırılara karşı kitlelerin gittikçe artan ve bence, değeri pek üstün olan ilgisini savunmaktır.

İlerici bürokrasi hayatla ilgili meselelerin basında, toplantılarda ve kulüplerde tartışılmasını uygun bulmuyor. Bu tartışmalarla vakit öldürmenin ne yararı var ki diyorlar. Devleti toplu mutfaklarla, çocuk bakım evleri, çamaşır evleri ve yurtlarla vs. işe başlatalım bir kez, ve ilâve ediyorlar bürokrasi budalaları (veya daha çok şöyle ima ediyor ya da fısıldıyorlar ve konuşmaya girerken yeğliyorlar bu lâfları):

«Hepsi lâf, başka bir şey yok». Bürokratların umduğuna bakılırsa (ellerinde parlak yatırım planları olduğundan da şüphe ederim) biz zenginleşince kültürlü yaşama şartlarını, başka hiç bir söz söylemeye hacet kalmadan, proletaryaya sanki doğum günü armağanı verirmiş gibi hediye etmiş olacakmışız.

Yoldaşlarım; Böylesine katı ve mekanik bir anlayışa karşı bağırıp çağıran yoldaşların aynı kusuru işlemeleri acayip oluyor. 164 sayılı Provda'da benim güncel yaşayışa ilişkin makaleme karşılık veren yoldaş Vinogradskaya için de aynı şey oldu. Yazar, aydınlanmış bürokrasiden kanıtlar vererek «liderliğe» — âtıl sovyet bürokrasisine — saldırmaktadır. Vinogradskaya'nın makalesi üzerinde bir parça duralım, çünkü makalesinde ateşe tuttuğu o âtıl kesimin ekmeğine kendi yanılgılarıyla yağ sürmektedir. Ataletin o saygıdağer ve sorumlu «ekmekçileri» bundan daha iyi bir eleştiri bekliyemezlerdi.

Vinogradskaya'nın gösterdiği kanıtlar şöyle:

1) Bizim görevimiz kendi yaşama tarzımıza ışık tutmak değildir, çünkü «biliyoruz ki (?) bizim yaşama tarzımız genellikle bugün bile bizim dedelerimizin çağındaki yaşayışla yüzde doksan aynıdır». Bizim görevimiz daha çok, güncel hayatı, devlet yetkililerinin alacağı uygun tedbirlerle değiştirmektir.

2) Hikâye ve roman yazarlarından eserlerinde hayatı, «bizim yaşama tarzımız henüz bir oluşma süreci geçirdiğinden ve her şey hareket halinde olduğundan», olduğu gibi vermelerini beklemek imkânsızdır.

3) Bunu beklemek de zaten boşunadır «çünkü partimiz açısından, o problemler çoktandır gerek teori gerek program bakımından çözülmüş bulunuyor. Proleter kitlelere gelince onlar arasında ajitasyona girmeye gerek yok. Çalışma (iş) sürecini örgütlemekle iş-

çiler arasında bir topluluk anlayışı, bir yoldaşlık ruhu kendiliğinden yaratılmış olacak.

4) Bütün derdimiz, «bizim» ne yapılması gerektiğini, ama sovyet organları ve onların liderlerinin ataleti yüzünden neyi yapamadığımızı iyice bilmemizdir.

5) Güncel alışkanlık ve töreleri mümkün olduğu kadar kısa zamanda yeniden örgütlemek gerekiyor. Yoksa *Yeni Ekonomik Plan*'ın üstesinden biz değil, o bizim üstemizden gelecek. «Küçük burjuva ve bürokrat hayat tarzları, yönetici sınıfın ve onun partisinin içten içe yozlaşmasını teşvik edecektir».

Makaledeki bu tezler, açıkça gördüğümüz gibi, birbiriyle tamamen çelişki içindedir. Önce, güncel alışkanlık ve törelerin, dedelerimizin zamanındakilerle yüzde doksan aynı olmalarından ötürü, bunların bilinçine ermek gereğinin de ortadan kalktığını görüyoruz. Çünkü «her şeyin hareket halinde, çelişkilerle dolu olması» sebebiyledir ki, romancıdan bir yaşayışın portresini çizmesini bekliyemiyeceğimizi zaten bu töreler söylüyor. Ve son olarak, Yeni Ekonomik Plan'ın işçi sınıfına küçük burjuva hayat tarzını, yani bugünkü hayatımızın «yüzde doksanı» üzerinde etkili olan bir hayatı öğretmek tehlikesi var.

Makalenin yazarı fazlasıyla şematik düşünüyor. Geçmişten miras kalan maddî temel veya kurumlar bizim yaşama tarzımızın birer bölümüdür, ama ortada yeni bir psikolojik tutum vardır. Ev mutfağı aile karvamının bir bölümüdür, ama karı koca ve çocuk arasındaki karşılıklı ilişkiler de böyledir ve sovyet toplumunun şartlarında kendi şekillerini alırlar — karı koca için, çocuk için yeni görevlere, hedeflere, hak ve sorumluluklara dönüşürler —

Bütün problem, güncel hayatın maddî üretimdeki kökleri ile güncel hayatın bir parçası olan yeni görev ve ihtiyaçlar arasındaki çelişkilerde yatıyor, hiç değil-

se proletarya öncüleri için bu böyledir. Güncel hayattan bilgiyi bilinçle edinmenin hedefi, yaşama tarzının yozlaşmış maddî kabuğu ile yeni ilişki ve ihtiyaçlar arasındaki çelişkileri, bizzat işçi sınıfının gözleri önüne, rakamlarla somut ve vurucu bir şekilde sermektir.

Ama «biz» bunları çok iyi biliyoruz, diye tekrarlayıp duruyor yoldaş Vinogradskaya. Bu problemler bizim için çoktan çözülmüştür «teori ve program olarak». Bu sorunla ilgili teorik ve program kararlarımızı değiştireceğimizi söyleyen mi var ki? Hayır, biz kitlelere onların öncüleri aracılığıyla yardım etmeliyiz kendi yaşama tarzlarını gözden geçirsinler, bu hayatı eleştirel bir şekilde kafalarında çözümlesinler, değişmenin gereğini anlasınlar ve sonunda değişmeyi kesinlikle *kendileri istesin* diye yardım etmeliyiz. Eğer bize işçi sınıfı arasında «ajitasyona girmeyin», buna gerek yok, çünkü iş süreçinin örgütlenmesiyle işçiler arasında bir «cemaat» veya topluluk anlayışı kendiliğinden doğacak derlerse, biz ancak umutsuzluktan ellerimizi bağlayıp oturmalıyız. Eğer iş sürecinin örgütlenmesiyle yaratılacak «topluluk anlayışı», sosyalizmin meselelerini çözmeye yetecek olsa, komünist partisi ne güne duruyor ki? İşin esası, o anlamı belirsiz «topluluk anlayışı» ile hayat tarzını bilinçle yaratmanın belirlenmesi arasında korkunç uzun tarihî bir yol bulunduğu gerçeğidir. Ve partimizin faaliyetleri işte bu yol üzerinde yer almaktadır.

Eğer «biz» bütün bunları pek iyi biliyorsak, eğer bu problemler teori ve program olarak çözülmüşse, ve eğer, üretim süreçi işçilere topluluk anlayışını getireceği için kitleleri ajite etmeye gerek yoksa, acaba, hayatımızın yüzde doksanı neden dedelerimizin çağındaki gibidir hâlâ?

Vinogradskaya'nın cevabı çok basit: sovyet kurumlarındaki âtıl, tutucu «liderler»dir bunun sorumlusu.

Ben bu meselede liderleri savunmaya hiç de yanaşacak değilim. Peki, ama sovyet kurumları neden âtıl ve etkisiz olsun? Onların etkisiz kalmasına kim izin veriyor? Onlar boşlukta yaşamıyor ki: Ortada bir parti var, sendikalar var. Bunun da ötesinde, yüksek «barem basamakları», yani merkezî hükümet kurumları yanında yerel, kent ve bölge sovyetleri var ki bunlar kitlelerle sıkı bağlar kurmuşlardır. «Biz neyin yapılması gerektiğini biliyoruz, ama hâlâ ileri bir adım bile atmadık» ne demek oluyor?

«Bizim» bütün bu meseleleri pek iyi bildiğimiz gerçeğe uymuyor. Nasıl bilebilir mişiz? Bu sorunların hiç biri çözümlenmeye tabi tutulmadı ki! Programımıza bakarak mı bileceğiz acaba? Oysa program, 1919'larda tarihî düşünce ve öngörülere dayanarak kaleme alınmıştır; 1923'lerin güncel hayatına ilişkin karakteristikleri öngörmediği gibi, göremezdi de!

«Peki, işçilerimizin kendileri kendi yaşama tarzlarını bilmiyorlar mı?» diye itiraz edilebilr. Bu tiraz şuna benzer: «İşçilerin kendileri, Marx yokken bile sömürüldüklerini biliyorlardı». Onlar bunu ampirik olarak biliyorlardı, ama işi etraflıca düşünmeye ihtiyaçları vardı ve bu sömürüden pratik sonuçlara vardılar ve bu sonuçlanama aynı zamanda kendi güncel yaşayışları için de geçerlidir. İşte bu iş yapıldı mı acaba? Zerresi yapılmadı. Moskova konferansında yoldaş Osipov'un çok ilginç bir uyarısını hatırlatırım:

Biz komünistler daha kendi ailelerimizi tanımıyoruz, diğer aileler hakkında nasıl konuşabiliriz? Sabah erken çıkıp akşam geç saatte dönüyorsunuz. Ve ancak şimdi aile sorununun parti tartışmalarına konu olduğu şu sırada, bazı şeyleri el yordamıyla toparlamaya, birbirine bağlamaya çalışıyor, bir açıklamada bulunmaya çabalıyorsunuz.

Bunları belliğimde yer ettiği hatırlıyorum.

Marx bir yerde şöyle diyor — üstelik çok da iyi ifade etmiş — dünya şimdiyedek yeteri kadar yorumlandı, ama şimdi artık onu değiştirmenin zamanı geldi. Nedir ki, yoldaş Vinogradskya, öyle sanıyorum, Marx'ın bu sözlerini anlayıp güncel hayatın sorunlarının «idealist yorumları» na karşı bir kanıt olarak kullanamamış. Gerçekten de Marx'ın fikri şudur: — etkisiz liderler de dahil — evrenin sorunlarına felsefî veya programa dayalı çözümler getirmek hepten boşunadır. Kitlelerin bu sorunları kendi ellerine kendi şartları içinde almaları gerekir. Eleştirici bir fikir, ancak yığınları en duyarlı noktalarından yakaladığı andadır ki devrimci bir kuvvet haline geçer, buna en âtıl liderlerin ataleti bile dayanamaz. Güncel hayattaki çelişkileri eleştirel bir anlayışla ortaya serişi Marx'ın metodunun üstünlüğünü gösterir.

«Toplu yemek evleri, çamaşır evleri, çocuk bakım evleri kurmaya ihtiyacımız olup olmadığı belli değil» diyor Vinogradskaya.

Biz «bunlar niye kurulmadı» diye soruyoruz.

Çünkü işçi sınıfının sahip olduğu o henüz dayanaksız topluluk anlayışı, yaşayış tarzımızı sistemli bir şekilde yeniden düzenlemeye elverişli bir temel olamaz da onun için soruyoruz. Problemin tümüyle, Sovyet yüksek kademelerinin aptallığından ileri geldiği görüşü böylece salt bürokratik bir görüştür ve bunun aksi de öyledir.

En etken, en girişken bir hükümet bile hayatı, kitlelerin yaygın atılımı olmaksızın asla dönüştüremez. Devlet, hayat şartlarını, topluluğun en küçük hücresine, aileye kadar örgütliyebilir, ama bu hücreler kendi tercih ve iradeleriyle katılmışlarsa, ekonomik şartlarda ve ev hayatında ciddi ve köklü hiç bir değişiklik yapılamaz.

Bizim durumumuzda mesele, yeni hayat tarzına ilişgin kurumların, mesela, toplu mutfakların, çocuk

bakımevleri, kısaca toplu (komün) olarak çalışan kurumların noksanlığından ibaret değil, biz pekâlâ biliyoruz ki birçok kadın, çocuklarının bakım evlerinde bakılmasına karşıdır, şimdi de karşı çıkanlar olacaktır, çünkü atalet ve önyargılarıyla her türlü yenilgiye karşı öylesine bağnaz ve gelenek düşkünüdürlerdir ki... Komünlerde yaşayan ailelere verilen pek çok ev, pislikten berbat ve oturulamaz olmuştur. Oralarda yaşayan ahali komünist konut hayatını, yeni şartların başlangıcı diye düşünmemişlerdir — oturdukları evlere sanki devletin verdiği birer baraka gözüyle bakmışlardır. Hazırlıksız olmanın, aceleci yöntemlerin, özdisiplin noksanlığının ve kültür gerekliliğinin sonucu olarak, komünler çok kez büyük bir başarısızlığa sahne olmuştur. Yaşama problemleri çok daha yaygın bir eleştirici inceleme gerektiriyor, bu problemlerin üstesinden ancak iyice ölçülüp tartılmış yöntemlerle gelebiliriz. İleriye doğru yürürken ev hayatının şartlarına karşı bilincimiz de güçlenir. İşçi sınıfının kadın ve erkekleri — özellikle kadınları — kültürlü yaşamaya gittikçe artan bir ihtiyaç duyarlar ki ileri yürüyüşte güveneceğimiz toprak budur.

İzin verirseniz, yaşama problemleri açısından devletin ve yığınların yaptıkları girişimler arasındaki ilişkiyi açıkça gösteren son birkaç olguya işaret edeceğim. Bugün (12) ve özellikle yoldaş Kerzentsev'in enerjik çabası sayesinde, hayatın çok önemli bir unsuru, yani insanın davranışlarındaki kesinlik dediğimiz şey, yaygın bir dikkat konusu haline geldi: Bu probleme bürokratik açıdan bakınca, denilebelir ki «bunu tartışmanın ne âlemi var? Hâlâ propaganda yapmanın faydası ne? Üyelerine rozet dağıtan bir birlik mi kuracağız? Davranışlarımızın kesinliğini, bırak resmî makamların kararnameleri düzenlesin, bu kesinliği çiğneyenleri de cezalandırsın».

Aslında böyle bir kararname var. Üç yıl kadar önce — yoldaş Lenin'in sağlam desteğiyle — iş toplantılarına, parti veya sovyetlerce öngörülen komisyonlara vs. devam etmenin kesin tutulmasını isteyen bir yönetmelik çıkarmıştım. Ve bu yönetmeliğe uyulmaması halinde elbette bazı cezalar da öngörülmüş bulunuyordu. Yönetmeliğin bazı olumlu etkileri oldu, ama çok değil, ne yazık ki... en sorumlu işçiler bile komisyon toplantılarına bugüne kadar hep en ez yarım saat geç kalmakta devam ettiler. Onlara kalırsa bu, bağlantılarının çokluğundan ileri geliyor, ama aslında zamana karşı umursamazlık ve zaman kavramı noksanlığından oluyor bunlar. «Korkunç meşgul» olduğu için boyuna geç kalan biri, kural olarak, nerede gerekiyorsa oraya vaktinde gelen bir kişiden çok, ama çok daha az etkin oluyor demektir. Ne acapiytir ki, «Zaman Birliği» konusundaki görüşmeler sırasında herkes böyle bir yönetmeliğin varlığından habersiz görünüyordu. Kendi hesabıma ben, bu konuya basında değinildiğine de raslamadım ki bu da, kötü alışkanlıkları yasal yollardan düzeltmenin ne kadar güç olduğunu gösterir. Sözünü ettiğim yönetmeliğin elbette unutulmaktan kurtarılması ve «Zaman Birliği»nin bir desteği sayılması gerekir. Nedir ki, ileri emekçi unsurlar davranışlarımıza kesinlik ve etkinlik getirme yolunda çaba harcayıp bize yardımcı olmadıkça, yönetimle ilgili tedbirler de pek fazla bir şey yapamaz. «Sorumlu» işçiler kamuoyunun denetici ışığı altına sokulmalıdır — belki o zaman, diğer yüzlerce ve binlerce işçinin vaktini çalmamaya dikkat ederler.

Başka bir olayı ele alalım. «Resmî makamlar» kitap ve gazetelerin kötü basılışı, kötü prova edilişi, kötü ciltlenmesine karşı yıllardır mücadele eder durur. Bazı olumlu adımlar atıldı, ama çok değil. Bizim baskı ve yayın işlerimizdeki bu yetersizlikler elbette teknik yetersizliğimizden ileri gelmiyor. Kusur, yeteri

kadar duyarlı, yeteri kadar kültürlü olmayan okuyucularda. Mesela, Rabochaya Gazetesi'nin, nedenini kimse bilmez — boyuna değil, sayfa enine göre katlanması gerekiyor. Okumaya başlamadan önce okuyucunun gazeteyi yeniden doğru dürüst katlaması ve sayfayı yerine koyup öyle okuması gerek. Diyelim ki otobüstesiniz, nasıl yapacaksınız bunu? Hiç bir burjuva yayıncısı okuyucularına gazeteyi böylece sunmaya cesaret edemez. «Rabochaya Moskova» ise sekiz sayfasını hiç kesmeden yayınlıyor, okuyucu eline ne geçerse normal olarak eliyle kesmek, daha doğrusu yırtmak zorunda kalıyor. Gazete artık bumburuşuk hale geliyor, biri okuduktan sonra başka birinin okumasına fırsat kalmıyor.

Bu gibi vurdumduymazlıkları hoşgörüyle karşılamak mı gerekiyor? İlerici bürokratlar bütün kusuru elbette yayınların ataletine yükliyeceklerdir. Atalet kötü'dür, onunla mücadele ediyoruz, hatta parti konferanslarının kararlarını birer silah gibi kullanarak ediyoruz. Ama daha kötüsü, okuyucuların pasif, hareketsiz kalışıdır, kendi rahatlarıyla ilgili şeyleri umursamamalarıdır — kültür geleneğinden yoksunluğudur. Yayıncının yazı masası üstüne (medenice) bir kaç kez yumruk vuracak olsalar, kesilip traşlanmamış gazete çıkarmaya bir daha cüret edebilirler mi... İşte gazete sayfalarını traşlamak veya kitaplara dikişli cilt yapmak gibi ufak tefek işlerin neden dikkatle araştırılıp kamu oyunda enine boyuna tartışılması gerektiği buradan anlaşılıyor. Bu, kitlelerin kültür seviyesini yükselten eğitici yollardan biridir.

Aynı dikkat ve titizlik, kişi ve aile hayatındaki iç ilişkilerin o karmaşık yapısına da uygulanmalıdır. Aslında hiç kimse sovyet hükümetinin harikulade döşenmiş evler — bütün konforu haiz komünler yaratacağını hayal edemez. Hükümetin, proletaryayı, şimdi-

ki yerlerini bırakıp yeni şartlarla donanmış bölgelere taşınmaya davet edeceği kimsenin aklına gelemez. Böylesine dev bir işin gerçekleştiğini farz etsek bile (ki olacak iş değil) bu da durumu değiştirmez. İnsanların yeni yaşama şartları içine birdenbire sokulması beklenemez, insanlar vaktiyle eski yaşama tarzlarını nasıl edinmiş ve alışmış iseler, yeni şartlara da öylece derece derece alışacaklardır. Ya da onlar yeni hayatı düşüne taşına bilinçle yaratacaklardır ve bunu geleceğe doğru yapacaklardır. Hayatın yeniden örgütlenmesine, sovyetlerin imkânları uyarınca ödenen ücretler çerçevesinde başlanabilir ve başlanmalıdır. Bu ücretler ne olursa olsun, ortaklaşa yürütülen ev geçindirimi her aileyi ayrı ayrı geçindirme şartlarından daha pratik oluyor. Bitişik odayı katmak suretiyle genişletilip büyütülen bir mutfak on, haydi bilemedin, beş ayrı mutfaktan çok daha hesaplıdır.

Yapılacak değişiklikler — resmî makamların desteğiyle — kitlelerin girişimiyle yapılacaksa, besbelli ki, soyut bir «toplu işbirliği veya sosyalisazyon anlayışı» tek başına bunları başarmaya yetmez. Olguların nasıl olduğunu ve nasıl olması gerektiğini açıkça kavramalıyız. İşçi sınıfındaki gelişmelerin, kişisel alışverişten kollektif alış verişe geçilmekle ne kadar yarar sağladığını biliyoruz. Sendika ve meslek birliklerinin hangi ayrıntılarla uğraşması, sonu gelmeyen delege vs. toplantılarında meselelerin ve bütün teknik ayrıntıların ne kadar dikkatle görüşülmesi ve onaylanması gerektiğini biliyoruz artık. Ailelerin birbirinden bağımsız geçinmeleri yerine bir çok aile için ortak bir geçim örgütüne geçiş çok daha karmaşık bir iştir ve önemi çok daha büyüktür. Eski tip içine kapanık aile hayatı insanın gözünden ırak, gizliden gizliye gelişti, ama komünal temele dayalı yeni hayat, değişikliğe katılanların bilinçli çabaları olmadan ortaya çıkamaz. O bakımdan yeni düzene doğru ilk adımlar, hayatın

yeni gerekleri ile eski alışkanlıklar arasındaki çelişkiyi, gittikçe tahammül edilmez hale gelen o çelişkiyi göstermek olmalıdır.

İşte devrimci partinin yapması gereken de budur. İşçi sınıfı kendi ev hayatındaki çelişkilerin farkına varmak zorundadır, problemin özünü tümüyle kavramalıdır ve bunu, sınıfının en ileri usurları sayesinde bile olsa, başardıktan sonra, artık sovyet bürokrasisindeki hiç bir atalet, proletaryanın aydınlanmış iradesine karşı koyamıyacaktır.

Günlük hayatla ilgili meseleler hakkında bürokratik görüşlere karşı yönelttiğim polemiklerimi yoldaş Kartçevsky'nin çok aydınlatıcı bir hikâyesiyle vurgulamak istiyorum. Kartçevsky ev geçiminde reform problemini kooperatif yöntemlerine bağlamaya uğraşmıştı ve «milletlerarası kooperasyon günü hakkında» diye yazıyor (bana gönderdiği mektuptan aktarıyorum): «İşçi sınıfından fakir kişiler olan kapı komşularımla konuşuyordum. Önce konuyla pek ilgilenmediler — ne işe yarar şu kooperatif? diyorlardı. Piyasadaki fiattan daha pahalı fiat istiyorlar — kooperatif mağazasına gitmek için kilometrelerce yürüyeceksin. v.s.,»

«Ben başka bir yol tuttum ve peki, dedim, diyelim ki bizim kooperatif sistemimiz yüzde doksan yanlış. Ama şu işin, şu kooperatif sisteminin fikir ve amaçlarını bir çözümlesek, işi daha iyi kavrasak, mülk edinmekteki alışkanlıklarımızın hiç değilse bir bölümünü tanısak... önce kendi yararlarımızı ve isteklerimizi göz önüne alsak.» Hepsi de, bizim bir derneğe, bir çocuk bakımevine, komünal bir mutfağa, bir okul, bir çamaşır evi, çocuk bahçesine, vs. ihtiyacımızı olduğunda elbette birleşiyorlardı. «Şimdi bütün bunları nasıl başaracağımızı görelim dedim».

«Derken içlerinden biri sabırsızlanıp bağırdı: Bize dayalı döşeli bir komün sahibi olacağımızı, sizler söylediniz, hâlâ öyle bir şey yok ortalarda».

«Sözünü kestim. Sizler, dediğiniz kim ki, diye sordum. Şurada hepimiz böyle örgütlü kurumlara sahip olmanın gereği üzerinde birleştik. Çocukların bodrum katındaki rutubetten yakındıklarını, karının bir köle gibi mutfağa hapsolduğunu söylemiyor muydun? Bu şartların değişmesi hepimizin ortak çıkarı değil mi? İşte bu meseleleri uygun bir yoldan çözeceğiz. Nasıl yapacağız? Evimizde sekiz daire mi var, koridor ufak, bir çok şeyi koyacak yer yok, bir düzene sokmaya kalksak çok pahalıya oturuyor... ve böylece problemi tartışmaya koyulduk. Ben bir öneride bulundum. — Neden daha geniş bir komün, bir mahalle örgütü kurmıyalım, birbirimize kendimizce katılmıyalım? —

«Bunları demeye kalmadı, bir sürü öneriler yağmaya, bir sürü öneri tartışılmaya başlandı. Mülkiyet hakkında oldukça burjuva görüşlere sahip biri çok karakteristik bir öneri getirdi: Konutlarda özel mülkiyet kaldırıldı, dedi, evlerin etrafını duvarla çevirip hava kirlenmesine karşı park yapalım. Başka biri kalktı, ortasında da çocuk bahçesi olsun. Üçüncü biri, sovyet makamlarından bizim bölgeye bir bina ayırmasını isteyelim, hiç değilse dernek veya okul olarak faydalanırız. Daha bir sürü ihtiyaç ve öneriler ortaya çıktı. Peki, komün mutfağı ne olacak? ya çocuk bakımevi? Hep kendinizi düşünüyorsunuz, diyordu kadınlar, bizi düşündüğünüz yok»

«Şimdi onlara ne zaman raslasam, özellikle kadınlar, planınızdan ne haber, diye soruyorlar. Haydi başlıyalım, iyi olacak değil mi? Bu konularda bir mahalle toplantısı yapılmasını istiyorlar. Her mahallede onbeş yirmi komünist oturuyor ve ben ümit ediyorum ki, partinin ve sovyet kurumlarının yardımıyla bir şeyler yapmak elimizde»

Bu olay benim açıklamaya çalıştığım genel fikirlere uygun düşüyor ve açıkça gösteriyor ki hayatın,

kollektif proleter düşüncenin değirmeninde öğütülmüş problemleri daima olumludur. Değirmen sağlamdır ve içine dökülen malzemeyi öğütmesini bilir.

İşte aynı hikâyeden alınacak başka bir ders:

«Siz hep kendinizi düşünüyorsunuz» diyorlardı kadınlar Kartçevsky'ye «bizi düşündüğünüz yok». Gerçekten de güncel hayatta erkek bencilliğinin hiç bir sınırı yoktur. Hayat şartlarını değiştirmek için, bu şartlara kadınların gözüyle bakmak gerekir. Bu da başka bir gerçektir, bu konuda başka bir vesileyle konuşmayı ümit ediyorum. *6 Ağustos 1923*

NASIL BAŞLAYALIM?

İşçi sınıfının yaşayışıyla, özellikle aile hayatıyla ilgili problemler, işçi sınıfı gazetelerinin muhabirlerini ilgilendirmeye, daha doğrusu kendine çekmeye başladı. Bu ilgi, genel yönüyle birden bire doğuverdi.

Sıradan bir işçi muhabiri hayatı anlatma yollu yaklaşımlarında büyük zorluklarla karşılaşıyor. Bu zorlukları nasıl aşacak? Nasıl başlıyacak? Dikkatini nereye yöneltecek? Güçlük edebî yazı stilinde değildir —bu kendi başına bir problemdir— problem partinin işçi kitlelerinin güncel hayatına ilişkin meseleleri henüz kendi özel nitelikleri açısından değerlendiremediği için bir problem olmaktadır. Biz bu sorunları, ücretler, cezalar, iş günü süresi, v.s. gibi sorunları defalerca kotardığımız şekilde somut olarak katarmaya vakit bulamadık. İşçinin özel hayatı ve aile hayatı açısından biz bugüne dek bu yönde hiç bir şey yapmadık. Aynı zamanda, başka bir sebeble olmasa bile, hayatın üçte ikisi, günün yirmi dört saatinden onaltı saatini yutuyorsa, bu problem hiç önemsenmiyecek bir problem değildir. Biz bu konuda, ferdin özel hayatına kabaca, hatta vahşice bir müdahale tehlikesi de görüyoruz. Bazı durumlarda —bereket versin bu durumlar

seyrektir— işçi muhabirler aile hayatıyla ilgili sorunları fabrikadaki üretim sorunlarını ele alır gibi alıyorlar, yani şu veya bu ailenin hayatını yazmak, ailenin her ferdinin ismini yazmakmış gibi geliyor onlara. Bu kötü bir alışkanlıktır, yanlış ve tehlikelidir, affedilmez bir kusurdur. Bir işçi müdür bir kamu görevi yapmaktadır. Bir işletme komitesindeki üyeler de aynı görevi yapar. Halkoyunun gözleri hep bu görev sahiplerinin üzerindedir. Ama aile hayatı için durum başkadır!

Aile de elbette bir kamu görevi yapar. Nüfusun sürekliliğini sağlar ve yeni nesilleri bir bakıma eğitir. Bu açıdan bakılınca işçi devleti, kamu sağlığı ve eğitimiyle ilgili konularda aile hayatını düzenleyen dizginleri elinde tutmak için tam hakka sahiptir. Ama, devlet aile hayatına müdahalede büyük ihtiyatla davranmak zorundadır. Bu müdahale ancak aileye daha normal, daha onurlu hayat şartları sağlamayla ilgili olabilir, işçilerin sağlık ve başkaca menfaatlerini garanti altına almalıdır, geleceğin daha sağlıklı daha mutlu kaynaklarının temelini böylece atmalıdır.

Basına gelince, basının aile hayatına rasgele ve keyfî müdahalesi, eğer aile rıza göstermiyorsa, hiç de hoş görülmez.

Basının titiz açıklamalarda bulunmadan, birbirlerine aile bağlarıyla bağlı kişilerin özel hayatına zamansız ve beceriksizce müdahalesi durumun karmaşıklığını daha da artırmaktan başka işe yaramaz, faydadan çok zarar getirir. Üstelik bu türden bir haber veya bilginin doğruluğunu aile hayatına özgü gizlilikten ötürü saptamak da mümkün değildir. Bu konularda gazetelerin verdiği haberler, vicdansız kalemlerde, kişisel hesap, gülünçleştirme, hınç ve gasp, v.s., aracı haline gelir.

Aile hayatına ilişkin sorunlar üzerine son zamanlarda yayınlanan bir çok makale, sık sık tekrarlanan

bir fikri aklıma getirdi, yani parti üyelerinin sadece kamu faaliyetleri değil, özel hayatları da önemlidir parti için. Bu konunun tartışması bile olmaz. Özel hayatın şartları, insanın kamu faaliyetlerine ne kadar çok yansıyorsa bu da öylesine açık bir gerçektir. Eğer maddî şartlar, kültür seviyesi, milletlerarası bağlantılar hayatta köklü değişiklik yapılmasını önlüyorsa, aileleri, anababa, kadın ve kocaları v.s., kamuoyuna tanıtmak hiç bir pratik sonuç getirmiyecek, partiyi sadece riyâkârlık çamuruna bulayacaktır, tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktır riyakârlık. Tifo, gibi, riyakârlığın da değişik türleri vardır. Riyakârlık bazan en yüce motiflerden, parti çıkarlarına ilişkin en içten, ama en sahte iştiyaklerden doğar, bazan da öyle olur ki, partinin yararları başka çıkarlar —gurup çıkarları, makam ve kişi çıkarları— uğruna bir kılıf gibi kullanılır. Ailenin hayatî sorunlarına ilgiyi nutuk atarak çekmek, hiç kuşkusuz bu yoldaki hareketi, riyakârlığın vahim zehiriyle zehirlemekten başka bir işe yaramaz. Aile töreleri konusunda bizim yapacağımız titiz bir araştırma partiyi aydınlatmak amacını gütmelidir, ferdin psikolojik gelişmesine katkıda bulunmalı ve devlet kurumlarına, meslek ve kooperatif birliklerine verilecek yeni yönlere ışık tutmalıdır.

Peki, bu şartlarda aileyi aydınlatmak nasıl olacak? Nereden başlıyacağız?

İki ana yol var. Birincisi popüler makale ve hikâyelerle yürünecek yol. Her olgun ve kafa yoran işçi, aile hayatına ilişkin konularda belleğine bir sürü izlenimleri depo etmiştir. Bu izlenimler günlük gözlemlerle hep tazelenir durur.

Bu malzemeyi bir temel olarak kullanıp aile hayatını bütünüyle, ailedeki değişiklikleri özel yönleriyle birlikte ele alan, ne ailenin ne de kişilerin isimlerini belirtmeden daha çarpıcı örnekler vererek bir takım

makaleler yazabiliriz. Verilecek kişi ve yer isimleri hep hayali olmalıdır. Bu örnek üzere, son zamanlarda *Pravda*'da ve taşra gazetelerinde bir dizi ilginç ve değerli makaleler yayınlandı.

İkinci yol, bir aileyi, gerçek isimlerini de yayınlıyabileceğimiz, yani kamuoyunun fikrini, ilgisini uyandırdığı şekliyle ele almaktır. Bir aile içinde aileyi kamuoyunun ve kamu yargılarının önüne seren felaketler olabilmektedir, kıskançlık, gaddarlık, anababa baskısı v.s. yüzünden işlenen cinayetler, intiharlar, hukukî davalar hep böyledir. Tıpkı bir dağın kesitindeki katmanların bir toprak kayması durumunda meydana çıkması gibi, aile içi felaketler de, bu felâketlerden kaçıp kurtulabilmek isteyen binlerce allenin ortak özelliklerini çok daha derinlemesine bir kesit içinde ortaya sermektedir. Bir ara, bizim basınımızın insanların davranışlarını ajite eden olayları görmezlikten gelmeye hakkı olmadığını belirtmiştik. Evinden kaçan bir kadın, çocuklarına kocasının nafaka ödemesini sağlamak amacıyla mahkemeye başvurursa, eğer bir kadın kocasının gaddar ve işkenceci tutumu karşısında kamunun kendisini desteklemesini isterse, eğer anababanın çocuklarına karşı vahşeti kamunun dikkatini gerektiren bir sorun oluyorsa ya da tam tersine, hasta veya düşkün anababa, çocuklarının gaddarca davranışından yakınıyorsa, bu işi ele almak basının yalnızca hakkı değil, aynı zamanda ele almanın ötesinde olayı her yönüyle aydınlatmak görevidir de, çünkü mahkeme olsun öbür kamu kuruluşları olsun olaya kendilerini yeteri kadar adayamazlar. Mahkeme duruşmalarının sonucu olarak kamuoyuna intikal eden olaylardan, hayatî problemlerin üstesinden gelme yolunda yeteri kadar faydalanılmıyor. Güncel hayattaki ilişkilerin yeni bir doğrultuda yeniden kurulduğu bir dönemde, sovyet mahkemelerinin, yeni yaşama biçimlerini örgütlemek, doğru ve yanlışın, haklı ve haksızın yeni kavramlarını

oluşturmak yönünde çok önemli bir etken olması gerekiyor. Basın mahkemelerin kararlarını izlemelidir, onların çalışmalarına ışık tutmalı ve tamamlamalıdır, hatta bir anlamda yön de vermelidir. Basının böylesine etkinliği eğitim faliyetlerine geniş bir hareket alanı sağlar. En iyi gazetecilerimiz mahkeme duruşmalarının bir krokisini çıkarmalıdırlar.

Gazeteciliğin klasik kalıpları burada elbette söz konusu olamaz. Biz hayal gücü ve bilinç istiyoruz, yani komünist bir görüş, aile sorunlarını, hiç bir zaman psikolojiyi umursamazlık etmeden, geniş, açık, devrimci bir kavrayışla ve ferdin iç dünyasını da gözeterek ele almalarını bekliyoruz.

Burada son günlerde kırsal kesimlerden bana ulaşan küçük bir örneği belirtmek istiyorum. Piatigorsk'ta onyedi yaşında genç bir kız tutmuş kendini vurmuş, nedeni de bir Kızılordu subayı ile evlenmesine annesinin karşı çıkması. *Terek* adlı yerli gazete hiç beklenmedik bir yorum veriyor. Kızılordu subayını, böylesine geri bir ailenin kızına bağlanmakla suçluyor. Gazetenin yayıncısına tutup bir mektup yazayım dedim, bu korkunç yanılgıyı düzeltmek istiyordum, sadece hiç tanımadığım bir Kızılordu subayının hatırı için değil, ama olayı doğru dürüst ifade etmeleri için. Ama birkaç gün sonra aynı gazetede konuyu daha uygun şekilde ele alan bir makale yayınlanınca mektubu gönderme zorunluğundan kurtuldum.

Yeni güncel ilişkiler elimizdeki insan malzemesiyle kurulacaktır. Kızılordu subayı da bu malzemenin içindedir. Anababaların da çocukların kaderiyle ilgilenmek ve o kaderi kendi tecrübe ve öğütleriyle etkilemek elbette haklarıdır, nedir ki, gençlerin kendilerini anababalarına teslim etmeleri gibi bir taahhütleri de yoktur; Özellikle, bir hayat arkadaşının seçimi konusunda. Anababanın despotluğuna karşı intiharla mü-

cadele edilemez, ancak gençlerin birbirlerine yarışırcasına destek olmalarıyla vs. edilir. Gerçi bu durum pek ilkel bir şey, ama tamamıyle gerçektir. Hiç kuşkusuz, küçük bir kenti heyecana veren bir olayı öylesine olumlu değerlendirip üstesinden gelen bir makale, okuyucuların özellikle, genç okuyucuların düşünce ve duygularını teşvik etmeye çok daha yararlı, küçük burjuva davranışlarıyla ilgili saçma lâflardan çok daha etkin olmuştur.

Aile hayatı sorunlarına «ışık tutma»nın materyalist bir tutum olmadığını, çünkü bizim sorunları bildiğimizi ve o sorunları çoktan çözdüğümüzü savunan yoldaşlar, çok ağır bir hayal kırıklığına uğramışlardır. O yoldaşlar unutuyorlar ki bizim ülkemiz siyasî açıdan işlenmemiş bir ülkedir. Sayıları gittikçe azalan eski nesil insanları komünizmi bir sınıf mücadelesi içinde öğrendiler, ama yeni nesiler onu, ancak kurucu unsurları içinde güncel hayatı oluşturan unsurlarıyla öğrenmek zorundadırlar. Bizim programımızdaki formüller prensip olarak doğrudur. Ama biz bu formülleri hiç durmadan sınıyor, yeniliyor, hayat deneyinde somut duruma koyuyoruz ve daha geniş çevrelere yayıyoruz.

Töre ve alışkanlıkları yeni temellere oturtmak çok uzun bir süre alacaktır ve çok yoğun bir somutluk ve uzmanlığı gerektirecektir. Nasıl ordu içinde, sanayide uyandırıcılar ve ajitatörlerimiz, din muhalefeti yürüten propagandacılarımız varsa, yine öyle, töreler konusunda da propagandacı ve uyandırıcıları eğitmeliyiz. Kadınlar bugünkü sınırlı imkânları içinde daha çaresiz olduklarından ve töreler onların sırtına daha çok bindiğinden, biz en iyi ajitatörlerin onların saflarından çıkacağını kabul edebiliriz. Bizlerin heyecanlı kişilere, çabasını esirgemeyenlere, ufku yeteri kadar geniş, her özel olguya yaratıcı bir görüş getirecek,

aile çevresindeki çıplak gözden kaçan her ufak tefek olayı aydınlatacak insanlara ihtiyacımız var. Böyle kişiler muhakkak gelecektir, çünkü içinde yaşadığımız saatlerin gerekleri ve sorunları son derece acîldir. Gerçi bu, dağların bir hamlede devrileceği anlamına gelmez, hayır, maddî şartlardan kaçmak elimizde değildir. Buna rağmen, bugünün şartları içinde bekliyebileceğimiz ne varsa, hepsi biz, günümüzün törelerini, bizi mapusane gibi çevreleyen sessizliği parçaladığımız anda kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Alışkanlıklara karşı uyandırıcı faaliyet gösterecek ajitatörlerin eğitimini hızlandırmalı ve onların işini kolaylaştırmalıyız. Güncel hayatla ilgili mevcut herşeyi —ailenin evrimi üzerine klasik eserleri ve törelerin tarihi üzerine popüler yazıları— bir araya toplıyacağımız bir kitaplık kurmalıyız. Bu konuda son yıllarda yabancı dilde çıkan tüm yayınları çevirmeliyiz, sonra gazetelerimizde bunlarla ilgili çalışma bölümleri kurmalı ve geliştirmeliyiz. Kim bilir, belki birkaç yıla kalmaz, güncel hayata ilişkin töreler konusunda derslerin verileceği enstitülerimiz bile olacaktır.

Ama bütün bunlar, eğitim, propaganda, basın ve yayımla ilgilidir. Pratik yönden ne yapmamız gerekecektir? Bazı yoldaşlar, yeni yaşama biçimlerinin yerleştirilmesi için doğrudan doğruya bir birlik kurulmasından yanadırlar. Bu fikir bana biraz erken gibi geliyor, daha ortam yeteri kadar hazır değil, genel şartlar henüz yeteri kadar elverişli değil. Böyle örgütleyici bir cihaz ergeç muhakkak kurulacak. Biz herşeyin bir devlet girişimi gibi yukardan gelmesini bekliyemeyiz. Yeni sosyal yapı tüm yönleriyle aynı anda yürüyecektir. Proleter devlet, yapım çalışmalarımız için gerekli payandadır, ama yapının kendisi değildir. Geçiş döneminde devrimci hükümetin ölçülemiyecek kadar büyük bir önemi vardır, hatta milletlerarası anarşistlerin en ileri gelenleri bile, bizim edindiğimiz tec-

rübelere bakarak anlamaya başladılar bunu. Bu demek değildir ki binanın bütünü devletçe yapılacaktır. Devlet fetişi, devlet bir proleter devleti bile olsa, bizleri marksist olmaktan alıkoyar. Devletin daha belirgin bir kesimi olan silahlı kuvvetler kesiminde bile, işçi ve köylülerin gönüllü girişimlerine ve başarılarına sığınmak zorundayız.

Havacılığın gelişimi yolunda atılan adımlar hep bu esas üzerinde atıldı. «Havacılığı Sevenler Cemiyeti»nin büyük bir geleceği olacağına hiç kuşkumuz yok. Sanayi, millî ekonomi alanlarında özellikle güncel törelerimiz alanında mevcut mahallî veya federal tipteki gönüllü gurup ve dernekler bu konuda önemli bir rol oynıyacaktır. Daha şimdiden komünist yöneticilerin, işçi muhabirlerin, proleter ve köylü yazarların özgür bir işbirliğine doğru yol aldığımızı görüyoruz. Sovyetler birliğini, millî karakter dediğimiz etkileyici bir motif altında incelemek için son günlerde bir birlik kuruldu. Mesela, tasavvur ediliyor ki Devlet Sinema Dairesi —er geç— güçlü bir devrimci kuruluş haline gelmek zorunda olan ve yeni kurulan «komünist sinema dostları» cemiyetinden muhakkak yardım görecektir.

Bu türden gönüllü dernekleri ve cemiyetleri içtenlikle selamlıyoruz, bunlar toplumun değişik kesimlerinde makul faaliyetleri yönünden bir uyanışı vurguluyor. Sosyalist yapı, her şeyden önce plana göre yürüyen bir yapıdır; tecrübeden önce her şeyi öngören, tüm ayrıntılarıyla işlenmiş, uygulanmadan önce ayrıntıları kesinleştirilmiş bir plan değildir, ama tüm temelleriyle hazırlanırken, uygulanışı sırasında gerçekleşen ve gelişen bir plandır. Kamu teşebbüslerinin kendi evrimine doğru yürüdüğü ölçüde canlı ve somut, o ölçüde dinamik bir plandır. Devlet planı dediğimiz pusulanın çerçevesinde gönüllü dernek, cemiyet ve kooperatif birimlerinin faaliyetleri için geniş bir alan açılmaktadır. Nüfusumuzun milyonları içinde sayılamıya-

cak kadar çok çıkarlar, kuvvetler ve güçler var. Devlet bunların yüzde birini ancak kullanabiliyor, oysa bu güçlerin örgütleme yetenekleri uygun bir şekle sokulduğunda, devletin yanıbaşında olağanüstü işler başarabilirler. Yaratıcı örgütlemenin gerçek liderleri özellikle şu «kültür döneminde», gurupların, kişilerin ve kooperatif birimlerinin yapıcı enerjilerinden faydalanmanın en elverişli yollarını keşfetmek zorundadırlar ve yığınların gittikçe artan bağımsız faaliyetlerinden güç almaya ihtiyaçları vardır. Bu gönüllü cemiyetlerin bazıları dağılabilir veya değişikliğe uğrayabilir, ama uzun vadede, onların sayıları, bizim işimiz kök salıp yayıldıkça, yeni yaşama biçimlerini uygulamayı amaç edinen birlikler, dernekler, yerel sovyetler ve meslek veya işçi dernekleriyle, özellikle kooperatif birimiyle birlikte çalışan bu cemiyet ve dernekler arasında hiç şüphesiz ön planı işgal edeceklerdir. Bugün böyle örgütlerin kurulması için vakit yine de olgunlaşmamıştır. Fabrikalarda, işçi sınıfıyla ilgili sorunların incelenmesi için çalışacak mahallî gurupları oluşturmak çok daha iyi olacaktır. Bu guruplar hepten gönüllü olarak çalışacaktır.

Güncel hayatın problemlerine daha büyük bir ilgi gösterilmesi gerekiyor. Malzeme ve ideal şartların başarıyı sağlayacağı her yerde merkezileşen denemelere baş vurulmalıdır. Bir konut blokunun, bir ev gurubunun, bir bölgenin sınırlarının genişlemesi pratik sonuçları da yaygın hale getirecektir. Girişime başlıyan dernek ve cemiyetin yerel karakteri olmalıdır, kendilerine çocuk bakımevlerinin, çamaşır evlerinin, müşterek mutfakların kurulması gibi belirli görevler verilmelidir. Faaliyet alanı genişledikçe tecrübelerimizin çapı da genişliyecek, maddî şartlar iyileşecektir. özetlersek, girişim bekliyoruz, yarışma ve etkinlik istiyoruz.

En acîl, en birinci görev güncel hayatla ilgili problemleri saran sessizliği parçalamaktır. *8 Ağustos 1923*

UFAK TEFEK ŞEYLERE DİKKAT

Yıkılan ekonominin yeni şekilde inşa edilmesi gerekiyor. İnşa etmeli, üretmeli, onarmalıyız. Bizler ekonomiyi tüm çalışan halkın refahını sağlıyacak yeni temeller üzerinde işleteceğiz. Köküne indiğimizde, ekonomik üretimin anlamı, insanlığın tabiatın düşman kuvvetlerine karşı mücadelesi demektir, tabiattaki zenginliklerden insanlığı yararlandırmak üzere, rasyonel biçimde faydalanmak demektir. Planlar, kararnameler, yönetmelikler, vs. bunlar ekonomik faaliyetleri sadece düzenliyebilirler. Nedir ki, insanların ihtiyaçları fiilen, ancak maddî değerlerin sistemli, sabırlı ve inatçı çabalarla üretilmesi sonucu karşılanabilir.

Ekonomik süreç, sayılamıyacak kadar çok kısımlar ve unsurlardan; ayrıntı ve özelliklerden, ufak tefek şeylerden oluşur, bunların bileşkesi olan bir üründür. Ekonominin yeniden inşası, ancak dikkatimizi bu ufak tefek şeylere yoğunlaştırmakla mümkündür. Biz bunu yapmadık veya az, çok az yaptık. Ekonomide eğitim ve kendini eğitim gibi, işin can alıcı noktası olan görevimiz, ekonominin bu özel, kendinden belli ve güncel ihtiyaçlarına daha keskin gözle bakmak, dikkatimizi canlandırabilmektir; hiç bir şeyi gözden kaçırmamaya dikkat edin. Her şeyi not edin, uygun tedbirleri uygun zamanda vaktinde alın ve başkasından da aynı şeyleri yapmasını isteyin. Devlet faaliyetlerinin, ekonomik çalışmaların hangi kesiminde olursa olsun her yerde bu görevi yüklenmeliyiz.

Sanayinin bugünkü şartları içinde orduya çizme ve üniforma sağlamak kolay bir iş değil. Dağıtım mekanizmamızda sık sık gecikmeler oluyor. Üstelik, mevcut

üniforma ve çizmelerin korunması veya vaktinde onarımı için hiç bir özen ve dikkat göstermiyoruz. Çizmeleri pek nadiren boyatırız. Niçin diye sorarsanız, çok değişik cevaplarla karşılaşırsınız: ya çizme boyası yoktur ya vaktinde teslim edilmemiştir, ya kimisi sarıdır kimisi siyah vs. Ama, asıl sebeb, Kızılordu askerlerinde ya da komutan ve komiserlerinde işi benimseme duygusunun olmayışıdır.

Boyanmamış çizmeler, özellikle ıslanınca, birkaç haftaya kalmaz parçalanıp gidiyor. Fabrika bu durumu izlese bile kaba bir dikiş atmaktan öteye gidemiyor. Yeni çizmeler eskisinden daha çabuk aşınıyorlar. Bu da işi çıkmaza sokuyor. Bu işin çözümü var ve pek de basit: Çizmeleri düzenli olarak boyamak ve bağlamak gerek, yoksa biçimi bozulup dayanıklılığını yitiriyor, çok daha çabuk eskiyor. İyi bir amerikan çizmesini çok kez berbat ettiğimiz oluyor, sırf onlara bağ bulamıyoruz diye. Üzerine eğilsek onu da hallederiz. Eğer bağ yoksa, bu hiç kimsenin böyle ekonomik kurnazlıklara akıl erdiremediği içindir. Ama bir bütün, böylesine ufak tefek şeylerden oluşur.

Aynı şeyi silahlar için de söyliyebiliriz, hem de daha büyük ölçüde. Yıkmak kolay bir iştir, ama yapması çok zor. Silah, bakım ister, temizlenmeli ve yağlanmalıdır ve bu da, yorulmak bilmeyen dikkati gerektirir, sonuç olarak eğitimi gerektirir.

Ufak tefek şeyler birike birike büyük bir şeyi oluştururlar ya da büyük bir şeyi hepten yok ederler. Bir kaldırımın hafifçe aşınmış bölümleri vaktinde onarılmazsa, kocaman bir çukur olur, ufak oyuklar derin çukurlara dönüşür. Yürünecek yolumuz yürünmez olur. Vagonları hasara uğratır, arabaları, kamyonları parça parça dağıtır, lastikleri yer kemirir. Kötü bir yol, onarım masrafından on kat fazla masrafa yol açar. İşte bu şekildedir ufak ayrıntılar, makinelerin, fabrikaların

ve konutların harap olmasına vesile olurlar. Bu ayrıntıları kollamak, hiç yorulmadan, her gün dikkatle izleyerek olur. Bu direnişi; bu sabırlı titizliği gösteremiyoruz, çünkü gerekli ekonomi ve kültür eğitiminden yoksunuz. Bu önemli kusurumuzu silkip atmak için onu iyice tanımalıyız.

Biz ayrıntıları, ufak tefek işleri çok kez bürokrasiyle karıştırıyoruz. Bunu yapmak en büyük dalavereciliktir. Bürokratizm, elimizdeki işin özünü saklayıp sadece özden yoksun kof şekle kendini vermektir. Bürokratizm biçime düşkündür, kılı kırk yarmacı kafa boşluğudur, pratik ayrıntılara hiç yanaşmaz, ayrıntılara yöntemlerle yaklaşır, onun için kırtasiye yığınları biriktikçe sevinir ve şaşırır da...

Kamuya ait koridor ve merdivenlere tükürmek, sigara izmaritleri atmak bir «ufak» şeydir, ama kültür ve ekonomi yönünden önemi «büyük»tür. Geçerken yola tüküren biri sefil serserinin biridir. Ekonomiyi biz hiç bir zaman bunun gibilerin keyfine göre canlandıracak değiliz. Böyleleri bir bardağı salt umursamazlığından ötürü kırar, çizmesini boyamaz ve hiç kuşkuzuz tifo mikrobunun tekidir.

Tekrar edeyim, bu gibi şeylere devamlı dikkat etmek, bazı kimselere «daima kusur bulucu», tedirgin edici» gelebilir, bürokratizm gibi görünebilir. Şapşal ve savsaklayıcı kişiler bürokratizme karşı mücadele eder gibi görünürler, derler ki, «sigara izmaritini merdivene atsam ne çıkar?». Bu öylesine saçma bir lâf ki, temizlik denen şeye hiç aldırış etmeden izmariti yere atmak önce başkalarının yaptığı işe saygısızlık etmek demektir. Başkasının işine saygısı olmayan kimse kendi işini de umursamaz. Biz, komün tipi hayata dayalı kurumlar yaratmak istiyorsak, her kadın ve her erkeğin düzenlilik ve temizliğe azamî dikkat göstermeleri, kendi evlerinin yararlarını gözetmeleri kaçınılmaz bir buy-

ruk niteliğindedir. Yoksa sonumuz bir komün yaşantısından çok, pis pasaklı bir bit yuvası yaşantısı olur çıkar.

Bu şapşallıklara ve kültür yetersizliklerine karşı, söz ve fille, propagandayla, daha iyi örneklerle ve uyarılarla yorulmak bilmeden amansız bir mücadele vereceğiz. Salonda, merdivende tükürmek, bir evi veya avluyu domuz ahırıymış gibi pis tutmak, bunları açıkça görmezlikten gelen kişiler, zavallı kişilerdir, yeni topluma yakışmayan işçilerdir.

Orduda, millî yaşayışın bütün olumlu ve olumsuz yönleri en canlı biçimiyle yanyana yer almaktadır. Aynı şey, insanları tutumlu olmaya alıştırma sorunu için de doğrudur. Ordu, başka hangi görevi yaparsa yapsın bu konuda kendisini hiç değilse bir ölçüye kadar düzeltmelidir. Bu, ordunun kendi içindeki ileri gelen unsurların, yukardan aşağı, karşılıklı çabaları sayesinde bir bütün olarak en olumlu işçi ve köylü unsurlarının işbirliğiyle ancak çözümlenebilir.

Sovyet devlet mekanizmasının ilk şekillenmeye başladığı dönemde ordu içten içe gerillacılık ruhu ve eğitimiyle yaşıyordu. Biz bu gerilla partizan zihniyetine karşı devamlı ve bağışlamasız bir mücadele verdik. Yalnız merkezci bir önderlik ve yönetim mekanizması yaratılmakla kalınmadı, ama —ki daha önemlisi de budur— partizanlık da işçi sınıfının gözünde tutarsız bir duruma düştü.

Şimdi önümüzde yine önemi hiç de azımsanamıyacak olan bir sorun var: Savsaklamaya, çapaçulluğa, ilgisizlik, laüballilik ve umursamazlığa, ferdî disiplin noksanlığına, derbederlik, itidalsizlik ve israfçılığa ve bunların tüm şekillerine karşı savaş. Bunların hepsi aynı musibetin değişik şekil veya dereceleridir. Bir uçta, dikkat noksanlığı ve umursamazlık varsa, öteki uçta bilinçli densizlik vardır. Bu durum, partizancılığa karşı

yürütülen kampanyada olduğu gibi, günü gününe yürütülecek yorulmak bilmeyen devamlı bir kampanyayı gerektiriyor: Uyandırma, ajitasyon, örnekleme, öğütleme ve cezalandırma kampanyası.

Ayrıntılara ve özel durumlara girmeden uygulanan planların en görkemlisi oyalama planıdır. Mesela, inceden inceye düşünülmüş bir savaş planı, dikkatsizlik yüzünden geç uygulanırsa veya sorumluları planın kopyasını bile çıkarmaktan aciz kalırsa o planın değeri kalır mı? Önemsiz görünen ufak tefek işlerde doğru çalışan kimse büyük işlerde de doğrudur, yanılmaz.

Biz fakiriz, ama israfçıyız da. Dikkatsiz olduğumuz gibi, çapaçul ve derbederiz. Bu kötülüklerin kökleri bizim slav kökenimizdedir ve bu kökler ancak, eylemde olsun, örneklerle gösterme yoluyla olsun sürekli propaganda sayesinde ve yavaş yavaş kazınabilecektir, titiz bir denetleme, uyanık olma, kesin ve kararlı davranma yoluyla silinebilecektir bu izler.

Büyük planları tamamlamak için, çok ufak işlere üstün dikkat harcamanız gereklidir. Yeni bir inşa ev kültürel kalkınma dönemine girerken ülkemizde tüm bilinçli unsurların parolası bu olmalıdır.

1 ekim 1921

KIZILORDU'DA SEN VE SİZ

İzvestia'nın pazar nüshasında, Kolomna'daki bir yangın ve infilaklar sırasında yüreklilik gösteren Şekoçikin ve Çernişev adındaki iki kızılordu mensubu hakkında bir makale vardı. Yazıda anlatıldığına göre, mahallî garnizon komutanı, Şekoşikin adlı ere yaklaşıp sormuş:

«Sen biliyor musun, ben kimim?»

«Evet, siz garnizon komutanısınız»

Konuşmanın aynen bu şekilde cereyan ettiğinden kuşkuluyum, yoksa garnizon komutanının kızılordu askerleriyle konuşurken uygun bir dil kullanmıdığı sonucuna varasım geliyor. Ordu personeli birbiriyle yoldaşça konuşurken içtenlikle elbette hitap edebilir, ama sadece yoldaş olarak. Kızılordu'da komutan durumundaki bir subay, astına hitap ederken, eğer astın nazik biçimde cevaplaması bekleniyorsa, mesafesiz bir hitapta bulunması doğru değildir. Aksi takdirde bu tip konuşma, kişiler arasında eşitsizliğin ifadesi olacaktır, yoksa görevle ilgili astlık üstlük ilişkisinin değil.

Nazik veya içten, mesafesiz konuşma biçimleri elbette bir toplumsal sözleşme şeklidir yalnız. Ama insanlararası ilişkilerden bazıları da bu sözleşme çerçevesinde ifade edilmektedir. Bazı durumlarda içten veya mesafesiz şekilde, yakın arkadaşlık, yoldaşlık ilişkisini ifade için kullanılagelmektedir, ama hangi durumlarda? İlişkinin tek yönlü olmadığı durumlarda. Diğer durumlarda mesafesiz konuşma tarzı aşağılamaya, saygısızlığa yol açar, yukardan aşağı bakmak veya bir çeşit kibir satmak demektir. Böylesine bir tona Kızılordu içinde izin verilemez.

Bazıları bunu önemsiz sayabilir, ama durum hiç de öyle değildir. Kızılordu askerleri hem kendilerine

hem de başkalarına saygı göstermek isterler. İnsanın değerlerine ve onuruna saygı, Kızılordu'da moral açısından dayanışmayı sağlıyan çok önemli bir unsurdur. Kızılordu askerleri görev çizgisinde üstlerine boyun eğerler. Disiplin şartları gevşetilemez. Ama askerler aynı zamanda en üstün sorumlulukları yerine getirmeye hazır sorumlu yurttaşlar olduklarının da bilinçindedirler. Herkesin gerek ahlakî gerek medenî açıdan eşit olduğu anlayışı askerce başeğme anlayışı ile birlikte yürümelidir. Kişinin onuru yara aldığı anda bu eşitlik anlayışı da kalmaz. *18 temmuz 1922*

TATARCA BASKIYA ÖNSÖZ

Sevgili yoldaşlar,

«Günlük Hayatın problemleri» adlı kitabımın tatar dilinde yayınlanmasına elbette çok sevineceğim. Bu kitabı yazarken, Rusların tecrübelerini esas olarak aldım ve o nedenle, müslüman halk arasındaki hayat tarzlarını niteleyen özel karakteristikleri hesaba katamadım. Ama kitap, sadece hayatın temel ve genel sorunlarına değindiği için, söylediklerimin de uygulanabileceğine eminim. Hiç söylemeye gerek yok ki günlük hayatın problemlerinin tartışılması benim kitabımla son bulacak bir mesele değildir. Burada meseleler sadece ortaya konulmuş ve genel çizgileriyle gösterilmiştir.

Günlük hayatı dönüşüme uğratmak yolundaki temel görev. ailedeki, ev bakımı ve ev ekonomisindeki eski şartlar altında bir yük hayvanı gibi ezilmeye zorlanan kadınların özgürlüğe kavuşturulmasıdır. Doğu'da, islâm ülkelerinde bu görev, dünyanın başka herhangi bir ülkesinde olduğundan çok daha acîl ve zorunludur. Eğer bu kitap ilerici Tatar işçi ve köylüleri arasında günlük hayatın problemlerine karşı eleştirici ilgiyi güçlendirmeyi, yoğunlaştırmayı başaracaksa, kitabın Tatarca'ya çevrilmesi çok yerinde olacaktır.

29 ekim 1924

Komünist Selamlarıyla
L. Troçki

AİLEDE AĞUSTOS

Kadınlarla ilgili yükümlülüklerini dürüst olarak yerine getirmiştir Ekim Devrimi. Genç hükümet, erkeklerle eşitliği bakımından kadınlara sadece politik ve yasal haklarının hepsini vermekle kalmadı, daha da önemlisi, elinden gelen her şeyi yaptı ve her halü kârda, kadınların ekonomi ve kültür faliyetlerinin her alanına girmesi için başka herhangi bir hükümetin yapabileceklerinden kıyaslanamıyacak kadar daha da fazlasını sağladı. Buna rağmen en cüretli devrim bile, bir kadını, «her şeye kadir» ingiliz parlamentosu gibi, erkeğe dönüştürmeye muktedir değildir, daha doğrusu, gebelik yükünü, doğurmak, çocuk bakmak ve çocuk büyütmek gibi görevleri erkekle kadın arasında eşit olarak paylaştıracak gücü yoktur.

Devrim, ezilen sınıflardaki kadına çocukluktan başlayıp ölünceye kadar kahır çektiren ve ailenin yüreği denilen, şu köhnemiş bayat müesseseyi yıkmak için kahramanca bir çaba göstermiştir. İçine kapalı küçük bir teşebbüs olan ailenin yerini plana göre, geliştirilmiş bir sosyal bakım ve refah sistemi alması gerekiyordu: Doğum evleri, çocuk bakım merkezi, çocuk yuvaları, okullar, sosyal yemekevleri, sosyal çamaşır evleri, ilk yardım istasyonları, sinema, tiyatro vs. tesisleriyle komple bir sistem. Ev yönetimiyle ilgili görev ve yükümlülüklerin sosyalist toplumun kurumlarınca üstlenilmesi, böylece bütün nesillerin karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içine sokulması kadınların ve dolayısıyla çiftlerin bin yıllık zincirlerinden kurtulmalarını sağlıyacaktı.

Problemlerin çekirdeği olan bu problem bugünedek çözülememiştir. Kırk milyon sovyet ailesi, büyük ço-

ğunluğuyla, orta çağdan kalma evlerde, kadınları köleleştiren, histeriye boğan, çocukları aşağılaşmaya iten, kadınca ve çocukça batıl inanç şartları içinde hâlâ öylece yaşayıp gitmektedir. Bu yönde hiç bir hayale kapılmaya vakit yoktur. İşte bu sebepledir ki, sovyetler Birliği'nde aile meselesine yaklaşım açısındaki zorunlu değişmeler, sovyet toplumunun fiili niteliğini ve onun yönetici tabakalarının evrimini de ortaya koymaktadır.

Eski aileyi fırtınanın içinden çekip çıkarmanın imkânsızlığı ortaya çıkmıştır, ama irade noksanlığından veya eski ailenin o kadar köklenmiş bulunmasından değil, tam tersine, hükümete karşı kısa bir güvensizlik döneminden sonradır ki çocuk bakımı tesisleri, yuvaları ve buna benzer kurumlar, kadın işçiler ve bunların ardından ilerici köylüler, çocukların kollektif bakımındaki, hatta tüm aile ekonomisinin sosyalleştirilmesindeki yararları takdir etmeye başlamışlardır. Ama ne yazık ki toplumun çok fakir, kültürünün zayıf olduğu ortadaydı. Devletin kaynakları Komünist Partisi'nin plan ve amaçlarına yetişmiyordu. Aileyi «yıkamazsınız», onun yerine başka bir şey koymak zorundasınız. Kadınların özgürlüğe «genelleştirilmiş istek» esasına göre fiilen kavuşması pek gerçekleşemez. Deneyler, Marx'ın seksen yıl önce formüle ettiği bu acı gerçeği kısa sürede doğrulamıştır.

Bu ihtiyaç dolu yıllarda işçiler ve kısmen de aileleri fabrikalarda ve diğer sosyal yemekevlerinde yiyorlardı. Bu durum resmen sosyalist hayat tarzına geçiş olarak niteleniyordu. *Askeri komünizm, Yeni Ekonomik Plan* ve birinci beş yıllık plan gibi çeşitli dönemlerin kendilerine özgü özel durumları üzerinde yeniden durmaya gerek yok. (13). 1935'lerdeki yiyecek kartı sisteminin kaldırıldığı andan itibaren, daha iyi durumdaki işçilerin artık evde yemek yemeye başlamaları bir ger-

çektir. Bu eve dönüşü, genellikle hiç denenmeye çalışılmamış olan sosyalist sistemin mahkûm edilişi olarak görmek yanlış olur. Ama işçilerin ve eşlerinin bürokrasi tarafından örgütlenen «sosyal beslenme» örgütünden şikâyetleri de öylesine utandırıcı olmuştur. Aynı şeyi, çamaşırların yıkanmaktan çok yırtılıp çalındığı sosyal çamaşır evlerine de genelleştirebiliriz. Şimdi aile şartlarına bakalım.

Nutuk sevdalılarının ve gazetecilerin şimdi yarı utanarak kutladıkları yemeği evde pişirmek, çamaşırı evde yıkamak olgusu işçi eşlerinin kendi çanak ve leğenlerine, yani eski köleleliğe döndükleri anlamına geliyor. Komünist Enternasyonal'in, sosyalizmin Sovyetler Birliği'nde tam ve geri dönülmez zaferi hakkındaki azim ve kararının fabrikalar bölgesindeki işçileri inandırdığı biraz şüphe götürür.

Yalnız ev işleriyle değil, tarım işleriyle de uğraşan kırsal aileler kent ailelerinden çok daha hareketsiz ve tutucudurlar. Genel olarak hareketsiz olan tarım komünlerinin ilk dönemde ancak pek azı sosyal yemekevleri ve çocuk bakım tesisleri kurmuşlardır. Kollektifleştirme, yapılan ilk beyanlara göre, aile çerçevesinde kesin bir değişme sağlıyacaktı. Tavuklarının, ineklerinin mülkiyetini köylünün elinden almak boşuna değildi. Sosyal yemekevlerini ülkenin her köşesine yaygınlaştırmanın zaferini ilân etmekte kusur edilmedi, ama geriye dönüş başladığında bu övünmelerin ardındaki gerçek de birdenbire sırıtmaya başladı.

Köylü, kollektif çiftlikten genel olarak sadece kendi ekmeği için ve depo etme amacıyla yem alır. Et ve süt ürünlerinin, sebzelerin hemen hemen hepsini özel ilâve paylardan alıyor. Aile hayatının gereklerini birbirinden apayrı çabalar göstererek sağlama durumuna girince, artık sosyal yemekevlerinden söz etmenin anlamı kalmaz. Böylece ailenin yapı tarzı olarak yeni bir temel oluşturmak amacıyla cüce bir takım

çiftlikler kurmak kadının sırtına ikinci bir yük daha yüklemek demektir.

Çocuk bakım merkezlerindeki devamlı yatak sayısı 1932'de 600.000, tarlalardaki mevsimlik işler sırasında yatakların sayısı ise sadece 4.000.000'du. 1935'de bu sayı 5.600.000, ama devamlı yatak sayısı ise hâlâ önemsiz miktardaydı. Ayrıca, mevcut çocuk bakım tesisleri, Moskovada Leningrad'da ve öbür merkezlerde bile, en mütevazi ölçülere göre yine de tatmin edici değildir. Çocuğun kendini evdekinden daha kötü hissettiği bir bakımevi, bakımevinden daha çok, kötü bir yetimhanedir» diye yakınıyor ileri gelen bir sovyet gazetesi. Durumları daha iyi olan işçi ailelerinin çocuk bakım tesislerine iltifat etmemelerine şaşmamak gerek. Ama çığırtkanlara bakılırsa, bu «kötü yetimhanelerin» sayısı bile önemsenemiyecek kadar azdır. Birkaç gün önce, Merkez Yönetim Kurulu, kimsesiz ve öksüz çocukların yetiştirilmek üzere özel ellere verilmesi için bir karar aldı. Bürokratik hükümet, sosyalist fonksiyonların en önemlisi yönünde iflasa uğramış olduğunu en yüksek organı kanalıyla böylece teyit etmiş olmaktadır.

Yuvalardaki çocukların sayısı 1930-35 arasındaki beş yılda 370.000'den 1.800.000'e yükseldi. 1930'daki rakamın düşüklüğü çok dikkate değer, ama 1935'deki rakam da sovyet ailelerinden oluşan okyanus içinde sadece bir damladır. Yapılan başka incelemeler sonunda, bu yuvaların büyükçe, ama muhakkak ki en iyi bölümünün hep yönetici ve teknik personelin, Stakhanovist'lerin (14) vs. çocuklarına ayrıldığı şüphesiz ortaya çıkacaktır.

Aynı Merkez Yönetim Kurulu daha geçenlerde «evsiz ve kimsesiz çocuklar meselesinin çok yavaş yürüdüğünü» açıkça itiraf etmek zorunda kalmıştır. Bu soğukkanlı itirafın ardında saklı olan nedir acaba?

Ancak bir tesadüf sonucu, küçük puntolarla basılmış ufacık bir gazete haberinden öğreniyoruz ki, Moskova'da binden fazla çocuk «olağanüstü zor aile şartları» içinde yaşamaktadır, çocuk bakımevleri denilen yerlerde gideceği hiç bir yeri olmayan sokağa düşmüş 1.500 kadar çocuk vardır. 1935 sonbaharında Moskova ve Leningrad'da «7500 kadar anababa çocuklarını bırakıp gitikleri için mahkemeye sevk edilmişlerdir». Onları mahkemeye çıkarmak ne iyilik getirdi bilmem? Bu anababadan kaçı mahkemeye geldi, dersiniz? «Olağanüstü şartlarda» olup da kaydedilmeyen çocukların sayısını biliyor muyuz? Olağanüstü zor denilen şartlarla sadece zor olan şartlar arasındaki fark ne ola ki? Bunlar hep cevapsız kalan sorular. Çocukların, ister açık ister gizli tutulsun, kimsesiz kalmasının asıl sebebi, eski aile tarzımızın, bu tarzın yerini alacak yeni kurumlardan çok daha hızlı adımlarla çökmeğe başladığı büyük sosyal bunalımdır.

Gazetlerde aynı haberlere veya cinayet haberlerine bakarak okuyucu, Sovyetler Birliği'nde fuhuşun, yani kadınların erkeğin para ödiyerek sağladığı yarar uğrunda aşırı derecede aşağılaşmasının derecesini saptıyabilir Geçen yıl (1935) sonbaharda, *İzvestia*'da «proleter başkentinin sokaklarında kendilerini gizlice satan bine yakın kadının» tutuklandığına ilişkin bir haber çıkıverdi. Tutuklamalar arasında 177 kadın işçi, 92 sekreter, beş üniversite öğrencisi vs. vardı. Onları bu sapıklığa iten nedir? Yetersiz ücretler, «ayakkabı, elbise alacak birkaç kuruş»...

Bu sosyal belânın boyutlarını aşağı yukarı saptamak bile imkânsız. Kendi içine kapanmış bürokrasi ise bir yandan istatistikçilere ses çıkartmamayı emrediyor, ama bu zorlama sessizlik bile Sovyetler'deki fahişeler «sınıfının» çerçevesini hiç yanılmaya yer bırakmıyacak ölçüde belgeliyor. Bu konuda aslında «geç-

mişin kalıntıları» söz konusu olamaz, fahişeler daha genç nesilden çıkıyor. Aklı başında hiç kimse, uygarlık tarihi kadar eski olan bu özel yarayı, sovyet rejimine bağlamaya elbette kalkamaz. Bununla beraber, fahişelik ortadayken sosyalizmin zaferinden söz edenleri kimse bağışlamaz. Gazeteler-bu nazik konuya değinmeye izinli oldukları kadarıyla-elbette «fuhuş azalıyor» diye iddia ediyorlar. Bunun 1931-33 yıllarının açlık ve zayıflık yıllarına oranla azaldığını kabul edebiliriz. Ama ondan bu yana oluşan ve doğrudan doğruya istihkak dağıtma yöntemini ortadan kaldıran para ilişkileri yeniden ortaya çıkınca bu durum, fuhuşu olduğu kadar, kimsesiz çocukların yeniden türemesini de kaçınılmaz kılmıştır. Nerede imtiyazlı kimseler varsa, paryalar da oradadır. Tıbbî yardımdan faydalanarak çocuk aldırmaya başvurmak zorunda kalan kadınlara hizmet yeteneğinden yoksun olduğu ortaya çıkınca devlet, birden rotasını değiştirip yasak koyma yoluna gitmektedir. Tıpkı öbür durumlarda olduğu gibi, bürokrasi zorunluluk halinden erdemlilik fetvası çıkarmaktadır. Yüksek Sovyet Mahkemesi üyelerinden biri olan Soltz evlilik sorunlarında bir uzmandır ve çocuk aldırma yasağını, çalışmayan kimsenin kalmadığı sosya list bir toplumda kadının «analık sevinci»ni yok etme hakkı yoktur fetvasına dayandırmaktadır. Papazın felsefesi jandarmanın gücüyle ayakta durur. Yönetme durumundaki partinin merkez organından duyuyoruz ki, bir çocuğun doğumu pek çok kadın için, daha doğrusu kadınların büyük çoğunluğu için «kendi durumlarını tehdit eder» niteliktedir. En yüksek sovyet kurumundan yenilerde duyuyoruz ki «kimsesiz çocuklar meselesi çok yavaş yürütülüyor», bu da kimsesiz çocuklar sayısının yeni bir artışı demektir kuşkusuz. Ama aynı konuda en yüksek sovyet yargıçı bize diyor ki «hayatın mutlu olduğu» bir ülkede çocuk aldırmayı ha-

pisle cezalandırmak gereklidir-tıpkı kasvetli kapitalist ülkelerde olduğu gibi...

Daha önceden belli ki, batıda olduğu gibi, Sovyetler Birliği'nde de gardiyanların pençesine düşenler genellikle işçi kadınlar, hizmetçiler, dertlerinin üstesinden gelemiyen köylü kadınlarıdır. Bizim o, hoş kokulu parfümler ve başkaca lâtif şeylere olan ihtiyaçlarını sağlıyan «kadınlarımız» önceleri olduğu gibi, gayretkeş bir hukukçunun burnu dibinde bile olsa, yine bildiklerini okuyacaklardır. «Bizim nüfusa ihtiyacımız var» buyuruyor yargıç Soltz ve gözü kimsesiz çocukları gördüğü yok. «Onun için çocuk taşımaktan çekinmeyin» ... Acı çeken milyonlarca kadın yüksek yargıca, yargıçın kendi sözleriyle cevap verebilir, eğer bürokrasi ağızlarına sessizlik mühürünü basmamışsa tabiî. Bu efendiler, sosyalizmin kadını çocuk aldırmaya iten sebebleri ortadan kaldırması ve onlara «analık sevincini» polis müdahalesiyle tattırmaya kalkışmaması gerektiğini hepten unutmuşa benziyorlar.

Çocuk aldırmayı yasaklayan kanun tasarısı, «dünya çapında» diye adlandırılan popüler tartışmalara sunuldu ve sovyet basınının ince süzgeçinden bile geçen bir takım acı yakınmalar ve soluk soluğa yapılan protestolar dolusu kıyametler koptu ve tartışmaların açılmasıyla kesilmesi de bir oldu. Merkez yönetim kurulu 27 haziran günü o utanç dolu tasarıyı çok daha utanç verici bir yasa haline getirdi. Bürokrasinin bazı savunucuları bile zor duruma düştüler. Louis Fischer (15) bu kanun parçasını acınasıya bir anlayışsızlığın belgesi olarak ilân etti. Aslında-kibar hanımlar hariç-kadınlar karşısında yer alan bu yeni yasa Termidoryen bir reaksiyonun tabiî ve mantıkî meyvasıdır.

Rublenin yeniden değer kazanmasıyla birlikte-ne kutsal bir raslantı-ailenin de saygınlığını aynı zamanda kazanması, devletin maddî ve kültürel yönden iflâsıyla gerçekleşmiştir. Açıkça «insanlar arasında sos-

yalist ilişkileri yaratmak için çok acîz ve cahiliz, bunu ancak çocuklarımız ve torunlarımız gerçekleştirecektir» diyecek yerde, liderler halkı, kırılan aile kabuğunun parçalarını yeniden yapıştırmaya zorluyorlar ve sadece zorlamakla kalmıyorlar, aşırı cezalarla tehdit ederek, bunu muzaffer sosyalizmin kutsal çekirdeği olarak kabul etmeye itiyorlar. Bu geriye dönüşün sonu nereye varacak, bunu gözle kestirmek zor.

Herşey, herkes yeni bir rotaya doğru sürüklenmektedir, yasa koyucular, yazarlar, mahkemeler, milisler, gazeteler okullar hepsi... eğer saf ve dürüst bir komünist genç, gazetesinde «bir kadın ailesinin pençesinden nasıl kurtarılır? Kendinizi bu problemi çözmeye verecek olursanız daha iyi edersiniz» diye yazacak olsa, cevap olarak güzel birkaç tokat yer ve sonrası... sonrası sessizlik. Komünizmin alfabesini bugün «aşırı bu uçsuz bucaksız ülkenin köşe bucağındaki güncel hasol» diye ilân ediyorlar. Yeni ahlâk adı altında darkafalılara özgü aptalca bayağıca önyargılar doğuyor. Ve bu uçsuz bucaksız ülkenin köşe bucağındaki güncel hayat hangi olaylarla dolup taşıyor? Basın, aile içindeki termidoryen reaksiyonun çap ve derinliğini pek basit ölçüde yansıtmaktan öteye gitmiyor.

Soylu hristiyanlık aşkı, günâhlarla aynı oranda güçlendiğinden, hristiyanlığın yedinci emri de, hâkim tabakalar arasında öylesine popüler olmaktadır. Bunun için sovyet ahlakçıları cümleleri biraz değiştirsinler yeter. Boşanma kolaylığına karşı bir kampanya açıldı. Yasa koyucunun yaratıcı düşüncesi daha şimdiden öyle «sosyalist» bir tedbir keşfetmiş ki, boşanmaların kayda geçirilmesinden para alıyorlar ve birisi ne kadar çok boşanırsa o kadar çok para ödüyor. Yukarda, ailenin yeniden doğuşu, rublenin eğitici rolünün güçlenmesiyle birlikte yürüyor derken, bunu boşuna söylemedik. Konulan vergi, ödeme durumu zor olanlar için kayıt işini de hiç kuşkusuz engellemiş oluyor. Yukarki çevreler için ödeme yapmak, ümit ediyoruz ki, pek güç

olmasın. Güzel apartımanlara, otomobillere ve başka iyi hoş şeylere sahip kişiler kendi özel işlerini kamuoyunda hiç bir açıklamaya gerek kalmadan, dolayısıyle hiç kayıt filan ettirmeden yürütüyorlar. Fuhuşun ezici ve aşağılayıcı niteliği sadece toplumun dibinde kalanlara özgü bir şey. Sovyet toplumunda iktidarın refahla birleştiği o yüksek mevkilerde fuhuş birbirine hizmet etmenin zarif bir şekli haline geliyor ve hatta «sosyalist aile» görüntüsüne giriyor. Sosnovsky'den (16) duyduklarımıza göre, hâkim tabakaların soysuzlaşmasında «otomobilli harem» faktörü önemli bir rol oynuyor.

Sovyetler Birliğinin sanat ve bilim alanındaki «dostları» herşeyi hiç birşeyi görmiyecek şekilde görüyorlar. Ekim Devrimi'nin koyduğu evlenme ve aile yasaları, bir zamanlar pek meşru bir övünç konusu iken, şimdi burjuva ülkelerinin hazinelerinden ödünç alınan yasalarla sakatlanıp kötürüm hale getirilmektedir. Boşanmakta ve çocuk aldırmakta kayıtsız şartsız bir hürriyet uğrunda önceden ileri sürülen kanıtları, bugün ihaneti sanki gülünçlükle damgalamak istermiş gibi, bu hürriyetleri, «kadınların hürriyeti», «kişilik haklarının korunması, «analığın korunması» ile sınırlandırmak ve hepten yasaklamak için tekrarlayıp duruyorlar.

Bu geriye dönüş, kusturucu bir riyakârlık olmaktan başka zorlayıcı ekonomik taleplerden de öteye geçiyor. Nafaka ödemek gibi burjuva tarzlarına böylesine bir dönüşe yol açan objektif sebeblerden ayrıca, hakim çevrelerin burjuva yasalarından medet umması gibi bir sosyal çıkarcılık da var. Aileyi bugünkü ahlâkî durumuna zorlayan başlıca sebeb hiç kuşkusuz, kendi ilişkilerini belirli bir rütbe silsilesine oturtmak için bürokrasinin duyduğu gerekçelerdir, kırk milyonluk gençliği kendi iktidar ve gücüne destek sağlamak için disipline sokma ihtiyacıdır.

Genç nesillerin devlet eliyle eğitimine yönelmek ümidi bir ara hâlâ yaşarken, hükümet «ihtiyarların» otoritesini özelikle ana ve babanın yetkilerini desteklemekle hiç ilgilenmediği gibi, tam tersine, çocukları köhnemiş hayatın geleneklerinden sakınmak amacıyla, onları aileden ayırmak için elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Daha bir süre önce, ilk beş yıllık plan döneminde, okullar ve komünist gençlik örgütü, çocuklardan, ayyaş babaların veya yobaz anaların «yeniden eğitimi», onların ayıplanması ve teşhir edilmesi için yararlanıyordu. Bunun başarı derecesi neydi, o ayrı mesele... Ama bu yöntem anababa otoritesini kökünden sarsacak nitelikteydi. Bu hiç de küçümsenmeyecek atmosfer içinde keskin bir geriye dönüş yapıldı. Hristiyanlığın yedinci emriyle birlikte, beşinci emre de yeniden üstünlük tanındı - ama daha henüz allahın adını anacak raddeye gelinmedi. Ne var ki fransız okullarında da bu işi allaha rücu etmeden yapıyorlar ki bu da onların kafalarını muhafazakârlık ve gelenekçilikle tıkabasa doldurmaları için hiç bir sakınca teşkil etmiyor.

Eski nesillerin otoritesi konusuna gelince, bu konu din açısından bir politika değişikliği yapmaya kadar vardı. Tanrının kullarını bağışlayıcılığının ve mucizelerinin inkârı, devrim iktidarının çocuklarla anababaları arasına soktuğu en keskin süngüydü. Kültürel kalkınma yarışması, ciddi propaganda, bilimsel eğitim, kiliseyle mücadele Yaroslavsk (17) tipinden hafiflerin önderliği altında, soytarılık ve rezalet halini aldı. Tanrının öfkesi sanki ailenin öfkesiymiş gibiydi, ama bu öfke şimdi duruldu. Saygınlık peşinde koşan bürokrasi, genç «allahsızlara» silahlarını bırakıp kitapları başına oturmalarını buyurdu Din ilişkileri bakımından yavaş yavaş alaycı bir tarafsızlık yerleşmekte, ama daha birinci basamaktır bu... Olayların rotası sadece iktidarın rotasına bağlı kalırsa, ikinci ve üçüncü dö-

nemler için şimdiden kehânette bulunmak zor olmasa gerek.

Bugün geçerli kanaatlerin kökeninde yatan riyakârlık her yerde yaygınlaşıyor ve sosyal çelişkilerin karesiyle, kübüyle orantılı olarak artıyor. İdeolojinin tarihî yasasını matematik diliyle aşağı yukarı böyle ifade edebiliriz. Sosyalizm, eğer adına layıksa, hırs ve tamahdan arınmış ilişkiler demektir, kıskançlık ve dalaveredan uzak dostluklar, ard düşüncesiz sevgi demektir. Resmi öğreti de, önceden gerçekleşmiş bulunan bu ideal normaları iddia edip duruyor, ama bu iddialara karşı protestolar yükseldikçe, iddiasının sadece çığırtkanlığını yapmış oluyor. Mesela, «erkeklerle kadınlar arasındaki gerçek eşitlik temeli üzerinde» komünist gençlik'in yeni 1936 Nisan programında, «yeni bir aile oluşmaktadır, sovyet devletinin hedefi bu oluşumu geliştirmektir» deniyor.

Resmi bir yorumda program şöyle sunuluyor: «gençlerimiz hayat arkadaşlarını seçerken sadece bir tek motiften, bir tek içgüdüden hareket ediyorlar ki o da sevgi motifidir. Maddî rahatlığı gözeten burjuya evliliği yeni kuşaklar için artık söz konusu değil». (Pravda, 4.4.1936). Aşamasını yapmış işçi kadın ve erkekler için bu aşağı yukarı doğrudur. Ama «Para evliliği» kapitalist ülke işçilerince bile az bilinen bir motiftir. Orta ve yukarı tabakalarda durum oldukça farklıdır. Yeni sosyal guruplaşmalar kendi damgalarını kişisel ilişkilerine de otomatik olarak vuruyorlar. İktidar ve paranın cinsel ilişkilerde yol açtığı sefahat ve rezaletler, sovyet bürokrasisinin yüksek basamaklarında sanki batı burjuvazisini geride bırakmayı amaç edinmişcesine bir lüks içinde gelişip yaygınlaşmaktadır.

Pravda'nın yukarda sözünü ettiğimiz iddiasıyla taban tabana zıt olan ve sovyet basınının bile gizliyemediği «mantığa dayalı evlilik» şimdilerde artık yeniden hortlamış bulunuyor. Kişisel eğitim üstünlüğü, üc-

ret, çalıştığı iş, askerî üniformadaki nişanlar giderek daha büyük önem kazanıyor. Çünkü ayakkabı, kürk manto, apartıman, banyo ve -yeni bir hayal konusu- otomobil hep buna bağlı ... oysa sadece bir tek oda yüzünden Moskova'da her yıl kaç kişi evlenip kaç kişi boşanıyor. Akrabaların sorunu ise ayrı bir önem kazanmış durumda. Kayınpederin bir subay veya nüfuzlu bir komünist olması, kayınvaldenin yüksek memurun kızkardeşi olması tercih ediliyor. Bunlara şaşıp kalalım mı? Başka türlüsü olabilir miydi?

Büyük sovyet kitabındaki en dramatik bölümlerden biri, pir parti üyesi, bir sendikacı, bir subay yönetici olarak kocanın hayatta yeni imkânlara kavuşup yeni zevkler edindiği, ama kadının aile içinde ezilip yine eski seviyede kaldığı ailelerin parçalanış ve kopuş öyküsüdür. Sovyet bürokrasisinin iki nesli red edilen ve yüzüstü bırakılan evli kadınların trajedisiyle dolu bir yolu izlemiştir. Aynı olaya bugün yeni nesilde de rastlıyoruz. En büyük hazımsızlık ve gaddarlığı belki bürokrasinin en üst basamaklarında görmek mümkündür, çünkü orası, kendilerine her şeyin açık olduğunu sanan ve kültürden yana fakir ve ne oldum delileriyle doludur. Arşivler ve hatıralar günün birinde evli kadınlara ve genellikle kadınlara karşı işlenen cinayetleri açığa vuracaktır .Bu cinayetler ki, aile ahlâkını ve o zorunlu «analık sevinci»ni vaız edenler ve mevkilerine itibar edilerek, kovuşturmaya uğramaktan kurtulanlar tarafından işlenmektedir.

Hayır, sovyet kadını daha henüz özgür değildir. Tam bir eşitlik, üst tabakaların kadınlarına, bürokrasinin, tekniğin, eğitimin ve genellikle entellektüel işi yapan temsilcilerine tanınmıştır. Kadın işçilerden, köylü kadınlardan çok onlara layık görülmüştür. Bir toplum, aileyle ilgili maddî sorunları üstlenmekten acîz olduğu sürece, anne sosyal fonksiyonunu ancak hemşi-

re, hizmetçi, ahçı vs. gibi beyaz ırktan bir kadın köle kullanmak suretiyle yerine getirebilir. Sovyetler Birliğindeki kırk milyon aileden, yüzde beşi, belki onu, ailelerinin temelini oluşturan «yapı taşları»nı evde çalışan kölelerin sırtından inşa ediyorlar. Sovyetlerdeki hizmetçilerin kesin olarak sayımının, kadınların durumunu sosyalist yönden değerlendirmek bakımından, yasaların ilerici olup olmadığı bir yana, tüm sovyet yasaları kadar önemi vardır. İşte bu nedenledir ki sovyet istatistikleri bu hizmetçileri «kadın işçi» veya «başkaları» adı altında gizlemektedir.

Takdir edilen bir komünist olup bir ahçısı, bakkala sipariş vermek için bir telefonu, ayak işleri için bir otomobili olan bir annenin durumuyla, bakkala yaya giden, yemeği kendi hazırlayan, çocuklarını yuvaya —eğer böyle bir yuva varsa— yaya götüren bir işçi kadının durumu aynı değildir. Hiç bir etiket, bu sosyal çelişkiyi, herhangi bir batı ülkesindeki burjuva bir hanım ile proleter kadın arasındaki karşıtlıktan daha az çarpıcı olmayan bu çelişkiyi örtemez.

Toplumun, insanı aşağılayıcı, dayanılması güç dertlerin güncel sıkıntısından kurtulacağı gerçekten sosyalist bir aile düzeninin, apayrı bir sınıf düzenine sokulmasına hiç bir şekilde gerek olamaz. Çocuk aldırma ve boşanmayla ilgili yasaların ruhu, fuhuş yuvalarının hatırasından daha iyi bir yankı uyandırmıyacaktır. Ekim devriminin koyduğu yasalar böyle bir aile yönünde atılmış yürekli birer adımdı. Ama ekonomik ve kültürel gerilik zalim bir reaksiyon doğurdu. Termidoryen yasaları burjuva modellerine doğru bir geri dönüşü vurguluyor ve bu geri dönüş «yeni» ailenin kutsallığı gibi lâfazanlıklarla örtbas edilmeye uğraşılıyor. Sosyalist iflâs kendi yüzünü riyâ dolu bir saygınlıkla gizlemeye çalışıyor.

Yüksek ilkelerle çirkin realite arasındaki çelişki iyanda, gözlerini sosyal çelişkilerin büyümesine kapayan ve gözlerini sadece ileriye ,anahtarını bürokrasiçinde çalkanan çocukların sorununa eğilen ciddi gözlemciler yok değil. Kimsesiz çocuklara karşı uygulanan öfke dolu kriminal tedbirler, kadın ve çocukların savunucusu olan sosyalist yasaların koyu bir riyâkarlık tan öteye gitmediğini göstermeye yetiyor bile. Karşıt yönde gözlemciler de var, bunlar yasa ve yönetim kurumları tarzında süslenip püslenen fikirlerin kapsamı ve yüksek ruhluluğu açısından hayal kırıklığına uğrayanlardır. Yoksul anaları, fahişeleri ve kimsesiz çocukları gördükçe, bu iyimser kişiler şuna inanıyorlar: Maddî zenginliğin artışı devam ettikçe sosyalist yasalar herkesin ruhuna nakşolacak!

Bu iki ayrı yaklaşımdan hangisinin daha yanlış ve daha zararlı olduğuna karar vermek kolay değildir. Ancak tarihî bir körlüğe kapılmış insanlardır ki sosyal planın kapsam ve yürekliliğini göremezler, planın gelişimindeki ilk basamakların önemini ve bu gelişimin yarattığı korkunç imkânları kavrıyamazlar. Öte nin eline verdikleri geleceğe doğru dikmekle avunanların her şeyden habersiz ve pasif iyimserliğine bakıp da öfkelenmemek elde değil. Erkek ve kadınların hak eşitliği, şu bürokrasi tarafından adeta «haklardan yoksun bırakma» eşitliğine dönüştürülmüş oluyor. Sanki hikmet ve bilgelik vaız edilen bir kitapta, sovyet bürokrasisinin hürriyet yerine yeni baskılar getirmiyeceği vaat ediliyor!

Erkekler kadınları nasıl köleleştirdi, sömürücüler nasıl ikisine birden boyun eğdirdi, ezilenler kanları pahasına da olsa nasıl kendilerini kölelikten kurtardılar ve bir zincirden kurtulup öbür zincire vuruldular.. tarih bunları bize bol bol, örnekleriyle anlatır. Aslında başka bir şey de anlatmaz tarih. Peki, çocuğu, kadını ve insan denen yaratığı gerçekte nasıl kurtarmak müm-

kündür? Bunun için şu ana kadar elimizde güvenilir bir model yok. Geçmişteki -tümüyle olumsuz- tarihsel tecrübeler, ezilenlerin hiç değilse ve her şeyden önce, tüm imtiyazlı ve kontrol dışı velilere ve koruyuculara karşı amansız bir güvensizlik beslemelerini gerektiriyor.

1936

BÖLÜM II

EĞİTİM VE KÜLTÜR

Ne yazık ki, hâlâ yeteri kadar kesin ve açık değiliz.

Kesinlik veya dakiklik, derece derece kazanılan ve halkın, bir sınıfın veya ferdin ekonomik ve kültürel gelişmesini mehenktaşı gibi ayırt etmeye yarayan bir erdemdir. Ve bizim en çok yoksun olduğumuz şeydir kesinlik. Bizim bütün millî geçmişimiz, bizi kesinliğe alıştıracak veya eğitecek bir geçmiş olmamıştır. Hiç abartmaya gerek yok, diyebiliriz ki, uğradığımız tüm felâketler, bütün yanılgılar, sosyal belâlar beklendiğinden çok daha büyük boyutlara ulaşmıştır, ama salt operasyonlar arası işbirliğinin noksanlığı yüzünden... kısaca kesinlik ve doğruluk noksanlığından... işte salt bu sebebledir ki, kollektif çalışmalarımızın her biri beklenenden çok daha cılız sonuçlar vermektedir.

Kesin ve açık insan aceleci değildir. Aceleciler, telaşçılar her şeyde geç kalan kişilerdir, bizde bunlardan yeteri kadar vardır. Ama kesin ve açık insan, yani bir saatin, bir dakikanın ne olduğunu bilen, işini dü zene sokmasını beceren ve ne kendisinin ne de başkasının vaktini boşa harcamayan kimsedir -Bizde bunlardan pek az var. Sayıları artıyor, ama pek yavaş. Bu da ekonomimizde olduğu gibi askeri işlerimizde de bize en büyük zorlukları çıkarıyor.

Bütün pratik işlerde gerek zaman, gerek mekân bakımından belirli bir yönü tutturmak gerekir. Biz geçmişte zaman ve mekânın değerini öğrenmekten yoksun bırakıldık. Elimizde bir şey varsa o şeyden elimizde hep yeteri kadar olacak sanmışızdır, ölçmekte çok beceriksisiz.

Tarlada giden bir köylüye, İvanşikov köyüne kaç kilometre var diye sorun, üç kilometre diye cevap verir. Ama yolu yürüdükten sonra bakarız ki İvanşikov köyü en azından yedi sekiz kilometre uzaktadır. Titizlik edip de yolun sahiden üç mü yoksa altı yedi kilometre mi tuttuğunu soruşturacak olsanız, köylü şöyle diyecektir: Kim bilir, kaç kilometredir, belki de o kadar vardır. Evet, bizde mesafeler ölçülmemiştir bile. Bu konuda çeşitli atasözleri bile vardır.

Cephe hattını dolaştırken bize kılavuzluk eden ora köylülerinin zaman ve mesafe bakımından şaşılacak kadar rasgele tutumlarına tanık olurduk. Ordu subayları ve komiserleri arasındaki durum da bundan pek farklı değildi.

Askeri kılavuzluk sorunlarıyla ilgili gözlem ve hatıralardan oldukça kalın bir kitap yazılabilir. Çalıştığımız her kılavuzu işkence gibi bir sınava tabî tutardık. Yolu gerçekten biliyor musun? Bu yoldan kaç kez geçtin? Bu sınav yöntemi bizce çok önemliydi, çünkü o yoldan ömründe hiç geçmediği için kılavuzun bizi yanlış yollara soktuğu çok oluyordu. Bazan kılavuzu uzun uzadıya sorguya çekerdik, sonra bu yoldan yalnız bir kez, o da gece geçtiğini öğrenirdik.

Kendisinin veya başkasının vaktine karşı böyle bir davranışın kaynağı hiç kuşkusuz Rusyanın kırsal bölgelerinin tabiatında yatmaktadır. Sert tabiat şartları ve resmî mütegallibe çiftliklerinin köleleştirici ortamı pasif ve sabırlı davranmaya yol açan bir eğitim vazifesini görmüştür ve bunun sonucu zamana karşı ilgisizlik doğmuştur. Birinin kapısında saatlerce, sessizce sabırla ve hiç bir şey yapmadan beklemek, bu beklemeye katlanmak rus köylüsünün çağlar boyu süregelen bir karakterestiğidir. «Sen merak etme, o bekler» deyimi, köylünün zaman kavrayışı karşısında aristokrasinin hınç belirtisi olmuştur. Köylünün zamanını değerlendirmeye alışık olmadığı için onun her şe-

ye katlanmaya razı olduğundan emin olmak yine aynı saygısızlığın ifadesidir.

Bugün 1921 yılının sonuna yaklaşırken, köylüler artık 1861'lerdeki veya 1914'den hatta 1917'den öncelerdeki gibi değiller. Onların hayat şartlarında ve tarzlarında büyük değişiklikler oldu, ama bu değişmeler onların dünya görüşünün esas özüne ancak sızabilmiştir, o dünya görüşünü yeniden biçimlendirmeyi başaramamışlardır, yeni alışkanlık ve yöntemler onların etine kemiğine işlememiştir henüz.

Sanayi ve imalât kendi tabiatları gereği kesinlik ve sağlamlık ister. Karasaban toprağı iyi kötü işler, ama iki çarkın dişlileri birbirlerine iyice geçmezse koca makine durur ya da, dağılır. İşine bir düdük sesiyle başlıyan, düdük sesiyle bitiren bir proleter, zaman ve mekânı bir köylüden daha iyi değerlendirebilmektedir. Bununla birlikte bizim işçi sınıfımızın kökü, köylülüktür ve aynı özellikleri de fabrikaya birlikte getirmektedir.

Modern ordu makinalaşmış bir ordudan, zaman ve mekân bakımından kesinliği gerektirir. Kesinlik olmadan silah sistemlerinin gerekli kombinasyonu yapılamaz, teknik gücü ve kapasitesi de olmaz. Bu alanda geriyiz. Zamana gelince onu da çok yanlış hesaplıyoruz. Hareketli bir topçuyu belli bir zamanda belli bir yere götürmek zor, çok zor bir iştir. Yalnız yolların bozukluğundan değil (kötü yolların onarımı toplam hesabın içine girer) emirlerin yanlış zamanda ulaşmasından veya vaktinde çözülüp anlaşılamamasından ileri gelir bu zorluk. Ayrıca hazırlık işlemlerini de paralel olarak yapamıyoruz, birini bitirip öbürüne başlıyoruz. Kılıcınızın olmadığı ancak yem tedarik ettikten sonra aklınıza geliyor. Harita istiyorsunuz, dürbün istemek aklınıza gelmiyor.

«Yitirilmiş vakit ölü insan gibidir» diyordu Petro,

sakallı Boyard'ların tembelliği, hantallık ve savsaklığına adım başına raslıyordu. Rus köylüsünün genel niteliklerini imtiyazlı sınıflar kendilerine özgü biçimlerde yansıtmışlardır. Petro, asker sınıfına vakti tıpkı Almanlar gibi değerlendirmesini öğretmek için elinden geleni yaptı. Çar mekanizmasının yüzeysel bürokratik kesinliği hiç kuşkusuz Petro'nun reformlarıyla oluştu. Nedir ki, bu törenleştirilmiş kesinlik, bize lânetlenesi geçmişten fakirlik ve okumaz yazmaklıkla birlikte miras kalan geri kalmışlık sadece bir örtüydü.

Ancak makinalaşmış bir ekonominin geniş çapta yaygınlaşması, tam bir iş bölümü ve iş örgülenmesiyledir ki biz kesinlikle, dakiklik alışkanlığını kazanabiliriz. Üstelik kesinlik ve dakiklik olmadan bugünün ekonomisini doğru dürüst örgütlemek de imkânsızdır. Hepsi birbirine bağlıdır. Bu iki faktör birbirine ya destektir yada köstektir.

Bizim politik propagandamız bu yolda bir rol oynuyor. «Kesinlik-Dakiklik» sözlerini hiç durmadan tekrarlamakla sorumsuzluk ve düzensizliği sileceğimiz elbette akla gelmez. Ama propaganda ve eğitim çalışmalarımızı bu alanda yoğunlaştırmalı ve bilinçli olarak planlanan kalkınmada yığınlarca deneyimizi bu alana kaydırmalıyız. Kavramı kendi başına tekrarlayıp durmak usandırıcıdır. Ve sonunda bir kulağından girer öbür kulağından çıkar, insanın bilincinden kaçıp kurtulur. Ama bu sürekli tekrarlama, fabrika, atelye, devlet çiftlikleri, okullar ve dairelerdeki hayat tecrübemizin içine monte edilirse, bilincimize işler ve çalışmaların pratikte örgütlenmesini de kolaylaştırır. Kurumlarımızdaki pratik çalışmalar yavaş yavaş da olsa böylesine düzenlilik kazandıkça, bilinçli bağımsız ve kültürlü bir ferdin en gerekli niteliklerinden ikisi olan kesinlik ve dakiklik alışkanlığı da daha kolay edinilir.

Çağımız havacılık, elektirikleşme, telefon ve telgraf çağıdır, tüm ekonomiyi, bütün dişlerin birbirine

saat dişleri gibi tıpatıp geçtiği ve bütünüyle eş tempoda çalışan bir fabrikaya dönüştürecek olan sosyalist devrim çağıdır ve biz bu çağın ortasında bazen dizlerimize kadar bazen belimize kadar geçmişin o köhne, o barbar çamuru içinde yürüyüp gidiyoruz. İrili ufaklı bütün meselelerde birbirimize hergün birkaç kez şöyle seslenmek zorunda kalıyoruz. «Yazık, yeteri kadar kesin ve dakik değiliz». Ama ne olursa olsun bu seslenişte ümitsizlik yok, olmamalı da!

Kesinlik-Dakiklik zamanla gerçekleşecek bir şeydir, kesinliği öğreneceğiz sırlarını keşfedeceğiz. Bu demektir ki daha zengin, daha güçlü, daha ölçücü olacağız. *17 Aralık 1921*

GENÇLER VE UFAK İŞLER DÖNEMİ

25 yıl bir çırpıda gelip geçti, çeyrek yüzyıl bu, öyle kısa bir süre de değil. Partinin ilk kongresine ön ayak olanlar, anladığıma göre, Nikolayev örgütünü kongreye çağıracaklardı, ama tereddüt ettiler-Biz, Nikolayev örgütündekiler en gençleriydik (2). Nedir ki problem kendiliğinden çözüldü: 1897 Ocak ayında (3) Nikolayev örgütü hepten dağılmıştı, kongre mart ayında yapılıyordu. Biz bunun haberini mayısta Odessa hapishanesindeyken aldık, haber bir hücre penceresinden öbürüne seslenerek yayılmıştı. Ve şimdi üzerinden 25 yıl geçti, hem de ne yıllar! Savaşlar, İnsanlık tarihinin eşine rastlamadığı devrim ve ayaklanmalar. 1897 yılı sanki dünmüş gibi geliyor. Özüyle muhtevasiyle bin yıllık bir geçmişten daha zengin olan bu yirmi beş yıllık geçmişi bir anda kavramak ne kadar güç! Geleceğe doğru bakmak daha olumlu olsa gerek.

İlk bakışta gençlik akla geliyor, çünkü gençlik demek, gelecek demektir. Şimdilerde partiyi yöneten nesil, içinde geçmiş yirmibeş yılın paha biçilmez deneyini saklıyor. Ama devrimci gençlik Ekim patlama-

sının volkanik ürünüdür. Ne Avrupa devrimi, ne de, bir an önce başlamış olsa bile, dünya devrimi eski nesillerin gözünde tamamlanmış bir devrim değildir. Ortaya konan eseri sonuna kadar götürmek için nöbet bekleyenleri eğitmek en ciddi ve köklü sorundur.

Avrupa'da, proletaryanın Rus Devrimiyle uyanan genç nesilleri kapitalist rejim altında yaşamaya devam ediyorlar. Bu şartların -Devrimci Rusya örneği ve emperyalizmin güçlü baskısı- kombinasyonu Avrupa proletaryasının genç nesillerine, Emperyalist savaş döneminde rastlanmayan devrimci bir heyecan aşılamaktadır.

Bizim gençlerimizin geliştiği şartlar, istisnai şartlardır; onlar önlenemeyen ve önlenemeyecek olan muzaffer devrim süreci içinde yetiştiler ve yetişiyorlar. Bizim gençlerimiz için devrim, aslında bir hedef değil, bir yaşama tarzıdır. Peki, bunda yeni tehlikeler yok mudur? Pratikteki gerçekleşme tarzına bakılırsa, devrim, ayrı ayrı görevlere «Parçalanır»: Atılan köprüleri onarmak, okuma yazma öğrenmek, sovyet kundura üretiminin maliyetini düşürmek, küfürle mücadele etmek, dolandırıcıları yakalamak, enerji kablolarını kırsal bölgelere yaymak vs. *İnteligensia* içindeki bazı basitleştirmeciler, yani beyinleri tersine işleyenler (ki bu yüzden kendilerini ozan ve filozof sanırlar) şimdi lütfedip devrim hakkında konuşmaya, bu işin de ticaretini yapmaya başladılar. Neyse bırakalım bu gevezeleri konuşsunlar.

Biz problemi eleştirici yönden koyuyoruz ortaya- Gençlerimizin farkında olmadan, sovyet «Kırtasiyeciliği»nin atmosferinde şekillenip bozulmaları devrimci bakış açısından uzak bir yola sapmaları gibi bir tehlike söz konusu olamaz mı ve günün birinde biz ve onlar apayrı dilleri konuşur hale gelemez miyiz?

Böyle bir tehlikenin varlığı toptan inkâr edilemez. Ama bunları doğuracak şartlara karşı hiç de aşağı kalmayan güçlü şartlar var ve bunlar, özellikle ülkemizin, dolayısıyle partimizin milletlerarasındaki durumundan ileri gelen karşıt şartlardır. Yerine getirdiğimiz büyük görevden, yani iktidarın ele geçirilmesinden başlayıp «Ufak» görevlere yöneldik. Bu hemen olmadı, uzun bir iç savaş araya girdi. Ebediyen böyle görevlere yönelecek değiliz, Nefes alacak kadar kısa bir dönem için sadece yönelmiş olacağız. Kızıl Ordu'nun varlığı bunun en iyi kanıtıdır. Dünya da yalnız biz var değiliz, biz sadece beş kıta boyunca uzanan çok dönemeçli ve uzun bir cephenin en sol yanıyız. Şu son beş yılda, bizi doğrudan doğruya karşısına alan düşman kuvvetlerini kökünden yıktık.

Nedir ki mücadele hâlâ dünyanın her köşesinde sürüp gidiyor. Ve herhangi bir anda bizim bölgemize de geçebilir. Veya kendi savunmamız için başka ülkelerden bizim yardımımız istenebilir. Görevlerimizin bu milletler arası niteliği gençlerimizin eğitiminin temel direğidir. Eğer ufak tefek işler dönemi dediğimiz bir dönemden geçiyorsak, Kızılordu henüz dünya çapında sona ermemiş devrimci görevlerde bizim aramızdaki en canlı birleştirici halkadır. Bu nedenle gençliğin Kızıl Ordu karşısındaki tutumu onun, bir kahramanlık eylemi olan devrim karşısındaki pratik tutumunu ifade eder. Kızıl Donanma ile ilgili tutumunun ne olduğunu dün gördük. Hava kuvvetlerine karşı ne tutum takınacağını yarın göreceğiz. Üstelik ordudaki terhis işlemi havası, aslında bir ayıklama havasıdır. Yer altı örgütlerince sağlanan pratik devrimci eğitimin, özgecil eğitim ve silah arkadaşlarının yerini bizim şartlarımızda Kızıl Ordu alacaktır.

Bu amaçla, tekrar edecek olursak, kendi ülkemizdeki işlerle, dünya işçi sınıfının mücadelesi arasındaki ilişki gençlerimiz tarafından değerlendirilmek ve bu

değerlendirme gençlerimizin ruhuna işlemek zorundadır. Bunu başarmak için dünya işçi sınıfını kendimize daha yaklaştırmalıyız. Nasıl? Amacına uygun şekilde sunulan ciddi, bilinçle hazırlanmış bilgilerle yapabiliriz bunu. «Komünizm Avrupa'nın peşinde» gibilerden sloganlar geçti artık-veya daha zamanı gelmedi. İlerici gençlerin gazetelerden, dergilerden ve derslerinden devrimci hareketin ilerleyişini hergün bütün somutluğu içinde izlemeleri gerekir. Devrimin gücünü ve zaafını, güçlük ve yanılgılarını, başarı ve yenilgilerini, örgüt ve liderlerini tanımak zorundadır. Hapishaneler, sürgünler ve göçe zorlamalar sayesindedir ki, partimizin eski nesilleri bu dünya çapındaki bilgileri edinebilmiş, bu bilgilerle yoğrulmuş ve bunları sindirmişler. Partinin bütün dünyada komünizme öncülük etmesindeki gücü de buradan ileri gelmektedir. Genç nesillerin aynı gücü kazanması için hapse girmeye, göçe zorlanmaya ihtiyacı yoktur. Bu görev bir plan sayesinde, partinin ve devletin imkânlarıyla yerine getirebilir ve getirilmelidir. Herşeyden önce basınımız, işçi sınıfının dünyanın dört bir yanındaki mücadeleleri hakıknda sistemli, somut, canlı ve sürekli bilgiler vermelidir. Birbiriyle ilgisi olmayan, bölük pörçük üstelik boşboğaz haberler yeter artık! İşçi hareketinin bugünü, dününden başlıyarak organik bağları içinde okuyucuya sunulmalıdır. Biz dış ülkelerden gereği gibi düzenlenmiş haberler bekliyoruz. Avrupa basınını yakından izlemeli ve okuyucular a özetler sunmalıyız.

Vaız vermek, çağrı ve uyarıda bulunmak söz konusu değildir, bu fazlasıyla yapıldı, artık usandırıcı oluyor. Sloganlar, nutuklar, haykırış ve afişler havasında yetişen bir gençlik artık bunlara karşı tepki göstermeme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Gençliğe fiili bilgiler, ama doğru boyutlarıyla ve gerçek perspektifleri içinde verilmelidir. Dünya devriminin oluşması yolunda onlara kendi tutumlarını bağımsız olarak be-

lirlemeye yarayacak sağlam unsurlar ve yöntemler gösterilmelidir. Nasıl yetenekli bir asker, dünyanın öbür ucunda verilen bir muharebenin şartlarını, başarı şanslarını harita üzerinde kendiliğinden bayraklarla işaretlerse, bizim gençlerimiz de, işçi sınıfının bayraklarını dünya haritası üzerinde yeni yeni yerlere dikmesini öğrenmeli, mücadelenin kuvvet ve kaynaklarını ölçmeli, kullanılan yöntemleri değerlendirmeli ve önderlerinin liyakatini gerçekleştirmelidir. Yıkıcılığa, Yeni Ekonomik Planın moral çöküntüsüne, öbür tehlikelere karşı bundan daha güçlü bir ideolojik eğitim olamaz.

Sovyet kültür ve ekonomik kalkınmasında güncel işlerin salt pratik yönü (hatta perakende sovyet ticaretinde bile) bir «ufak tefek işler» pratiğinden ibaret değildir. Ve kılıkırkyarmacı bir zihniyeti gerektirmez. İnsanın hayatında büyük işlerle ilgisi olmayan bir sürü ufak tefek işler vardır. Ama tarihte ufak tefek yönü olmayan hiç bir büyük iş yoktur. Daha kesin söyleyelim -büyük bir dönemdeki ufak tefek işler, yüce bir görevin bileşenleri, artık «ufak tefek» olmaktan çıkarlar- Narodnaya Volya (4)'nın çöküşünden sonra, Rus İnteligensiyası, gücünü ve tutkusunu yitirince, kültürel ve insancıl nitelikte bir takım «ufak tefek» işler yapmak yolunu tutmuştur. 1880'lerin tipleri, yani kooperatif atelyelerinde bitkisel hayatı öven vaız tipleri böyle doğdu. 1905 devrimi başarısızlığa uğrayınca rus menşevizmi, sonra devrimci programı red eden bir yola saptı, yani ufak tefek işlere daldı. Burjuva fikirleriyle iyice gevşeyip sonra bir vatansevere dönüşen tasfiyeci tipler böyle oluştu. 1871 fransız-prusya savaşı sırasında ve 1914 büyük emperyalist katliamında, sosyal demokrat ve sendika bürokrasisi giderek emperyalizme karşı pratikten yoksun tamamiyle reformist, perakendeci bir mücadeleye indirgenip kaldı, emper-

yalizmin gücü önünde baş eğdi. İşte oportünist, milliyetçi (5), Scheidemann'cı tipler de böyle meydana çıktı. Bütün bu dönemlerde politik olsun ahlak yönünden olsun düşmana teslimiyet görüyoruz. «Küçük İşler» büyük tarihî bir görevin karşısında açıktan açığa veya sessizce yer almaktadır. Bu işler düşman sınıfın rejimde açtığı çatlaklardan sızarak yürütülecekti.

Besbelli bir şeydir ki, bugün bizim dikkatimizi gerektiren ufak tefek işler ve kısmi görevler tamamen farklı bir nitelik taşıyor. Kalkınmayı tarihte ilk kez kendisi için ve kendi planına göre inşa eden işçi sınıfının yapıcı çalışmalarıyla uğraşmaktır bizim işimiz. Bu plan, tutarlılık bakımından şimdilik çok yetersiz olsa bile, çalışmaların tüm kesim ve bölümlerini kapsamalı, bütün girdisini çıktısını bir tek yaratıcı olgu içinde yürütmelidir. Reformistlerin kısmi reformlarla yetinen kılıkırk yarmacılığı yoktur bu anlayışta, çünkü o reformlar daha başlangıçta düşmanca bir iradenin dar çerçevesine sokulmuş bulunuyorlar. Eğer bizim sovyet reformlarının sınırları darsa, bu ekonomik gücümüzün azlığından ileri geliyor. Son tahlilde, bizim kahramanca barikat mücadelemiz ayrıntılara parçalanıyor, parçalananları bir araya getiriyor, arabaları deviriyor, barikatleri yeniden kuruyor ve böylece devam ediyor. Nedir ki bütün bunları, çarpışanların devrimci gerilimi yüce politik hedef uğrunda yönetiyor. Büyük hedefin özündeki birlik, insanı küçük burjuva ruhundan koparıyor, güncel ufak tefek ayrıntıların üstüne çıkarıyor, ne kadar mütevazi olursa olsun, müşterek görevdeki kişisel katılma payı sayesinde kendi hayatına esin ve aydınlık getiriyor.

Sosyalist yapım en geniş çapta planlanmış bir yapımdır ve bütün ileri geri çalkantıları, yanılma ve geri dönüşler arasından, Yeni Ekonomik Planın dönemeçleri boyunca parti büyük planını yürütmektedir, gençliği bu planın ruhuyla eğitmektedir, herkese kendi gö-

revlerini ortak görevle birleştirmeyi, yarın bilimsel sosyalizm bayrağı altında korkusuzca ölmeye hazır bulunmayı öğretmektedir.

Sovyet teknolojisi devrimci politika seviyesine yükselmektedir. Tornacı, dokumacı, ustabaşı, mühendis, hepsi müşterek ekonomik plana bilinçle katılmaktadır veya katılmalıdır. Gençlerin teknik eğitimi sadece bir uzmanlaşma konusu değil, aynı zamanda planlı kalkınmaya, sosyalist kuruluşlara, devrimci atılımlara katılmaya hazır olma konusudur.

Sovyet Rusya, teknoloji açısından uçsuz bucaksız bir bölgedir. Proleter öğrenciler, eğer problem ortaya doğru dürüst konacak olursa, tarım, termodinamik veya elektrik teknolojisini, bizim nesil grev, forum ve yeraltı basımevi örgütlenmesini hangi aşk ve heyecanla öğrendilerse, aynı aşk ve heyecanla öğreneceklerdir. Uzmanlaşma gereklidir, ilerlemenin ilk şartı olarak sağlık ve bereket getirir. Ama bir işçi devletinde uzmanlaşma kişiyi pohpohlamaya, her şeyden kopmuş bir tekyanlılığa götürmemelidir. Gençliğimizin ciddî ve tam uzmanca bir eğitimden geçmesini istemeliyiz. Ve isteyeceğiz, onları böylece bizim nesillerimizin köklü günahlarından -yani her şeyi bilmek, her şeyin hammalı olmak zorunluğundan- kurtaracağız. Uzmanlaşma, herkesin düşünüp taşınıp ele aldığı müşterek bir planın emrinde olmalıdır. Parti ilk bir kaç yıl içinde güçlü bir bilim ve teknik kadrosu yetiştirmelidir. Sovyet tekniği Komünist Parti düşüncesinin yüksek seviyesine getirilmelidir.

Sorun, buna rağmen bu genel tarihî kavramlarla tükenecek gibi değildir, çünkü bu kavramlar ancak «tarihin son analizi»nde kesin yol oynar. Pratikte parti düşüncesi ile uzmanlaşma arasındaki bağ bugün için çok daha karmaşık ve çok daha acîldir.

Ekim devriminden önce, Bolşevikler yalnız bolşe-

vik değildi, hepsinin işi gücü vardı, çalıştıkları birer meslekleri vardı. Ama bugün ile devrim öncesi dönem arasındaki fark yine de korkunçtur. O zaman parti görevlileri hemen hemen hep parti işleriyle uğraşırlardı, profesyonel devrimci denilen kişilerdi ve sayıları oldukça büyüktü. Bürosunda, tezgahı başında kalan parti üyeleri ise, fabrikadaki, bürodaki işlerine sadece bedenî güçlerini harcarlardı, sadece vakitlerini vermiş olurlardı, ama ruhlarını değil. Onlar asıl aktif, bilinçli yaşantılarını o şeklî görevleri dışında yaşarlardı.

Oysa şimdi? İster merkezde ister yörelerde olsun parti görevlileri, devletin en sorumlu görevleriyle yükümlü olan bazı istisnalar dışında, hepsi uzmanlaşmış tipten kişilerdir. Aynı durum, resmen parti görevlisi olmayan, ama partinin temel kadrolarını oluşturan pek çok sayıdaki üyesi için de doğrudur. Bugün komünistler bütün kişiliklerini kendi idarî, ekonomik, askerî, diplomatik vs. tip çalışmalara veriyorlar. Çünkü artık mesele bir işi olmak konusu değil, sosyalist kuruluş konusudur. Parti üyeleri ne kadar çok uzmanlaşırsa uzmanlığın zevki de o kadar çok çıkıyor. Çünkü uzmanlaşma olmadan, yeni bir devlet yeni bir ekonomi kurmak gibi dev bir «girişimde» hiç bir şey ciddi ve gereği gibi yapılamaz. Ama, bundan doğan tehlike de öylesine büyüktür: İnsan bir ağaca gözünü dikip bakarsa, ormanı gözünden kaybeder!

Üç yıl önce bir fırsatı geldiğinde demiştim ki, parti içi eski tip eğilimler ve gruplar yerine elektrikçi komünal guruplar vs. gibi guruplar teşkil etmek parti için çok büyük bir başarı olur. Aynı fikri bugün de söylüyorum. Dünya çapında bir devrimin yavaş gelişmesi bizim ekonomik gelişmemizin de gecikmesi demektir ve bu, kendi yönünden, salt politik bazı sorunların -işçiler ve köylüler arası ilişkiler, parti ile yığınlar arası ilişkiler- bizim için daha uzun bir süre bü-

yük önemini koruyacağını gösterir. Eğer parti, uzmanlık gerektirici özel işlere saplanıp çalışmalarını parçalıyacak olursa politik ortamdaki değişiklikler karşısında duyarlığını ve çabuk karar verme yeteneğini yitirecektir ki bu, daha büyük bir tehlikedir. Sovyetlerdeki her sorunu «parti kanalıyla» tek tek çözme yoluna başvurarak partiyi gerilere çekme eğilimiyle başa çıkmak muhakkak ki reaksiyoner bir Donkişotluk olur. Elimizde pek hassas olmasa bile, aletler varken, partiyi, bir işi çıplak elle yapmaya zorlıyacak olursak onu sadece yıpratmış oluruz. Partinin bazı dairelerindeki bozulma veya yozlaşma ancak partiyi gerçekten güçlendirecek düzene sokacak, tabanını genişletecek, sovyet «cihazını» geliştirecek metodları bir araya getirmek ve partiye, yani kendimize, bu metodları daha iyi kullanmasını öğretmek suretiyle önlenebilir.

Önce atelyede tezgah başında, çalışan parti üyelerinin sayısını sistemli olarak artırmak gerekiyor. Sanayi, devrimin ilk yıllarına oranla çok daha oturmuş durumda ve ümit ediyoruz ki, bu oturmuşluk daha da yerleşecek. Fabrikalardaki parti üyelerinin askere alınması kesin bir sisteme sokulmalı ve ferdî bir nitelikte olmalıdır. Kazanılmaya değer her işçiyi tek tek kazanmalıyız. İşçi sınıfının gençleri bizim adamlarımız olmalıdır. Bu her görevin üstündedir, tüm kilitlerin anahtarıdır. Partinin tabandaki kaynakları ne kadar iyi beslenirse, partinin üst basamaklarında meslek ve daire örgütlerindeki donuklaşmalar, bürokratların kireçleşmesi o oranda azalır. Partinin politik ve teorik seviyesi yükselmelidir ve bu yönde en önemli katkı; daha olumlu haberler beklediğimiz parti yayınlarının geliştirilmesi olacaktır ki bu gelişim daha geniş çevrelere yansıyacak, kapsamını daha da yaygınlaştıracaktır. Parti basını, örgütün saçmalıklarından ve eğitici hiç bir yönü olmayıp uyutmaktan başka bir işe yaramayan açıklamalardan kendini kurtarmalıdır. Bu

konuyu daha yakından somut ve acîl olarak konuşmak gereği vardır.

Son olarak, parti denetiminin yoğunlaştırılması ve düzeltilmesi, yalnız parti işlerinde değil, sovyet faaliyetlerinde de en önemli ve öncelik taşıyan bir araçtır. Dairelerin ayrı ayrı politikaları, bürokratçılık, insanlararası ilişkilerin piyasa şartlarından etkilenmesi, bütün bunlar insanları köstekliyen, kokuşturup çürüten kuvvetleri doğururlar. Partimiz bunların, dıştan gelen eleştirilerden çok daha iyi farkındadır. Nedir ki bu eğilimlerle dalaşmak istemiyor, parti bu eğilimlere karşı planlı, bilinçli olarak peşini bırakmadan uyanık şekilde hareket ediyor. Bu yalnız genel faaliyetler çerçevesinde değil, çağdaş bir partiye özgü özel denetim organları kanalıyla yapılıyor.

Eğer bir parti üyesi kendi daire işlerinde, partiyle törel bağlarını unutacak kadar «uzmanlaşmış» ise, artık partide kalma gerekçesi de ortadan kalkmıştır. Belki faydalı bir sovyet memuru olabilir, ama partinin genel politikasının saptanmasında kendisinden bir fikir beklenemez. Böylesine yozlaşmaya yüz tutan bir komünist, bu durumdan silkinip kurtulmasını bilmelidir. Sovyet mekanizmasının otomatizmi içinde yapılamaz bu silkinme, Parti, bir parti olarak ülkemizle bütünleşerek örgütleşmiştir, ama parti üyeleri bambaşka bir prensibe uyarak sovyet makinasının parçaları olmaktadır ve aralarında farklı ilişkiler doğmakta, başka bir kıdem silsilesi oluşmaktadır. Parti ile sovyet örgütleri arasında parti yönünden çok yetersiz, üstelik çok karmaşık bir etki ve nüfuz söz konusu olabilmektedir. Onun içindir ki, partinin çizgisine sadece parti çalışmalarında değil, Sovyetlerin çalışmalarında da uymak görevini yüklenmiş bağımsız denetim organlarına gerek vardır... otoriter, esnek, arkadaşça, ama zorun-

lu ve affetmez bir organ olacaktır bu. Herkesin hatırlıyacağı gibi, bu sorun Lenin yoldaşın son iki makalesinin ana konularından biridir (6) *13 Mart 1923*

AYDINLIĞIN TOHUMU
-Kızılordu-

Okuma-yazma bilmezliğe son verilmesiyle ilgili olarak birkaç gün önce toplanan onbirinci Tüm-Ruslar kongresinde, Kızılordu'nun okuma-yazma bilmezliğe karşı mücadelesindeki çalışmaları içtenlikle anıldı. İşçi eğiticilerin selamlarını yürekten karşılıyoruz, ama bunlar bizim kendimizi aldatmamıza yol açmamalı.

Kızılordu'daki okuma-yazma bilmezlik ancak kaba oranda ortadan kaldırıldı, askerlerin çoğu okur-yazarlığı olmayan kırsal kesim insanları arasına dönüyor. Orada zaten yarım yamalak okumuş olanların öğrendiklerini hepten unutma tehlikesi var. Ama biz, her askerin evine döndüğünde okur-yazar olmayanlara karşı etkili bir mücadele vermesini sağlamalıyız. Askerî örgütün bütün olarak yaptığı örgütlü ve planlı çalışmalardan ayrı olarak, bu hedefe erişmek amacıyla bizler, daha okur yazar, daha bilinçli, daha eğitimli askerlerin, geri kalmış olanlara devamlı etki yapmasını istiyoruz. Tam ve yarı okumaz yazmaların artık Kızılordu tarafından bir an önce bu gerilikten kurtarılması ve böylelerinin birer yüz karası diye nitelenmesi gerekiyor.

Okuma—yazma bilmezlikle mücadele, fakirliğe, pislik ve küfürbazlığa ve kölelikten miras kalan ne varsa hepsine karşı verilen büyük mücadelenin sadece ilk adımıdır. Bu gerçeği her gün her saat aklımızda tutalım. *26 Mayıs 1923*

(Bu yazı, Askerî Devrimci Cumhuriyet Konseyi'nin başkanı olan Troçki'nin Kızılordu ve Kızıl Donanma'ya bir emridir. (27. mayıs. 1923, Pravda'dan alıntı)

BAŞTAN SAVMA İŞ YAPMAYIN

Sevgili yoldaşlar,

Sizi ilgilendiren kitapların onda birini bile okuyamadığınızdan yakınıyorsunuz. Ve doğru dürüst vakit ayırmanın yollarını soruyorsunuz. Bu çok zor bir sorundur, çünkü uzun vâdede herkes kendi özel ihtiyaç ve yararlarına uygun kararlar almak zorundadır. Bununla birlikte bilimsel olsun, siyasî olsun, bir insanın günümüzdeki yayınları izliyebilmesi sadece ayıracağı yeterli vakite bağlı değildir, aynı zamanda kişinin önceden gördüğü eğitime bağlıdır.

«Parti gençliği»ne özel olarak değinmenize gelince, onlara aceleci davranmamayı, baştan savma iş yapmamayı, bir konudan öbür konuya atlamamayı salık veriyorum. Bir kitabı yeteri kadar okuyup üzerinde düşünüp taşınmadan başka bir kitaba geçmemeyi öğütlüyorum. «Gençlik» denilen kategoriden sayıldığım dönemde, ben de vaktin yetmediğini hissederdim. Hatta okumaktan başka yapılacak iş olmayan hapishanede bile, insan kendisinin yine de yeteri kadar okuyamadığını hisseder. Tıpkı ekonomik alanda olduğu gibi, ideolojik alanda da ilk birikim dönemi en zor, en sıkıntılı dönemdir. Ancak bilginin belirli bazı temel unsurlarını ve özellikle teorik yöntemin unsurlarını iyice kavradıktan ve onları aklına ve damarlarına mal ettikten sonradır ki insan literatürle ilgili yazıları daha kolayca izlemeye başlar, sadece yakından tanıdığı alanlardaki makalelere değil, bilginin daha uzak kesimlerine ancak o zaman yaklaşmak imkânını bulur, çünkü metodu öğrenmişsinizdir ve metod, son tahlilde, her şeyi çözen, evrensel bir anahtardır.

Onun için okurken bir kitabı iyi okumak gerekir, okuma süresinde az da olsa bazı şeyleri iyice anlamak, ama sonra kökünden anlamak önemlidir. Zihnî kavrayış gücümüz ancak bu şekildedir ki kendiliğinden gelişecektir. Kendi düşündüklerimize karşı ancak böylece güven kazanabiliriz, düşüncemiz ancak bu şekilde üretken olabilir. Bu ilkeleri aklımıza yerleştirirsek, vaktimizi akılcı olarak değerlendirmek zor olmaz ve bir kitaptan öbürüne atlamak bir ölçüye kadar zevk de verir.

Yoldaşça Selamlarımla
L. Troçki
29 Mayıs 1923

(Kiev'li yoldaşlara bir mektup. 31. mayıs. 1923, Pravda'da yayınlandı)

KOMÜNİST EĞİTİMİN GÖREVLERİ

1. «Yeni Kişilik» ve Devrimcilik:

Yoldaşlar! Bütün Sovyetler Birliği -bir birlik olduğumuzu iyice aklımızda tutalım- şimdi beşinci yıldönümünü kutlama heyecanı içindedir. Şunu kabul etmeli ki, insan kendi kırkıncı yaşını ardında bıraktıktan sonra artık siz de yıldönümlerini kutlama zevkinden bir şeyler yitiriyorsunuz. Ama beşinci yıldönümünü kutlamaya lâyık olan bir şey varsa o da Sverdlov'un adıyla anılan ve parti gençliğini besleyen komünist üniversitedir.

Yoldaşlar, sık sık ileri sürüldüğü gibi, komünist eğitimin hedefi yeni bir insan varlığı yetiştirmektir. Bu ifade biraz fazla genel, fazla duygusaldır. Aslında yıldönümlerinde duygusallığın yeri yok değildir, hatta bu duygusallık teşvik de görür. Ama bu yıldönümünde bizim «yeni-insan» kavramının veya komünist eğitimin hedeflerinin insanî açıdan ve biçimden yoksun bir

yorumunu yapmaya hiç ihtiyacımız yok. Hiç kuşkusuz, geleceğin insanı olan herhangi bir komün insanı tamamen ilginç, çekici bir insan olacak, Ve bu insanın bir psikolojisi olacak -fütüristler beni bağışlasınlar, çünkü ben geleceğin insanının bir psikolojiye sahip olacağını *(gülüşmeler)*- evet, söylediğim gibi bir psikolojiye sahip olacağını tasarlıyorum. Bizim görevimiz bugün ne yazık ki, evet öyle kabul ederseniz- geleceğin insanını eğitme görevi değildir. Ütopyacı hümaniter psikoloji görüşüne göre bizim önce «yeni insanı» eğitmemiz gerekiyor ve onlar yeni şartları yaratacaklar.

Biz buna inanıyoruz. Biliyoruz ki insan denilen varlık sosyal şartların ürünüdür ve bu şartların üzerinden atlayıp geçemez. Ama biz başka şeye inanıyoruz, yani şartlarla insan arasında karmaşık, ama karşılıklı ilişkiler olduğuna inanıyoruz. Fertlerin kendileri tarihî gelişmenin aletleridir ve en önemsiz aleti de değildir üstelik. İşte çevre şartlarıyla insan faaliyetinin bu tarihî içiçe, karmaşık dokusu bizler (söz konusu aletlerden biri olan Sverdlov üniversitesiyle birlikte) komünlerin o soyut ve mükemmel yurttaşını yaratıyor değiliz, oh, hayır! Bizler ancak çağımızın gerçek insanını, içinden komün insanının çıkacağı şartları yaratmak için mücadele verecek insanları, eğitip oluşturuyoruz. Bu elbette çok güç bir şeydir, şu sebeble ki, açıkça söylemek gerekirse, bizim torunlarımızın torunları olacak olan komün yurttaşları artık devrimci olmıyacaklardır.

İlk bakışta bu yanlış gibi, hatta küfür eder gibi geliyor, ama durum böyle! «Devrimci» derken düşüncemizi, gücümüzü, en üstün tutkularımızı hep bir araya getiririz. Bu sebebledir ki, devrimci kelimesi kültür evriminin bütün önceki dönemlerinden bize teslim edilen en üstün idealler ve yeteneklerle içiçedir. Onun için gelecek nesillerde devrimcilerin olmıyacağını düşünürsek onları şimdiden lekelemiş gibi oluyoruz. Ama

devrimcinin, belirli tarihî şartların, sınıflı toplumun bir ürünü olduğunu unutmamak gerekir. Devrimci, bundan dolayı, psikolojik bir soyutlama olamaz. Devrimin kendisinde soyut bir ilke yoktur, materyalist tarihî bir olgudur o, sınıfların düşmanca karşıtlaşmasından, bir sınıfın diğer sınıf üzerinde hâkimiyet kurmasından çıkmaktadır. Devrimci bu yüzden tarihin somut bir tipidir -muhakkak ki geçici bir tipidir. Bizler bu tiplerden olmakla gurur duyarız. Ama biz çalışmalarımızla içinde hiç bir sınıf antagonizmasının, hiç bir devrimin, dolayısıyle devrimcinin kalmıyacağı sosyal bir düzenin şartlarını yaratıyoruz. Devrimci kelimesinin asıl anlamı elbette, insanın bütün bilinçli eylemlerini kapsıyacak şekilde genişletilebilir, yani tabiat kuvvetlerinden yararlanmak veya teknik ve kültürel fayda sağlamak, hatta şimdi bilemediğimiz, hiç hayal bile edemediğimiz öbür kâinatlara köprüler kurmak. Ama, yoldaşlar, bizim böyle bir soyutlama yapmaya, «devrimci» kavramını böyle ölçüsüzce genişletmeye hakkımız yok. Çünkü kendi asıl, tarihî somut devrim görevimizi daha asla tamamlamadık, sınıflı toplumu yıkamadık daha.

Bizim toplum kapitalist köleliğinden kurtularak büyük bir sıçrama yaptı, ama dengeli bir komünist toplum görüntüsü henüz görünürlerde yok. Bunun sonucu olarak —Sverdlov üniversitesinin kuruluş yıldönümü velesiyle özellikle vurgulamak isterim— bizim eğitimdeki hedefimiz, komün yurttaşlarının dengeli bir toplumunu şimdiki toplumun şu adamakıllı dengesiz dönemi içinde, bu dönemden soyutlayarak laboratuvar şartları altında yaratmak hiç değildir. Böyle bir hedef ancak çocukça bir ütopyacılık olur. Bizler, henüz tamamıyla oturtamadığımız o tarihî devrimci geleneklerin bekçiliğini yüklenecek devrimci ve savaşçılar yaratmak istiyoruz.

2. *Yeni Ekonomik Plan, Emperyalist Kuşatma ve Enternasyonal*

Probleme bu doğru, somut ve tarihî yönüyle yaklaşırsak, (baştan aşağı hümaniter bir anlayışta olan) bazı yoldaşlardan bile kaygı ve korkular işitiyoruz, bu kaygıların bazıları kendiliğinden kaybolup gidiyor. Konu Yeni Ekonomik Plan'ın getirdiği tehlikeler konusudur. Yeni tip insanın eğitiminin diyorlar bize -Y.E. Plan çevçevesinde gerçekleşmesi imkânsızdır. Peki, şunu sormak isterim: Biz hangi çevre ve şartlarda eğitildik ki? Kırkıncı doğum gününü arkasında bırakan bizim kuşağımız ve daha da geneli, bizim partimiz, kapitalizmin şartlarında öğrendi ve eğitti kendini. Ve partimiz, burjuva rejimiyle Çar rejiminin şartlarından oluşan bir meyva olmasaydı, o eşsiz devrimci kadrosuyla devrimci bir parti haline gelemezdi. Ve şimdi ülkemizde Y.E. Planımız, yani piyasa ilişkilerimiz var ve bu yüzden de, kapitalizmin -evet, teorik olarak- canlanması imkânı varsa (biz bir parti olarak, önemli tarihî bir falso yapıyorsak), evet, böyle bir tehlike söz konusuysa, uyumlu bir komün yaratma hedefimizi nasıl ölçeceğiz?

Eğer mesele, daha çok komünizm uğrunda mücadele edecekleri eğitme sorunu ise şunu sormama izin verin: Mücadelemiz boyunca içine sokulduğumuz piyasa şartları, genç nesillerin uzlaşmaz bir mücadele psikolojisi elde etmelerini hangi yönde önliyebilir? Ispartalılar, gençlerde içkiye karşı tiksinti uyandırmak için sarhoş köleleri ibret olsun diye teşhir ederlerdi. Sverdlov öğrencilerinin hiç sanmıyorum ki bu konuda böyle örneklere ihtiyacı olsun *(gülüşmeler)*. Ama sosyal sorunlar açısından, bizim sosyalizmin eşiğinden içeri tümüyle ve kesinlikle adımımızı attığımız izlenimini edinemiyoruz. Tarih bizim bazan ayık ve temkinli, bazan da sarhoş olduğumuzu, pazar yerinin, Y.E.

Plancıları gibi kendinden geçmiş köleleri olduğumuzu gösteriyor. Bugün, tarih öyle söylüyor, kapitalizmin canlanması yarı yarıya bir hayaldir, ama eğer partimiz, tarihî evrimin zorlukları karşısında pes edecek olursa, yarın bu hayal bir gerçek haline gelebilir.

Soruyorum, Y.E.Plan devrim savaşçılarının gelişmesini ve yönde engelliyebilir? Hiç bir yönde. Aslında bu plan, bizim tarihî görevlerimizi daha kesinleştiriyor ve bugün devrimci işçi ve köylü gençliği, onların gözleri önüne olumsuz örnekleri sermek suretiyle eğitmek gibi en önemli bir metodu uyguluyor.

Y.E.Plan, bize barışçı ve mutlu komün dünyasına henüz adım atmadığımızı hatırlatan biricik karakteristik değildir. Bu hatırlatmayı bize işin dışında olan yüksek rütbeli köleler de yapıyor. Tarih onları zaman zaman sarhoş ediyor ve bize, burjuvazinin, özel mülkiyetin, sermayenin hâlâ güçlü birer olgu, güçlü birer faktör olduğunu hatırlatmak istercesine bildiriler gönderiyorlar. Milletlerarası nezaket kuralları gereğince, isimlerini vermek istemediğim bu yüksek rütbeli sarhoşlar konusunda Yunoşeskaya Pravda'nın (Gençliğin Gerçeği) bugünkü nüshasında iri puntolarla vurgulanan bir başka makale yayınlandı. (meraklı olanlar gazeteyi edinip baksınlar) (9). Adını belirtmek istemediğim bu baylar hareketleriyle bize, sınıf mücadelesinin bizim yaşantımızda hem diplomatik hem de askeri boyutlara ulaştığını hatırlatıyorlar, çünkü -Engels'in ifadesiyle- biz devlet şeklinde örgütlenmiş bir proletaryayız ve burjuvazinin örgütlediği bir sürü devletlerle çevrilmiş durumdayız ve diğer devletlerle ilişkilerimiz değişik zamanlarda değişik biçimler alan bir sınıf mücadelesinden başka bir şey değildir. Bu mücadele bazan açıktan açığa devrimci veya askeri bir şekil alır, bazan reformist veya diplomatik şekillere dönüşür. Bunlar bir mecaz veya kelime benzetmesi filân değil, can-

lı, tartışma götürmeyen tarihî bir olgudur. Diplomasi, dış ticaret ve askerî savunma araçlarıyla biz hiç aralıksız bir sınıf mücadelesi yürütüyoruz. Bu, tüm sınırlarımız üzerinde ekvatordan bile uzun yani 50.000 kilometreyi aşan bir sınır boyunca bir sınıf mücadelesidir, ve hümaniter soyutlamaları belgeleyen unsurlarla hiç ilgisi yoktur, o soyutlamalar ki bizi uyandırmakta ve devrimci mücadelenin acı gerçeğine bizi bir kez daha inandırmaktadır.

İç savaşa girdiğimiz zaman cephenin öbür yanında dostlarımız -işçiler ve köylüler- vardı. Ve bugün 50.000 kilometrelik sınırımızın milletlerarası boyutlarında, denizlerde, karalarda, düşmanın gerisini vuran dostlarımız, dünya işçi sınıfının hareketi var. Onlarla olan bağlarımız, devrimci gençliğimiz açısından bizim asıl komünist eğitimimize esas olacak unsurlardır. Marx, elbette esas olacaktır, Engels olacaktır, Lenin elbette temel olacaktır. Ama tek başına kitaplara gömülürsek, ancak kitap kurtlarını eğitmiş oluruz.

Devrimci mücadeleciler ancak şu şartlarda eğitilebilir ki bu şartlar devrimciler teorinin sağlam kayalarına dayanıp, dünya çapındaki devrimci sınıf mücadelesinin pratik gerçeğiyle kopmaz bir bütün teşkil ederler. Bu dünya çapındaki mücadeleyi üstün bir dikkatle gözlemek, mantığına nüfuz etmek, iç dinamiğini kavramak genç devrimcileri eğitmenin ilk şartlarıdır bizim çağımızda. Bu öyle bir çağdır ki, politika adına, kültür adına ne varsa, en korkunç ve kanlı çelişkilerine kadar hepsi bu çağda gitgide milletlerarası bir genişlik kazanmaktadır.

3. *Devrimciler ve mistik*

Sverdlov Üniversitesi, devrimcileri eğitip yetiştirecektir. Devrimci nedir? Temel nitelikleri nelerdir? Şunu belirtmek gerekir ki, inceleme ve düşünmenin ha-

tırı için bile olsa, devrimcileri kendi köklendikleri sınıf tabanından ayırmaya hiç hakkımız yoktur, bu taban olmadan onlar var olamaz. Çağımızın devrimcileri, ancak işçi sınıfıyla bağ kurabilir, onların kendilerine özgü psikolojik karakterleri akıl ve irade yetenekleri vardır. Eğer gerekiryorsa ve mümkünse, devrimciler tarihî engelleri zor kullanarak parçalarlar. Mümkün olamıyarsa o zaman dolambaçlı yolları denerler. Bu dolaylı yol da kapalı ise, devrimciler yollarını sabırla ve usanmadan yara yara açarlar. Onlar engelleri yıkmaktan korkmadıkları ve aman vermedikleri için devrimcidirler. Onlar bu eylemlerin tarihî değerlerini bilirler. Ancak onların devamlı çabalarıyladır ki parçalayıcı ve yaratıcı eylemleri tüm hacmıyla ortaya çıkacaktır. Mevcut her tarihî durumdan çıkarılacak özün azamisini çıkartmak, devrimci sınıfın ilerleyişini daha da ileri götürmektir onların özellikleri.

Eylemlerine karşı çıkan engeller, iç engeller değil dış kösteklerdir. Bu demektir ki, devrimciler kendi durumlarını değerlendirmesini, tüm eylem meydanının maddî ve somut gerçeğini olduğu gibi, olumlu olumsuz yönleriyle ortaya koymasını bilmelidir, politik dengenin hangi yönde olduğunu kavramak için kendini eğitmelidir. Eğer sübjektif sebebler onu eylemden alıkoyuyorsa kavrama gücü ve iradesi noksandır, kendi içindeki uyumsuzlukla felce uğramıştır, dinci, şöven, ırkçı veya dalavereci unsurlarla bozguna uğramıştır, böylesi yarı-devrimci bile değildir.

Yoldaşlar, objektif engel ve sürtünmeleri sübjektif iç engellerle çoğaltmak bir lüks oluyor ve bu lükse katlanacak devrimciler için objektif şartların çıkardığı engeller zaten pek çoktur. O yüzden, devrimcilerin eğitimi her şeyden önce her türlü cehaletten arınmak ve en «duyarlı» bilinçlerde bile çok kez gizli kalan batıl inançlardan, bu iğrenç miras tan kurtulmak

demektir. Bu sebeble biz, zihindeki mistik veya dinî duyguların komünizmle bağdaşabileceğini iddiaya cüret eden herkese uzlaşmaz biçimde karşı çıkıyoruz.

Biliyorsunuz, İsveçli yoldaşlarımızın önde gelenlerinden biri, daha geçenlerde dinin sadece komünist parti üyeliğiyle değil, Marxist dünya görüşüyle de bağdaşabileceğini yazdı (10). Materyalist yaşama tarzının kopmaz bir unsuru olan tanrı tanımazlığı biz, devrimcinin teorik eğitiminde bir temel unsur olarak görüyoruz. Öbür dünyaya inananlar tutku ve güçlerini bu dünyayı değiştirme uğrunda harcamaktan acîzdirler.

4. *Darvincilik ve Marksizm*

Sverdlov üniversitesinin bunca önem taşımasının sebebi budur. Darwin olmasaydı biz bugün bulunduğumuz yerde olamazdık. Yoldaşlar, yıllarca önceydi, hatırlıyorum ... kaç yıl diyeyim? Aşağı yukarı çeyrek yüzyıl oluyor, Odessa'da hapishanede iken, Darwin'in *Türlerin Kökeni*'ni ilk kez elime geçirmiştim. O kitapları okurken uğradığım o müthiş şoku bugünkü gibi hatırlıyorum. Türlerin Kökeni'nde hangi sayfalardaydı bilmiyorum, Darwin erkek tavus kuşunun değilse bile, yine öyle güzelim bir horozun tüylerinin gelişmesini göz önüne seriyor, o önemsiz ilk renk ayrılıklarından o en karmaşık renk dokusunun nasıl türediğini gösteriyordu. Diyebilirim ki o anda, tavus kuşunun kuyruğunu Darwin'in yorumuna özgü teorik açıdan düşündüğümde, tam o anda, tanrı diye bir şeyi tanımama gerektiğini hissettim içimde. Çünkü eğer tabiat böylesine ince ve görkemli bir eseri «gözü kapalı» bir metodla meydana getiriyorsa, bu eserin dıştan gelme yabancı bir kuvvetin eseri olmasına ne gerek var? Birkaç ay sonra Darwin'in otobiyografisini okuduğumda -hepsini iyice hatırlıyorum- şöyle bir cümle vardı : Ben, Darwin, her ne kadar İncildeki o yaratılış teori-

sini red ettimse de, içimde hâlâ tanrı inancı var-- Bu cümleden Darwinin yerine ben utanç duydum. Ve bunun, söylemeye alışılmış bir yalan mı yoksa dünyanın en iki yüzlü burjuvazisi olan ingiliz burjuvazisinin sosyal zihniyetine ödenen diplomatik bir haraç mı, olduğunu bugün bile hâlâ kestiremiyorum. Belki de insanlık tarihinin en dehâkar beyinlerinden biri olan bu yaşlı beyinde, Darwinizm'den etkilenmemiş birkaç hücre kalantısı hâlâ yaşıyordu, papaz olmak için okuduğu o çocukluk yaşlarında dinî bir inancın yerleşip kaldığı hücreler Darwinciliği hiç umursamıyordu belki de ... Bu psiklojik sorunun üzerine gitmeyi bıraktım, yoldaşlar. Çünkü artık hiç önemi yok. Charles Darwin iddia ettiği gibi, tanrıya inancını yitirmemiş olsa bile Darwinciliğin kendisi bu inançla hiç bir zaman bağdaşmıyor ki.

Bu yönde olduğu gibi, başka yönlerde de Darwincilik. Marxizmin bir öncüsüdür. Daha geniş bir materyalist ve diyalektik anlamda, Marxizm, Darwinciliğin insan toplumuna uygulanışıdır. Manchester liberalizmi Darwinciliği mekanik olarak sosyolojiye uydurmak istedi. Bu istek ve denemeler, sinsi burjuva düşüncesini gizleyen çocukca benzetmelere yol açacaktı, piyasa rekabeti varolma mücadelesinin «ebedî» yasalarına dayanmaktadır, diye kelâm edilecekti. Bu saçmalamalar üzerinde durmanın elbette anlamı yoktur. Ama Marxizm ile Darwinizm arasındaki iç ilişki sayesindedir ki, varoluşun canlı, organik akımını, bu akımın organik olmayan tabiatla temel bağları içinde yakalamak imkânını buluyoruz, varlığın akışındaki canlılığın daha sonraları büründüğü şekilleri ve evrimi kendi dinamiği içinde tanıyoruz, bitkiler ve hayvanlar dünyasının ilk unsurlarının çeşitleşmeleri arasında hayatın kendine özgü gereklerinin uğradığı farklılaşmaları görüyor, varlığı bu farklılaşma mücadeleleri içinde izliyoruz. «İlk» insanın veya insanımsı yaratığın ortaya

çıktığını, aleti andıran nesneleri kullanmaya başladığını, ilkel işbirliğinin doğuşunu, bu insanımsı yaratıkların kendi yaptıkları aletleri genel bir kullanım aracı olarak yaygınlaştırdıklarını, üretim araçlarının, yani tabiatı boyun eğdirtecek araçların geliştiği taban üzerinde toplumun da tabakalara ayrıldığını anlıyoruz, tabakaların sınıflara dönüştüğünü, sınıflar arası mücadeleyi ve sonunda sınıfların ortadan kalkma mücadelesini görüyoruz.

Evreni böylesine geniş bir materyalist görüş açısından kavramak, insan bilincinin tarihte ilk kez, mistisizmin vesayetinden kurtulması, yere iki ayağıyla birden sıkıca basması demektir. Ve aynı zamanda şu demektir: Hiç kimsenin içinde gelecek uğrunda mücadele etmesini köstekliyecek engel, kendisine rağmen herhangi bir direnç yoktur, olamaz, biricik direnç ve karşıtlık yalnız dıştan gelen dirençtir ve bazı hallerde yerin dibine sokulmalıdır bu direnç, bazı hallerde kahredilmelidir -mücadelenin şartlarına göre- parçalanıp ezilmelidir.

5. *Devrimci mücadelenin teorisi*

Kim bilir kaç kez «sonunda pratik galip gelecektir» diye tekrarlamışızdır. Bir sınıfın veya bütün insanlığın kollektif tecrübesi aceleci genellemelere dayalı yanlış teorileri silecek ve hayalci teorileri yıkacaktır, işte bu anlamda doğrudur pratiğin zaferi. Teori insanlığın tüm tecrübesini gerçekten kavrıyorsa ve «sonunda teori galip çıkacaktır» dersek aynı doğruyu başka türlü ifade etmiş oluruz. Bu açıdan bakılınca teori ile pratiğin birbirinin karşısında yer alması artık söz konusu değildir. Çünkü teori, pratiğin doğru dürüst düşünülerek doğru yargılarla genelleştirilmesinden başka bir şey değildir. Teori pratiği yıkmaz, ancak salt empirik, düşüncesiz kaba bir yaklaşımdır pratiği

berbat eden. «Kendini teori ile donat, çünkü son tahlilde, eninde sonunda, teoridir galip çıkacak olan» diyoruz hep, haklıyız da .. Kendi sınıfsal durumuda dahil, mücadelenin şartlarını iyice değerlendirebilmek için, politik ve tarihî yönü kavrıyacak güvenli bir metoda ihtiyacın vardır. Bu yöntem Marxizmdir ya da tarihin en son dönemlerini göz önüne alırsak, Leninizm'dir.

Marx ve Lenin-sosyal düşünce dünyasında bizim iki üstün kılavuzumuzdur bunlar. Materyalist ve diyalektik dünya görüşünü temsil eden bu iki insanın fikirleri Sverdlov Komünist Üniversitesinin programındaki temelleri oluşturmaktadır: Marx ve Lenin! Bu ikili birleşim her türlü «akademik düşünüş»ten önce gelir. Okullarınızda akademik tutum ve görüşlerle ilgili olarak açılan ve sonra parti basınına yansıyan tartışmalar hâlâ hatırımdadır. (11). Teorinin salt kendi içinde mevcut önemi ve anlamı açısından bir akademik görüş, biz devrimciler için «çifte kavrulmuş» bir saçmalıktır. Teori ancak kollektif insanlığa hizmet eder, devrimin sebeblerini ele alır.

Bizim sosyal ilerleyişimizin bazı dönemlerinde Marxizmi devrimci eylemden ayırma denemeleri yapıldığı doğrudur. Bu, meşru Marksizm denilen yollardan, 1890'larda yapıldı. (12) Rus Marksistleri iki kampa ayrılmışlardı: Moskova ve Petersburg'daki haber ve gazete salonlarının meşru Marksistleri ve Yeraltı Kardeşlik Birliği— hapsedilen, sürgüne gönderilen, göçe zorlanan, gayrı meşru Marksizm.

Meşrucular o günlerde bizim genç Marksist gurubumuzdan çok daha iyi eğitim görmüşlerdi. Aramızda zengin kültürlü bir devrimci gurubu vardı, ama bunlar bir avuç kadardılar. Gençlik olarak biz, açıkça söyliyelim, büyük çoğunluk olarak oldukça cahil kişilerdik. Darwin'in bazı düşüncelerini okudukça şoke olurduk.

Üstelik çoğumuzun Darwin'i okuyacak fırsatı bile olmamıştı. Buna rağmen şunu kesinlikle söylerim ki, bizim 19-20 yaşındaki bu yeraltı Marksistlerinden biri, meşru Marksistlerden biriyle kafa kafaya çatışacak olduğunda bu gençler arasında kendiliğinden öyle bir duygu doğardı ki, fark ederdik biz, onlardan daha zeki idik. Bu öyle çocukca bir kendini beğeniş değildi, hayır. Bu duygu, devrimci eyleme girme iradeniz yoksa, Marksizmi gereğince kavramanın da imkansız olduğu fikrinden doğuyordu. Marksist ancak bu iradeyle kaynaşır ve mevcut şartları yıkmaya yöneldiği zamandır ki tam etkili bir cihaz, nüfuz edici bir mekanizma olur. Bu etkili devrimci irade olmadıkça her Marksizm sahte Marksizmdir, ne keser ne deler, tahta bir çakıdır. İşte bizim meşru Marksistlerimizin durumu da böyleydi ve onlar zamanla liberal olup çıktılar.

Marksist diyalektiği kavrama ve uygulamanın birinci şartı devrimci eyleme girme irade ve kararlılığıdır. Biri olmadan öbürü de olmaz. Marksizmi salt Marksizm açısından olsun diye yapmaktan vazgeçildiği sürece Marksizm salt akademik bir tutum olmaktan kurtulur.

Sverdlov Üniversitesi, bir parti kuruluşu olduğu içindir ki akademileşip soysuzlaşmaktan uzaktır ve devrimcilerin saldırıya uğrayan kalesini koruyacak bir garnizon olmakta devam edecektir.

6. *Sverdlov'un anısına*

Üniversitenizin Sverdlov adıyla anılması boşuna değildir, yoldaşlar. Biz Yakov Mihailoviç'i bir teorisyen olarak anmıyoruz, teorisyen de değildi zaten.. biz onu Marksist yöntemi devrim eyleminin gerekleri uğrunda beklendiği gibi uyguladığı için, bu yönteme hâkîm olan bir devrimci olarak derin bir saygıyla anıyoruz. Bizim büyük çoğunluğumuz gibi o da bağımsız bir Marksist

teori keşfetmiş değildir, Marksizmi yeni bilimsel fetihlere ulaştırmış değildir, ama burjuva toplumuna mukadder darbeyi indirmek için Marksist yöntemi tam bir güvenle uygulamıştır. Onu böyle tanıdık, ölünceyedek de öyle kaldı. Onun önemli niteliği yürekliliği idi. Yüreklilik olmadan, yoldaşlar, ne devrimci vardır, ne de devrimci olunabilir. Fizikî anlamda cesaretten söz etmek çok kolaydır, ama bir devrimci daha da ötesine sahip olmalıdır, yani ideolojik cesaret, eylemde gözüpeklik, tarihte o güne kadar bilinmedik konularda kararlılık, işte bu yeteneklerin var olup olmadığını eylem ve tecrübe ortaya koyar, işte bunun içindir ki yüreklilik akıl almaz bir şey gibi her beklenmeyen yerde belirir. Ekim ayaklanması olup bittikten sonra, ayaklanma fikri başka bir şeydir, ama ayaklanma olmadan önce devrim düşüncesi ... işte o bambaşka bir şey! Her büyük olay insanları belirli bir anlamda aymazlık içinde yakalar. Ekim ayaklanması fikri, ayaklanmanın öncesinde gerçekleşmesi imkânsız bir şey gbi görünmüyor muydu? Bazı Marksistlerin göğüs germeye hazır olduğunu sandığımız halde ürküp de kaçtıkları şeylerden daha da ötesini başarmadı mı bu ayaklanma? Ve Ekim Devrimi'nin önemi, o günlerde, tarihin sınıfları, partileri ve fertleri eline alıp ölçmesi ve işe yaramıyanları atması olgusunda berraklaşır.

Sverdlov işe yaramayanlardan olmamıştır, o tam anlamıyla bir mücadeleci idi, has hamurdan yoğrulmuştu ve Marksizmin silahlarına, Ekimin o zor günleri içinde yüreklilik ve kendine güven duygusuyla ve yetenekle hükmedebildi. Onu çeşitli şartlarda tanıdım: O korkunç kitle toplantılarında, Merkez Komitesinin o gergin oturumlarında, Askeri Devrim Komitesi'nde ve Sovyetlerin Tüm Rus Kongresinin oturumlarında tanıdım. Onun gürül gürül gürleyen sesini bir kaç kez dinledim ve Merkez Komite üyesi olarak onun salon-

lardaki konuşma tonunu da izledim. Ve yoldaşlar, onun yüzünde korkuyu yansıtan bir bozgunluk veya şaşkınlığın zerresine raslamadım. Ne olacağı hiç bilinmeyen saatlerde bile hep aynıydı: Başında meşin kasketi, ağzında sigara, dudaklarında gülümseme, ince ufak yapılı, daima hareketli, ama her şeyin üstünde güvenli ve sâkin... İşte 1917 temmuzunda Petrograd'da Beyaz Muhafızların içki âleminde böyleydi (13). Ekim Devrimi öncesinin o en kaygı verici günlerinde böylesine davranıyordu, Brest-Litovsk anlaşmasının imzalanışını izleyen Alman istilası günlerinde böyleydi (14) ve Sol Sosyal Devrimcilerin Temmuz ayaklanması günlerinde, Halk Komiserler Konseyi'nden bir kanadın -Sol Sosyal Devrimci azınlık- Moskova caddelerinden birinde, Halk Komiserler Konseyi'nin Kremlin'deki öbür kanadına -Bolşevik Çoğunluğa- ateş açtığı gün aynıydı (15). Başından hiç eksilmeyen deri kasketi, gülümseyişi ve «Halk Komiserleri Konseyi'nden Askeri Devrimci Komite'ye yürümenin artık zamanı gelmedi mi?» diye sorarken hatırlıyorum Yakov Mihailoviç'i. Tam o sıralarda, Çekoslovaklar Nizny Novgorod'u tehdit ederken ve yoldaş Lenin azınlıkların bir kurşunuyla yaralanmış yatarken Sverdlov yine sessiz sâkindi. Sarsılmaz inancı onu hiç bir zaman bırakmadı. Ve işte bu, Yoldaşlar, gerçek devrimcinin en eşsiz, en has, en değerli niteliğidir.

Bizi hangi saat ve günler bekliyor, hangi muharebelere gireceğiz, hangi barikatları kuracağız veya korumakta devam edeceğiz, bilemeyiz. O barikatlara kaç kez yerleştik, kaç kez kaybedip yeniden ele geçirdik. Devrimci gelişmelerin eğrisi çok karmaşık bir çizgidir. Her şeye hazır olmalıyız. Sverdlov'un yüreği Sverlov Üniversitesi öğrencilerinin esin kaynağı olmalıdır, biz ancak o zaman partinin askeri geleneğinin devam edeceğine güvenebiliriz.

7. Doğu'da parti

Yoldaşlar, mistisizm ve dinin komünist partisi üyeliğiyle bağdaşamıyacağını daha önceleri söylemiştim. Bu ifadem o kadar kesin değildi, onu düzeltmek isterim - soyut bir yanı olduğu için değil, bizim yönümüzden, Komünist Partisi açısından bu sorunun korkunç pratik bir önemi var.

Moskova Sovyetler Birliği'nin tartışılmaz merkezidir, ama bu birliğin toprakları geniş bir alanı kaplıyor, eski dönemlerde ezilen bir takım milletler buralarda yerleşmiş, kendi kusurları olmadan geri bırakılmış bir takım halklar buralarda yaşıyor. Bu bölgelerde komünist partilerini kurmak veya geliştirmek şu sıralarda sorunlarımızın en önemlilerinden, en karmaşıklarından biridir. Bu sorunlara çözüm getirmekse Sverdlov öğrencilerinin ilerki faaliyetleri sırasında yüklenecekleri bir sorumluluktur.

Dış dünyanın sınırındayız, bu geri kalmış Sovyet Cumhuriyetlerinin sınırlar boyunca uzanan kalabalık doğu ülkeleriyle sınırdaşız. Devrimci diktatörlüğün yasa ve mantığı çerçevesinde, Sovyetler Birliği'nin herhangi bir ülkesinde kafasını doğrultacak bir burjuva devletinin ajanları gibi çalışan hiç bir partiye izin veremeyiz. Başka bir deyişle, biz geçici devrim dönemi sırasında yönetimi üzerine almak için bir komünist partiye hak tanıyabiliriz. Türkistan, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve bütün öbür ülkelerde aynı prensiple hareket edecek ve işçi sınfının en fakir tabakalarınca desteklenen ve geçici dönem sırasında halkın kaderini kontrol etmek hakkını ancak mahalli bir komünist partisine verebileceğiz.

Nedir ki, bu bölgelerde, kentlerde partimizin içinden çıktığı sosyal tabanın, yani proletaryanın mücadele yeteneği çok zayıftır, oralarda proletarya güçsüz-

dür. Petrograd proletaryasını niteleyen o devrim öncesi en asgari politik bilinci bile yoktur. Ancak Ekim Devrimi patlamasıyladır ki o geri kalmış, önceleri çiğnenesiye ezilmiş köylü yığınları bilinçli veya yarı bilinçli bir politik hayata doğru uyanmışlardır. Bu uyanıştan sonra Komünist Partisini kurtarıcı olarak görmüşler ve ona yönelmişlerdir. En ilerici elemanları parti basamaklarında ilerlemeye çaba göstermektedir, bunlar ciddî, devrimci kişiler, ama sınıf mücadelesi dediğimiz eğitimden, grev tecrübesi, ayaklanma, barikat muharebesi ve öğrenim propagandasından, kendi veya yabancı dildeki yayınların eğitiminden geçmemiş yoksun bırakılmış kişilerdir. Bunlar kendilerini yarıgöçebe barbarlığından, Lamacılık, Şamancılık veya İslâm âleminden yeni kurtarmış unsurlardır ve şimdi Komünist Partisi'nin kapısını çalıyorlar. Geri kalmış halkların bu ileri unsurlarına partinin kapılarını açıyoruz. Türkistan'da ve öbür bazı millî cumhuriyetlerdeki partilerde üyelerimizin çoğu inanmış kişilerdir, başka bölgelerin partilerinde bu oran yüzde onbeş kadardır, bu bizi şaşırtmamalıdır.

Bu gerçeğin öbür «liderlerin» din ile Marksizmi bağdaştırarak ortaya koydukları teoriyle müşterek bir yönü mü vardır? Hayır, hiç bir müşterek yönü yoktur. Okumuş, intellektüel ve hasbel kader Komünist Partisi'ne girmiş, ama teoriyi sindiremeyip kusan, midesi almayan bir kişi arada bir mistik bir ilâç yutmak, ideolojik hazımsızlığını yatıştırmak gereğini duyuyorsa bu iş başaka iştir. Bu ideolojik bir atalet kafasını çalıştırmamaktan dolayı bayağı bir züppeliktir, bir aristokrat budalalığıdır.

Ama Türkistan ve Azerbaycan cumhuriyetlerinin o eğitim görmemiş devrimci çömezleri —tarihin kirli tecrübesinden geçmemiş kişiler— kapımızı çalıyorsa bu bambaşka bir şeydir. Onları bağrımıza basmak ve eğitmek zorundayız. Bu ülkelerde grev tecrübesinden,

kilise mücadelesinden geçmiş, eski ön yargıları geri tepmiş ve komünizme bu yoldan gelmiş bir proletarya olsaydı elbette çok daha iyi olurdu. Avrupa'da böyle olmuştur, bir ölçüye kadar ülkemizin merkez kentlerinde de böyle olmuş ve olmaya devam etmektedir. Ama Doğu'da yine de bir ön eğitim noksanlığı vardır. Oralarda partimiz temel eğitim görevini yüklenecektir, sorumluluğunu ona göre yerine getirecektir. Biz, Marksizmi müslümanlıkla bağdaştırmak için değil, geri kalmış üyelerini komünizmin can düşmanı olan bilinç sakatlığından kurtarmak için ısrarla çaba gösteren yoldaşları kabul edeceğiz saflarımıza. Onların bilinçlerinin her kesimini yeniden çalıştırmalarına, tümüyle etkili bir materyalist dünya görüşü kazanmalarına partinin elindeki bütün imkânlarla yardım etmeliyiz. Sverdlov üniversitemizin yoldaşları, en önemli görevlerimizden biri, Doğu ile Batı arasındaki bağları güçlendirmek ve yaygınlaştırmaktır. O dev Asya kıtasına kültür kaynağını ve kültürü götürecek bizleriz, unutmayın, Bizler görevimizi Sovyetler Birliği'nin sınırları içinde kalan Doğu ülkelerini de gözeterek gerçekleştirecek ve ona göre geliştireceğiz. Yaşlı veya olgun yaştaki Türkleri, Başkırtları, Kırgızları ideolojik yönden yeniden eğitmek zor olsa bile, yerli gençliği eğitmek pek âlâ mümkündür. Bu, her şeyden önce Sverdlov üniversitesi genç komünistlerinin görevidir.

Devrim yıllardır sürüyor, uzun yıllara doğru uzanıyor, ancak kırk elli yıl sonra yaygınlaşmış ve tamamlanmış olacaktır. Onu devam ettirecek olan sizlersiniz. Fakat bu görevi hepiniz sonuna kadar götürecek misiniz, bilemiyorum. Ama yoldaşlar, bu göreve katılmamız büyük bir kıvanç kaynağı olacaktır, sizlerin devrimci ideolojinin sürekliliğinden koparılmasına izin vermezseniz, mücadelenin teorik cihazlarına sahip olduktan sonra, bunları daha geniş alanlara uygular-

sanız, kıvancımız büyük olacaktır. Sverdlov üniversitesinin ana hedefi savunmamızın temel araçlarını eğitmektir, genç nesillerin temsilcilerini eğitmektir. Aklınızdan şunu hiç çıkarmayın: Teori eninde sonunda kazanacaktır!

8. Sverdlov Üniversitesi ve Lenin

Hiç kuşkum yok ki, Sverdlov üniversitesi ile Marx ve Lenin Enstitüleri arasındaki bağlar önümüzdeki yıllarda giderek güçlenecektir. Genç nesiller için Marx'a giden yol Lenin'den geçer. Aradaki düz yol gittikçe zorlaşıyor, çünkü yetişmekte olan nesilleri bilimsel sosyalizmi kurmuş olan dehâlardan, Marx ve Engels'den gittikçe uzun ve uzaklaşan bir dönem ayırıyor. Leninizm, burjuva toplumunun emperyalist ölüm sancıları içinde kıvrandığı dönemde girişilecek doğrudan devrimci eylem için marksizmin en yoğun, en üstün biçimde cisimleşen şeklidir. Moskova'daki Lenin Enstitüsü devrimci strateji akademisi haline getirilmelidir. Svedlov üniversitesi ile Lenin Enstitüsü arasındaki bağlar, daha da geliştirilecek, daha güçlendirilecek tarzda en başından düzenlenmelidir.

Yoldaşlar; Bu beşinci kutlama töreninde, değerli başkanımız İlyiç'in (Lenin) artık aramızda bulunamayışından başka acı duyacağımız, yoksunacağımız hiç bir şey yoktur. Onun uzun ve vahim hastalığı hep aklımızın köşesindeydi. Ama güçlü Lenin «ruhunun» Komünist Partimize olduğu kadar, partinin en değerli müttefiklerinden biri olan Sverdlov üniversitesine de sağlam ve güveneceğimiz biçimde yerleşmesi, acımızın yanında bizi öbür acılardan kurtarmaktadır. Bu yönden bakınca, diyebiliriz ki, eğer liderimiz ve hocamız bugün burada bizim aramızda bulunmuyorsa, onun devrimci dehâsı muhakkak aramızdadır. Sverdlov üniversitesinin bu yıldönümünde bizimle birliktedir. İnsan

düşüncesinin yarattığı daha ileri, daha yüksek bir öğretinin havasını çekiyoruz devrimci ciğerlerimize. Yarınların bizim olduğuna yürekten inanışımızın sebebi budur. Yoldaşlar! Partimizin merkez komitesinin selâmlarını, hocamız İlyiç'e ancak, hepimizin yoldaşça selâmları ve öğrencilerin coşkun sevgisiyle birlikte söyliyebilirim. (alkışlar ve Enternasyonal'in söylenişi)

18 haziran 1923

GAZETELER VE OKUYUCULARI

Partimizin -bir yanda, üye sayısından çok, partili olmayanlar üzerindeki etkisinin, öte yanda girdiğimiz yeni devrim dönemi üzerindeki ağırlığının artması sonucu- güçlenmesi, partiye hem yeni görevler hem de yeni biçimdeki eski görevler, mesela, uyandırma ve propaganda alanındaki görevleri yüklüyor. Propaganda silâh ve araçlarımızı titizlikle, dikkatle denetliyelim: Muhteva bakımından yeterli midir bu silahlar, yani aydınlatılması gereken tüm sorunları kucaklıyor mu bu araçlar? Okuyucuların anlıyacağı ve ilgilenebileceği uygun ifade biçimleri bulup kullanabiliyorlar mı?

Bu soru, daha başka bir sürü soruyla birlikte, Moskova'daki yirmibeş kadar uyandırıcı (ajitatör) ve kitle örgütçüsüne bir tartışma konusu olarak soruldu. Onların kanıları, yargı ve değerlendirmeleri stenoyla not edildi. Bu notlardan kısa zamanda basın için yararlanmayı ümit ediyorum. Gazeteci yoldaşlarım orada bazı kusurlarıyla karşılaşacaklar ve açıkça söyliyeyim, bu suçlamaların çoğu bence yerindedir. Uyandırıcı yayınları örgütleme sorunu, özellikle gazetelerde, burada örtbas edilemiyecek kadar büyük önem taşıyor. Dürüst olalım.

«Görünüş önemlidir» derler (16), onun için önce

gazete tekniğinden başlıyalım Elbette 1919-20'lerde olduğundan daha iyi, ama hâlâ çok kötü. Baskının rasgele tertiplenişi ve pisliği gazete okumayı bile güçleştiriyor, yarı okur yazarlar değil hatta iyice okuyup yazmasını bilenler bile çok zorluk çekiyor. İşçiler arasında geniş çapta satılması istenen *Rabohaya Moskva* ve *Rabohaya Gazeta* bundan daha kötü şekilde basılamaz. Ayrı baskı nüshaları arasındaki farklar öylesine büyük ki, bazan gazetenin tamamını okuyabilirsiniz bazan yarısı bile okunacak durumda değildir. Bu da gazete satmayı piyango çekme durumuna soktu. *Rabohaya Gazeta*'nın rasgele bir nüshasını alıp çocuk köşesine bir göz atıyorum: «Kurnaz kedinin öyküsü...» Baskı öylesine pis ki yazıyı okumak imkânsız ,üstelik bunu bir de çocuklar okuyacak! Doğrusunu söyliyelim ki, bizim gazete baskıcılığımız bir yüz karasıdır. Fakirliğimiz ve eğitim ihtiyacımız karşısında biz hâlâ baskı mürekkebi bulayarak gazete kağıtlarının dörtte birini, hatta yarısını berbat etmeyi düşünüyoruz. Böyle bir «gazete kağıdı» okuyucuda her şeyden önce öfke yaratır, daha az gelişmiş bir okuyucuda ise usanç ve ilgisizliğe yol açar, daha okumuş, daha fazla şey bekleyenler dişlerini gıcırdatır, hatta kendisiyle böylesine alay etmeye kalkışanlara karşı hınç beslemeye başlar. Birisi makaleyi yazar, birisi dizer, öbürü de basar- ve sonuç olarak, okuyucu satırları eliyle izleye izleye on kelimeden ancak beş tanesini sökebilir. Utanmazlıktır, yüz karasıdır bu. Partimizin son kongresini özellikle basın konularına ayırdık' Mesele şuydu: Bütün bunlara daha ne kadar katlanacaktık?

«Görünüş önemlidir, ama asıl önemli olan görünüşün ardındaki muhtevadır.» Biraz önce gördüğümüz gibi, basım tekniğinin kötü görüntüsü, muhtevaya nüfuz etme imkânını da güçleştirmektedir. Gelelim muhtevanın yayın şekline. Yalnız gazetelerde değil, bilimsel dergilerde bile -özellikle *Pod znamenem* mark-

sizma (Marxizmin Bayrağı altında) dergisinde- şaşılacak derecede yanlış ve bozuk basılmış satırlara sık sık raslıyoruz. Lev Tolstoy bir ara demiştir ki, basılmış kitaplar cehaleti yaymak için birer silahtır. Bu aristokrat iddia aslında yanlıştır. Ama, ne yazık ki çok kez haklı olduğu görülüyor, matbaalardaki düzeltmecilerimiz elinden geleni yapıyorlar eksik olmasınlar! Bunun hoş görülecek hiç bir yanı yoktur. Eğer basımevlerinin elinde iyi okuyup doğru yazan, işini bilen düzeltmeciler yoksa, bu kişileri eğitmek onların görevidir. Bugünkü matbaa düzeltmecileri için politik eğitim kursları da dahil olmak üzere kurslar açılmalıdır. Düzeltmeciler okudukları metni herşeyden önce anlamasını becermelidirler, yoksa düzeltmeci değil, cehaleti gönüllü olarak yayar hale gelirler. Basın, Tolstoy'un bütün iddiasına rağmen bir aydınlama silahıdır, öyle olmalıdır.

Şimdi metnin muhtevasına gelelim.

Gazetenin varlığı her şeyden önce hangi olayların nerede, ne zaman cereyan ettiğini haber vererek insanlar arasında bağlar kurmaktan ileri gelir. O bakımdan taze, geniş ve ilginç bilgilerdir gazetenin ruhunu oluşturan. Gezetelere haber sağlamakta bugün telgraf ve radyo en önemli rolü oynuyor. Gazeteye alışan ve önemini bilen okuyucu böylece en başta telgraf ve muhabir haberlerine yöneliyor. Muhabir haberlerinin sovyet gazetelerinde baş yeri alması için bu tip haberlerde önemli ve ilginç olayları bildirmek, ama okuyucular tarafından anlaşılacak şekilde bildirmek gerekir. Fakat bizde böyle olmuyor. Bizim gazetelerimizdeki haberler, «büyük» burjuva basınına özgü bir biçimde ifade edilip öylece basılıyor. Gazetelerimizin birinde telgraf haberlerini günü gününe izliyecek olursanız, bu işle görevli yoldaşların şaşırtıcı taze telgraflar çektiklerinde, dün yazdıklarını bugün hepten

unutmuşlar izlenimini ediniyor insan. Çalışmalarda günü gününe uygulanan bir metod hiç yok. Her telgraf sanki ayrı bir telden çalıyor. Açıklayıcı notlar rasgele düzenleniyor ve çoğu düşüncesizce yazılmış. Bazan bölüm şefinin aklına gelirse, yabancı bir burjuva politikacısının isminin yanı sıra (lib) veya (kons.) gibi parantez içi not düşülüyor, (lib) liberal, (kons) muhafazakâr demek isteniyor. Ama okuyucuların dürtte üçü bu kısaltmaları anlamadıkları için, akılları da karışıyor. Bulgaristan veya Romanya ile ilgili bir telgraf haberi bize genel olarak Viyana, Berlin veya Varşova üzerinden ulaşır. Haberin başına bu kentin ismi konunca, kitle okuyucusu, coğrafyası zaten zayıftır, iyice şaşırıyor.

Peki, bu ayrıntılara niçin giriyorum? Hepsinin bir tek sebebi var da ondan: Bu ayrıntılar, bizim yeteneği az okuyucuların durumu ile, onların ihtiyaçları ve içine düştükleri çaresizlikle ne kadar az ilgilendiğimizi en iyi şekilde gösteriyor. Bir işçi gazetesinde haberleri düzene sokup çalışmak çok güç ve çok sorumlu bir iş- bir haber her yönüyle ele alınmalı ve okuyucu kitlenin önceden az çok bildiği şeylerle direkt bağlantı kuracak şekilde sunulmalıdır. Gerekli açıklamalar haber telgrafından önce verilmeli, gurup gurup ya da bir arada kaynaşmış tarzda basılmalıdır.

Telgrafta söylenenden başka bir şeyi söylemiyorsa haberi iri puntolarla üç satır halinde bir başlık olarak vermenin esprisi ne ola ki? Bu boşluklar aslında okuyucunun dikkatini dağıtıyor. İkinci dereceden önemi olan bir grev için «başladı!» veya «çözüm yaklaşıyor» diye koca koca başlıklar atılıyor. Öte yanda asıl haber çok kısa veriliyor, mesela demiryolu işçilerinin bir hareketinden söz diliyor, ama hareketin ne amacı ne de sebebleri belli! Ertesi gün bu olay üzerine hiç bir haber yok, ne de daha öbür gün. Okuyucu

gelecek sefer bir haberin üzerinde «başladı!» diye iri puntolar gördüğünde gazetenin artık hafif meşrep, sansasyon düşkünü bir gazete olduğundan şüphe etmiyor. Eğer telgraf haberleri şefi dün ve daha önceki gün ve yazdığını hatırlıyacak ve olaylar arasındaki bağıntıyı kavrıyacak, bu bağıntıyı okuyucuya anlatacak durumda olsa, telgraf haberi olarak geçilen haber, çok eksik bile olsa, yine de paha biçilmez ölçüde eğitici bir rol oynamış olur. Kesin olgularla ilgili bir haber okuyucunun yavaş yavaş zihnine işler, yeni olguları kavramak onlar için artık daha kolay olur, aramaya ve gazetede en önemli haberleri en önce bulmaya çalışırlar. Bunu öğrendikten sonra okuyucu artık kültürel ilerleme yolunda büyük bir adım atmış sayılır. Gazetelerimiz tüm çabalarını muhabir haberleri bölübüne harcamalı ve haberlerin gazetede gereği gibi düzenlenmesini sağlamalıdır. Ancak bu şekilde, gazetelerin kendi kendilerini bu yola itmeleri ve birbirlerine örnek olmaları yoluyladır ki telgraf ajansı muhabirleri yavaş yavaş eğitilebilirler. (17).

Haftada bir kez — en iyisi elbette Pazar, yani işçinin serbest olduğu günün nüshasında - haftanın en önemli haberlerinin bir özeti verilmeli. Bu aynı zamanda, gazetenin bölüm şeflerini eğitmek açısından harikulade bir fırsat olur. Birbirinden ayrı olaylar arasındaki iç bağıntıları bulmakta daha titiz davranmayı öğreneceklerdir ve bunun da, her bölümün günü gününe çalışmasında çok yararlı bir etkisi olacaktır.

En ilkel coğrafya bilgisine sahip olmadan milletlerarası gazete haberlerini anlamak imkânsızdır. Gazetelerde bazı bazı yayınlanan harita biçimindeki krokilerin, okuyucuya büyük faydası yoktur, çünkü ülkelerin birbirlerine göre konumlarını bir çoğu bilmez. Bizim için yani etrafı emperyalist devletlerle çevrili ve dünya devriminin yeşerdiği bir ülke için harita sorunu genel eğitim açısından pek önemlidir. Ders verilen veya

toplantı yapılan önemli salonlarda özel olarak hazırlanmış, millî sınırları açıkça belirtilmiş, ekonomik ve politik durumları çizgilerle ifade eden haritalar hazır bulunmalıdır. Böyle şematik haritaların iç savaş sırasında caddeleri ve meydanları gösterecek biçimde hazırlanması pek âlâ sağlanabilirdi. Bunun için imkân yaratılabilirdi. Geçen yıl çeşitli sebeblerle her cinsten bir sürü bayrak ve flama yaptırdık. Bunların parasını fabrika ve atelyelere yeni donanımlar almak için harcasak daha iyi olmaz mıydı? Her öğrenci, her konuşmacı veya propagandacı, İngiltere ve sömürgelerinden söz ederken bunların yerini haritada hemen gösterecektir, Ruhr havzasını hemen bilecektir, bu her şeyden önce konuşmacının kendi yararınadır, ne konuştuğunu böylece daha açık ve kesinlikle bilecektir. Çünkü daha önceden neyin nerede olduğunu kendisi kontrol etmek zorunda kalacaktır. Ve dinleyiciler de eğer meseleyle ilgileniyorlarsa kendilerine gösterilen şeyi, birincisinde olmasa bile üçüncüsünde, beşincisinde, not edeceklerdir. Ve Ruhr, Londra veya Hindistan kelimeleri artık okuyucuya boş bir lâf gibi gelmediği andan itibaren, gazete haberlerine karşı tutumları da değişecektir. Hindistan'ın nerede olduğunu öğrendikten sonra gazetede görünce yerini bulması da öylesine zevk verecektir okuyucuya. Ayakları üzerine daha sağlam basacaklardır ve haberleri, politik makaleleri daha iyi kavrıyacaklardır. Kendilerini daha kültürlü hissedecekler ve daha kültürlü olacaklardır. O bakımdan böyle açıklamalı haritalar genel politik eğitimin birinci unsuru sayılır. Gosizdat bu meseleye titizlikle eğilmelidir(18)

Biz yine gazete konusuna dönelim. Milletlerarası haberler alanında, rasladığımız aynı genel kusurlara yerli haberlerde de raslıyoruz, özellikle sovyet kurumları, meslekî, kooperatif ve başkaca kuruluşlar konu-

sunda... Titizlikten yoksun, dağınık ve düşüncesiz bir tutum burada da çok kez «ayrıntılı haber» halinde okuyucuya sunuluyor, ama her şeyi çorbaya çeviren bir haber .Sovyet ve başka kuruluşların kısaltılmış isimleri var ve bazan yalnız baş harfleriyle yazılıyor. Kuruluş içinde olsun, komşu kuruluşlarda olsun bunun zaman ve kağıttan tasarruf gibi bir rahatlığı da var. Ama okuyucuların büyük çoğunluğu bu keyfî kısaltmaları bilemez.

Bizim gazeteciler, muhabirler ve güncel tarih yazarlarımız, palyaçoların toplarla oynaması gibi bir sürü anlaşılmaz sovyet kelimeleriyle oynayıp duruyorlar. Gazetenin göze batan bir yerinde *KEB* başkanı yoldaş bilmem kim ile bir görüşme yayınlanmış, bakıyorsunuz bu harfler makalenin her tarafında hiç açıklama yapmadan boyuna tekrarlanıyor. Kaşarlanmış bir sovyet bürokratı olmanız gerekir ki bunun Komün Ekonomi Bölümü olduğunu tahmin edesiniz! Kitle okuyucusu buna asla tahammül edemez ve elbette canı sıkılıp makaleyi, belki de bütün gazeteyi bırakır. Bizim gazete işçilerimiz bu kısaltma ve keyfî isim yakıştırmalarının ancak anlaşılacağından emin olduğumuz ölçüde yararlı olacağını bir duvara yazıp bellemelidirler, ama insanın aklını karıştıracağı bir yerde bu yakıştırmalara başvurmak cinayettir, espirisi de yoktur.

Bir gazete, yukarda söylediğimiz gibi, önce iyi haber vermesini bilmelidir. Ancak iyi, ilginç, gereği gibi düzenlenmiş haberler vermekle eğitici görevini yapabilir. Herşeyden önce bir olayın tastamam açıklanması gerekir, ne nerede nasıl olmuş kesenkes belirmelidir. Bizim memlekette okuyucunun olayları ve olguları kendiliğinden bildiği ya da hafifçe değinmekle bilebileceği sanılıyor ya da olayların hiç bir anlamı olmadığı... Bir gazetenin görevi her zaman olduğu gibi (okuyucu tarafından bilinmeyen veya anlaşılamayan) olayı, uzun süredir başımızı ağrıtan öğretici nitelikte bazı şeylerle

bir bağlantı içine sokmasıdır. Bu sık sık olur, çünkü makalenin veya notun yazarının kendisi de emin değildir, açıkça söyliyelim, telefonu açıp haberi araştırsın, bulsun, soruşturtsun diye canını üzmez. Konu hakkında şuradan buradan lâf etsin ister, olayla ilgili olarak söylediği de, burjuvaların burjuva, proletaryanın proletarya olduğundan ibarettir Gazeteci yoldaşlar, okuyucu sizden ihtar beklemiyor, vaız istemiyor, işin özetlenmesini, aceleye getirilmesini de istemiyor, ama kendisine kesenkes açıkça anlatılmasını, ne nerede nasıl olmuş, tastamam istiyor. Alınacak ders veya uyarının kendisi bundan sonra kendiliğinden çıkar.

Yazar, özellikle bir gazetede, kendisinden değil, okuyucudan işe başlamalıdır. Bu çok önemli bir farktır ve bir bütün olarak her makalenin veya yazının dokusunda kendini belli eder. Öyle olur ki (beceriksiz, işini kavramamış) bazı yazarlar okuyucuyu kendisinin temsil ettiğini, kendi görüş ve düşüncelerinde okuyucuyu yansıttığını sanırlar —aslında kendi lâflarından başkasını da yansıtmazlar. Öte yanda yazar vardır, görevine gereği gibi yaklaşır, okuyucuyu varması gereken sonuçlara vardırtır, bunun için de kitlelerin güncel yaşama tecrübesinden faydalanır.

Ne demek istediğimizi, Moskova propagandacılar konferansının tartışmaları sırasında beliren bir örnekten açıklıyacağım. Bu yıl ülkemizi, herkesin bildiği üzere, dehşetli bir malarya salgını kasıp kavuruyor. Tifo, kolera, v.s. gibi geleneksel salgınlar son zamanlarda tavsadığı, giderek savaş öncesi seviyenin de altına düştüğü halde, malarya hiç beklenmeyen bir orana ulaştı. Kentler, ilçeler, fabrikalar bu salgından kurtulamadı. Birdenbire ortaya çıkışı, bazan ilerleyip bazan gerilemesi, kronik sıtma nöbetleri yüzünden bu hastalık yalnız sağlığı etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda hayal gücümüzü de etkiliyor. Ne var ki bizim basın bu olayla pek az ilgilendi ve hâlâ da öyle... Ma-

larya üzerine yayınlanan her makale, Moskovalı yoldaşların ifade ettikleri gibi, çok ilgi çekici birer konu oldu: Gazete nüshaları elden ele dolaştı, makaleler yüksek sesle okundu v.s...

Şurası kesin ki, basın kendini *Narkomzdrav*'ın (19) sağlık ve propaganda faaliyetiyle sınırlandırmamalı, tam tersine bağımsız iş görmeli, salgının başgösterdiği, yayıldığı bölgelerin, fabrikaların v.s. dökümünü yapmakla işe başlamalı. Halkın en geri kalmış yığınlarıyla ancak böyle canlı bir temas kurulur, herkesin onları tanıdığı, onlarla ilgilendiği belli olur. Sonra malaryayı bilimsel ve sosyal açıdan tanıtmak gelir; yaşama, çalışma şartlarıyla ilişkisi, yayılışı bir sıra örneklerle gösterilir. Devletin ilgili organları tarafından yerinde alınan tedbirler doğrulukla yansıtılır, her nüshada gerekli öğütler tekrarlanır v.s. Propaganda ancak bu şekilde somut bir tabana oturtulabilir, özellikle dinî önyargılara karşı... Eğer salgın hastalıklar bütün hastalıklar gibi, günâhların cezası sayılacaksa, malarya neden bazı fabrikalarda çok bazılarında azdır, rütubetli yerlerde kurak yerlerden daha yaygındır? Malaryanın yayılmasının gerçek sebeblerini gerçeklere dayanarak açıklamak dine karşı propaganda için mucizevi bir silahtır. Bu silahın etki gücü çok daha fazladır, çünkü mesele aynı zamanda geniş işçi çevrelerini çok yakından ilgilendiriyor.

Bir gazetenin, kitlelerin, sokaktaki adamın ilgilendikleriyle ilgilenmemeye hakkı yoktur. Bizdeki gazeteler de olgulara elbette ışık tutabilir ve tutmaktadır da, çünkü halkı eğitmek, kalkındırmakla yükümlüdür. Ama bu hedefe, ancak kitle okuyucusunu gerçekten ilgilendiren olgu ve düşüncelerden hareketle ulaşabilir.

Mesela, hiç şüphe yok ki, geniş halk kesimleri mahkemelerden —kaza, intihar, cinayet, kıskançlık

faciası gibi— «olay» denen şeylerden büyük ölçüde tahrik olurlar. Bunda şaşılacak bir şey yoktur, bunlar canlı yaşamın parlak birer örneğidir. Ama bizim basınımız bu gibi haberleri birkaç satırda ve küçük puntolarla geçiştirmekte, pek az yorum getirmekte, olayları kavramakta güçlük çekmektedir. Sonuç olarak, sokaktaki adam, haberleri kalitesi düşük kaynaklardan sağlıyor, çok karanlık ölçüde aydınlanıyor. Bir aile faciası, bir cinayet, bir ağır ceza davası ve grevler insanın gücünü etkilemeye devam edeceklerdir. «Komarov davası bile Curzon'u bölgede bıraktı» (20) diye yazıyor Lagutin ve Kazansky yoldaşlar (Kızıl Yıldız tütün fabrikası). Bizim basınımız bütün olaylara büyük bir titizlikle eğilmeli, aydınlatıcı ve açıklayıcı olmalıdır.

Burada hem psikolojik hem de aile yönünden ve sosyal bir yaklaşım gerekiyor. Burjuvazinin orta sınıf yapısını ve küçük burjuvanın aile yapısına özgü ataleti aptalcasına geveleyip duran yüzlerce soyut makale, okuyucunun bilincine zerre kadar hitap edemez. Usanç veren sonbahar yağmurlarına benzer bunlar. Ne var ki, bir aile faciası davası, bir sıra makalede güzelce anlatılıp çözümlenirse, binlerce okuyucuyu sürükler, okuyucuda yepyeni düşünceler, taptaze heyecanlar yaratır. Ancak bundan sonradır ki, okuyucuların bazıları aile konusunda da genel bazı makalelerden hoşlanmıya başlıyacaklardır.

Bütün dünyada sarı burjuva basını, cinayetleri olsun, zehirlenmeleri olsun kârlı bir sansasyon konusu haline getirmekte, sakat bir merak duygusunu sömürmekte, insanın en kötü içgüdüleriyle oynamaktadır. Ama aslında insana özgü merak ve içgüdüleri sömürmenin yanlış olduğunu bilmek istemez. Onun içindir ki ikiyüzlülük içinde bir kördöğüşüdür tutturmuştur. Oysa biz bir kitle partisiyiz. Bizler devrimci bir devletiz kutsal bir tarikat veya manastır değiliz. Gazete-

lerimiz, yalnız en yüksek bilgi ihtiyacını değil, tabiî merakları da doyurmak zorundadır: Yapılması gereken şey bu tabiî merakın seviyesini yükseltmek, malzemeyi uygun bir biçimde seçerek, soruyu aydınlatarak bu merakı soylu hale getirmektir. Bu türden makaleler veya açıklayıcı haberler geniş kitlelerce her yerde her zaman okunur. Ama sovyet basınında bu hiç de böyle olmuyor.

Bu alanda beklenen yazı gücünün ortaya çıkmadığını söyliyenler olacaktır. Ama işin doğrusu tam böyle değildir. Problem, ortaya doğru ve açıkça konduğunda, beklenen emekçilerin de ortaya çıktığını görüyoruz. Her şeyden önce dikkatimizi ciddî yönlere çevirmeliyiz. Hangi yöne? Okuyucuya, devrimle uyanan o capcanlı kitle okuyucusuna yönelmeliyiz, okumuşluğu, kültürü az olan, her şeyi öğrenmeye çabalayan, çok kez çaresizliğe düşen, ama daima can ve hareket dolu olan, insana özgü olan hiç bir şeyi yadırgamayan yığınların okuyucusuna. İşte bu okuyucu kendisine saygı ve titizlik gösterilmesini ısrarla bekliyor, bu isteğini açıkça belirtmek gücünde olmasa bile bekliyor bunu. Partimizin yirmi beş propagandacı ve kitle örgütcüsü bu isteği onların adına açıkça ortaya koydular.

Genç yazarlarımız her şeye rağmen anlaşılacak şekilde yazmasını biliyorlar. Belki de kavrayış noksanlığı dediğimiz kabuğun içine hiç girmemişler, böyle bir kabuğu kırmak zorunda kalmamışlar da ondan. Onlar partimize, bir sürü fikir ve eylemler oldukça geniş işçi tabakaları arasına yaygınlaştığı sırada geldiler, uyarıcı yazarlığa o zaman başladılar. Partili partisiz kitlelerin uyarıcı faaliyetler konusunda birbirinden kopma tehlikesi, yapılan uyarıcılığın muhteva ve biçimindeki monotonluktan, keyfî bir parti dili kullanılmasından, bu dilin yüzde doksanını ne köylü ne de işçinin anlıyamamasından ileri geliyor.

Ama hayat, bir saat bile durmuyor, yeni nesiller birbiri ardından geliyor. Sovyet Cumhuriyetinin alınyazısı, daha emperyalist savaş ve Ekim Devrimi sırasında on beş on altı yaşında olanların ağırlığı tarafından belirlenecek (21). Bizim yerimizi alacak olanların bu ağırlığı ileriye doğru daha da kuvvetle hissedilecektir.

Bu gençlerle hazır kalıplar, dökme kelimeler, ancak biz yaşlılara kendi tecrübemiz gereği bir şeyler ifade eden lâflarla konuşamazsınız. Bu lâflar onlar için boşluğa yazılmış laflardır. Onlara kendi dillerinde, kendi tecrübelerinin diliyle hitap edebiliriz, bu dili öğrenmeliyiz.

Çarlıkla mücadele, 1905 devrimi, emperyalist savaş, 1917'lerin iki devrimi bizim kişisel tecrübelerimizdir, kendi faaliyetimizin yaşayan hatıraları ve olaylarıdır. O olaylara atıfta bulunuruz, hatırlatmalar yaparız, tamamıyle söylemediğimiz şeyleri böylece zihnen tamamlarız. Ama gençler? Onlar bu atıfları anlamazlar, çünkü olayları bilmiyorlar, olayların içinden gelmiyorlar, onları kitaplardan veya iyi yazılmış hikâyelerden öğrenemezler, çünkü böyle kitaplar yok. Eski nesiller yeteri kadar imâ ve atıflar yaptılar, oysa gençlerin temel kitaplara ihtiyacı var. Gençler için böyle metin kitapları, devrimci politik eğitim için temel kitaplar hazırlamak vakti gelmiştir.

29 Temmuz 1923

BÜYÜK — KÜÇÜK

Almanya'da cereyan eden iki büyük olay ve Alman devriminden doğabilecek daha büyük olaylar Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını çok yakından ve doğrudan doğruya ilgilendiriyor. Peki, bizim güncel görevlerimiz ne âlemde, onlar ikinci plâna mı düşüyor? Yoksa hepten mi gözden kaybolacak? Hayır, kaybolmuyor o görevlerimiz, gözümüzden kaçmıyor. Tam tersine, yeni perspektif içinde onlar yepyeni ve gittikçe artan bir önem kazanıyor.

Toplumun fertleri gibi, partiler de, kendilerini büyük sınav dönemlerinde belli ederler. Ve Tolstoy'un subayı, dürüst kişinin gereği gibi hareket eden kişi olduğuna nasıl inanıyorsa, bu inanç parti için de doğrudur: Gerçek devrimci parti her durumdan, uygun yöntemler kullanarak, dünya devrimi uğrunda en fazla yarar sağlıyacak yolları bulabilen bir partidir.

Şimdi hiç kuşkusuz, önümüzdeki bir kaç yılın gelişmelerini belirliyecek olan bu tarihî dönüm noktalarından birine geliyoruz ve bu dönem belki önümüzdeki yirmi otuz yılı da etkiliyecektir.

Avrupa ve dünya probleminin merkezi Almanyadır. Almanya'nın kaderiyle ilgilenmemiz hiç dolaysız ve derin bir nitelik taşır. Eğer fransız emperyalizminin, tarihin tanıdığı bu en reaksiyoner, en soyguncu emperyalizmin yağmacıları, Alman halkının yaşama ve bağımsızlık iradesini uzun süre ezmeyi başarırlarsa, Sovyetler Birliği geniş çapta zayıf düşecektir. Almanya'nın kaderi sorunu her şeyden önce kendi içindeki sınıfların mücadelesiyle karara bağlanacaktır ve söylemeye gerek yok, bilinçli olarak bizim yanımızda olan herkes Alman halkının içindeki gelişmenin derinliğini

ölçmeye çalışıyor, Alman proletaryasının mücadelesindeki gelecek dönemleri önceden görmeye çabalıyor. Tüm öbür politik problemler öncülük ettiğimiz faaliyetlerde ikincil önem taşıyor.

Bununla birlikte konu sadece öncülük meselesi değildir. Halkımızın büyük çoğunluğu dünya çapındaki olayları düşünmeyi öğrenmemiştir, öğrenebilmiş de olamaz. Kendimizi yalnız öncülük veya destek konusuna sınırlasak bile, Alman işçilerinin müçadelesine ve Alman halkının kaderine karşı yeterli politik ilgi ve sempati de yok. Bizler, tarihî süreçte gözlemci değil, süreçe katılanlarız da.. Onun için kendimize soralım: Yeni Ekonomik Plan'ın bugünkü güncel faaliyetleri arasında, bir yanda ekonomik ve eğitimsel kalkınmamız öte yanda yaklaşan olayların dinamiği arasında bir çelişme yok mu? Bu soruya cevap vermezsek, düşünen her işçinin kafasında kaçınılmaz olarak bir ikilem doğacaktır ve insanın iradesini kötürüm etmek için, ikilemden daha berbat bir şey olamaz.

Meselenin köküne yalın bir örnekle yaklaşalım: Bir öğrenci gence, derslerin nasıl gittiğini sordum, yarı şaka yarı ciddî «hangi dersler» dedi «Almanya'da devrim yaklaşıyor!». Yalnız öğrencilerimiz değil, bir sürü olgun işçiler bile bam teline basılmış gibi oluyorlar. Lenin yoldaşın işbirliği konusundaki makalesinde daha doğru bir deyişle «tohum yetiştirme» olarak ifade ettiği güncel faaliyetlerimiz şu anda, yaklaşan büyük olaylar karşısında önem ve ağırlığını yitiriyor.

O bakımdan, mesela, partinin bir taşra gazetesinde okuyorum: Alman devriminin tarihin kapısını çaldığı, artık güncel hayatın meseleleriyle ilgilenmenin imkansız olduğu yazılıyor uzun bir makalede. Bunun bir alternatifi olarak, biz «kendimizden yaşlılara, mesela bizlere bakarak veya yaşlı amcamızı örnek alarak», fedakârlık ve başkalarını düşünme yeteneği, bir Ispartalı iradesi göstermiş olan büyüklerden örnek vermek

cüretini bulduk. Çoğumuz kimbilir kaç kez, devrimci geçmişin en üstün unsurlarını kazanmaları yolunda gençlerle konuşmuşuzdur. Ama «güncel hayat»la, günlük meselelerle pek uğraşmadan salt düşünerek yaşamış olan Ispartalılar hakkındaki öğretici yazılara önem vermek tarihi soysuzlaştırmak, yanlış göstermek olur, canlı, devrimci bir geleneği soyut bir kilise kitabına çevirmek, gençliği cevap aramak için yabancı kaynaklara itmek olur.

İntelegensiyanın devrim öncesi ve sonrası ilerici işçileri, kişi ve aile hayatı dahil, herşeyle ilgilenerek kendilerini eğitme yolunu tutmuşlardı. Geleceğin bu devrimcileri çok kez kendilerine kişi olarak nasıl çeki düzen verebileceklerini düşünmekle işe başladılar ve Çernişevsky'nin kahramanlarının akrabaları v.s. hakkında yazılı belgeleri yakmakla geçti bir çok uykusuz geceleri. Bugünün gençliği tüm sosyal ve aile bağlarını kapsayan büyük bir dönüşüm ortamında gelişen sınıf mücadelesinin şartlarından kopmuşcasına daha da zor şartlarda oluşturmaktadır kişiliğini. Kendi özel hayatının, aile ilişkilerinin şartlarını geniş bir açıdan, yeni sosyal ilişkilerle kopmaz bütünlüğü içinde, yani sosyal devrim çağının şartları ve perspektifi içinde göz önüne getirmiyorsa günümüzün gençleri hiç bir zaman gerçek bir devrimci olamaz. Olayların özünü kavramadıkça, onları pratik eylem ve kendini dönüştürme amacıyla birlikte düşünemedikçe bir devrimci, olsa olsa, en iyisi bir kitap Marksisti olabilir, belki onu da olamaz, çünkü yaşama fırtınası gençliği hayatın dolaysız meselelerine Marksist olmayan teorilerde cevap aramaya itecektir. Alman devriminin yakın görüntüsünü bizim bugünkü pratik görevlerimizle bir karşıtlık içine sokmak devrimci bir davranış değil, ancak bir lâf ebeliğidir. Avrupa'nın alınyazısında keskin bir dönemeç yaklaşırken, cebir öğrenmeye kimsenin istekli olmadığını söylemek ancak şaka diye kabul edilebi-

lir veya daha da ötesi, yaklaşan olayları ilk duyduğunda bam teline basılmış genç yoldaşın geçici bir hevesi sayılmalıdır. Ne var ki parti ve hatta işçi sınıfı, güncel pratik faaliyetiyle o yepyeni görevleri, oldukça yakın bir gelecekte somut hale gelecek olan yüce görevleri birbirine zıt olarak kabul edemez.

İşçilerin olayları dünya çapında bir açıdan kavrayabilmeyi öğrenmiş olan bölümü ve özellikle genç işçiler Almanya olayları karşısında derhal politik bir reaksiyon göstermektedir. Ama tekrar edelim, işçilerin bu bölümü ufak bir bölümdür. Bizim eğitim faaliyetimiz, artık halkı komünist fikirlere yalnız genel propaganda ve uyarma yoluyla değil, ama ekonomik ve aile içi alanda da pratik çalışmalar yoluyla yöneltmektir, bu çalışmalar ezilen yığınların hayatıyla ilgilidir. Kendi hayatı ve kendi yakınlarının hayatı hakkında eleştirici yoldan düşünmesini öğrenmemiş bir kadın işçiye Alman devriminden söz etmek yararsızdır. Ama kadının duyarlığına dokunduğumuz veya kendisine eğitim ve hizmet faaliyetlerimizle yaklaştığımız zaman onun ferdî yapısından sosyal yapısına doğru bir ruh köprüsü kurmuş olacağız, ve Alman devrimi onun için böylece daha yakın bir olay, bir akraba meselesi haline gelecektir. Gençler için bunun anlamı daha büyüktür. İncil'deki «ufak işlerin gerçeğine önem verenler büyük gerçeklere de önem verirler» sözünün gerçek uygulaması söz konusudur burada. Nerede büyük olaylar oluyorsa, bu olaylar, hangi şekilde başlarsa başlasın bizden bugüne kadar yürütmek zorunda kaldığımız tüm görevlerden her alanda daha özeli bir yetenek, bu görevlerle kıyaslanamıyacak ölçüde kararlı bir tutum beklemektedir. Onun için yaklaşan olayların bizim bugünkü işimizden geriye doğru bir sıçrama yapmamızı gerektirdiğini düşünmek çok çocukca olur. Öğrenim faaliyetlerimiz, özellikle eğitim çalışmalarımızı bırakıp hiç bir şekilde geriye dönmüş olmayız.

Yeni durum ve şartların gerektirdiği biricik şey, çalıştığımız tüm alanlarda öncekinden en az iki misli daha yoğun çalışmamız gerektiğidir.

Büyük olaylar yalnız partiler ve halk için değil, sosyal sistemin bütünü için de bir test sayılırlar. O bakımdan, büyük olaylar hakkında önceden yapılan tahminlerden çıkarılacak pratik sonuçlar rejimin kendisi için, iktidar partisi için ve özellikle partinin bilinçli gençliği için çok önemli bir testtir. Tarih soruyu şu şekilde koymaktadır: Yarının büyük olayları hakkında yapılan tahminleri bugünün yoğun hazırlık ve gelişme çalışmalarımıza dönüştürmeyi ne ölçüde becerebileceğiz? Bu gelişme ve kalkınma faaliyetinin yüzde doksanında özel nitelik gerektiren, olağanüstü hiç bir şey yoktur, çalışmaların yapısı aynıdır, örgütleme ve öğrenim aynıdır, aynı işin devamı söz konusudur, ama sadece işde atılan adımlar farklıdır. Şimdi derslerinde geri kalmış bir işçi öğrencinin, sınavdan birkaç hafta önce kendini toparlamasına benzer bir yoğunlukla çalışmak zorundayız. Her şeyden önce bu döneme özgü bu yoğun çalışmalar, bütün kesinlik ve aydınlığı içinde o üstün sorumluluk bilinci içinde, bizim bugün Avrupa'nın ortasında merkezlenen olaylarla olan iç bağlarımızı ifade etmek zorundadır.

«*Bizim kültürü oluşturucu eğitim çalışmalarımız ne kadar önemli ne kadar ivedi olursa olsun*» diye yazmıştık, proleter kültürüyle ilgili bir makalemizde (22), «*bu kültür, herşeyden önce, yaklaşan Avrupa ve Dünya Devrimi'nin ağırlığıyla çizilmektedir. Bizler yine eskisi gibi bu seferberliğin askerleriyiz. Bir gün için geçici ordugâh kuruyoruz, gömleğimiz yıkanmalı, saçımız kesilmeli, taranmalı ve en önemlisi, tüfetiğimizi temizlemeli ve yağlamalıyız. Bugünkü bütün ekonomik ve kültür faaliyetlerimiz kendimizi iki muharebe, iki seferberlik arası döneme hazırlamaktır. Asıl muhare-*

beler önümüzdedir, pek de uzakta değildir belki». Hangisi daha önemli? Muharebe etmek, tüfeğimizi temizleyip yağlamak mı veya cıva gibi bir at bulmak mı? Bir köylü kadına Kızılordunun görevlerini anlatmak veya Almanya'nın coğrafya ve tarihini öğrenmek ya da koşum takımlarını imâl etmek v.s.? Soruyu bu şekilde koymak gülünç ve hepten saçmadır. Önümüzde büyük davalarımız var, işte bunun içindir ki, mümkün mertebe sağlam ve ucuz pulluk imâl edeceğiz, at eğerleri yapacağız, Almanya'nın, bütün öteki ülkelerin coğrafya ve tarihini iyice belliyeceğiz, kadın veya erkek en geri kalmış işçilerin dikkatini çekeceğiz ve böylece onların zihinlerinde devrime giden yolları açacağız. Yeni yapılan her komün toplantı salonu, milletlerarası devrim yararına mükemmel bir malzeme deposudur.

Ufak ve büyük işler arasındaki bağıntının asıl doğru kavramına ben, genç komünist ozan Alexandr Zharov'un (23) «On kuruşluk şarkı»sında rasladım. Güncel hayatın meseleleriyle büyük olayları karşı karşıya getirmek isteyenlere genç ozan şöyle cevap veriyor:

Namussuzların, kokuşmuşluğun üzerine
Yalnız gülle gibi sözlerle değil,
Üzerine yürüyelim kardeş; aç gözünü, haydi
Koy ortaya artık, neyin var neyin yok.
Düşman mermileri kafamızın üzerinden
Vınlayıp geçtikçe
Göreceksiniz
Göreceksiniz sabrımızı
Sabır neymiş, nasıl çarpıştığımızı.

Büyük olaylar, yeni genç nesiller oluşturmaktadır. Bizden sonra geleceklerin hazırlıklı olmasından sık sık söz ettik. Günü gününe öğrenerek ve çalışarak hazırlanmaktadırlar yeni nesiller, yavaş yavaş hiç fark edilmeden. Onlar kendilerini büyük olayların içinde

gösterecekler, birdenbire parlıyacaklar. Tecrübeyle oluşan teorik birikim ... işte gerekli mizaç ve kendine güveni yaratacak olan budur. Çocuklar delikanlı oluyor, delikanlılar erkek! *16 ekim 1923*

BİBLİYOGRAFYA ÜZERİNE

Bizim iyi bir bibliyografya dergisine ihtiyacımız var, bunu düzenlemek son derece zor bir iş. Böyle bir dergi, yol göstermeye ihtiyacı olan okuyucular için —okuyucuların büyük çoğunluğu için— bir başvurma ve bilgi edinme kaynağı olmalıdır.

Örneklerle eleştirme yolu edebiyatın en sorumlu işlerinden biridir. İyi bir örnekleme için yazarın konuyla yakınlığı şarttır, bir sürü kitaplar arasında belirli bir kitabın yerini saptamak geniş bir kavrayış gücü ve vicdan sorumluluğu gerektirir. Biz kitap «üzerine» serpiştirilmiş birkaç aceleci fikirle yetinemeyiz, bizi kitapla tanıştıran bir eleştirici örneklemeye ihtiyacımız var. Kitabın metninden ayrıntılar vermek bazan daha iyi olur. Üstünkörü veya acemice ya da tutarsız bir değerlendirme yapacak yerde birkaç yerden alıntı yapıp göstermek çok daha yararlıdır. Derginin, eleştiri yazarları için eğitici bir dergi olması çok istenir. Böyle bir dergi, yüzeysel yargılara, baştan savmacılığa ve dağınıklığa karşı acımasız bir mücadele vermelidir, eleştiriciliğin ne yazık ki en sakat yönü olan favori kitap öğütleme hastalığına karşı bir kampanya açılmalıdır.

Bu birkaç sözle, sizlerin bu girişimini desteklememe ve başarı dileklerimi ifade etmeme izin verin!

18 mayıs 1924

(Kniga o knigakh (kitaplar üzerine bir kitap)tan alınmıştır (Mayıs 1924))

YÜCELTİLECEK İNSAN HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Karl Liebknecht Enstitüsü'nün ilk öğretim yılını kutlama toplantısı için bana yapılan çağrıyı alınca kendimi güç durumda hissettim. Bizim Sovyetler Cumhuriyet'indeki çalışmalar gittikçe uzman işini gerektiriyor, gitgide bir çok yeni çalışma alanları doğuyor ve bu alanlardaki çalışmaların değil onda biriyle, yüzde biriyle bile gereği kadar uğraşmak zorlaşıyor. Sizin enstitünüz gibi bir enstitünün kurulması sö.z konusu olduğu şu sırada siz de kendinizi elbette güç durumda hissediyorsunuz, öyle bir enstitü ki bir yanda bir fabrikaya bağlı, öte yanda bir de atelye okulu var, bu yüzden olağanüstü önem taşıyan bir enstitü. O bakımdan sizden önceden rica ediyorum, benden enstitünüzün önemi ve rolü üzerine bir rapor beklemeyin. Kendimi prensip niteliğinde bazı düşüncelerle sınırlandıracağım, daha doğrusu, enstitünüzün görevleri üzerine ve daha genel olarak, kafa ve kol emeği arasındaki kopmaz halkayı yaratmayı amaçlıyan bir eğitimin görevleri üzerine düşünmeye başladığımızda aklıma gelen prensip sorunlarıyla yetineceğim.

Uzun bir süre önce, sosyalizmin hazırlık sınıfında iken öğrenmiş bulunuyoruz ki, kapitalist toplumun temel günâhı kol ve kafa emeği arasındaki bölünmeden ileri geliyordu. Bu bölünme kapitalizmden önce, sınıflı toplumun, sınıflı kültürün emeklediği çağlarda başlamıştı. O zamandan bu yana, yönetim görevi zihnî çalışmaya giderek daha sıkı sıkıya bağlandı ve kafa emeğinin çeşitli kategorilerine dayanarak işledi. Üretime hizmet ederken zihnî çalışma, maddî üretimden kopuyordu. Bu süreç bütün kültür oluşumları sırasında devam etti. Kapitalizm kafa ve kol emeğini korkunç bir

çelişki içine sokmaktadır, aradaki bölünmeyi olağanüstü bir gerilim haline getirmektedir. Kapitalizm bedenî çalışmayı bıktırıcı otomatik bir iş haline sokmakta, kafa emeğini de en üst seviyesinde genelleştirip idealist bir soyutlamaya, mistik skolastisizme vardırmaktadır.

İşte çelişki burada ortaya çıkıyor. Biliyorsunuz, skolastisizm ortaçağ kilisesinden çıkmıştır. Sonra eski feodal toplumun kökeninde çöreklendiği sırada, tabiat bilimleri gelişmeye ve üretimi bereketlendirmeye başlamıştı. O bakımdan burjuva toplumunun oluşması, tabiat bilimlerinin gelişmesine ve bu yüzden kilise skolastisizmine karşı mücadeleye sıkı sıkıya bağlıdır. Ne var ki aynı dönemde, burjuva toplumu büyüdükçe bilimsel yöntemlerin tarihe, sosyolojiye ve psikolojiye uygulanmasından korkar olmuştur. İşte bu alanlarda, burjuva düşüncesi idealizmler, soyutlamalar ve yeni bir skolastisizm dönemine gitgide daha geniş ölçüde yönelmiş, ama sonra yürüdüğü yolu belli etmemek için tabiat bilimlerine bile idealist ve skolastik unsurlar sokmaktan geri kalmamıştır.

Bilim, insanın tarih boyunca uzanan pratiğinin bir parçasıdır, bilim geliştikçe dünyayı tüm yönleriyle kavramaya, yaratıcı insana her şeyi kucaklayan bir yol-iz sağlamaya çalışır. Teori ile pratiğin birbirinden kopması kafa emeğine zincirin bir ucuyla, kol emeğine de öbür ucuyla vurulmasını engelliyemez artık. Biz bunları sosyalizm hakkındaki kitapların ilk sayfalarından biliyoruz. Yine oralardan öğrendik ki, kapitalizm bu çelişkiyi son haddine vardırdıktan sonra, kafa ve kol emeğinin uzlaşmasına giden yolu ister istemez kendiliğinden hazırlamıştır, ikisinin kollektivist temeller üzerinde birleşmesine yol açmıştır.

Bizim sosyalist ülkemiz kol ve kafa emeğinin bütünüyle uyuşması için çalışıyor; insanın bir uyuşum içinde gelişmesi için biricik yol budur, bizim progra-

mımız budur. Genel emirleri verir program, parmağını uzatıp «gideceğiniz yol budur» der, ama bu uyuşum ve birliğe pratikte nasıl ulaşılacağını söylemez program. Söyliyemez, çünkü hiç kimse şimdi bile, sosyalizmin herhangi bir ülkede, hangi şartlar altında, hangi çizgi boyunca inşa edileceğini, ekonomik durumun ne olacağını genç nesillerin hangi metodlarla yetiştirileceğini kesin olarak söyliyemez, —Kol ve kafa emeğini uzlaştırma anlamında bunların hiçbirini tam kestiremez. İşte öbür alanlarda olduğu gibi bu alanda da tecrübe yolundan, araştırma ve deneme yollarından gideceğiz, zaten gidiyoruz da, ama yolumuzun genel hedefini iyice biliyoruz: Kol ve kafa emeğinin uyum ve uzlaşmasını elverdiği ölçüde iyi yapmak!

Söz konusu fabrika ve onun okulu, bu korkunç eğitim ve toplum meselesine getirilecek kısmî çözümleri hazırlayan pratik denemelerden biri olmak açısından ilginçtir. Ben bununla problemin çözülmüş olduğunu veya çözümün çok yakın olduğunu söylemek istemiyorum. Tam tersine, hedefe ulaşmak için, şimdiyedek aldığımız kısacık yoldan çok daha fazlasını almak gerektiğine inanıyorum. Eğer atelye okulu ve fabrika yoluyla kafa ve kol emeğini uzlaştırmaya yaklaştığımızı söyliyebiliyorsak bu, biz sosyalizmi kurma yolunda işin dörtte üçünü, belki de daha fazlasını başarmışız demektir. Oysa, oraya varmak için daha uzun, çok uzun bir yol yürüyeceğiz.Kafa ve kol emeğini birleştirmenin ön şartı ilk önce sınıflı toplum düzeninin yıkılmasıdır. Biz bunu genel çizgileriyle başardık, iktidar işçilerin eline geçti. Ama işçi sınıfı iktidarı eline geçirdiği anda, ilk kez farkına varmıştır ki, bizler fakir olduğumuz kadar hâlâ da gerilerdeyiz veya Rus eleştiricisi Pibarev'in bir keresinde dediği gibi, «fakir ve şaşkınız» üstelik. Şaşkın sözünden burada doğrudan doğruya eğitim yönünden geri kalmışlığımızı kast edi-

yoruz, yoksa doğuştan elbette şaşkın ve aptal değiliz ve eğitimi görmeye vaktimiz olduğunda göreceksiniz, tek başımıza ayakta durabilmeyi becereceğiz.

Yeni toplumun inşasında bütün politik engellerin ortadan kaldırılması gerekir; işçi sınıfının bu yüzden iktidarı ele geçirmesi gerekiyordu. Ama iktidarı ele geçirdiğinde başka bir engelle karşılaştı: Fakirlik ve kültür noksanlığı. İşte bizim durumumuz ile ileri kapitalist ülkelerdeki proletaryanın durumu arasındaki fark budur; onların yolu üzerindeki engel dimdik duruyor: Burjuva devleti! Bu devlet ki proletaryaya ancak belirli bir faaliyet alanı tanır, bu hâkim sınıfların izin verdikleri boyutları aşamaz. Batının birinci meselesi bu sınıf düzenini, burjuva devletini yıkmaktır. Orada bu problemi çözmek bizdekinden daha güçtür, çünkü burjuva devleti bizdekinden daha güçlüdür. Ama sınıflı düzen devrilince batı proletaryası kendini kültürel yaratma açısından bizden daha elverişli bir durumda bulacaktır.

Eğer bugün birkaç yıl ilerde isek, bu, sosyalizm ilkesine ingiliz veya alman proletaryasından daha önce varacağımız anlamına gelmez. Bu ispatlanmış değildir. Sosyalizm diyarına giden yolda birkaç hendek veya barikat var. Biz politik olanı daha önce ele geçirdik, ama Avrupalıların ikinci ve üçüncü barikatta bize erişmeleri pek âlâ mümkündür. Ekonomi, üretim en zor barikattır, ancak o barikatı ele geçirdiğimiz, sosyalizmin üretici güçlerini harekete geçirdiğimiz gündür ki, işçi ile aydın arasındaki o lânet olası ayrıcalık ortadan kalkacaktır. Kafa emeğinin kol emeğinden soyutlanmasının sonucu olan bu ayırım o zaman ortadan kalkacaktır. Tam tersine, tahminen söylüyorum, önümüzdeki üç yıl içinde iktidarı ele geçirmesi halinde Alman proletaryasının bize bir kaç atılımda erişmesi hatta geçmesi hiç de olmıyacak şey değildir, çünkü onlara «miras kalan» kültür malzemesi bizdekinden

daha zengindir. Bugün Alman işçi sınıfı düz yolda yürüyor, ama elleri ve ayakları sınıf köleliğinin zincirleriyle bağlı olarak yürüyor. Bizler ise hendeklerden, dere yataklarından geçerek yürüyoruz, ama ellerimiz ve ayaklarımız bağlı değil. Ve işte bu, yoldaşlar, bizlerle Avrupa proletaryası arasındaki tipik ayrılığı gösteriyor. Şimdi sermayenin boyunduruğu altında, kol ve kafa emeği problemini çözmeye girişecek gücü kendinde bulamıyor.

Devlet gücü, devletin uyruğundaki sınıfa, şu çizgiye girmek hakkın var, ama ötesi yok, demek hakkı ve yetkisidir, tıpkı bizim yönetici sınıf olarak, *Y.E.* plancılarına söylediğimiz gibi... Otorite veya yetkimizin kendisi bizleriz, ama ayaklarımızın ucuna bakınca, orada çamurlar, delikler her çeşit çukurlar görüyoruz ve yol boyunca tökezliyor ve topallıyoruz. Oysa Avrupa proletaryası ellerinde ve ayaklarındaki zincirlerden kurtulunca bize yetişecek ve biz onlara, hoş geldin diyeceğiz elbette, çünkü onlar da bize yardım edecek, işin sonuna varmak için...

Bunu şu maksatla söylüyorum, sosyalist eğitimin temel sorunlarını tam olarak çözmeyi ve kol emeğini kafa emeğiyle kaynaştırıp birleştirmeyi kökünden halletme işini, bizler hep kendi pedagojik tedbirlerimizle tek başımıza beceremeyiz. Ama bu yolda bir sürü deneyler yapar ve kısmî başarılar elde edersek, bu bile, hem bizim için hem de, bu kısmî başarıları daha geniş çapta geliştirecek yetenekte olan Avrupa proletaryası için korkunç bir ilerleme olacaktır. Onun için bu yolu daha büyük bir enerjiyle, daha büyük bir inatla, sabırla yürümeliyiz.

Pedagoji alanında, yeni insanın bilinçli olarak eğitilmesi açısından insanlar belki başka alanlarda olduğundan çok daha körü körüne eğitilegelmişlerdir. İnsanın sosyal hayatı, bildiğimiz gibi, elemanter nitelik-

tedir: İnsan aklı meseleleri hemen derinlemesine düşünerek işe başlamamıştır, sosyal hayatı derhal derinliğine düşünüp tartışma yeteneğini elde edememiştir. Kırsal üretim, kırsal aile tipi, kilise yaşantısı, kilise babalarının monarşisi ve buna dayanan devlet şekilleri hep insanın gerisinde, fark ettirmeden yüzlerce ve binlerce yıl boyunca kurulup oturtulmuştur. Ancak belirli bir seviyede, özellikle tabiat bilimlerinin doğuşuyla birliktedir ki, insanlar üretimlerini geleneklere göre değil, bilinçli olarak örgütlemeye başlamışlar, planlı bir düzenlemeye girmişlerdir (ama bu sosyal çerçevede değil, kişisel çapta olmuştur). O zaman sınıfsal yapıyı ve kıral otoritesini eleştirmeye başlamışlar ve eşitlik ve demokrasiyi ister olmuşlardır. Demokrasi, genç ve taze burjuvazinin aklını devleti oluşturan kurucu unsurlara uygulaması demektir. Eleştirici düşünce böylece tabiat bilimleri ve teknoloji meselelerinden devlet meselesine aktarılmış oluyordu. Ama sosyal ilişkiler geniş anlamıyla yine de burjuvazinin kuralları altında devam etti, burjuvazi bu kuralları kendiliğinden getirmişti. Proletarya da bu kendiliğinden kapitalist gelişmeye kendiliğinden karşı çıktı ve bilinçli bir eleştiri doğdu. İşte sosyalizm teorisi bu bilinçli eleştiriler üzerine kuruldu.

Sosyalist kuruculuk nedir? Bu, akla dayanan ekonomik bir kuruculuktur ve girişimciliğin burjuva yasaları altında hüküm süren sınırları içinde değil, toplumun ve bütün insanlığın sınırları içinde yürüyen ekonomik bir kuruculuktur. Sosyalizmde biz bilimsel düşünceyi insan toplumunun kuruluşuna uyguluyoruz. Nasıl önceleri burjuvazi «aklın gereklerine uygun» olarak fabrikalar kurmuş kendi devletini kendi (burjuva) aklına göre kurmuş ise, işçi sınıfı da diyor ki «sosyal hayatın tümünü ben de yeniden baştan başa aklın gereklerine göre kuracağım».

Oysa, insan da elemanter bir nesnedir. Aklın eleştirisini kendine yine kademeli olarak uygular. Eğitimin insan üzerine etkisi, söylediğimiz gibi, gözle görülür ölçüde olamamıştır. İnsana bilimsel yönden yaklaşma şartları ancak sosyalist bir toplumda yaratılabilmektedir ve insanın böyle bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Çünkü insan nedir? Gelişimi sona ermiş, dengesini bulmuş bir yaratık değildir insan, hayır. İnsanın varlığı içten içe hâlâ tutarsızdır. İnsanda hâlâ hiç bir işe yaramayan körbağırsak gibi organik kalıntılar olduğu gibi, ruhsal yönden ele alacak olursak, daha bir sürü gereksiz «kalıntı veya izler» görürsünüz ki bunlar türlü hastalıklardan, her türlü ruhsal körlüklerden arta kalmış izlerdir.

Bir hayvan türü olarak insan tabiî şartlar altında gelişmiş, yalnız plan gereğince değil, ama kendiliğinden evrime uğramış ve kendi bağrında bir sürü çelişkileri de biriktirmiştir. Bu ciddî çelişkilerden biri, yalnız sosyal olanı değil, psikolojik olanı, cinsel süreçte yansıyanıdır. Ve gençlerde tedirginlik yaratmaktadır. İnsanın beden ve ruh yapısını eğitmek ve düzenlemek meselesi, bu yapının nasıl iyileştirileceği ve «olgun» duruma nasıl getirileceği meselesi çok büyük, ciddî bir iştir, ancak sosyalizm şartları altında kavramak kabildir bu işi. Sahra'nın içinden bir demiryolu geçirmemiz, Eiffel kulesini inşa etmemiz, New York'la radyo telefon görüşmesi yapmamız mümkün oluyor da, insanı olgun bir duruma getirmemiz mi mümkün olamıyacak? Evet, bunu da mümkün kılacağız!

İnsanın «olgun bir nüshası»nı çıkarmak, işte komünizmin görevi budur. Ama bunun için başta insanı tüm yönleriyle tanımak, anatomisini, fizyolojisini ve özellikle fiziyolojinin psikoloji denen bölümünü bilmek gerekir.

İşi tek yönlü görmeye alışkın dar kafalılar, sosyalizmin total bir hareketsizlik olduğunu söylüyorlar.

Saçma, ama ne saçma! Gerçek ilerleme sosyalizmle başlar. İnsan kendine ilk kez sanki hammadde imiş gibi bakacaktır veya yarı-mamûl bir ürün gibi ve diyecektir ki «işte sonunda yakaladım seni, sevgili *homo sapiens* (akıl sahibi insan) ve şimdi, dostum, seni elime alıp işliyebilirim!» İnsanın organizmasını mükemmel duruma getirmek, bunun için en çeşitli metodları bir araya toplamak, kanın dolaşımını düzenlemek, sinir sistemini daha duyarlı hale getirmek üstelik güçlendirmek su vermek sinirlerin çeliğine, daha esnek lendirmek su vermek sinirlerin çeliğine, daha esnek, daha sert yapmak —ne büyüleyici, ne korkunç bir sorumluluktur, görevdir!

Ama bu, geleceğin sesidir. Bizim yapacağımız iş, sosyalist toplumun ilk temel taşlarını koymaktır. Ve sıra kilit taşına gelecektir ki bu da, emeğin üretkenliğini artırmak olacaktır. Sosyalizm ancak bu esaslar üzerinde kurulup gelişebilir. Her yeni sosyal yapı galip gelecektir, insan emeğinin üretkenliğini artırdığı için galip gelecektir. Sosyalizmin gerçek, tamamlanmamış ve yenilmez zaferinden, ancak insan çalışma gücünün birimi bize, özel mülkiyet şartlarından daha fazla ürün sağladığı zaman söz edebiliriz. Bunu sağlıyacak en önemli araçlardan biri kültürlü, kaliteli işçiler yetiştirmektir. İşte böyle bir eğitim bu fabrikada, bu atelye okulunda yapılmaktadır. Üretimde «değişikliği» sağlıyacak şartları hazırlama meselesi, bu mesele bu okulda ne ölçüde halledilecektir? Ben bu soruya girmiyeceğim. Edinilecek tecrübeleri ciddî bir teste tabî tutmak gerekiyor. Ama ekonomimizin, dolayısıyle devletimizin kaderinin bu problemin çözümüne bağlı olduğunu aklımızdan çıkarmıyalım.

Kaliteli işçi yetiştirmek —eğitmek işin bir yönü, yurttaşları eğitmek ise öbür yönüdür. Sosyalist cumhuriyetin kol emeğinden öteye gitmeyen robotlara ihtiyacı yok, bilinçli emekçilere ihtiyacı var. İşçi ve

köylüler ülkesinin eğitim görmüş insanı, mesleği ne olursa olsun, uzmanlığı az veya çok olsun, bir başka alandaki araçlarla da iyice donanmış olmalıdır. Bu, sosyal alandır. Hiç bir yöntem yoktur ki, uzmanlaşmanın aşağılaştırıcı yönünden insanı Marksist metod kadar, Leninizm kadar korumuş olsun, yani yaşadığımız toplumun şartlarını kavrama metodu ve bu şartları etkileme metodu kadar insanı gözetmiş, kollamış olsun. Devletler arasındaki ilişkileri anlamaya çalıştığımızda, Marksist-Leninist metoda yine ihtiyacımız var. Özel olanla sosyal olan arasındaki bağları anlamadan bir insanın kültürlü olmasına imkân yoktur.

Küçük burjuva düşüncesindeki acayipliğin esası, daracık bir çerçeve içinde uzmanlaşmış olması, kendi hücresinde hapsedilmiş bulunmasıdır. Binlerce sayfa kalınlığında bilgiç kitaplar yayınladıkları halde, problemlere hâlâ birbirleri arasındaki ilişkileri görmeden, kopuk kopuk tek başına birer olaymış gibi bakan bir sürü burjuva bilginleri vardır, bu yüzden küçük burjuva olarak kalmışlardır. Oysa her problemi kendi oluşumu ve diğer problemlerle olan ilişkileri açısından ele almak zorunluğu vardır. Varılacak sonuçların doğruluğu işte o zaman garantidir. Bu garantiyi veren biricik okul da Marksist okuldur. Ve bu yüzden, edindiğimiz uzmanlık ne olursa olsun, Leninizm okulundan geçmek her kültürlü işçi için, özellikle her öğretmen için zorunludur.

Leninizm okulu devrimci eylem okuludur. «Ben dünyadaki ilk işçi-köylü cumhuriyetinin yurttaşıyım». Bu bilinç dünyada olup biten ne varsa her şeyin birinci şartıdır. Ve bu bilinç bizim kendimizi savunmamız için gereklidir. Sosyalizmin sonsuza kadar, sessiz sâkin, barış içinde gelişeceğini düşünmeye başladığımız anda, bizler ütopyacı, hayalci zavallılardan başka bir şey değiliz. Asla değiliz! Milletlerarası anlamda, olaylar, hiç kuşku yok, bizim yararımıza gelişti. Ama Av-

rupa'da komünist hareket ne kadar ilerlerse, savaş tehlikesinden de o kadar uzak kalacağımızı mı sanıyorsunuz, yoldaşlar? Böyle düşünen varsa yanlış düşünüyor. Burada diyalektik bir yaklaşım yapmak gerekir. Komünist partisi, hiç yılmadan az çok tehlike olduğunu gösteriyorsa, burjuvazi komünizmi beslemekten çekinip ihtiyatlı davranacak ve bizimle ateşkes yolarını arıyacaktır. Ama bir ülkede komünist partisi tehdit edici bir güce erişince, sular burjuvazinin burnunun dizine kadar yükselince o zaman karşımızdaki tehlike yeniden büyüyecektir.

Dünya sermayesinin bize karşı hınç ve öfkeyle dolup yeniden patlaması durumuyla karşı karşıya gelebileceğimizi Lenin boşuna söylememiştir. Biz tecrit edilmiş bir devletsek veya dünyada tek başımıza isek, iktidara geçtikten sonra bizim sosyalizmi elbette barışçı yollardan kurmamız gerekirdi. Oysa biz dünyanın sadece bir parçasıyız ve çevremizdeki dünya bizden hâlâ güçlüdür. Burjuvazi kanlı çatışmaya girmeden durumunu bırakmıyacaktır, bu çatışma, içinden geçtimiz savaşlardan çok daha gaddarca olacaktır. Burjuvazinin saldırıları, Komünist Partisi burjuvazinin peşini bırakmadığı sürece yeniden şiddete dönüşecektir. Onun içindir ki, sosyalizme savaşsız ayaklanmasız, sessiz sedâsız geçebileceğimizi düşünmek düşüncesizliğin daniskası, affedilmez bir yanılgı olur. Hayır, bizi barış içinde bırakmıyacaklar. Çarpışmamız gerekecektir. İşte bunun için sert olmaya, devrimci bir ruhla yetişmeye ihtiyacımız var. Enstitünüzün duvarlarında —Karl Liebknecht adı yazılmışsa bu boşuna yazılmış olmamalıdır (24).

Liebknecht'i yirmi yıldan beri tanıyorum. Kendisi yaşayan en duyarlı insanî varlıklardan biridir. Liebknecht devrim görevine gerçekten hizmet etmiş bir kişidir. Bütün ömrünce, sosyalizm yolundaki mücadele yasasından başka bir yasa tanımamıştır. İlerici Alman

gençliği en yüce düşün ve duygularını Liebknecht'in, proletarya devriminin bu yılmaz savaşçısının duygularıyla uzun yıllar birleştirmiş, ona umut bağlamıştır. Devrimci görevde eğitim, Karl Liebknecht'in anlayış ve ruhuna uygun eğitimdir. Şunu unutmıyalım: İçinden geçmek zorunda olduğumuz daha bir sürü güçlüklerle karşı karşıyayız. İşte bunun için, bu enstitünün duvarları arasından çıktığınız gün kendi kendinize şöyle söyliyebilmelisiniz: Karl Liebknecht enstitüsü beni yalnız bir öğretmen değil, bir devrim savaşçısı yaptı! *(Alkışlar)* *24 Haziran 1924*

LENİNİZM VE KİTAPLIK ÇALIŞMASI

Önce «kitaplık işçileri ilk sovyet kongresine» katılan sizleri selâmlamama izin verin, yoldaşlar. Glavpolitprovset (25) tarafından düzenlenen bu kongrenin ülkemiz açısından özel bir önemi var. Bir kütüphaneci —ve Vladmir İlyiç'in bu konudaki uyarılarını okumuş olan herkes— bilir ki kitaplarla uğraşan bir görevli değil, daha çok bir kültür savaşçısıdır, öyle olmalıdır, sosyalist kültür uğrunda mücadele eden bir Kızılordu askeridir. Sosyalist kültür birliklerinin bu kongresine bütün kalbimle hoş geldiniz diyorum (alkışlar,).

Pek fazla olmasa bile, kültür kelimesini iki üç kez kullandım. Peki, nedir bu kültür denilen şey? Kültür, insan neslinin tüm önceki tarihi boyunca edindiği bilgi, biriktirdiği bütün hüner ve becerilerin toplamıdır. Bir işi yapabilmenin bilgisidir; Çevremizdeki her şeyi, bizi çevreleyen her şeyi değiştirme yeteneğimizin, insan neslinin yararları için değiştireceğimiz her şeyin bilgisidir! Bilim ve kültürün elbette başka tanımları —idealist, soyut, baştan sona yanlış tanımları da— var, bunlar «ölümsüz gerçekler»le veya başka dalaverelerle saptırılmış tanımlardır, hepsini red ederiz. Biz an-

cak Marksizm-Leninizm'in öğrettiği somut, tarihî ve materyalist tanımı kabul ederiz. Kültür, tarihî insanın, millet ve sınıf insanının bilgileriyle, becerilerinin birleşimidir. Bilgi insanın eylemlerinden, tabiat kuvvetleriyle yaptığı mücadeleden ortaya çıkar ve bu eylemleri iyileştirmemize, karşılaştığımız engellerle savaşma metodlarını herkese sunmamıza, insanın güç ve kabiliyetlerini artırmaya yarar.

Kültürün anlamını bu şekilde değerlendirirsek Leninizmin anlamını daha kolay kavramış oluruz. Çünkü Leninizm de, bir bilgi ve beceridir. —hatta salt bilgi olsun diye bilgi değil, eyleyip becerebilmenin bilgisidir. —Bu anlamıyla— salt bu anlamla sınırlı olmasa bile —Leninizm, insanın önceki tüm kültürünün ürününü ve tüketilmesini ifade eder. Leninizm, önceki çağlar boyunca toplanıp biriktirilmiş bilgi, eylem ve becerileri, yani kültür dediğimiz şeyi, emekçi sınıfının yararlarına doğru yöneltme bilgisi ve eylemidir. Leninizmin ruhu budur.

İnsan soyu bir sürü alanda büyük başarılar kazanmıştır. Öyle olmasaydı komünizmden bile söz edemezdik. Bu başarılardan en köklüsü tabiat kuvvetleriyle doğrudan doğruya mücadele etmek, bu kuvvetlere baş eğdirmeyi sağlıyan teknikleri —daha doğrusu bilgi ve eylemleri— kazanmış olmamızdır. Tekniğin bu temellerinden başlıyarak sınıflar doğmuştur, devlet, yasa, sanat, felsefe v.s. ortaya çıkmıştır, daha doğrusu metodlu bilgi, eylem ve becerilerin tüm silsilesi doğmuştur. Bu kültür bölümlerinin ve metodlarının çoğu, tabiatı insana boyun eğdirtebildikleri sürece insana yararlıdır. Ama bazı bilgi ve beceri türleri vardır ki —bunlar hiç de az değildir— yalnız sömürücü sınıfın işine yararlar, sömürüyü destekleme, güzel gösterme, maskeleme amacını güderler ve bu yüzden, insanlar geliştikçe red edilmesi gereken türden bilgilerdir bun-

lar. Özellikle, yukarda belirttiğim gibi, biz kültürün idealist yarı-dinci yorumunu red ediyoruz, çünkü bu yorum, sınıf üstünlüğünden doğuyor ve kültürün mülk sahibi sınıfların tekelinde tutulduğunu, her şeyden önce onların refahı için uygulandığını gizlemeye çalışıyor.

Leninizm, kültüre doğru yiğitçe devrimci bir yaklaşım, ama amacına elverişli bir yaklaşım yapıyor, çünkü Leninizm, emekçi sınıfının sosyal kurtuluşu ve toplumun yeni bir çizgide yeniden inşası için zorunlu olan ne varsa, emekçi sınıfının bu kültür hazinesinden hepsini çıkarıp almasını öğretiyor. Leninizm, toplumu inşa ve geliştirme bilgisidir, belirli bir saatte tarihî durum ve doğrultuyu dosdoğru kestirme yeteneğidir, öyle ki insan bulunduğu ortama, sosyal hayata doğru olarak, eylemle ve beceriyle ve mümkün mertebe derinlemesine olarak, kapitalist ülkelerde proletarya devriminin yararları uğruna, sosyalist ülkelerde ise sosyalizmin inşası uğruna kullanılır.

İşte Leninizmin ruhu budur. Her öğretmen, her işçi muhabir, okuma-yazma bilmezliği ortadan silmeye çalışan herkes, her kitaplıkçı bu ruhu kavramalı, onu kendisinde canlandırmalıdır, sovyet devletinde sadece bir görevli olmak istemiyorsa, kültür yolunda bilinçli bir işçi olmak istiyorsa bu özü anlamalıdır, kitaplarla, makale ve gazetelerle kitlelerin zihnine derinlemesine nüfuz 'etmelidir, kömür yataklarının derinlerine doğru kazmayla işleyen bir madenci gibi çalışmalıdır.

Bu çerçeve içinde denilebilir ki, ekonomi ve eğitim alanında yürüttüğümüz her faaliyet, ne kadar parçalı olursa olsun, belirli şartlarda doğruları saptamanın ve kendine yön vermenin Leninist metodu içinde bir parçadır, bu metodun bir bölümü olmalıdır, bu, şartları etkilemenin bir kısmıdır. İşçi sınıfının iktidarda olduğu bu ülkede devlet milyonlarca köylü arasındaki düşünen, bilinçli elemanlarca destekleniyor. İşte bu

devlet içinde temel problem, kitlelerin maddî ve kültürel seviyesini yükseltmek için bütün bu kültür imkânlarını nasıl kullanmak gerektiği problemidir. Ülkemiz devletçe örgütlenen Leninizmi temsil ediyor. Bu kendi türünde ilk dev deneyiştir ve dolambaçlı yollardan ve vaktiyle bizim yaptığımız gibi yeraltı örgütleri biçiminde yürütülen bir tecrübe değildir, bugün kapitalist ülkelerde olduğu gibi iktidar mücadelesi yapan devrimci parti biçiminde de değildir artık, ama devletçe örgütleme yoluyla Marksist-Leninist metodu uygulayarak yapılan bir deneydir, toplumu sosyalist temel üzerine inşa etmek çabasıyla tüm kültür hazinesinden yararlanmaktadır.

Devleti, Vladmir İlyiç'in önderliğinde ve bizim genel çabalarımızla kurduğumuz zaman, ona kaba biçimini verdiğimiz anda, ancak o zaman ne kadar geri, kültürden yana ne kadar fakir olduğumuzu gördük. Ve en basit problemlerin bile tüm somut korkunçluğu içinde karşımıza nasıl dikildiğini fark ettik.

Şunu sorabilirler —ve geçenlerde benden de sordular— kültür bakımından geri kalan bu ülkede Komünist Partisi nasıl oldu da iktidardadır, oysa İngiltere gibi yüksek kültür seviyesindeki bir ülkede komünist partisi hâlâ zayıftır. Bu soruya tamamıyla başka bir ilişkiden hareketle cevap verdim (26), burada sadece en zorunlu noktaları aydınlatacağım. Probleme yüzeysel olarak bakarsak, edindiğimiz izlenim, komünizmin ülkenin kültür seviyesi ile ters orantılı olduğudur, yani kültür seviyesi ne kadar yüksekse, komünizm o kadar zayıftır veya bunun tersi gözükür. Bu sonuçlama doğru olsaydı, komünizmin ölüm fermanı demek olurdu, çünkü Tolstoy'un ve başkalarının kültürü red edişine uzlaşmaz biçimde karşı çıkmıştır bu görüş. Komünizmin kaderi kültürün kaderine sıkı sıkıya bağlıdır. «Bu mesele bize acı veren bir mesele» diye yazıyor bana bir öğretmen. Bir aydının komünizme yak-

laşma psikolojisini anlıyoruz, kuşkular ve duraksamalarla doludur bu yaklaşım, komünizm ile kültür arasındaki ilişki problemiyle karşılaşınca bunalır. Evet, yoldaşlar, Leninizm, yani komünizmin teori genelleştirimi ve pratik yöntemi demek olan Leninizm, işte bu çelişikiyi aydınlatacak anahtarı elimize veriyor.

Biz komünistler iktidarı neden Rusya'da daha önce ele geçirdik? Çünkü bizim düşmanımız olan burjuvazi burada daha güçsüzdü de ondan. Ne bakımdan güçsüzdü? İngiliz burjuvazi kadar zengin ve kültürlü değildi, ne para ne kültür açısından elinde korkunç bir birikim yoktu, yığınlar karşısında ve onları politik boyunduruğa alacak zengin tecrübeleri yoktu. Bu durum ona, tecrübe de gösteriyor ki, proletaryanın gittikçe uyanan politik özerkliğini geride tutmak fırsatını veriyordu. Eğer, bir süre için, ileri ülkelerin işçi partilerinden daha uzak görüşlü, daha güçlü ve daha zeki olduğumuzu ispatlamışsak —ve gerçekten de öyle isek hiç böbürlenmeden söyliyebiliriz ki, bu bizim düpedüz rus anlayış ve görüşünden değil, bütün dünyadaki işçi sınıfının, Marksist teoride kristalleşen Leninizmin teori ve pratiğinde cisimleşen tecrübesinden doğmaktadır. Peki, bu teoriyi kristalleştiren ve eyleme sokan yalnız bizler mi olduk? Evet, çünkü biz güçlü bir burjuva kültürüyle uykuya dalmadık. İşte bizim devrimci üstünlüğümüz bundan ileri geliyor.

Bizim burjuvazimiz öylesine geç kalmış, acınası bir tarihî doğumdur ki son yirmi yıl içinde büyük ve önemli olan ne varsa burjuvaziye değil, işçi sınıfına güç kazandırır olmuştur. Çernişevsky burjuvazinin değil, köylülüğün ve köylülerden ayırt edilebildiği oranda işçin sınıfının yanındaydı. Yepyeni bir tarihin yarattığı, çok büyük bir insan —Lenin— küçük burjuva jakobinlerine değil, devrimci proletaryaya öncülük ediyordu, oysa Lenin onsekizinci yüzyıl Fransasında doğmuş olsaydı, küçük burjuvalara öncülük etmek zorunda kala-

caktı. Bizim burjuvazimizin tarih önündeki geriliği, acınacak karakteri işçi sınıfının öne atılması için büyük bir serbestlik sağladı. Burjuvazinin böylesi sağ olsun, ama biz iktidara gelip çarlığın ve yenik düşen burjuvazinin bize bıraktığı mirasa baktığımızda anlaşıldı ki bu miras çok cılız ve çelimsiz bir kalıntıydı. Devrim öncesinde ülkemizin geri kalmışlığını elbette biliyorduk, ama bu gerçeğin pratik sonuçlarını ancak iktidara geldikten, Ekim Devrimi'nden sonra hissetmeye başladık.

Peki, bu konuda Avrupa'da durum nasıldır? Avrupa'da proletarya için iktidara gelmek çok daha zor olacaktır, çünkü düşman daha kuvvetlidir. Ama iktidara geldiği zaman da, sosyalizmi kurması o oranda kolay olacaktır, çünkü eline geçecek mirası çok daha bereketlidir. Kültürün zenginliği, teknolojinin ileriliği en sonunda etkisini gösterecektir. Biz ingiliz proletaryasından daha önce iktidara geldiysek, bu demek değildir ki, komünizmi bir yana bırakalım, tam bir sosyalizme onlardan önce ulaşalım. Hayır, politik seviyede tarihî olayların gelişimi sonucu, biz bütün öbür ülkelerin işçi sınıflarına yol gösterdik, ama öte yanda kültür yönündeki geriliğimizle karşı karşıya geldik ve şimdi santim santim ilerlemek zorundayız.

İngiliz proletaryası, Mac Donald menşevik hükümeti şeklinde değil, proletarya dikatörlüğü şeklinde ne zaman iktidara gelecek? (27). Bunu önceden bilmek zor, belki beş belki on yılda. Peki, bütün halkı ne zaman okur yazar yapmak, ona gazete ve kitap sağlamak için kaç yıla ihtiyacımız var? Sovyetler Birliği'nin Avrupa bölgesindeki yetişkin nüfusun yarıdan fazlası, hemen hemen yüzde elli yedisi okuma yazma bilmiyor. Geçenlerde okudum, Moskova'da halkın yüzde yirmisi, yani beş kişiden biri ne okuyabiliyor ne de yazabiliyor. Bunu unutmayın! İşte burada, Moskova'da Ko-

mintern'in beşinci kongresi toplanmış bulunuyor —ve bundan gurur duyuyoruz (28). Dünyanın en iyi mücadelecileri buraya bizi öğrenmeye geldiler— ve Lenin okulunda öğrenecek çok şey var! Ama Moskova'da çıkın sokağa, beş kişi önünüzden geçsin, bakın içlerinden ortalama olarak bir tanesi okuma yazma bilmez. İşte tüm çelişkileriyle böyledir bizim devrimimiz!

Bu durumu grafikle şöyle ifade edebiliriz: Avrupa proletaryasının bastığı toprak kültür toprağıdır, sağlam bir asfalta benzer. Ne var ki sokağın sahibi burjuvazidir, asfalt boyunca tebeşirle bir çizgi çekerler ve derler ki: Sen şuradan gideceksin, buradan geçemezsin (burjuva eşitlik anlayışı!). Ve bakarsın ki senin yürüyeceğin yol, yürünmesi yasak olan kısmın yüzde biri. Yapacağın bir şey yoktur, iktidar burjuvanın ilendedir, hâkim olan odur. Bu da yetmiyormuş gibi, kapitalist ülkenin işçi sınıfı (polisi, mahkemeleri, tutukevleriyle) ayaklarından zincirlenmiştir, yasak çizgisini aşamazsın. Ayaklarının altı asfalttır, ama bağlıdır ayakların, yol geçilmez, kapalıdır sana.

Biz bu açıdan hürüz. Burada iktidar işçi sınıfının elindedir. Ekonomi alanında olsun kültür yönünde olsun, işçi sınıfının çıkarına olup alamıyacağımız bir tedbir yoktur, hepsini alırız, karşımızda patron yoktur. Ancak geriliğimiz ve kaynaklarımızın yetersizliği var karşımızda. Ayaklarımız bağlı değil, hürüz kimse karşımıza çıkıp da yolu parsellemiyor, evet ayaklarımızın altında asfalt yok, yol toprak, dere yatakları ve hendekler var ayaklarımızın altında. Önümüzdeki birkaç yıl yolculuğumuzda büyük adımlar atamıyacağız. İşimiz çok çetindir. Ve bu arada göreceksiniz, ingiliz proletaryası da ayağındaki bağları çözmüş olacak. Burjuvaziyi devirdikten sonra bütün yollar kendisine açılacak ve ayakları yine asfalta basacak. Onun içindir ki, aşağı yukarı onbeş yirmi yıl içinde —bu süreyi tahminen söylüyorum— aynı ingiliz proletaryası, muha-

fazakârlığını şimdi bile kınadığımız o proletarya, bize haklı olarak sosyalizmi kurma yolunda öncülük edecektir. Bundan gocunacak değiliz. Görevinizi yapın, yolu gösterin, uzun zamandır bekliyoruz bunu. Sizlerle birlikte paylaşalım zaferi! (gülüşmeler ve alkışlar)

Yoldaşlar, bunlardan sizi ve beni yüreksizlendirmek için, karşımıza çıkan problemlerin büyüklüğü karşısında ürkütmek için söz etmiyorum, ama bizim politik başarılarımız ile bugünkü kültür ve ekonomik imkânlarımız arasındaki çelişkileri Leninist metodla açıklamak için yapıyorum. Bu çelişkileri kavramak, onları ortadan kaldıracak yolları bulmak demektir. Unutmıyalım ki, Leninizm açısından bilgi, gerçekleri doğru dürüst kavramanın daima en kısa yoludur.

Sloganlarımız ile gerçek imkânlarımız arasındaki çelişkileri bütün yol boyunca her adımda keşfedeceğiz. Ama yolumuz, sloganları red etmek, yani Ekim Devrimiyle yaratılan temel meseleleri red etmek değildir, ekonomik ve kültürel potansiyelimizi inatla ve usanmadan zenginleştirmek yoludur. Fakirliğimiz kültür faaliyetleri alanında bize sert, gerçekçi, akıllı, basiretli, ekonomik bir yaklaşımı, bir Ispartalı gibi yaklaşmayı ve davranmayı emrediyor: Tutumluluk, kılıkılına hesaplılık ve verimlilik.

Bu davranış birinci plânda gazetelere ve kitaplara uygulanmalıdır. *Gosizdat*'ın jübile sergisini ele alalım. Sergiyi gezdikten sonra şunu açıkça söyliyebilirim ki gerçekten övülmeye değer bir şeyler vardır, beş yılda büyük başarılar elde ettik! 1918'lerin bir kitabını alın, içi rasgele konularla dolu, aceleyle yazılmış, esmer kağıt üzerine eski usül basılmış, bir sürü yanlış dolu, ciltsiz, dikişsiz v.s. bir kitaptır bu. Örnek olsun diye bugünkü kitaplardan bir tanesini rasgele seçin, daha dikkatli hazırlanmış, çekici bir kapak geçirilmiş

henüz makineyle dizilmemiş, ama (bu şimdilik bir lüks olur) tamamıyle taş basması bir kitap! Programımızın doğru olduğunu görüyoruz. Ama yine de diyebiliriz ki bütün bunlar sadece birer alıştırmadır, bir basamaktır, yayın tekniğinden beklenen sonuçlar değildir. Ümit ediyoruz ki Gosizdat da bunun farkındadır. Ülkemizin ihtiyaçlarına oranla kitap sayısı hâlâ çok az. Bize gerçekten gereken kitapların bir seçimini yapmayı hâlâ beceremedik. Böyle bir seçim yapmak ancak kollektif çalışmayla başarılacak dev bir iştir, okulların, kursların, kitaplıkların tecrübelerine baş vurmak, mevcut kitap isimlerini düzene sokmak gerekir. Basında temel kitap diye bir sürü kitap var, bunlar işçi-köylü cumhuriyeti için özellikle gerekli kitaplar ki sayıları 100.000 ile bir milyon civarında oynuyor. Basılan nüsha sayısı kültür faaliyetimizin başırısı için en iyi melek taşıdır.

Eğer yanılmıyorsam, şimdi günde sadece üç milyon nüsha gazete basıyoruz ki dev problemlerimiz ve ülkenin bugünkü ihtiyacı açısından çok önemsiz bir rakamdır bu. Bütün bölgelerin faaliyetlerine dayanan ve devletçe örgütlenen bir yaklaşım işçiler için büyük bir ihtiyaç olan kitap ve gazetelerin dağıtımı ve iyi seçilmesi bakımından büyük bir hizmet sağlıyabilir. O bakımdan, bizim kitle okuyucumuzun niteliklerini hiç unutmamalıyız. Okuma bilgileri ve becerileri hâlâ yok —hangi kitapları okuyacaklarını bilmiyorlar. Okuyucumuz kendi kitabını bulamadıkça kitap, okuyucusunu kendi bulmak zorundadır. İşte kitaplıkçıların görevi, işi budur! Aydınlanma yolundaki faaliyetlerimizde daha uzun bir süre halkı gazete ile beslemek zorundayız, çünkü çevremiz kapitalist ülkelerle dolu ve proletarya devrimine henüz ulaşamadık, bu yüzden politik yönümüzü saptama zorunluğumuzu görmezlikten gelemeyiz. Mevcut durumda, bu kültür şartlarında ve eldeki kaynaklarla, gazete en geniş halk toplulukla-

rına yönelmekte, aydınlanma yolunda en güçlü bir anlatım silâhı olmaktadır.

Gazetenin çevresinde, kültür politikasıyla ilgili bilgilerden ve eğitim faaliyetlerinden oluşan bir sistem inşa edebiliriz ve etmeliyiz. Gazeteyi bize şundan bundan söz eden bir organ olarak değil, bilgi ve tecrübe, eylem silahı olarak, işçiyi eğitici bir cihaz, Leninizmin politik ve ekonomik eğitim faaliyetlerindeki günlük ve pratik ifadesi olarak görmeliyiz. Gazetelerimiz böyle olmaya çaba gösterecekler ama henüz uzun bir süre daha bu duruma gelemiyeceklerdir. Fakat böyle olmak zorundadırlar ve halkın ancak yüzde birine dayanarak olabilirler. Gazeteler kitaplıkların, okuma kulübelerinin ve başkaca kültür hücrelerinin ancak yüzde onuna dayanarak gelişeceklerdir. Bu çok büyük çapta ve önemli bir görevdir. Nedir ki, haftalık veya belki (yakın bir gelecekte) günlük faaliyetlerin gerçek bir silahı olarak, eğitim çabalarımızı koordine eden bir alet olarak gazeteleri muhakkak desteklememiz gereklidir.

Bir süre önce politik coğrafya haritalarıyla ilgili bir propaganda başlattım, ama şimdiye kadar pek başarılı olmadı. Bu kongre benim bu yöndeki girişimimi belki destekliyecektir *(alkışlar)*. Yoldaşlar, gazete, coğrafî terimleri yalnız birer isim sanan, Fransa'nın, İngiltere, Amerika ve Almanya'nın büyüklüklerini ve yerlerini bilmeyen, bilmeyince de körlükten kurtulamayan işçiler içindir, köylüler içindir. Genç köy komünistlerini Enternasyonal'i söylemek için yüreklendirebilir, Beşinci Komintern komitesine selâmlarımızı iletiriz. Bunu parlak bir biçimde, kendiliğimizden yaparız.*(gülüşmeler)*. Ama yoldaşlar, selâmlarını gönderen bu işçi ve köylülerin, şunu somut olarak göz önüne getirmeleri, Komintern'in ne olduğunu, hangi ülkelerden oluştuğunu, bu ülkelerin hangileri olduğunu, gözlerinde canlandırmaları gerekir. Bir haberi okudukları zaman o ülkenin nereye geldiğini göz önüne getire-

bilmelidirler. Hergün veya haftada bir, kitaplıkçı ya da *izba* (okuma kulübesinde gazeteleri okuma —yazma bilmiyenlere sesli olarak okuyan ve yorumlayan kişi ki buna izba deniyor) —bu harika kelime artık kullanılıyor, öylece kabul edip sözlüğünüze kaydedebilirsiniz— gazeleteri okuyup yorumlarken bazan parmağını haritaya bastırıp ülkenin yerini gösterir, bu hareketiyle gerçek bir kültür hizmeti yapar. Çünkü dinleyici haritaya baktığında o haberi kafasında çok daha sağlamca ve güvenle saklar. Çünkü İngiltere'nin ne olduğunu, Avrupa'dan ayrı bir ada olduğunu söyliyebildiği anda okuyucunun kişisel gelişmesinde yepyeni bir dönem başlamıştır. Bundan sonra, İngiltere'nin ticarî ve politik ilişkilerini, dünyadaki durumunu artık çok daha açıkça anlıyacaktır. Özür dilerim, size coğrafyanın faydasını anlatacak değilim, ama bazı kuruluşlarımıza bunu anlatmanın yararı var, onu söylemek istiyorum *(gülüşmeler)*. Bu konuda, baskıya, daha çok baskı yapılmaya ihtiyacımız var. Ama bu yanlış anlaşılsın istemem. Bütün sorumluluğu Gosizdat'a yükliyemen. Gosizdat ve bütün öbür yayınevleri kendi kendilerine destek olacak şekilde çalıştılar, yani belirli şartlarda yayın yapıyorlar ve ihtiyaç neyse onu yayınlıyorlar. Bu durumda müşterinin hür iradesi önemli rol oynuyor ve müşteri de ya kitaplıktır ya da okuma odaları.

Hep aynı şeyi anlatıp duran bir düzine kitabı pek âlâ geri çevirmek mümkün. Her gün böyle rezil kitaplardan kimbilir kaç tane çıkıyor. Eğer sağlam bir seçme, duvarda aylarca veya yıllarca asılı duracak olan coğrafya haritaları yararına bir seçme yapmak istiyorsak o rezil kitapları hepten önlememiz gerekiyor. Burada konuşmadan önce, yapabildiğim her yerde soruşturma yaptım, bize gazeteleri nerede bulabileceğimizi söyliyecek bir gazete başvurma kitabı var mı, diye araştırdım. Görünüşe bakılırsa böyle bir

kitap yok. Kongre'da bunu tartıştınız mı, bilmem, ama tartışmaya değer.

Bana bir gazeteden nasıl yararlanılacağını anlatan makalelerin yer aldığı bir yığın dergi gönderildi. Bazıları, bu tür işlerle uğraşan biri için çok faydalı, ama yine tam benim tasarladığım gibi değil, çünkü bunlarda genel yöntem bilgileri vardı, oysa ben işin gerçeğine uygun bir referans kitabı bekliyordum, öyle ki bu kitap aynı kitaplıkta ve okuma-kulübesinde haritanın ve gazetelerin konduğu masada yer alsın, yani temel coğrafî, ekonomik, istatistik ve başkaca bilgileri açıkca ve her okuyucunun anlıyacağı biçimde veren bir almanak olsun bu kitap. Ne var ki böyle bir referans kitabı yok. Bu ne demektir? Kütüphaneci yoldaşlar, bu demektir ki, sizler okuyucunun yazar ve yayıncılara doğru alttan gelen baskısını hâlâ örgütleyip düzene sokamadınız.

Yoldaşlar, bizim eğitim faaliyetimiz devletin ve onun önderi olan Komünist Partisi'nin tekelindedir. Başta türlü olabilir miydi? Devrim şartları ve proletarya diktatörlüğü altında, işçi sınıfını eğitme tekelinden yapılan her sapma öldürücü bir sapmadır *(alkışlar)*. Dünyanın bütün güçlü kaynaklarını elinde bulunduran burjuvazi her komünist öğretmeni işinden atarken, biz, biricik işçi devletinin önderleri olan bizler, düşmanlarımızca çepeçevre sarılmışken, eğer eğitim işimizi burjuva dünya görüşüne ve onun temsilcilerine açacak olsaydık, budalanın budalası körün teki olurduk, Eğitim çalışmalarımızdaki tekelimizi güçlendireceğiz, işçi sınıfı ve köylüler, liderleri komünist partisiyle birlikte, sosyalist bir topluluğa pek yakın değilse bile, gelecekteki dünya sovyet cumhuriyetinin bir parçası haline dönüşene kadar, kayıtsız şartsız güçlendireceğiz. O vakte kadar, iktidarın ideolojik temeli olarak eğitim çalışmalarındaki tekel, işçi devleti-

nin ve onun temsilcisi olan Komünist Partisi'nin elinde bulunmalıdır *(alkışlar)*.

Ama aynı zamanda, biz eğitim tekelinin olumsuz yönleri, tehlikeleri olduğunu da görüp anlıyacak kadar uyanık politikacılarız yoldaşlar. Yalnız oturtulmuş bir eğitim tekeli kolayca bir kırtasiyecilik ve kalıpçılık yaratabilir. Kırtasiyeciliğin belirtisi nedir. Muhtevadan yoksun biçim demektir. Tehlike bunun neresindedir? Hayatı tersine çevirmesi, başka yöne saptırmasındadır tehlike. Kırtasiyecilik belâsından nasıl kurtuluruz. Eğitilmek isteyenlerin örgütlü ve daima canlı olan baskısıyla, yani tabandan gelen baskıyla. İşte kitaplıkçının rolü buradadır, okuma kulübesindeki eğiticinin rolüdür bu. Genel olarak diyebiliriz ki kültür alanındaki en basit kültür işçilerinin rolü çığır açıcı nitelikte bir roldür. Biz yukardan konuşuyoruz ve coğrafya haritalarının propagandasını yapıyoruz, ama hiç harite verdiğimiz kimse yok. Neden? Çünkü haritayı isteyen yok da ondan. Ama tabandan bin, iki bin, üç bin kitaplık ve «okuma odası», «bize harita verin!» diye haykıracak olurlarsa, Gosizdat o zaman verecektir *(alkışlar)* ve uygun bir bedel karşılığında verecektir.

Aynı şeyi kitaplar için de söyliyebiliriz. Yayınladığımız kitapların hepsi ekmek kadar hayatî ve gerekli mi? Bundan daha önce söz ettim: Onların sadece onda biri gereklidir. Neden bu böyledir? Çünkü bizim yayın faaliyetimizin hemen hemen en büyük bölümü eski atalet çizgisini, eski çıkarları, eski psikolojiyi, eski okuyucuyu izliyor, eski alışkanlıkları sürdürüyor. Modern kitle okuyucusuyla pek nadiren temas kuruyoruz. Yine bizim o yetersizliklerle dolu istatistiklerimize bakacak olursak, kitaplıklarımızda dört kitaptan üçü okur-yazar köylülerimize hitap ediyor. (yanılıyorsam, düzeltin). (N.K. Krupskaya «daha da az» diye düzeltir).

O halde, bu çok iyimser tahminim için özür dile-

rim. İşin bu durumunda on kitap içinden, dokuz tanesi pek fazla yararlı değilse —yararlı olmayanlar belki de daha çoktur— en iyisini, en gerekeni seçeceğimiz bellidir, o zaman bu kitabı on misli fazla basmak zorundayız— ki bu aslında kültürün büyük bir zaferi demektir. Niçin? Çünkü, birbirine az çok benzeyen veya birkaç anlam kırıntısından başka bir şeyi kapsamayan on kitap, bir tek okuyucu, daha doğrusu aklını bu tür yazılarla tıka basa dolduran bir ve aynı okuyucu tarafından okunur ya da gözden geçirilir. Oysa bu on kitabın yerine biz bir tanesini on kat fazla basarsak, bu kitap, kitaba gerçekten susamış, bilgiye aç okuyuculara da ulaşacaktır.

Ama tıpkı dedikleri gibi, ölüm hayatın peşini bırakmaz. Yayın hayatındaki bu ataletten elini kolunu kurtarmak çok zurdur. Kitlelerin konuştuklarına, söylediklerine kulak misafiri olmak, ne düşündüklerini, ne istediklerini duymak için ve kitlelere sadece bürokrat açısından kulak verip aslında onları dinlemeyenleri atlayıp geçmek için, bütün bunlar için bir Lenin kafası gereklidir. Şimdi Lenin'in tüm yazdıklarını okuma fırsatınız var. Onun kitlelere kulak verişini, isteklerini dinleyişini anlatan kitapları, kitlelerin yalnız ne istediğini değil, istemeyi öğrenemedikleri şeylere nasıl kulak verdiğini de öğrenmelisiniz, buna özellikle dikkat etmenizi öğütlerim ... sizin için çok yararlı olacaktır bu öğüt... her şeye kulak verebilmek ve bunu üstün bir kavrayışla yapabilmek koca bir yüzyılda bir tek insana mazhar olur. Evet, siz kitleleri, onların maddî ve psikolojik ihtiyaçlarına geniş çapta hizmet eden canlı, örgütlenmiş esnek bir cihaz yardımıyla kollektif biçimde duyup işitebilirsiniz. Ve eğer bir kitaplık işçisi sadece kitap raflarıyla ilgileniyorsa ve okuyucularının isteklerini dinlemesini beceremiyor ve işittiklerini daha yüksek kurumlara iletici bir organ olarak çalışamıyorsa, yazar ve yayıncıları kımıldatacak kurumları

harekete geçiremiyorsa o işçi sosyalist bir ülkenin kitaplık işçisi değildir. Yeni sovyet sosyalist kitaplıklarının işçileri için en önemli görev budur. *(alkışlar)*

Şimdi sözünü ettiğimiz problemler elbette başka bir sürü problemle ilişkilidir. Bizim durumumuzdaki temel çelişki şudur: İktidar, işçilerin elindedir, ama işçiler hâlâ elemanter bir kültüre sahip olmaktan uzaktır. Çelişkiler buna engel olmaktadır. Burada erkek ve kadınlar arasında tam bir eşitlik vardır. Bununla beraber, erkeğin sahip olduğu gerçek fırsatlara şu fakirliğimiz içinde bir kadının sahip olması için, kadınlar okur-yazarlık bakımından erkeklerle boy ölçüşmelidirler. Burada «kadın sorunu» her şeyden önce kadınların okuma-yazma bilmezliği ile mücadele sorunudur. Kültür seviyesinin düşük oluşu yüzünden bir sürü kararnameler kağıt üzerinde kalıyor. Bu ülkede despotluk mu var? Evet, hem de geniş çapta var. Nereden ileri geliyor bu despotluk? Sınıf üstünlüğü gibi bir durumdan değil elbette, kültür zaafından, okuma yazma bilmezlikten, çaresizlik duygusundan ileri geliyor ki bunların kökleri, eşyayı derinlemesine görme, derinliğine okuyabilme, gerçek kaynaklara baş vurabilme kabiliyetsizliğine doğru uzanıyor. Köylerdeki okuma odalarının ve köy kitaplıklarının asıl görevlerinden biri de işte bu çaresizlik duygusuna karşı amansız bir mücadeleyi yürütmektir.

Vladmir İlyiç'in bu konuda ilginç bir fikrine rastladım: Kitaplıklarda bir şikayet bürosu kurulması fikrini ileri sürüyor V. İlyiç. İlk bakışta bu yersiz ve çelişkili gibi görünüyor, ama işçi sınıfının psikolojisini yerinde teşhis eden bir görüştür bu. İşçi olsun köylü olsun kim bir kitaplığın çekiciliğine kapılacak kadar uyanmış ise, kitaplık o kişi için artık daha olumlu, daha üstün değerli şeylerin —bilgi ve adaletin— kaynağıdır. Kitaplıklarda şikayet masaları kurun, erkek kadın her köylünün, en başta sovyet memurlarından

çekinip korkanların izba'daki kitapçıya rahatlıkla danışabileceği, kendisinin yüzüstü bırakılacağı, arkasından pis oyunların tezgahlanacağı kaygısı olmadan danışabileceği bir ortam yaratın. Kitaplıkçı onlara öğütler verecek ,aydınlatacak, şikayetlerini bir gazeteye yazacak, kamuya duyuracak, işçi ve köylü vatandaşı savunacaktır. Yüzyıllar boyu ağır çalışma şartları altında ezilmiş bir kişideki çaresizlik duygusunu yıkmak, despotluğu bir atılımda yıkmak demektir. Despotluk, kurmakta olduğumuz, ama daha pek çok noksanları olan bir rejimle asla bağdaşamaz.

Kitaplıkçı, çalışmaları sayesinde köyünün en olumlu güçlerini kendine çekecektir, onlara güven duyacak ve onlara nüfuz etmesini bilecektir. Bu konuda kitaplıkçılardan, terhis olmuş Kızılordu askerlerine karşı özen ve titizlik göstermesini ben özellikle rica edeceğim. Taşra kesiminde bu askerler kollektif tarım faaliyetinin temsilcileri olabilirler, çevresinde guruplaşacakları bir merkez varsa, kültür faaliyetlerini taşıyıcı birer unsur da olabilirler. Bizim kırsal bölgelerimiz bugün için çok karmaşık ve güç bir sürecin içinden geçiyor. Bu sürecin ekonomik ve kültürel önemi korkunçtur. Bu süreç tabaka tabaka yayılıyor ve çok kalmadan, ülkede bir *kulak* (varlıklı köylü) tabakası doğacak (30). Ve şunun açıkça anlamak isteriz ki faal ve öncü köylüler, okuma-yazma bilen herkes, sovyet gücünün ne olduğunu biliyor mu, yasaları anlıyabiliyor mu, tarım ekonomisini öğrendi mi, tarım sergilerini gezip görüyor mu? Kırsal kesimde böylesine her köylü iki şeyden biri muhakkak olacaktır: ya sovyet kültürünün bir temsilcisi olacaktır ya da varlıklı bir köylü. Nedir varlıklı bir köylü? Varlıklı bir köylü, tam gücünü, elindeki toprak ve araçları başkalarının yararına geliştirmek için harcayan yetenekli, güçlü bir köylüdür. Ve askerden yeni dönmüş askerlerimiz, köylü yı-

günları içinde köylülüğün en ileri unsurlarını oluşturan, bir okul, bir kooperatif, bir kitaplık çevresinde guruplaşmayı beceren askerlerimiz —yeni ve avrupalılaşmış varlıklı köylüler olacaklarsa olsunlar— işte varlıklı köylülerimiz bunlar olacaktır. Niçin? Çünkü okumayazma bilmezken okur yazar olmuşlardır, orduda öğrenmişlerdir, gazete okumaya alışmışlardır, sovyet makamlarının adreslerini bilirler, yasaları bilirler, Komünist Partisi nedir bilirler, yurdun en uzak köşelerinden geldikleri halde artık kara cahil değildirler. Onlar orduda tarım ekonomisi dersleri okumuşlar, tarım öğretim kurumlarının himayesi altında çok çeşitli çiftlikleri gezip görmüşlerdir. Ve onlara uzak kırsal kesimlerde imkân tanırsanız öğrendikleri tüm bilgileri kendi çiftliklerini, kendi kazançlarını artırmak için harcıyacaklardır. Bu demektir ki onlar kendileri bile farkında olmadan, iki üç yıl içinde avrupalı varlıklı köylüler olacaklardır. Tehlike ortadadır. Nedir ki genç ve kültürlü köylü, ordudan ayrılır ayrılmaz, iş başına gönderilirse, tüm enerjisine bir kooperatif içinde yön vermeye ve ona göre harcamaya hazırdır ve paha biçilmez bir sosyal işçi olacaktır.

Asker sorununu deştiğim için sözlerime şunu da eklemek isterim: Kültür çalışmalarımızda güvenebileceğimiz askerleri size gönderirsem, o zaman siz kültür işçilerinden ordu için çok daha kültürlü ve kaliteli bir gençlik bekleriz. Biliyorsunuz biz orduyu gitgide daha yaygın ölçüde milis örgütü çizgisinde çalıştırıyoruz. Bunu yaparken her şeyden önce bütçedeki payımızı azaltıyoruz, ordunun yuttuğu pay ne kadar az olursa kültür-eğitim çalışmalarına ayıracağımız kaynaklar da o kadar fazla olur. Ama burada da hizmetin karşılığı alınmalıdır. Sizler bize daha okur yazar, daha gelişmiş bir taşra gençliği vermelisiniz. Çünkü bir milis sistemi kızılordu askerinin daha yetenekli olmasından yola çıkar, askerî gücün tüm becerilerini kura ön-

cesi eğitim sırasında düzenli eğitim kurslarında öğrenmiş olmalıdır. Milis, barakalarda uzun süre eğitim görmüş olan bir askerden hiç bir şekilde geri kalmamalıdır. İzba kitaplıkçısı hiç kuşku yok ki Kızılordu'nun kuruluşuna açıkça katılmaktadır.

Son olarak, politik eğitimin en önemli silahı olan gazeteler konusuna bir kez daha dönmeme izin verin. İzvestia'nın bugünkü sayısını aldım. Telgraf haberlerini okudum. Bu toplantımızın açısından şu soruyu sordum kendi kendime: Kitle okuyucusu bu telegraf haberlerini nasıl anlıyabilecek? Bunlar kendiliğinden anlaşılacak gibi mi ki? Yoksa onları doğru dürüst yorumlamak mı gerek? Bir köylü nasıl yorumlasın böyle bir haberi? Milletlerarası durumumuz açısından Polonya ve Romanya probleminin istisnaî bir önemi var. O nedenle bu iki ülkeyle ilgili olarak bu nüshada çıkan iki telgrafı ile alalım. Varşova'dan gelen telgrafta diyor ki «Seim'in Marşalk'ı Ukrayna gurubunun gensorusunu kabul etmedi, çünkü gensorunun bir bölümü Ukrayna diliyle yazılmıştı». Telgrafın o karmakarışık metninden söz etmiyorum. Telgrafı yayınlayanlara karşı uzun süredir bir iç savaş veriyorum *(gülüşmeler)*. Bu haberin bütün gazetelerde raslanan o akıl almaz yayın tarzının tehlikelerini saklıyacak değilim. Bu haberi okur yazar köylü bir yana izba (okuma odası) görevlisi bile anlıyamaz. Çünkü Marşalk kimdir onu bilmez, bu kişinin seim'in, yani parlamentonun başkanı olduğunu açıklamak gerekir, gensoru denilen soruşturmayı onun geri çevirdiğini anlatmak gerekir.

Diyelim ki sen ve ben bir okuma odasındayız, karşımızda üzerinde Polonya'yı da içine alan bir harita asılı. Polonya'nın bizim sınır komşumuz olduğunu, Almanya ile aramıza girdiğini orada herkese gösterebilirsiniz. Haritanın yanında bir başvurma kitabı var, Polonya'da kaç ukraynalının yaşadığını, azınlıkların sayısını yazıyor. Şimdi köylü artık anlıyacaktır ki Po-

lonya nüfusunun hemen hemen yarısı —yüzde kırkbeş— azınlıklardan oluşmaktadır. Ona diyecek olsak ki, Polonya'daki Ukraynalılar «demokratik Polonya parlamentosuna bir dilekçe vermişler ve bu dilekçenin bir bölümü Ukrayna diliyle, yani kendi dillerinde yazılmış ... ve demokratik bir cumhuriyetin demokratik parlamentosunun demokrat başkanı dilekçeyi o nedenle geri çevirmiş, o zaman okuyucu veya dinleyici Polonya hakkında açık bir görüntü kazanmış olur.

Bu dört satırlık haberin bu sessiz sedasız yankısından daha iyi bir ajitasyon konusu olamaz. Arkadan Romanya ile ilgili haber geliyor, deniliyor ki «Basarabya'da millî azınlıkların bütün okulları hemen hemen kapatıldı. Bukovina'da yalnız karma okullar değil, bütün Ukrayna okulları da harap edildi». Gördüğünüz gibi bu haberde de azınlık milletlere yapılan baskıdan söz ediliyor. Gazetenin her nüshasında kapitalist ülkelerde ezilenlerin direnişini, azınlıklara ve sınıflara yapılan baskıları niteleyen haberler var. Bunların hepsi, özellikle gençliğimiz için değeri ölçülemiyecek birer derstir. Böylesine haberlerden oluşan bir eksenin çevresinde bizler müthiş bir eğitim çalışması düzenliyebiliriz, ama işin ortaya açık seçik serilmesi esastır, yoksa bu çok değerli malzemenin yüzde doksanı, okur yazar halkın yüzde doksan dokuzunun gözünden kaçacaktır. Her şeyden önce başvurma kitaplarına ihtiyaç vardır ve böyle bir kitap elimizde yoktur. Üstelik hemen hemen hepsi aynı konudan söz eden bir sürü konuşma ve raporlar yayınlayıp duruyoruz, aslında bunları herkes hiç tekrara gerek kalmadan anlıyor. Bu alanda ciddî bir atılım yapmak gerekli. Kitap halkın ayağına gitmeli.

Düşünün ki bizde, okuma odasında okuyanların sayısı 50.000 kadar ya da 100.000 ve her odada bir gazete var, yoksa biz sovyet yetkililerinin okumaya alış-

tığı gibi üç dört tane değil. Odanın duvarında bir harita var, bütün devletleri üzerinde görüyorsunuz, her ülkenin nüfusunu, millet ve sınıf bileşimini v.s. gösteren bir de başvurma kitabı var diyelim. İzba'ya yeni bir nüsha gelince, başvurma kitabı açılıyor, haberler açıklığa kavuşturuluyor, haberi izleyenler —özellikle askerden yeni dönenler daha çok izliyorlar. Böyle bir okuma kulübesi Leninizm içinde çok önemli bir okuldur, milletlerarası durumu seçebilen, gereğinde bu durumu elinde silah etkiliyecek bilince sahip taşra insanlarını yetiştirmektedir. Kitaplık görevlilerini en başta eğitmeliyiz, izba'ları yönetecek elemanlar yetiştirmeliyiz, kültürün bu dağınık kuluçka yuvalarını merkeze bağlıyan bağları güçlendirmeliyiz. Bunu yapmak mümkündür ve yapılacaktır. Bizim kültür kalkınmamız ancak o zaman yere sağlam basacak, güçlü ayaklara sahip olacaktır. Ekim Devrimi tüm yaratıcı gücünü ancak o zaman kitlelere yayabilecektir.

Bu çabucak olur mu? Bu elbette objektif şartlara bağlı, ama küçümsenemiyecek bir ölçüde de bizim becerikliliğimize bağlıdır. Kırtasiyecilik denen şeytanî bir düşmanımız var, bu düşman bizim kültür boşluğumuzu yansıtıyor ve devamlı mücadeleyi gerektiriyor. Bu sıralarda mahalle okuma odaları, kitaplıkları ve örgütçüleri yetiştiriyoruz. Bu olumludur. Bu semt veya mahalle odaları, kitaplıkçı ve örgütlerini bırakalım kırtasiyecilikle mücadele etsinler *(alkışlar)*. Yoldaşlar, hiç şüphem yok ki, tavsiyecilikten, kırtasiyecilikten söz ediyorum, anlıyorsunuz *(gülüşmeler)*, bizim o bütün Ruslara, bütün Sovyetler Birliği'ne özgü kırtasiyeciliktir söz konusu-utandırın, kahredin onları! *(gülüşmeler)*.

Bu konuda size çok söyliyeceklerim var. Bugün yine söz konusu gazetede, Tiflis'teki Transkafkas sinemasına, bu kırtasiye şeytanlarının kafasına dikmek için bir kırmızı bayrak armağan edildiğini okudum. Sine-

manın başardığı olumlu işleri takdir etmekte yanlış bir tutum yoktur, tam tersine çok zarif bir adımdır bu. Sinema silahı çok kuvvetlidir. Belirli noktalarda, mahalle okuma odalarında, sinemanın bulunduğu kesimlerde yer tutacak duruma gelince, artık sosyalizmden de uzak değiliz, demektir. Sosyalizmin kuruluşunda sinemadan daha iyi bir müttefik düşünemiyorum. Ama ben dikkatinizi bu konuya çekmek de istemiyorum, yetersiz de olsa kutlama ve ödüllendirme işlerini nasıl yürütmeliyiz o konuya gelmek istiyorum: Elimizde hep kırmızı bayrak var, ikinci üçüncü beşinci yıldönümlerini kutlama fırsatları çok ve her şeferinde ödül diye kızıl bayrak dağıtıp duruyoruz. Bu niye? Kızıl bayrak dağıtmakla kaynaklarımızın kaç taneni tükettiğimizi biliyor muyuz? Bir sayacak olsak bunları, epeyce tutar. İçimizden biri bağıracak olsa: Her kutlamada bir bayrak vermeniz, yeter artık, bayraklara harcadığınız paraları mahalle kitaplıklarına, kitaplara harcayın —Mahalle kitaplığına verilen ve bu şekilde dağıtılan kitabın her cildine (hepsi ciltli olmalı) bir damga vurmalı ve demeli ki o damgada: Bu kitap, meselâ Transkafkas sinemasının «kırtasiye şeytanları» veya başka bir filmi halka göstermekle yaptığı hizmetlerden ötürü armağan edilmiştir. Bana kalırsa bu, bayrak dağıtmaktan çok daha iyi, daha ilginç ve kültüre daha yararlı olur.

Devrimci mücadelenin simgesi olarak bayrak elbette zorunludur, ama ödüllendirmeyi bir yükümlülük ve alışkanlık haline getirmek hepten saçma ve zararlıdır. Ktiplılıkçılar neden seslerini yükseltip gazetecileri kendi yanlarına çağırmıyorlar, demiyorlar ki «artık bütün başarıları veya başarı anılarını ve de başarısızlıkları tescil edelim, kırsal kesimdeki kültür-eğitim çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayıralım». Dikkatimizi yine aynı mahalle odasına, yani kitap ihtiyacına, başvurma kitaplarına, coğrafî haritalara ve Lenin'in

bir kitabına yöneltelim. Her kitabın üstüne gerekli ödül damgasını basalım. Bu, okuyucu için sovyet tarihinin kısa bir dersi olacaktır.

Yoldaşlar, eğer Kongreniz merkezde hüküm süren ve meseleleri savsaklamaktan öteye gidemeyen bir takım yargıları çeşitli kanallardan sarsmayı becerebilirse bu kadarıyla bile çok ciddi ve önemli bir iş yapmış olacaktır. Ne olursa olsun bizler, köleliğin ve entellektüellere özgü burnu büyüklüğün her türlü alışkanlık ve uygulanışını kökünden kazımak zorundayız. Entellektüel kibirini bizim eski mizahçılarımız şöyle ifade ederdi: Bir yazar zaman zaman yazar, okuyucu ise zaman zaman okur». Hayır, bizim yazarlarımız, yayıncılarımız, kitaplıkçı ve okuyucularımızın hepsi aynı takımda koşacaklardır ve bu ancak tabandan gelen örgütlü baskı, yukarının kontrolu ve ayıklaması sayesinde başarılabilecektir. Okuyucu daha faal, daha yürekli olmalı, daha çok şey istemelidir. Kitaplıkçı ona nasıl isteyeceğini göstermeli, ihtiyacı olan şeylerin kendisine verilmesini öğretmelidir ve ihtiyacı olan şey kendisine verilmeyince yayıncıya küfretmesini bilmelidir bunu elbette kibarca yapmalıdır *(gülüşmeler).*

Siz, yoldaşlarım, bu durumlarda aracı rolü oynıyacaksınız, sizler taban ile yukarısı arasındaki yaratıcı etkileşmenin taşıyıcılarısınız, problemin çözümü için birer anahtarsınız, sovyet kültür sisteminin en değerli kilit elemanlarısınız *(şiddetli alkışlar).*

Sorulara cevaplar :

1) *İngiliz prolctaryası bizi aşağı yukarı onbeş yıl içinde peşine takacaksa ülkemizde devrim yapmaya değermiydi?*

Bu soruda ben şunu görüyorum: Soruyu soran benim söylediğim şeyleri pek anlıyamamış, ama belki de ben yeteri kadar açıklıyamadım.

1) Devrim eğer 1917'de yapılmamış olsaydı, biz ya Avrupa ya da bir amerikan sömürgesi olacaktık ve avrupa proletaryası bizi kölelik durumundan çekip çıkararak peşine takmış olacaktı.

2) İngiliz proletaryası sosyalizmin inşaasında bizi, ancak iktidara geldikten sonra geçebilecektir ve iktidar ancak mücadeleyle ele geçilebilir, yani devrimle... tıpkı bizim yaptığımız gibi.

3) Tarihin büyük bir olayı olarak bizim devrimimiz ingiliz proletaryasının iktidara gelmesini ve sosyalizmi kurmasını geniş ölçüde kolaylaştıracaktır. Meseleye yüzeyden bakarsak pek öyle gözükmüyor, Avrupa'da hızlı bir devrimci gelişme için beslenen ümitler boşaymış gibi geliyor. Ama meseleyi herşeyden önce tartmak gerek, bizim devrimimiz olmadan Batıdaki gelişme pek yavaş olacaktı, bunu görmek lazım.

4) İngiliz proletaryasının bizi yedeğine alarak peşine takıp takmıyacağı ve bunu nasıl yapacağını önceden söylemek zor, ancak şu «yedeğine almak» veya «peşine takmak» ne demek? Bugünkü durumda bu, ingiliz proletaryasının, iktidara geldikten ve burjuvaziyi tahtından indirdikten sonra, bizim sosyalist inşa çalışmalarımızı hızlandıracağı anlamına gelir, bu hızlandırma, örgütleme, teknik ve her türlü yardım yoluyla olacaktır. Bu yardım, salt insanlık sevgisinden ileri gelen bir yardım elbette değildir, çünkü İngiltere'deki sosyalist kuruluşu biz buğdayımızla, tomruk ve başkaca ham madde ile destekliyeceğiz. Burjuva şartlarında yaşasaydık ingiliz proletaryası bizi «yedeğine alıp» çekebilecek miydi? Elbette çekemezdi. Böylece soru sahibinin devrim yapmaya değdi mi değmedi mi sorusunda yatan kuşkular gösteriyor ki kendisi soruyu derinliğine düşünmemiştir.

2. *Bizim avrupalı işçileri, yalnız devrim açısından değil, sosyalist bir kültürü yaratma açısından da geride bırakmamız mümkün olamaz mı?*

Bu ihtimali gözden elbette uzak tutmayız. Eğer bugünkü Avrupa düzeni, meselelerle başa çıkmaktan acîz burjuvazisiyle uzun bir süre daha diretecek olursa, proletaryası da iktidara gelmeyi başaramazsa veya burjuvazi Avrupa'yı yeni bir savaşın, Avrupa ekonomisini ve kültürünü daha da yıkacak olan bir savaşın eşiğine getirecek olursa —teorik olarak diyebiliriz ki— söz konusu ihtimal pek âlâ gerçekleşebilir, yani batı proletaryası iktidara gelmeye ve sosyalizm yolunda yürümeye vakit bulamadan biz ekonomi ve kültürde çok büyük adımlar atmış olacağız. Bu açıdan bakılınca, yani biz ekonomi ve kültür alanında başarılar kazanırken Avrupa'nın öbür ülkelerinde, devrimci gelişmenin pek ağır bir tempoda ilerlemesi gerekiyor. Nedir ki Avrupa devriminin uzun yıllar öteye ertelendiğini düşünmek aklınızdan geçmesin. Vakti gelince diyelim ki önümüzdeki on yıl içinde, Avrupa proletaryası olgunlaşacak, burjuvaziyi devirdikten sonra, yeni bir sosyalist yapı, yeni bir kültür yaratma yolunda bizi geçecektir. Ama biz de elbette bütün gücümüzü kullanarak geride kalmamaya çalışacağız.

3. *Gazetelerde telgraf haberlerini basın işleri neden bu kadar kötü düzenleniyor?*

Sorunun igadesi çok ağır. Telgraf haberlerini sağlamak açısından bazı başarılar elde ettik, ama hâlâ çok yetersiz. Hangi bakımlardan yetersizlik var?... Bir çok bakımdan var: Önce eski alışkanlık ve köhnemiş uygulamalar yüzünden muhabirler bize hiç de ilgilenmeye değmeyen haberler ulaştırıyorlar. dolayısıyla asıl önemi olan haberleri gözden kaçırıyorlar. İkincisi haberleşme için gerekli bağlantı halkaları eksik, haber-

leşmede süreklilik yok. Üçüncüsü, telgraf haberleri postahaneye nasıl ulaşıyorsa aynen öyle, yanı anlaşılması güç bir biçimde basılıyor.

Bunun sebebleri nedir? Raporda sözünü ettiğimiz sebeblerin ta kendisidir: Genel kültürümüzün, özellikle basınımızın gelişmesindeki yetersizlik. Basının problemleri kendine özgü bilgi ve beceriyi gerektiriyor —kendi kültürüne ihtiyacı var. Bu bir sürü eksikliklerle nasıl başa çıkacağız? Raporda sözünü ettiğimiz aynı metotlarla başa çıkacağız. Okuyucudan gelen veya hiç değilse okuyucu ile gazeteci arasında yer alan adamdan yani okuma odasının müdürü olan kitaplıkçıdan gelen baskı sayesinde başa çıkacağız. Telgraf haberlerini doğrudan doğruya bu haberden yararlanan kişiler için, yani mahallî okuyucu için kaleme alıp yazmak gerekir. Bu gibi haberleri sadece ileri gelen unsurlar doğru dürüst anladığı sürece telgraf haberleri yetersiz bir biçimde sunulmaya devam edecektir, çünkü ileri unsurlar telgrafın muhtevasını iyi kötü çıkarabilmektedirler. Ama kitaplık müdürleri ve okuma odaları sayesinde geniş işçi çevrelerine okuma eğitimi veya hergün okunanları dinleme eğitimi verecek olursak, en muhafakâr, en tembel gazeteci bile, okuyucunun baskısıyla karşılacak, protestosuna uğrayacaktır. Bu istek ve protestoları örgütleyip düzene sokmak kitaplık görevlisinin işidir. *3 Temmuz 1924*

İŞÇİ MUHABİRLERİN KÜLTÜRDEKİ ROLÜ

Kültür seviyesini yükseltecek küçük bir kaldıraç olarak işçi muhabirler.

Yoldaşlar! İşçi muhabirlerin görevlerinin ne olduğu meselesi, işçi sınıfının kültür seviyesini yükseltme sorusuna bağlıdır. Bugün irili ufaklı tüm problemlerimiz işte bu temel göreve dayanmaktadır. Komünistler, Rus Komünist Partisi'nin üyeleri milletlerarası devrimcilerdir ve öyle kalacaklardır. Ama sovyet cumhuriyetine adadıkları görevleri açısından onlar her şeyden önce birer «kültür vericisi»dirler. Kültür verme kelimesi devrimden önce bir hakaret, aşağılayıcı bir söz anlamına geliyordu. «Şu adam kültür aşılayıcı biri» dendiği zaman o kişinin hafif biri olduğu sanılırdı. Böyle düşünmekte haklı mıydık? Evet, haklıydık, çünkü çarlık döneminde ve burjuva devletinin şartları altında, kültür faaliyetlerinin en birincisi, proletaryayı iktidara getirmek için birleştirme göreviydi, çünkü uzun menzilli gerçek bir kültür faaliyeti ancak proletaryanın iktidara gelmesiyle mümkündü.

Alman Sosyal Demokrat hareketinde, alman menşeviklerinin Hilferding (31) adında bir teorisyenleri var. Geçenlerde Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin teorik organında bir makale yazdı, anlamı şöyleydi bu makalenin: Biz Alman Sosyal Demokratlar Alman Cumhuriyeti içinde devrimci faaliyeti red ediyoruz, enerjimizi bundan böyle alman işçi sınıfının kültürel ilerlemesine adıyacağız, diyor. İlk bakışta Hilferding'in bizimle aynı şeyi söylediğini, yani asıl faaliyetin kültür faaliyeti olması gerektiğini sanıyorsunuz.

Aradaki fark nedir? Fark, Almanya'da proletaryanın devlet gücünü ele geçirmemiş olmasıdır. O yüzden, alman proletaryasının kültür faaliyeti, üretim araçlarının özel mülkiyeti ve burjuva iktidarının varlığı ile kısıtlanmıştır. İktidarı elinde tuttuğu sürece burjuvazi tüm yayınevlerini, kitapları, okulları, kitaplıkları v.s. kontrolunda tutmaktadır ve işçi sınıfına ancan kendi istediği ve kendine yarar sağladığı ölçüde olanak tanımaktadır.

Bu konuda bizim de pek ileride olduğumuz söylenemez. Peki okullarda, kitaplarda, gazetelerde neden yetersiz kalıyoruz? Çünkü genel ölçülerde fakiriz, kültürce geriyiz, elimizde her şeyden birer parçacık var sadece. Ama içimizde sınıf duvarları yok, devletin koyduğu engeller yok. Başka bir deyişle, bizdeki devlet gücü, proletaryanın kültürel ilerleme araçlarını engelleyen bir güç değildir, çünkü ülkemizde ki iktidar işçi iktidarıdır.

Başka bir vesileyle değindiğim son makalelerinden birinde Vladmir İlyiç şöyle açıklıyordu: İktidara el koymakla sosyalizme doğru ilerleyişi birdenbire değiştirdik. Burjuvazinin üstünlüğü devam ettiği sürece, sosyalizm yolundaki mücadele proletaryayı iktidarı devrimle ele geçirmek üzere birleştirme mücadelesi demektir. Onun içindir ki yapacağımız ilk iş, geleceğin ufuklarına açılan kapıları açılmaya zorlamaktır. Fakat, iktidarı ele geçirince işçi sınıfının kültür seviyesini yükseltmek gerekir, çünkü az gelişmiş kültür şartlarında sosyalizmi kurmak imkânsızdır. Alman proletaryası için iktidarı ele geçirdikten sonra kültür faaliyetlerini yürütme meselesi bize oranla çok daha kolay olacaktır. Ama biz, bütün tarihimiz boyunca içine itildiğimiz şartlar altında çalışmak zorundayız ve bizim tarihimiz kanlı baskıların, geri kalmışlığın, fakirliğin ve kültür yetersizliğinin tarihidir. Üstümüzdeki deriyi bir anda parçalayıp çıkamayız. Önce bize bırakılan mi-

rası yıkmak gerekiyor. Devrimin bugüne kadar sağladığı en büyük yarar, en büyük başarı (ve biliyoruz ki devrim bir son değil, sadece bir araçtır) işçi kitleleri arasında korkunç bir kültür açlığının uyanmış olmasıdır. Kültür seviyemizin düşüklüğünden doğan bir utanç ve kendimizi geliştirme özlemi —ki devrimin getirdiği en önemli sonuç budur— milyonlarca insanı, şimdiyedek hiç görülmemiş ölçüde yakıp tutuşturmaktadır.

Kültürel böylesine susamışlık gençler arasında özellikle çok fazladır. Hiç kuşku yok ki gençler arasında okuma-yazma bilmiyenlerin oranı azalmaktadır. Ama bir insan yarı okur yazar veya az okur yazar ise, o zaman okur yazarlık ile okumaz yazmazlık arasında bir basamak da var demektir. Halkın pek çoğu bu basamaktadır. Orduda olsun, işçi gençler arasında olsun böyle yarım okur yazarlar pek çoktur, özellikle köy gençliği arasında. Gazetelerimiz için bu yarı-okumuşlara sahip çıkmak bir görevdir, onları kendilerine çekmeli, her gün gazete okumaya itmeli, okumasını öğretmeli veya okumuşluklarını artırmalıdır ki bu faaliyetler bizi bugün tartıştığımız soruya götürmektedir.

İşçi sınıfı kültüre ihtiyaç duymasını öğrenmiştir ve işçi muhabirler bu sınıfsal uyanışı ifade ve temsil etmektedirler. İşçi muhabirler örgütü ile bütün öbür yazarlar gurubu arasındaki temel fark budur. İşçi muhabirler yeni yeni uyanan işçi sınıfının topraktan biten taze çimler seviyesindeki en temelli organlarıdır. İşte bu organik yakınlıktır ki onların görevlerini, rollerini ve çıkarlarının kapsamını belirlemektedir ve bütün bu çıkar ve görevleri ölçen alet de bu temel yakınlaşma ve ilişkinin kendisidir. İşçi muhabir, işçi sınıfının yaşamasını, nefes almasını sağlıyan her şeye karşı açıktır. İşçi muhabir, kalemini tıpkı bir kaldıraç gibi kullanmalıdır. Bu küçük bir kaldıraçtır, ama işçi muha-

birlerin sayısı çoktur. Bu demektir ki işçi sınıfının kültür seviyesini yükseltmek için ufak da olsa pek çok kaldıraç vardır.

Fikirleri nasıl sunacağız

Kültür kaldıracı rolünü başarıyla yerine getirmek için işçi muhabirin elbette yazı yazacak güçte biri olması gerekir. Bu hiç de kolay bir iş değildir. Yazmaya kabiliyetli olmak elbette basit gramer kurallarını anlıyacak kabiliyette olmak demek değildir. Yazabilmek çok kez kendine özgü fikri bulabilmek, kendine «neyi söylemek istiyorum» diye sorabilmektir. Öğreneceksiniz, yoldaşlar, bu soruyu kendinize daha sağlam, daha ciddi olarak sormasını öğreneceksiniz! Bu, yapması güç bir iştir. Kalem, kağıt alıp şurdan buradan bir şeyler karalamak kolaydır. Okuyucu çok kez daha iyi bir şey yapmak için değil, başka yapacak şeyi olmadığı için okur. Öğrenmek için okuyanlar azdır. Karalama olsun diye yazılan ne bir fikri sunmak için yazılmıştır, ne de işçilere haber olsun diye yazılmıştır. Bu gerçeği hiç gizlemeye kalkışmıyalım, basınımızdaki bir sürü gazete makalesi reçete usulüne göre yazılıyor. «Resmi» gazete stili ne yazık ki bir musibet gibi yaygınlaşmıştır. Bir gazetecinin, okuyucunun ihtiyaçlarından haberi yoksa ve bu yüzden de, neyin haberini vereceğini kestiremiyorsa klişe yazılar, hap gibi sunulan beylik haberler elbette kaçınılmaz olacaktır. Ben bunları söylemekle kimseyi suçlamıyorum. Ana düşünceyi özellikle belirtmek, belirli bir durumda okuyucunun neye ihtiyacı olduğunu bulmak, işte her yazarın yüklenmesi gereken sorumluluk ve gerekler bunlardır, bir işçi muhabir de bu gereği başından duymalıdır. Bu gerçek artık daha vurgunlamaya hacet bırakmıyacak kadar açıktır. Yapılacak ilk iş kendini kesin-

likle yoklamaktır: Nelerden söz edeceğim? Kimin için yapacağım bunu ve ne için yapacağım? Bu kendini yoklama her şey için geçerlidir. *Nasıl* yazmak sorusu da çok önemlidir, ama o daha sonra gelir.

Son zamanlarda işçi muhabirlerin kulak kabartacakları tartışmaya değer bir sürü konularla karşılaştım, yazma stili ve cümle düzeni ile ilgiliydi bunlar. Bu işin elbette önemli bir yönüdür, ama bu konularda ilgili tartışmalarda sizler de bir sürü saçma sapan şeyle karşılaşıyorsunuz. Mesela, kimisi «basit yaz, proleter stilinde yaz» diye öğüt veriyor, verirken hikmet buyuruyor sanki. Peki ama «basit» yazmak ne demektir? Basit yazmak hiç de öyle kolay bir iş değildir. Söz konusu öğüt aslında geçmişlerden geliyor, devrimci intelegensiyanın yığınlara yaklaşmaya başladığı ve kendisine «daha basit yaz, daha basit konuş, daha açık, daha somut ol...» dendiği zamanlara ait bu öğüt. Böyle bir öğütü bugün bile bir çok durumlarda tekrarlamak yarar getirir. Nedir ki işçi muhabire kesin olarak şunu söyliyeyim, muhabir işçi arkadaşlar, genç yazar yoldaşlar: Stil, kağıt kalemle oluşmaz, ancak bilinçle oluşur beyinle oluşur. Önce kendinize neyi anlatmak istediğinizi sorun. İster biçim, ister anlatım tarzı veya stil olsun, bütün konularda birinci şart, ne söylemek istediğinizi bilmektir. Herkesin yakından tanıdığı ve ilgilendiği sorunlarda iyi kötü kendine özgü bir anlatım tarzı vardır. Bazılarının yazışı elbette daha canlı, daha hareketli, diğerlerininki daha yumuşak veya ılımlıdır. Her yazarın mizaçı ayrıdır Ama yarıokur yazar bir kimse bile, ne söylemek istediğini kafasında apaçık oluşturmuşsa pek âlâ anlamlı ve inandırıcı olabilir. Sadece yazmak için değil, ama bir şeyi oluşturmak, tamamlamak çabasıyla yazıyorlarsa bu yazı güçlü ve inandırıcıdır. Mesela, bir rapor insanın kendini beğenmişliğini tatmine yarayan bir araç değildir— «İşte, ben İvanov olarak» diyor birisi «bu ma-

kaleye imzamı koyuyorum» —bu değildir, ama bir sosyal sorumluluğun yerine getirilişidir rapor yazmak «bazı yalanları çürütmek veya kötü bir durumu sergilemek zorundayım» ya da başka birisi «övgüye değer bazı şeyleri halka anlatmak isterim...». Tek başına biçimsel araçlarla stili oluşturmaya çalışmak veya bunu düşünmek en büyük yanlık şolur. Ana kaynak olmadan, insanları eyleme götüren sosyal bir hedef olmadan bu yapılamaz. Biz devrimciler diğer alanlarda olduğu gibi, yazı alanında da önceliği eylem iradesine tanıyoruz: Bir şeyleri değiştirmek, bir şey ortaya koymak, bir şeyi sonuna kadar başarmak istek ve ve iradesi! İşte bir yazı stili yaratma çabası da aynı amaca yönelik olmalıdır.

Bir rapor veya haber kaç unsurdan oluşur? İki unsurdan —her ikisi de eşit ölçüde gereklidir. Birincisi olgudur (vakıadır), ikincisi ise görüş açısı! Ortada olgu veya olay olmadan haber de olmaz. Bunu aklınızda tutunuz. Bir haber hikayesinin temelleri canlı olmalı ve kendine özgü ve zamanına uygun olmalıdır, bir veya iki gün önce meydana gelmiş olmalı, daha önce değil. İşçi muhabirin kendi görüşü varsa ilginç olayları ayıklayıp ayrı biçimde sunabilir. Üstelik olgu ve olayları okuyucuya sunmak için belirli bir görüşe sahip olabilirsiniz ve olmalısınız da... Haberleri ancak bu şekilde eğitici bir tarzda vurgulayabilirsiniz. Taze olayı doğru bir görüş ve yorumla böylece birleştirince yazma sanatının özü de oluşmuş olur, her işçi muhabir veya genellikle gazeteci için bu değişmez.

Olay mı, görüş mü, hangisinin daha önemli olduğunu tartışmak elbette ki gülünçtür. Her ikisine de ihtiyaç vardır. Olayın kendisini görüş veya yorumla boğmaya kalkmayın! Önce olayı olduğu gibi, dosdoğru ve ilgi çekici biçimde vermeye çalışın. Okuyucunun kafasını kendi hikâyenizdeki yargılarla şişirmeyin, okuyucuyu yakasından tutup kendi vardığınız sonuca zor-

la getirmeye kalkışmayın. Bırakın okuyucu olayı kendisi yoklasın, düşünsün. Olayı öyle açıklayın ki sonuç kendiliğinden ortaya çıksın. Sonuç yargısını okuyucuya hissettirmeden, imâ etmeye ve sezdirmeye çalışın. Bu muhakkak ki üstün bir sanattır, basına ciddî bir katkı getirmek isteyen her işçi muhabirin yönelmesi gereken bir sanattır. Bu çizgide ancak adım adım ilerliyebilirsiniz, yazılarınızı hiç yorulmadan düzelterek, hiç bırakmadan tazeliyerek, yaptıklarınızla hiç bir zaman yetinmiyerek, başkalarından öğrenerek ve kendinizi okuyucularınızda gerçekleştirmeye ve bilgilerinizi geliştirmeye çalışarak, ufkunuzu ve dil hazinenizi zenginleştirerek erişeceksiniz bu hedefe.

İyi bir anlatımın içinde her şeyden önce tutarlı bir iç mantık olmalıdır. Olayları devamlı surette ileriye doğru açmanız, yani fikri geliştirmeniz gereklidir, böylece, okuyucuya kendi kafasında asıl beklenen sonuca götürecek adımları teker teker atma şansını vermelisiniz. Yazdıkları ve anlattıkları konuyu ısrarla geliştirip açmaksızın okuyucu veya dinleyiciyi birbirinden kopuk ilişkisiz düşünce ve olaylarla başbaşa bırakan yazarlara ve konuşmacılara sık sık raslıyoruz. Böylesine laubâli bir yazış tarzı tıpkı insan vücuduna yapışan pislik gibi düşünceyi de pisletir. Böyle konuşan birini, özellikle genç birini dinlerken insan kendi kendine şunu söylüyor: «Bu pek ileriye gidemez!». Çünkü insan, problemleri ancak bilinçle ve düşünceyle işliyerek ileriye gidebilir ki bu da anlatımda kendini ortaya koyar. Problem ne kadar basit olursa olsun, eğer iyice düşünülüp tartılmışsa, anlatım da öylesine sağlam ve diri olacaktır. Ama klişelerden, kalıplardan kurtulamıyorsa, üzerini karalayıp geçmekten başka bir şey yapamayız.

Yazarken, makalenizin kendi atelyenizde veya başka bir fabrikada sesli sesli okunduğu zaman, ne izlenim yaratacağını elinizden geldiği kadar açıkça dü-

şünün. Sizin makalenizi bir düzine işçinin veya genel olarak bir sürü yurttaşın dinlediğini göz önüne getirin. Hiç telaşa kapılmadan ve bilinçle düşünün ki bu makaleniz onların bilincine hangi yollardan ulaşacak, nasıl girecek... ya da başka bir deyişle, açıkça gözünün önüne getir ki görevlerini kötüye kullandıkları veya savsakladıkları için haklarında yorumda bulunduğun kişiler de senin makaleni okuyorlar; ve kendine şunu da sor, acaba onlar senin çok ileri gittiğini, işi abartıp yanlış gösterdiğini her şeyi yanlış kavradığını, işin özüne gereği gibi titizce giremediğini söylemiyecekler mi? Kendine sor ki, bu gibi suçlamalardan sorumlu olabilir misin, yoksa makaleyi bir kenara bırakıp olayları gerektiği gibi yeniden dikkatle araştırmalı mısın? Bilinçli olmak, bir işçi muhabir açısından en önemli niteliktir. Bilinçlilik olmadan öbür niteliklerin hiç bir yararı yoktur. Haberlerinin yanılgılarla dolu, abartma ya da kısaca yalan ve sahte olduğu bir iki kez meydana çıktı mı, bu sadece senin kendine güvenini yıkmakla kalmaz, muhabir arkadaşım, bu geri kalmış okuyucuların yazılı sözlere olan güvenini de yıkar götürür. Bir gazete muhabiri olma şöhretini aklından çıkarma arkadaşım ve üstelik, sovyet basınının onur ve başarılarının bekçisi olma sorumluluğunu unutma!

Bunlar elbette, stil ve kompozisyon sorununun çok ötesine taşıyor. Fakat ne olursa olsun aralarında doğrudan doğruya bir bağlantı vardır. Kurnaz bir fransız yazarı vaktiyle şöyle söylüyordu: «Üslûp insanın kendisidir», yani üslûp, yüzeysel, dış görünüşe özgü bir şey değildir, insanın tabiatındaki gelişme yeteneğini, irade ve bilinçliliğini ifade eden, içe özgü bir şeydir... Üslûbunuzu olgunlaştırmak için, düşünen ve eylemde bulunan biri olarak önce kendinizi yetiştirin. Zaten bu sürecin içinde olduğumuz yerde kalmak imkânsızdır.

Popüler ve herkesçe anlaşılır bir üslûp

Bir kompozisyon elbette mümkün olduğu kadar kolay anlaşılabilir olmalıdır. Fakat bu da çok, ama çok karmaşık bir sorundur. Anlaşılabilirlik yalnız kompozisyonun üslObuna değil, çoğu zaman tartışılacak konunun özüne bağlıdır. Bu meseleye bir yaklaşım olarak, bana iletilmek üzere *Rabochaya Gazeta'ya* gönderilen bir açık mektubu size de açıklamak istiyorum. Mektubun ana bölümünde şöyle deniyor: «Rabochaya Gazeta'nın yayıncılarından, L.Troçki'ye hitap eden bu açık mektubu yayınlamalarını rica ediyorum. Bir muhabir olarak ve kültür kalkınmasının bir sözcüsü olarak, beni etkileyen konular hakkında sessiz kalmama imkan yok. Beni ilgilendiren, benim de abonesi olduğum Pravda gazetesinde işçilerin, proletarya kültürünün, sanatın, sanat hakkındaki parti politikasının v.s. günlük sorunları hakkında L.Troçki'nin makalelerine sık sık raslıyorum. Makaleler bugünün açısından çok önemli ve konuları çok ilginç, ama herkese ilginç gelmiyor. Bu «herkes» kelimesiyle işçilerin tümünü kastediyorum, yani makalelerin işçiler için ilginç olmadığını söylemek istemiyorum, tam tersine, çok ilgi çekici. Nedir ki, makalelerin hepsi tam anlamıyla anlaşılmıyor. Anlaşılamamasının sebebi de bir sürü bilimsel terim ve kelimelerle tıka basa dolu olması. Mesela, 209 nolu sayıda, «sanatta parti politikası» adlı makalede, «kriteryum, metafizikçi, diyalektik, soyutlama, antagonizm, individüel» v.s. gibi terimler var. Bütün bunlar okuyucu açısından belirli bir hazırlık ve yüksek öğrenimi gerektiriyor. Orta seviyede bir okuyucu, özellikle işçiler için bunları anlamak elbette imkânsız ve bu yüzden de onları pek ilgilendirmiyor.

Bu sebeble ben, kendi açımdan yoldaş Troçki'den rica ediyorum, böyle makaleleri daha açık yazsın, ama yukarda sözünü ettiğim yabancı kelime ve terimlerden

kaçınsın, onların yerine anlaşılabilir, Rusça popüler kelimeler kullansın. Bu şekilde makaleler de bizim geri kalmış işçi sınıfı okuyucularımızın öylesine özledikleri fikri gıdayı onlara vermiş olacaktır» (Z. Kryanko, 25 eylül).

Gördüğünüz gibi mektubun tarihi oldukça eski. Şimdi cevaplamakla biraz geç kalmış oluyorum. Ama zaman bu konularda pek önemli sayılmaz, çünkü popüler bir dil kullanma sorunu geçici ya da kısa vadeli bir iş değildir. Yoldaş Kryanko'nun sözünü ettiği makalelerin kolay anlaşılabilir türden olduğunu ya da daha anlaşılır şekilde ifadesi mümkün yabancı kelime ve deyimlerin pek de çok olmadığını ispata kalkışacak değilim. Bu makalelerde bu gibi günahların ve gözden kaçmaların mevcut olması pek âlâ mümkündür, hatta muhtemeldir. Buna rağmen popüler dil kullanma sorununun asıl çetin noktası bu değildir.

Üslûbun geniş ölçüde, bir insanın bildiklerine ve ne söylemek istediğine bağlı olduğunu belirtmiştim. Ana sorun, düşünce sorunudur ve eylem iradesidir. Üslûp ancak yardımcı bir unsur olarak gelişir ve görünür hale gelir. Aynı şey popüler dil için de geçerlidir. Dil, hedefin kendisi değildir, ancak hedefe götüren bir araçtır. Düşünceyi sunuç tarzı konuya bağlıdır, konunun içindeki karmaşıklık veya basitlik derecesine tekabül eder. Bir sürü yabancı kelimeleri içine tıkıp yazıyı çorbaya çevirmek, en basit fikri bile alabura etmek mümkündür. Ama güçlük çok kez kelimelerde değildir, genellikle kompozisyonda da değildir, ama konunun ta kendisindedir. Mesela, Marx'ın *Kapital*'ini alalım. Yabancı kelimeleri atarak popüler dilde yazabilir miydi Marx? Hayır. Neden? Çünkü konu çok karmaşıktır. Bütün yabancı kelimelerin yerine yerli ürün kelimeler koyacak olursak *Kapital* herhalde daha kolay anlaşılır bir hale gelmiyecek. Niçin? Çünkü konu karmaşıktır. Peki, *Kapital*'e nasıl bir yaklaşımda bu-

lunacağız? Daha basit kitapları okuyarak... Bilgi birikimi yapacağız, sonra da *Kapital*'i okuyacağız. Asıl güçlük konunun karmaşıklığında, birbiri içine girmişliğindedir.

Ama daha da ötesi var. Eğer *Kapital*'deki yabancı kelimeler salt Rusça kelimelerle değiştirilecek olsa, kompozisyon daha açık seçik olamıyacağı gibi, tam tersine, daha da karışacak. Bilimsel terimler (kelimeler, adlandırmalar) özel ve kesin kavramların göstergesidir. Eğer bu oturmuş terimleri az veya çok yaklaşık Rusça kelimelerle değiştirirsek, kesinliklerini yitirirler ve yazının kompozisyonu iyice darmadağın olur. Gereken terimleri açıklamak daha olumludur ve bunları birkaç kez tekrarlamalı ve böylece okuyucunun veya dinleyicinin bilincine iyice sokmalıdır. Eğer konu işçinin doğrudan kendi tecrübesinden çıkan bir konu ise kompozisyonu öylesine sunmak mümkündür ve o şekilde sunmak gerekir ki, okur yazar olmayan bir kimse bile onu tamamıyle anlasın. Ama konu işçinin deneyinden çıkmıyorsa, kıyaslanamıyacak kadar geniş bir tecrübeye, mesela matematiksel veya genellikle bilimsel ve felsefî sorunlara dayanıyorsa, konuyu salt anlatım tarzına dayanarak anlaşılır biçime getirmek imkânsızdır. Buna erişmek için hazırlanmak gerekir, dikkatle seçilmiş bir kitaplık gerekir, her kitap yukarı doğru bir tırmanış, bir basamaktır.

Geri kalmış işçi okuyucular için ilk adımı elbette kendi yöresel işçi muhabirlerinin haberleri oluşturacaktır. Peki ilerlemiş, politik ve teorik yönden eğitilmiş işçiler bir gazeteyi nasıl okurlar? Onlar telegraf servislerinden gelen en önemli haberleri okurlar, dünyanın hangi köşesinde devrimci mücadele keskinleşiyor, parlamenter çelişkiler, hükümet değişiklikleri nerede var, yeni bir savaş tehdidi var mı, onları ararlar. Böylece başından başlayıp olayların bakış döngüsünü izlerler,

Peki normal işçilerin gazetelere karşı yaklaşımı nasıl olur? Onlar kendi atelye ve fabrikalarını ya da komşu fabrikayı veya komşu dernekler ve sonunda kendi bölge ve kentlerini bir bütün olarak ilgilendiren kısa veya uzun haberlere bakarlar. Normal işçiler olayların küçük döngüsünden başlarlar; —bu döngü ne kadar küçükse haberler de öylesine ilginçtir, çünkü ilgili olaylar kendilerine doğrudan değinen, kendi hayatlarına doğrudan yaklaşan olaylardır.

Bizim kültürel-eğitim, siyasal eğitim sorunlarımızın ve çelişkilerimizin tümü işte bu iki döngü veya çerçeve arasına düşer. Döngünün biri dev gibidir, dünyamızın tümünü içine alır. Öbür döngü ise oldukça dardır, ancak ayağımızın bastığı yeri içine alır. En ileri unsurlar deneyden geçmiş, aydınlık, iyi okumuş savaşçılar birinci çerçeveye girer, geniş kapsamlı bir hayatı devam ettirirler. Geri bırakılmış işçilerin çıkarları ve köylülerin büyük çoğunluğu ise ikinci, yani küçük çerçeve içine sıkışmışlardır. Çerçevelerin küçüğü ile büyüğü arasında aynı merkeze bağlı bir sürü ara çerçeveler, daireler vardır ki bunlara ara basamakları diyebiliriz. Bir gazetenin sorunu okuyucuların ilgi ve çıkarlarını genişletmek, onlara, en içteki küçük daireden başlayıp adım adım, basamak basamak en büyük dairenin kapılarını açmaktır. İşçi muhabirler, okuyucuları eğitme ve onların ufuklarını genişletme faaliyetinde çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Onlar okuyucularına daha yakındır, onlardan günü gününe gözlemler edinebilirler, onların çıkarlarının yaygınlaşmasını izlerler, bu yayılmaya yardım ederler, yani haberlerinin çerçevesini genişletir, hayatın ve kitapların ardına takılır bırakmazlar, okuyucularından daima daha ilerde olmak için öğrenmek zorundadırlar.

Sovyet sisteminin yapıcı bir unsuru olarak: İşçi muhabir.

Gazete okumak istemeyen işçilerin kendi sınıflarının bir üyesi olmadığını, kendi çağlarının adamı da olamadığını unutmıyalım. Başka ne iş yaparsanız yapın işçileri kalkındırmak zorundasınız. Eğer onlar okuma yazma bilmiyorlarsa, onlara başkalarının okuduklarını dinlemeyi öğretin. Ve bunun için onların ilgi ve çıkarlarını saptayın, onların en hayatî meselelerini ele alın. Nasıl mı? Onları yürekten ilgilendiren meselelerle yaklaşın, onlar bilmeli ki, kendilerini düşünen, kendileri için yazan birileri var. Yakın arkadaşları arasında en geri kalmış olanlarının uykudan ayılmamış zihinlerini uyandırmak, görevini ciddiye alan tüm işçi muhabirlerin en birinci, en üstün görevidir.

Bir havuza devamlı su akarsa içindeki su ne durulur ne de bayatlar. Gazete için de aynı şeyi söyleriz, basılmış sözler üzerinde özellikle devrimci bir tekel varsa... Şunu unutmayın: Gazetelerde bürokratlaşma tehlikesi daima vardır. Gazetedeki yazı kurulunun kendi bölümü ayrıdır, kendi kırtasiyecileri, kendi yaklaşım tarzı, özel alışkanlıkları vardır ve bütün bunlar tepeden aşağı doğru uygulanıyor. Ne var ki hayat durmadan değişiyor, kitleler yeni tabakalar oluşturuyor, yeni sorunlar, yeni çıkarlar doğuyor karşımızda. Eğer gazete, meseleleri bir açıdan, okuyucu başka bir açıdan görmeye başlarsa o gazete ölmüş demektir. İşçi muhabir böyle bir olaya kesinlikle izin vermemelidir. Onlar kitlelerin hayatını salt kendi gazeteleri için yaşıyor değillerdir, onlar kitlelerin gazeteyi nasıl karşıladıklarını gözlemek zorundadır, yalnız kendi hikâyelerini kovalamakla kalmayacaklar, gazetenin bütün bölümlerini, makalelerin tümünü izleyeceklerdir.

Gazeteye gazetenin kendisi hakkında yazılar koyunuz, yani kitap ve broşürlerden hangilerinin işçilerde

yankı uyandırdığını arayın ve gazetede bu kitaplar hakkında yazı yazın. Ama gazete, kitabın yerine geçmez, ancak bir kitaptır ki bir konuyu tüm açılarından kavrıyabilir, ve derinlemesine bilimsel aydınlık sağlar. Sadece yazan, ama okumayan bir işçi muhabir ilerliyemez ve ilerliyemiyen herkes geriye itilmekten kurtulamaz. İşçi muhabir okuyucularına oranla kendi fikrî seviyesini yükseltmek zorundadır, okumalıdır, araştırmalıdır, okudukları onun gözleri önüne hayatın bizzat serdiği temel sorunlarla dişe diş geçmelidir.

Sovyet devlet örgütünün asıl hedefi, geniş halk yığınlarını hükümete doğru çekmek ve onlara yönetme sanatını öğretmektir. Bu hedefi asla gözden yitirmemeliyiz. Nedir ki son bir kaç yılın deneyi bize bu problemin pratik sonucunun, devrimin başındaki gibi, sandığımızdan çok daha güç olduğunu göstermiştir. Çok geriyiz, cahiliz, okuma yazma bilmiyoruz ve âtıl durmaya alışmışız. Oysa ekonomik kalkınmanın pratik sorunları çok keskin ve acîldir. Bürokratlaşma eğilimlerini doğuran da budur, yani işçilerin katkısı olmadan sorunları devlet makamları yoluyla çözme eğilimi budur. İşte gazetenin, devlet cihazının çalışmalarını düzeltici rolü burada başlıyor. Gazete bu çalışmaların hangi etkilere yol açtığını ve taban çimleri seviyesinde bunun nasıl karşılandığını anlatacak ve kırtasiyecilerin bu faaliyetler karşısındaki tutumu nedir, onları yansıtacaktır. İşte bu tutumları saptamak ve gazetelerde yaymak işçi muhabirin kaçınılmaz görevidir. Gazeteler okuyucuları bu şekilde kazanabilir, devletin çalışmasını okuyucularına kontrol ettirerek yapar bunu, halkı hükümete katılmaya hazırlar. İşçi muhabirler yalnız birer gazete muhabiri değildir hiç bir zaman. Onlar sovyet sisteminin yeni ve önemli birer bileşenidir, hükümet organlarının faaliyetine katkıda bulunur ve bürokrasi hastalığına karşı bu organlarla birlikte karşı çıkarlar.

Güncel hayatın meseleleri:

İşçi kitlelerinin günlük hayatını kotarıp yeniden oluşturan süreç, işçi muhabirin karşılaştığı en önemli konulardan biridir- Bu yönde önceleri de konuştum, bir çok kez de yazdım. Fakat, bu nitelikteki sorunlar, atelye ve fabrikalarda ortaya çıkan sorunlardan çok daha karmaşıktır. Burada doğru bir yaklaşım özellikle önem taşıyor, yoksa işi dağıtmak pek kolaydır.

Günlük hayatın meseleleri, esas itibariyle ekonomik ve kültürel gelişme sorunlarına dayanıyor, öte yanda kültür eğitimiyle yapılacak etkiye de dayanıyor. İnsanın kendi işini doğru ve gerçekçi açıdan değerlendirmeyi bilmesi çok önemlidir, bunu hiç bir karışıklığa meydan vermeden yapması gerekir. Bu iş tarihî anlamları farklı iki unsurdan oluşuyor. Birincisi, bizim kollektivist yaşamayı ailé hayatına her gün biraz daha sokmakta oluşumuzdur. Bu alanda, başarılarımızın küçük çapta kalışına rağmen, çalışmalarımızın yönünün, bizi bu alanda kapitalist ülkelerdekinden çok daha köklü bir duruma getirmiş olmasıdır. İkincisi, biz bu yönde yürüyoruz ve ülkemizin işçileri, tüm uygar halklarla ortak yönde bir kültür töresi elde edeceklerdir: Okuryazarlık, gazete okurluğu, temizlik, nezaket v.s. İşte kültür çalışmalarımızın temel rotası olan sosyalizm ve komünizme bu yönde ilerliyoruz. Aynı zamanda kültür cephemizin büyük ve yaygın kesimlerini ileriye doğru harekete geçirmek zorundayız, en azından ileri burjuva devletlerinin eriştiği kültür seviyesine varmalıyız. Çalışmalarımızdaki bu ikili karakter, hep tarihî geçmişimizdeki şartlarla belirlenmiş bulunuyor ve ikiliği doğru anlamak gerek, yoksa işimizin özünü ve anlamını yanlış saptamış oluruz.

Bu amaçla, mesela, çeşitli yörel dernekler yeni bir yaşama tarzı yolunda bir «komünist ahlâkı» oluşturma

görevini yüklenmişlerdir. Bu ahlâk aynı zamanda kabalığın yok edilmesini, alkolizm, rüşvet ve başka kötülüklere karşı mücadeleyi de içermektedir.

Soruyu bu şekilde koyarsak bizim bir görüş aldanmasına uğrayabileceğimiz de kesindir: Kabalığın, küfürbazlığın, alkolizm ve rüşvetçiliğin tüm kapitalist dünyaya özgü bir özellik olduğu görüntüsü ortaya çıkar. Ülkemizi bu saydığımız günah ve kötülüklerden temizliyerek «komünist bir ahlâk» yaratma görevini ilk kez yüklendiğimiz anlaşılacaktır. Gerçekten de, kabalık olsun, küfürbazlık ve rüşvetçilik v.s. olsun bizler, Çarlık Rusyası'ndan bize kalan korkunç bir mirasın sahipleriyiz, öyle bir miras ki Avrupa devletlerinden elli altmış yıl, bazı yönlerden belki yüzyıllar boyu geri kalmış bir ülkenin mirasıdır bu. Kültür aşılayıcı işçi muhabirlerin çalışmalarında ve bizim kültür görevlerimizde en başta gelen görev burjuva öncesi barbarlığı ortadan kaldırmaktır. Bunun altını çizerek söylüyorum, çünkü ne yaptığımızı bilmek, ama iyi bilmek bizim için çok önemlidir.

Hatırlıyacaksınız, Marx derdi ki, kendileri hakkında ne düşündüklerine bakarak insanları ve partileri değerlendirmeye kalkışmak imkânsızdır. Neden imkânsızdır? Çünkü geçmişteki bütün partiler, özellikle küçük burjuva demokratik partileri, kendi programlarındaki ve çalışmalarındaki boşluk ve çelişkileri kendilerinden gizlemişler, kendi görüntülerini yanlış vermeye çalışmışlardır. Burjuva demokratik partileri bu aldatmacalar olmadan yaşayamazlar. İşte kesinkes bu nedenledir ki, Menşevikler, Sosyal Devrimciler, mesela kendilerini «sosyalist» olarak görmeye ve göstermeye uğraşırlar. Bu aldatmacalar, onların aslında burjuvazi yararına çalıştıkları gerçeğini saklamak içindir. Biz komünistlerin saklıyacak bir şeylerimiz yoktur, aldatmacalara ihtiyacımız yoktur. Bizler, kendini aldatmaya ya da yüce tarihî görevini gerçekleştirmek

için göz boyamaya ihtiyacı olmayan biricik partiyiz. Kabalığa, alkolizme, rüşvetçiliğe gösterişli bir ad takmak, «komünist ahlâk uğrunda» veya «proleter kültür uğrunda mücadele» gibi parlak sözler etmek, komünist iktidar günü yaklaşıyor demek de değildir. Bu sadece bizim başlangıç çalışmalarımızı yanlış etiketlerle süslemek olur, biz Marksistlere yakışmaz böyle bir tutum.

Ancak, kitlelerin kültür seviyesini yükseltme yolundaki günlük mücadelemizin önemini küçümsediğimi sanmayın. Tam tersine, her şey bu mücadeledeki başarımıza bağlıdır. Bir keresinde demiştik ki, tifüs belâsı sosyalizmi yiyip yutabilirdi. Rüşvete karşı mücadele de tıpkı bit mücadelesi gibi komünist ahlâkın tipik bir mücadelesi değildir. Ama bedenî ve ahlâkî pislikleri ortadan kaldırmadan komünizmi kurmak da imkânsızdır, bu besbelli bir şeydir.

Kentlerde olsun köylerde olsun «komünist gençlik örgütü üyeleri içki içmez» kanısı yaygındır. Bu başarılı sonucu daha güçlendirmeli, daha da yaymalıyız. Sık sık bir takım gevezelere raslarsınız, önemli bir havaya bürünerek derler ki, alkolizme karşı mücadele Tolstoyculuktan başka bir şey değildir.! Bundan daha budalaca bir şey düşünebilir misiniz?

İşçi kitleler için alkolizme karşı mücadele sağlıklı yaşama ve her şeyden önce devrimin yaşaması uğrunda bir mücadeledir. Biz kendimizi kalkındırmaya fakirlikten başladık, buna başlamak için yeteri kadar fakirdik. Ücretlerimizi pek az, o da yavaş yavaş artırabiliyoruz. Ve gerçekten de ücretler günlük hayatın temelidir, kültürel ilerleyişin asasıdır. Bu ilkeyi işçinin günlük hayatına uygularsak, atılımının kopacağını tahmin edersiniz. Bizim şartlarımızda, ülkemizdeki ekonomik organların tehlikeli bir hastalıktan sonra yeni yeni şifa bulmaya çalıştığı ve her alanda kronik hastalıkların izlerine raslandığı bu şartlarda alkolün ya-

ratacağı tehlikeleri bütün kapsamıyla apaçık görmek zorundayız. İşçi muhabir, alkolizmek arşı mücadeleyi belirli bir işçi gurubunun tüm hayat şartlarıyla tüm kendi fabrikasıyla, kültürünün ve evinin şartlarıyla yakından ilişkilendirmeyi bilmelidir. Ve bir işçi muhabir, alkolizmin, devrimin ve kitlelerin kültürel ilerleyişinin en şeytanî düşmanı olduğunu bile bile azcık da olsa alkol alıyorsa, o gerçek bir işçi muhabir değildir.

Günlük hayatın meseleleri konusunda, bana Ekim hareketine karşı hangi tutumda olduğum ve bu tutumun yeni yaşama tarzımızın bir parçası olup olmadığı soruldu. Ekim Devrimi'nin önem ve ağırlığını abartmanın elbette gereği yoktur ve bu hareketi bürokratlaştırmayı da kabul edemeyiz. Elbette ki ileriye doğru bir adımdır, bir ilerleme belirtisidir. Bugün Elizavetgrad yöresinden, yani Makno'nun (32) en güçlü olduğu bölgelerin birinden bir mektup aldım. Kanun dışı çetelerin elinden çekmediği kalmamış bir yöredir burası. Köylerden birinde(şimdi adını unuttum) onbeş yirmi aile bir «Ekim Komünleri Yönetimi» kurmuşlar, yaşlı kişileri de almışlar komüne. Tek başına bu olay, günlük hayatı değiştirmiyor, ama çok anlamlı bir gelişmedir, yeni ufuklara doğru bir takım özlemleri açıkça ortaya koyuyor. Bunu böyle görmeliyiz.

Ülkemizde dinî inançlar, çok kez halkın kafasında veya bilinçinde yer etmemiştir, daha çok yaşama biçimlerinde kendini gösteriyor. Bilimsel kanıtları ortaya koyduğumuz halde bunlarla niçin her seferinde başarılı olamadığımızın sebebi budur. Bunu değiştirmek için, dinî ön yargılara çok sert bazı darbeler indirmemiz, bu inançların hayatı nasıl çıkmaza soktuklarını göstermemiz gerektir. Vaftiz olayını, evlenme ve cenaze törenlerinin kilisede nasıl yapıldığını açıkça kritik bir gözle izlemeniz gerekir. Bizim grafik sanatçıla-

rımızdan bazıları, kilisenin günlük hayattaki rolünü, buna karşı mücadeleyi çarpıcı ve kurnazca karikatürlerle yansıtıyorlar, ama dinî hayatla ilgili olarak vereceğimiz raporlar bu mücadelede çok daha büyük bir rol oynıyacaktır.

Cinsiyet meselesi:

Günlük hayatta cinsiyet konusunda çok şey söylendi, çok şey yazıldı. Gençler arasında bu konuya karşı ilgi özellikle fazla, türlü toplantılarda ardarda yazılı sorular soruluyor. Mesele teorik açıdan değil, yani aile şekillerinin ve sosyo-cinsel ilişkilerin gelişimi yönünde Marx'ın getirdiği aydınlık açısından değil, pratik açıdan araştırılıyor: Şimdi nasıl yaşamalıyız, bugünkü durum nedir?

Mesele güç bir mesele. Günümüz şartları altında, bu meseleye, pratikte böylesine keskinleşen bir mesele, kategorik bir çözüm getirme imkânımız yoktur. Cinsel sorunlar günümüz toplumunun ve ev aile ilişkilerinin düğüm noktasında kenetleniyor, birbiriyle iç içe girmiş durumda. Ben bu meselenin düğümünü burada, teorik yönden bile olsa çözemiyeceğim, çok uzun bir zaman alacağı gibi, bugünkü programımızda da yok. Ama meselenin genel karakteristiklerini göstereceğim, çünkü işçi muhabirler sosyo-cinsel ilişkilerin şu karmaşık köklerinden ortaya çıkan hiç bir ilişkiye, uzlaşmazlık ve güçlüklere ilgisiz kalamazlar.

Şurası besbelli ki bir zaman alacağı gibi, bugünkü programımızda da yok. Ama meselenin genel karakteristiklerini göstereceğim, çünkü işçi muhabirler sosyo-cinsel ilişkilerin şu karmaşık köklerinden ortaya çıkan hiç bir ilişkiye, uzlaşmazlık ve güçlüklere ilgisiz kalamazlar.

Şurası besbelli ki biz cinsel sorunları açıkça hiç bir mistisizme, geleneksel bağ ve ikiyüzlülüğe kapılmadan ve elbette, istihzaya yer bırakmadan ele alıyoruz. Seks fiziyolojisi ve sosyal sağlık açısından genç nesillere zamanında aydınlatıcı bilgiler verilmelidir. Kısacası politik bakımdan olduğu kadar seks bakımından da bilgili olmalıdırlar. En azından bu okumuşluğu sağlamalıyız. Ama bu iş, ülkemizdeki geçici şartlar altında hayatın cinsel yönleriyle ilişkili çelişkileri çözmekten çok uzaktır.

Konut probleminin bu soruna korkunç bir etkisi vardır, aynı etkiyi özel hayatla ilgili tüm alanlarda da görülmektedir. Medenî bir insana yaraşır konut şartlarını yaratmak, cinsel ilişkilerde olduğu gibi, kültür ve insanlık yolundaki ilerleyişimizde de ilk ve en zorunul şarttır. Aynı durum yiyecek, beslenme ve çocuk yetiştirmenin sosyal yönleri için ve genelikle çocukların durumu için de doğrudur. Günlük hayatı sosyalist bir çizgi üzerine oturtma çabalarımız bugünün cinsel çelişkilerini çözecek uygun şartları yaratacaktır, bu açıktır.

Kişilik yaratma ve geliştirme süreci bütün bunlara paralel olarak yürüyecektir. Kültürlü olma her şeyden önce bir iç disiplin konusudur. Katıksız sosyalizm ve komünizm yolunda devletin zorlayıcı bir cihaz olmaktan yavaş yavaş kurtulacağını söylediğimiz zaman, biz aynı zamanda, yeni toplum için gerekli olan disiplin kaynağının dışımızda değil, daha çok içimizde olacağını söylemek istiyoruz. Bu disiplin her vatandaşın kültür seviyesine bağlı olacaktır. Bir korodaki insanlar nasıl ahenk içinde türkü söylüyorlar ve bunu mecbur oldukları için değil, hoşlandıkları için yapıyorlarsa, komünizmde de ilişkilerimiz arasındaki ahenk her kişinin, her ferdin kişisel ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte olacaktır. Bu, cinsel ilişkiler açısından, bir yandan, dıştan gelen baskı ve bağlardan kurtulmuşluk

demektir, öte yandan, insanın kendi kişiliğinin iç disipline sadık kalması —daha zengin bir ruhsal hayata ve daha yüce ihtiyaçlara yönelmesi— demektir.

Bu görüntü bizden hâlâ uzaklarda bulunuyor. Ama bütün bunlar, cinsel ilişkiler alanında bugün içinde bulunduğumuz ve acılı çelişkilerden bizi kurtaracak yolu göstermektedir. Günlük hayatı yeniden örgütlemeye yönelik kamu çalışmaları ve insan kişiliğini her yönüyle yükseltmeye yönelik kişisel çabalarımız —işte bunlar— seks konusunda hep sorulagelen sorulara cevap olarak verilebilecek temel ilkelerdir. İlke olarak ele alacağımız bu çabalar, aynı zamanda işçi muhabirin bu problemlere nasıl yaklaşması gerektiğini de göstermektedir.

Ahlâk ve davranışların görüntüsü ve yeni edebiyat:

Günlük hayat işçi muhabirler sayesinde bize, aynen olduğu gibi yansıtılmalıdır. Yeni proleter edebiyat hedeflerinin ne olacağı hakkında elimizde bir sürü göstergeler vardır. Bazı edebiyat çevreleri bizi, devrimci edebiyatın «yansıtma» değil, «dönüştürme» yapması yolunda iknaya uğraştılar ve dediler ki, devrimci sanat eserleri içinde, ahlâk ve davranışların görüntüsünü vermeye gerek yoktur. Böyle bir yaklaşım sol kanattaki «çocuksu düzensizliğin» çok açık bir örneğidir, içinde marksizm kırıntısı bile yoktur. Bir şeyi yansıtmadan önce nasıl dönüştürebilirsin?

Günlük hayatı tüm ayrıntılarıyla tanımadan nasıl etkiliyebilirsin? Bazı kişiler (komünist fütüristler) devrimci edebiyat bize «standart» modeller, normlar vermelidir, diyecek kadar ileri gidiyorlar —yani neyin ne olması gerektiği önceden verilmeliymiş—. Ama bu besbelli ki cansız, idealist, skolastik bir görüştür, dünyayı tümden yapay olarak ikiye bölmektir: Mevcut dünya ve mevcut olması gereken dünya. Onlar diyor

ki, muhafakârları bırakalım, onlar mevcut olan dünyayı görüntülesin ve biz de..., nasıl devrimciyse bunlar! ..., bize de dünyanın nasıl olması gerektiğini gösterelim onlara!

Bu çeşit felsefe yapanları okuduğunuz zaman, insanın kendine sorası geliyor: Bu kişilerin bir Marx, bir Lenin'den haberleri var mı acaba? Hayır, felsefe yapmayın, bayanlar baylar: İşçilerin hayatlarını ve onların günlük varlıklarını bize muhakkak yansıtmaları lazım, işçi muhabirlerin basit haberlerinden tutun sanat konusunu genelleştirmelere varıncaya kadar bu yansıtıcı düşüncelere ihtiyacımız var. Şuna hiç şüphe yok ki, ufukları genişleyen, daha çeşitli konulara ilgi duyan, edebi tekniklerini geliştiren işçi muhabirler yığın yığın çoğalıyor ve bütün gelişme ve çoğalmalar, bu geçici dönemde yepyeni ve daha zengin bir edebiyatın temellerini oluşturacaklar.

İzin verirseniz, şimdi yine proleter edebiyat konusuna, meselenin can alıcı noktasına döneyim. Bazı yoldaşlar beni proleter edebiyata «karşı» olmakla, sözüm ona, suçluyorlar. Bunu benim bir ölçüye kadar işçi muhabirlere karşı olduğum şeklinde de anlamak mümkün, çünkü proletaryanın doğrudan doğruya sesi, yöresel cihazı onlar değildir de kimdir? Eğer işçi muhabir bu görevi yerine getirmiyorsa—, o zaten ne işçi muhabirdir ne de bir şey, görevini ve rütbesini elinden almak gerekir.

Proletarya edebiyatına «karşı» olmak derken neyi kastettim, yoldaşlar? Proleter edebiyatın aleyhinde söz etmedim, ama bazı yazar çevrelerinde kapıların üzerinde, «Bu ufak büroda proleter kültürü işleniyor. Daha öteye gitmenize hacet yok» yazıyorlar, ben buna karşıyım. Hayır! Proleter kültürünü işlemek, öylesine kolay bir iş değildir, bundan çok daha karmaşık ve beceri isteyen bir görevdir. Yazı yazmasını öğretmek ve

öğrenmek, dramatik kompozisyon, müzik ve sanat öğretmek ve öğrenmek (33) bakımından proleter kültür olağanüstü bir iş görmektedir. Ama edebiyat çevreleri, proletaryaya sadece kendi akıllarının ölçüsü kadar bağlı olan bir sürü rasgele yazardan başka bir şey değilse ve onlar diyorlarsa ki «proleter edebiyat bizim temsil ettiğimiz şeyden başka bir şey değildir, gerisi bizi ilgilendirmez...», işte o zaman itiraz etmemiz gerekecek ve diyeceğiz ki «biraz ileri gitmiş olmuyor musunuz? Gerçekleri arzularınızla karıştırıyorsunuz. Biz itiraz etmiyoruz, çünkü biz proleter edebiyatına «karşıyız». Nasıl da saçma! Bizim itirazımızın nedeni şu: Proleter edebiyatı, bir edebiyat çevresinin değil de bir (proleter) sınıfın temsil edildiğini anlamak gerekiyorsa, böylesine ucuz ve basit yollarla ve araçlarla yaratılamaz da ondan. Önümüzde her şeyden önce, geri kalmış kitlelerin, edebiyattan ne yazık ki henüz anlamayan insanların kültür seviyesini yükseltme görevi var.

Yoldaşlar, biz «burjuva edebiyatından» konuşuyoruz. Neden burjuva diyoruz? Nereden çıkmıştır bu? Nasıl meydana gelmiştir? Burjuva sınıfı zengindir, eğitim görmüşlüğü de bu yüzdendir. Proletaryayı sömüregeldiği için de boş vakti çoktur. Edebiyat, sanat v.s. dahil çeşitli zevklere ayıracak zamanı vardır. Peki, burjuva yazarları nasıl eğitim görür? Bunlar genellikle ufak, orta veya büyük burjuvazinin çocuklarıdır, burjuva okullarında okurlar, burjuva ailelerde yaşar, burjuva salonlarına devam eder, orada yine burjuva temsilcilerine, mühendis ve tüccarlara, müzisyenlere raslarlar. Böylece onların kendilerine özgü çevreleri vardır, o çevrede nefes alır, orada tutunurlar, birbirlerinden esinlenirler. Bir yazar, bir sanatçı, daima günlük izlenimlerini biriktirir. Peki, onlar bu izlenimleri nereden biriktiriyorlar? Burjuva çevreden ediniyorlar. Niçin? Bu çevre onların vatanıdır

da onun için, kendilerini sudaki balık gibi rahat hissederler orada. Onların çevresi böyledir işte zengindir, zengin olduğu için kültürlüdür. Onlar neyi sindiriyor, neyi teneffüs ediyor, bu burjuva çevreden nasıl zehirleniyorlarsa, ürettikleri şiirler öyküler, romanlar da öyledir. Kısaca söylemek gerekirse, burjuva edebiyatının oluşma süreci bundan ibarettir, birdenbire patlıyarak oluşmamıştır, yüzyıllar sürmüştür bu oluşma.

Burjuvazi, yüzlerce yıl egemen olmuştur, iktidara gelmeden önce de kendi çağına göre varlıklı ve kültürlü idi: Sanat dünyasının bütün dostları, gazete muhabirleri dahil —herhalde burjuva muhabir demek lâzım— hepsi burjuva ailelerde, burjuva salon ve mağazalarda, v.s., ne görüp işittilerse onlardan beslenip geçindiler. Peki, burjuva edebiyatının gelişmesi için temel şartlar neydi? Asıl şart, burjuva yazarların ve genellikle sanat işçisinin ve burjuvazinin her gün aynı düzen ve tertipte yaşamasıydı, her ikisinin de aynı kültür seviyesinde oluşmasıydı. Burjuvazinin zengin ve güçlü olduğu, uzun zaman gelişip yönetimde kaldığı, büyük insan çevrelerini ideolojik olarak uyruğunda tuttuğu bu ülkelerde edebiyat, bilim ve sanat özellikle zengindir, bilim ve sanatta büyük gelenekleri vardır. Bizim ülkemizde ise, bizim klasik, aristokratik, geç kalmış burjuva edebiyatının yaratma süreci içinde yazarlarımız hep yine kendi yazarlarını besleyip geçindiren ve esinleyen sınıfla birlikte yaşamışlardır.

Eğer kendimize soracak olursak, yoldaşlar, bugün bizim proletaryamız kendi yazarları, sanatçı ve ozanları için böylesine şartlar yaratabilir miydi, diye, cevap evet midir, hayır mı? Ben ne yazık ki, bugün bile hayır, diye cevap vereceğim. Niçin mi? Çünkü proletarya hâlâ proletaryadır da ondan. Proleter yazarları veya sanatçıları okullara göndermek, gelişmelerini sağlamak için bugünün şartları altında üretimden çekmek, fabrikadan, hatta daha genel söyliyelim, işçi sını-

fının günlük hayatından çekip koparmak demektir. O vakte kadar, proletarya, proletarya olarak kalacağından, işçi sınıfının sinesinden çıkan intellegensiya bile kendi sınıfıyla temasını az çok yitirecektir, bu kaçınılmazdır.

Her ne kadar Marx ve Lenin işçi değildiyseler bile, kendi dehâlarından ötürü, işçi sınıfının gelişme sürecini anlıyacak ve bunu bilimsel terimlerle açıklıyacak güçteydiler. Ama şairler ve romancılar açısından, geniş emekçi yığınlarının görüş dünyasını hissetmek ve onu edebiyatta ifade etmek için, bu sanatçıların işçi kitleleriyle günlük hayatın içinde haşır neşir olmaları gerekir. Ama şimdiki durum böyle değildir ve biz, kitleye özgü yeni bir kültür için ön şartları yaratmadıkça haşır neşir olmak da gerçekte söz konusu olamaz. Bu şartlardan birincisi şudur: Okuryazarlık, ikincisi tam okuryazarlık, yarı okur yazarlık değil, ve üçüncüsü de, tüm dünya sorunlarıyla ilgilenen bir toplum. Ve bu, genel maddî güvenliğe bağlıdır, yani halkın çok bol boş vakti olmasına, yalnız dinlenmek için değil, kendini eğitmek ve öğrenmek için çok vakti olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle, bu, maddî ve manevî gelişmenin öyle bir seviyeye ulaşmasına dayanır ki işçi sınıfı, sadece ileri gelen unsurlarıyla değil, büyük çoğunluğuyla kültürün tüm alanlarında ustalaşır.

Bu seviyeye götüren yol uzun mudur, kısa mı, yoksa geniş midir ya da dar mı? Bu yıl, bizim tam ve gelişmiş sosyalizme giden yolumuz kadar uzun ya da öylesine kısadır, çünkü tüm proletaryayı ve ardından bütün köylü kitleleri, okuyucu ile yazar, sanatçı ile seyirci arasında artık önemli bir boşluğun kalmadığı seviyeye çıkaracak biricik yol, sosyalizmi güçlendirme ve geliştirme yoludur. Peki, bu nasıl bir kültür olacaktır? Proleter kültürü mü? Hayır, sosyalist bir kültür olacaktır, çünkü proletarya. burju-

vaziden ayrıldığı anlamda, bir egemen sınıf ebediyyen olamaz ve olmak da istemez. Tam tersine, proletarya, proletarya olmaktan bir an önce kurtulmak için iktidara geçmiştir. Sosyalizm yönetiminde proletarya yoktur, daha çok geniş ve kültürlü bir üreticiler kooperatifi vardır, dolayısıyle kooperatif olarak üretilen, yani sosyalist bir sanat vardır.

Proletarya saflarından çıkan ya da proletaryaya katılan genç edebiyat çevreleri içinde yetenekli veya hiç değilse ümit veren şairler, romancılar, v.s., elbette vardır. Ancak onların faaliyetleri öylesine bir «armut piş ağzıma düş» işi ki tek başına bu sanatla proletaryayı memnun etmek söz, konusu olamaz. Yaratıcı proleter sanatının bu ilk filizlerine yardım etmek için elimizden geleni yapmalıyız, ama aynı zamanda küçük bir genç edebiyatçılar gurubunun kendini «proleter edebiyatı»nın taşıyıcı gurubu olarak ilân etmesi gibi rezil sapmalara da izin verecek durumda değiliz. Kendini bu şekilde tanıtmaya kalkışmak, proletaryanın bütün kültürel ve tarihî gelişmesini kökünden yanlış boyutlara sokmak ki bu şekilde takdim edilen proletaryanın aslında burjuva sanatı içinde eğitilmeye hâlâ çok, ama çok büyük ihtiyacı vardır, bu sanatın yarattığı şeylerin en iyisini kendisi için saklamaya, kendi sanat seviyesini yükseltmeye ve böylece asıl sosyalist sanatı için gerekli şartları sağlamaya ihtiyacı vardır. Bu süreç içinde, her bağımsız proleter edebiyatçı gurubu ufacık bile olsa kendi yerini alacak, ama hiç biri tekel kuramıyacaktır.

Proletarya burjuva sanatına elbette ki, kendi proleter uslübuyla yaklaşacaktır tıpkı soyluların konaklarına yaklaşır gibi... Gerçekten de proletarya kendi sınıf görüşünü sanattan türetmez, tam tersine, sanata kendi görüşünü götürür. İşte burada ona işçi muhabir yardımcı olacaktır, bir yanda geniş kitleler, öte yanda

edebiyat ve sanat arasında bir aracı rolü oynıyacaktır. İşçi erkekler neleri okurlar? Kadın işçiler neyi okur? Hangi sanat eserlerini okurlar? Onları nasıl okurlar? Vardıkları sonuçları kendi hayatlarına uygularlar mi? İşte işçi muhabirler hep bunları izlemeli, kulak vermeli, bunlar arasında ilişkiler kurmalıdır.

Bu salonun duvarlarına asılı duran ve işçi muhabirlerin birlikte yarattıkları duvar gazeteleri bizim kitlelerin kültür seviyesini yükseltme mücadelemizde elbette çok değerli birer başarıyı simgeliyor. Bu gazetelerin asıl büyük anlamı onların yöresel kökenlere dayanmasıdır. Özellikle Lenin'in Toplu Eserlerini burada görmekle bu fabrika yazarlarını ve sanatçılarını övgüyle ve ödüllerle anıyoruz. Aynı zamanda, Yoldaşlar, elle basılan bu duvar gazeteleri, bize kendi fakirliğimizi, kendi kültürel geriliğimizi ve kültürde ileri burjuva milletlerine erişmek için, neleri ve nasıl korkunç bir hızla öğrenmemiz gerektiğini hatırlatıyor ve bizim kendi sosyalist temellerimizi korumak ve güçlendirmek zorunluğumuzu ispatlıyor. Duvar gazetelerimiz dahil, bizim basın, burjuva basının ortaya koyduğu «fikirler»den daha üstün, kıyaslanamıyacak kadar ileri fikirleri yansıtıyor. Mesela, bir ingiliz gazetesini alın, malzeme zenginliği, beceri ve sunuş açısından, resimler ve teknik açısından, »bizden ne kadar ilerdeler» dersiniz. Onlarda geniş yapraklı gazetelerin yanısıra, ticaret ve şirketlerle, komşu yörelerin özel çıkarlarıyla ilgili bir sürü ufak özel gazeteler var. Oysa biz burada elle duvar gazeteleri yaratıyoruz, ve onları ancak ayda bir, belki o kadar bile değil, çıkarabiliyoruz.

Gelin, bir de amerikan basınıyla karşılaştıralım basınımızı... Bütün Sovyetler Birliği'nde gazete sayısı beş yüz bile değil, toplam nüsha sayısı ise iki buçuk milyon, Kuzey Amerika'da yaklaşık 20.000 gazete yayınlanıyor, nüsha baskısı ise 250 milyon, yani

bizdekinin yüz katı! A.B.D. nüfusu ise bizden 20 milyon daha az. Bu rakamları aklınızdan çıkarmayın. Geri kalmışlığımızı hiç bir zaman unutmayın. Kültürel geriliğin karanlık gücü neredeyse, orada durum hep böyledir, insanın bilincine ninni söylerler, sadece kulağına değil. Oysa bizim bilincimiz hep uyanık olmak zorundadır. Ancak o zaman biz kültür noksanlığımız dahil, bütün düşmanlarımızı yeneceğiz.

Eleştiri ve anlatım:

Sonuç olarak, bizim tüm kötü çalışan mekanizmamızın eleştirisi ve anlatılışı üzerine bir kez daha konuşmak isterim. Bu hem güç hem de kolaydır. Kolaydır, çünkü kötü işleyen şeyler çoktur, hiç aramaya değmez, çevrenize şöyle bir göz atın yetişir. Güçtür, çünkü kötü işleyişin sebebleri çok karmaşıktır ve bu sebebleri derhal suyun üstüne çıkarmak her zaman kolay değildir.

Bizler işleri hep «oldurma» sürecindeyiz, «olacak» sözü, bildiğiniz gibi, bizde pek yaygındır. Vladmir İlyiç bu tür sözleri hiç sevmezdi ve sık sık alay ederdi «olacak...» diye ki bunu «olmadı» ve ne zaman olacağı da belli değil anlamına getirirdi. «Olacak» ya da «olur inşallah» deyimi çok kez kabiliyetsizliği, düşünemezliği gizler, ama ağır bir takım objektif şartları, çok çeşitli aksaklıkları da dile getirmektedir. İşlerin kötü yürümesinin objektif sebeblerini sübjektif sebeblerden ayırmak, talihsizlikleri suçluluktan ayırt etmek çok zordur.

O bakımdan bir fabrikadaki, bir okul veya askerî kesimdeki durumun genel bir değerlendirmesini yapabilmek kolay değildir. İşler düzene giriyor mu? Elde edilen büyük başarılar var mı? İşin yöneticisini veya öncüsünü suçlamak mı gerekir, yoksa övmek mi? Mesela, herhangi bir fabrikayı ele alsak, o fabrikayı de-

netledikten sonra birbiriyle çelişen iki tablo çizmek mümkündür: Birinci tabloda, kötü yönetim, örgütsüzlük, emek ve malzemenin akıl dışı kullanılışını v.s., pek âlâ çizebilirsiniz, üstelik geride sayamadığınız bir sürü şey vardır. Öte yanda, tabloyu başka türlü yapmak da mümkündür: Son birkaç yılda elde edilen bütün başarı ve gelişmeleri ele almaktan başka iş yapmazsınız ve bu başarılar az da olmıyabilir. Sonunda bütün yanlış ve aksaklıklara gözünüzü kapayıp sizi çok sevindiren bir tablo elde etmiş olursunuz.

İşte şu karmaşık ve ağır geçiş şatları altında, denetçiler olsun, işçi muhabirler olsun, herkesin öznel bir takım zaafların kurbanı olmasının sebebi budur, kendi keyfî eleştirilerinin, daha da kötüsü kötü niyetin kurbanı olmaktadırlar. Ve denetlenenler ya da basında kınamaya uğrayanlar bakıyorlar ki denetleme sonuçları, sadece yüzeysel izlenimlere ya da kişisel eğilimlere dayanmaktan öteye gidememiş? Bu durumdakiler böyle bir denetleme veya araştırmanın sonunda elbette şevklenecek değillerdir, tam tersine atılım tutkuları körlenecektir, denetimden beklenen amaca asla ulaşılamıyacaktır.

İşçi muhabirler böyle bir tehlikeden vebâdan kaçar gibi kaçınmalıdırlar. Yargı ve değerlendirmelerinde çok kez yanlışlar da yapacaklardır. Her işte hata ihtimali vardır, gazetecilikte bu hata öbür işlerdekinden daha çoktur. Nedir ki, taraf tutuculuk, keyfîlik ve sorumsuzluk, bunlar bir işçi muhabirde hiç bir zaman olmaması gereken şeyler. Keyfîliğe karşı mücadele verirken bir işçi muhabir ne sempati yönünden, ne değerlendirme yönünden, hiç bir zaman keyfiliğe kapılma hakkına sahip olamaz. İşlerimizi yürütürken sahip olduğumuz sorumluluk duygusu onların çalışmalarında çok daha aktif bir rol oynamaktadır. İşçi muhabir sosyal bilincin bir organıdır, gözleyen, sorgile-

yen, istemesini ve iletmesini bilen bir organdır, başka türlüsü olamaz. İşçi muhabir kötü işleyen çarkları anlatacak ve bu çarkların düzeltilmesini bekliyecektir. Ama bu çarklar derhal düzeltilmiyebilir de...

İşte işçi muhabir için asıl o zaman faaliyet başlamaktadır, yoksa bir hatayı yakaladıktan sonra işi o kadarla bırakıp ipe un sermek çok kolaydır, mücadeleci muhabire yakışmaz bu! Herkes bilir ki bir kötülüğü saptamak onu yok etmekten daha kolaydır ve herkes bilir ki bir gazete, kötünün varlığını birdenbire değil, ama tekrarlıya tekrarlıya duyurur, her gün üzerinde dura dura gösterir olayı. İşçi muhabir her yeni fırsattan yararlanacak, yeni yollar bulacak, kötü yürüyen işleri sergilemek için yeni şartları veya ayrıntıları değerlendirecektir. Bu muhabirler ayrıca meselenin kendisini incelemek zorundadırlar, meseleye önce bir açıdan yaklaşacak, sonra köklerini daha iyi anlamak için başka bir açıdan bakacaktır, olayın esas sebeblerini böylece daha bir kesinlikle yakalıyacaktır.

Bir işçi muhabir kendi kendini kontrol etmek zorundadır, bir savaşçı mizacına sahip olmalıdır. Daha geniş politik alanlarda da biz mücadeleyi hemencecik kazanıyor değiliz. Uzun yıllar süren bir yeraltı mücadelesi verdik, 1905'lere geldik, yenildik, yeniden yeraltına girdik, derken 1917 Şubat Devrimi geldi, sonra iç savaş.. Devrimci mücadelede partimiz en üstün dayanıklığı gösterdi ve o sayede kazandı. İşçi muhabirler Komünist Parti ruhunun mücadele, dayanıklık ve devrimci pratik davranış ruhunu köküne kadar içine sindirmelidir. İşçi muhabir bir komünist olmalıdır, yalnız harflere yazılara takılıp kalmamalıdır, Lenin öğretilerinin ruhuyla yaşamalıdır, eleştiri ve öz-eleştiri budur. İşittiğiniz her şeye inanmayın, dedikodulardan geçinmeye kalkmayın, rakamlarla ve olgularla saptayın yazdıklarınızı, inceleyin, araştırın, eleştirin, keyfiliğe karşı diretin, mücadele edin, adaletsizlik karşı-

sında direnmenin gereksiz olduğu duygusuna karşı amansız bir savaş verin, savaşınızda direnin, görüşlerinizde direnin, ideolojik kavrayış açınızı genişletin, ileri gidin, başkalarını da ileriye itin— ancak o vakittir ki işçilere yaraşır, gerçek işçi muhabirleri olacaksınız! *(çılgınca alkışlar).* *23 temmuz 1924*

STENOGRAFİ HAKKINDA

Stenografiye ve stenograflara o kadar çok borçluyum ki söze nereden ve nasıl başlıyacağımı bilemiyorum. Benim stenograflarla yakın çalışma ilişkilerim Ekim Devrimi döneminde başlar. O günlere kadar bu harikulade beceriden yararlanmak —Petersburg işçi temsilcileri ilk şurasının 1906'daki muhakemisini, orada, ben dahil suçlananların konuşma ve savunmalarını not eden stenografların çabalarını saymazsak— şansını bir türlü elde edememiştim.

Bu yedi yıllık devrim dönemine geriye baktığımda, işlerin içinden stenografların yılmaz yardımları olmadan nasıl çıkabilirdim diye düşünüyorum da, bunun imkansız olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum. Şimdi ölmüş bulunan genç arkadaşım Glazman'ın hafta boyu, aylar boyu, hatta yıllar boyu süren yolculuklarımız da trenlerde ben hızlı hızlı bir takım talimat ve makaleleri dikte ettirirken, nasıl da bıkıp usanmadan stenoyla yazabildiğini hep büyük bir takdir ve şaşkınlıkla izlemişimdir. Toplantı kararlarını dakikası dakikasına kaydetmek, işin korkunç yükünü sırtlanmak, onun emeği olmadan nasıl mümkün olurdu acaba! Bir trende son hızla giderken steno yazmak gerçekten kahramanca bir görevdir. Glazman ya da arkadaşlarından bizim gazetemiz *V. Puti* (Yolculuk) için makale ya da konuşma notları, ama vagon basamaklarında steno edilmiş notlar ne zaman elime geçse, stenografinin o

harikulade marifetini içimden sessizce «takdis» etmişimdir.

1917'den bu yana yazdığım bütün broşür ve kitaplar önce steno olarak dikte ettirilmiş, sonra o notlardan düzeltilerek yayınlanmışlardır. Bu çalışma yönteminin, kabul etmek gerekirki, bazı olumsuz yönleri de vardır. Eğer kendiniz yazacak olsanız, kendi cümlelerinizi daha iyi, bir kesinlikle kurarsınız, ama dikkatiniz de ifadenin ayrıntılarına ve yazma süreci içinde dağılmış olur, yazının bütünü üzerindeki toplu bakışınızı kolayca yitirirsiniz. Dikte edecek olursanız, tek tek bazı noktalar aklınızdan çıkabilir, ama genel kuruluşu içinde yazı korkunç bir tutarlılık kazanır. Arada dikkatinizden kaçan atlamalar ya da kesin olmayan ifadeleri sonradan steno notlarını okuyarak düzeltebilirsiniz. Ben bu yöntemi uygulamayı becerdim. Şimdi kesin bir inançla söyleyebilirim ki, stenograf yoldaşlarım olmasaydı, o yıllarda yazabildiklerimin üçte birini bile yazamazdım.

Başlangıçta belirli bir tutukluk hissettim, sanki siz çalışırken biri sizin başınızda bekliyormuş gibi oluyordu —yavaştan alsanız olmaz, çünkü birlikte çalıştığınız arkadaş bekliyor. Ama sonra alıştım, kendimi sisteme alıştırdım, bu sistemde disiplin sağlayıcı bir kuvvet de keşfettim. İki kişi bir ağacı testereyle keserken ritimli olarak çalışmaları gerekir. bu ritmi öğrenirsen iş çok daha kolaylaşır. Stenografide de durum aynıdır. Düşünce disiplin altına girer ve yapılan iş, steno yazanın kalemiyle uyuşum içinde daha düzenli olarak gelişir.

Bizim gazetede çalışanların bazıları arzu ediyorlar ki, şu normal el yazısı bir süre sonra kalksın, yerini stenografi alsın. Ben bunun ne dereceye kadar gerçekleşebileceği hakkında hüküm vermek istemem. Ancak bu konuda fikirlerini aldığım meslekdaşlarım kuşkuyla dediler ki: Bir insan kendi kendine ne kadar iyi steno yazarsa başkası için bunu okuması da öylesine zordur.

Yine söyliyeyim, ben herhangi bir hüküm vermek istemiyorum. Ama bugünkü şekliyle stenografi titizlik isteyen karmaşık bir uzmanlık işi olmasına, nisbeten az sayıda insanın meslek edinmesine rağmen, sosyal alanda oynadığı rol değeri ölçülemiyecek kadar büyüktür ve giderek artacaktır. Sovyetlerin kurulduğu ilk yıllarda stenografi genellikle politikaya hizmet etmişti ve bu alanda daha da çok hizmetler görecektir. Bununla da kalmamaktadır, yine artan bir ölçüde ekonomik, bilimsel görevlere, sanat ve sosyalist kültürün bütün kollarına hizmet götürecektir. Belirli bir anlamda diyebiliriz ki, toplumumuzun kültürel kalkınması stenonun toplumda aldığı yerin değeriyle ölçülebilir. Genç stenocular yetiştirmek büyük önem taşıyan bir görevdir. Bu görevin başarıyla yürütülebileceğini umarım. Bu satırları şimdilik stenografiye ve stenografla-ra yürekten «teşekkürle» bitiriyorum. *27 Ekim 1924*

İŞÇİ MUHABİRLERİN YENİ GÖREVLERİ

Kültür seviyemizi yükseltmek için mücadele etmek zorundayız, A'dan Z'ye kadar mücadelemizi devam ettirmeliyiz, Pazartesi günü Moskova'da «Okuma Yazma Bilmezlikle mücadele cemiyetinin» kongresi açılıyor. Biz bu sloganı çok önceleri koyduk, ama ortada hâlâ pek çok okuma yazma bilmeyen var, hem de kelimenin tam anlamıyla, hiç okuyup yazamıyanlarla dolu her taraf, bunu aklınızdan çıkarmayın. Ülkemizde, *Rabochaya Gazeta*'yı okuyamayan on milyon insan var, unutmayın bunu.

Rabochaya Gazeta'yı büyülteceğiz, bu iyi bir şey olacak, ama bugünkü küçük boyutlarıyla bile gazete, on milyon yetişkin erkek ve kadının zihinse menzili ötesindedir. Ve biz yoldaşlar, sosyalizmi kurmak istiyoruz. Eğer sosyalizm bir okuma yazma bilmeyenler ülkesinde kurulacaksa, kültürce ileri insanlardan kah-

ramanca bir çaba bekleniyor demektir, kitleleri geriliğin karanlık çukurundan kurtarmak için ve kitleleri normal okur-yazarlık seviyesine ulaştırmak için bu muhakkak gereklidir.

Okuma-yazma bilmezliği ortadan kaldırmak birinci görevimizdir :

Buraya gelmeden önce, masanın üstünde duran son postaya bir göz gezdirdim. İçlerinde Beyaz Muhafız göçmenlerinin birkaç gazetesi vardı, yeni yıl mesajları filan yazılıydı. Milliyetçilerden veya rus burjuva demokratları olan Kadet'lerden sayılan bazı göçmenler *YAT* harfinin şerefine kadeh kaldırıyorlarmış. Burada bir sürü genç insan var, ne çeşit bir insan tipini kast ettiğimi korkarım çoğunuz bilemez. *YAT* harfi, fita ve izhista işaretleriyle birlikte, alfabemizde soyluların mülkiyetindeydi ve Ekim Devrimiyle kaldırıldı bunlar, fuzuli, yararsız, asalak, harflerdi. Hepsini kaldırdık. Ve göçmenlerin liderlerinden biri (ismini unuttum) Paris'te, bu YAT harfinin şerefine kadeh tokuşturuyor. Diyelim ki bu simgesel bir tokuşturma. Ama biz yeni yılda —ve yanılmıyorsam bugün eski rus yılbaşısıdır— tüm o yat, fita ve izhista harflerini göçmenlere bırakıyoruz hepsi onların olsun. Ukrayna'da sanıyorum buna, bir kimseye «pastanın delik yerini vermek» derler.

Ama geride kalan tüm ihtiyaç duyduğumuz harfler o soyluların asalak harflerinden değildir, iş görmesini bilen proleter harfleridir onlar, işimizde onların yararı vardır önümüzdeki iki üç yıl içinde, bu harfler ülkemizde herkesin malı olacaktır. Yetişkin erkek ve kadın köylülerin, erkek ve kadın işçilerin okuma yazma bilmediği böylesine lanetlenesi bir duruma lâyık değiliz. Bu yolda gerçek itici güç işçi muhabirlerin elinde-

dir. Okuma yazma bilmezliğin kaldırılması kültür mücadelemizde birinci görevimizdir.

Ayyaşlıkla mücadelede kadınlar :

Yoldaşlar, bu mücadelede bir başka zalim düşmanımız daha var, eğer ileriye doğru adımlar atabileceksek bu düşmanı yenmemiz gerek. Alkolizmden, ayyaşlıktan söz ediyorum. İçkiliğe karşı mücadelede değişik yöntemler denendi ve ilerde de denenecek. Temel yöntem, kitlelerin kültür yönünde ilerleyişlerini sağlama, kitleleri alkolizm savaşında inatçı bir savaşçı durumuna getirme yöntemidir.

Bu alanda birinci görev kadınlara düşmektedir ve işçi muhabirler de bu harekete katkıda bulunacaklardır. Önümüzdeki tönem artık alkolizme karşı kahramanca bir mücadele dönemi olmalıdır. İşçi yığınları hâlâ çok zavallı şartlarda yaşıyorlar, ama geçen yıllardaki fakirliğimizi de arkalarında bıraktılar. Yakın geçmişteki devrim dalgalarından ve bugün bizden günlük işlerimize inatla asılmamızı bekleyen devrim ninnisinden sinirlerimiz yorgun ve bitkindir. Halkın sinirleri bozuktur. Uyarıcı ilaçlara ya da müsekkinlere büyük ihtiyaç var. Kent işçileri arasında alkole, kendini zehirlemeye, birer suni uyarıcı olan içkiye karşı büyük bir talep var. Kent işçileri arasında alkole, kendini zehirlemeye, birer suni uyarıcı olan içkiye karşı büyük bir talep var.

Ve yoldaşlar, bu konuda hangi işçi muhabir kötü bir örnek teşkil ediyorsa o, işçinin muhabiri değildir, o ünvana layık değildir. İşçi muhabir içkiciliğe karşı bir savaşçı kesilmelidir. Ortada gülünecek bir durum yoktur. Tarih bu alanda bizi tecrübeden geçiriyor. Eğer kentlerden başlayıp tüm sarhoşluğa tekmeyi vuramıyacaksak, sosyalizmi de Ekim Devrimi'ni de alkol gibi içip tüketeceğiz aksi takdirde..

Şeytanı meydana çıkarmalı ve boğmalıyız. Kültür

yolundaki genel yürüyüşümüze paralel olarak, içkicilik mücadelesinde de özel bir takım kişileri kazanmamız gereklidir, en genç, işçi sınıfının en militan, en iyi unsurlarını en başta kadın işçileri kazanmalıyız. Çünkü işçi kadınları, özellikle anne işçileri sarhoşluk kadar bezdiren hiç bir şey olamaz. İşçi sınıfının yükselen ve kalkınan nesillerinin beden ve ruh sağlığını sarhoşluk kadar tehdit eden bir şey yoktur. Buna karşı mücadele etmeden işçi muhabirlerinin gerçek bir hizmette bulunduklarını düşünemeyiz.

Üretim kalitesini yükseltme yolunda işçi muhabirlerin mücadelesi :

Üçüncü mesele üretimin kalitesini yükseltme meselesidir. Bu konuda elimde bir sürü notlar var.

Üretimin kalitesi derken, neyi anlıyoruz? Üretimde kalite demek, yaptığınız şeyi iyi yapıyorsunuz, topluluğunuz için, toplumun bütünü için iyi yapıyorsunuz demektir. İşçi muhabirlerin gönderdikleri raporlara bakılırsa, kalite demek bilinçlilik demektir. Kulaktan dolma şeyler yazmayın, abartmaya da kalkışmayın. Yeniden söyliyeyim, abartmayı gazeteler yaparlar ve böylesine yanılgılara da düşerler. Bu tür yanlışlarla mücadele edın!

Üretim kalitesinin ne olduğu konusunda elbette her iki yönden de yanlışlar çıkıyor. Burada oturanlardan bir muhabir, benim AMO fabrikasında üretilen taşıtlarla ilgili bir yanlışımı yakaladı. Mesele benim yanlışlığa düşmem ve fabrikadaki durumun gerçektekinden daha kötü olduğunu ileri sürmemdi.

Ama yaptığınız yanlıştan çok kez başka çeşit yanlışlar, yani palavra türünden övünme yollu yanlışlar oluyor. Görmüyor musunuz, Ekim Devrimi yaptık ve şimdi, o taşıtları, makinaları ve aklınıza gelen her şeyi

olan Almanlara, Fransızlara, Amerikalılara da göstereceğiz.. Böyle konuşanlar unutuyorlar ki, bizim kültür seviyemiz hâlâ düşüktür, aramızda hâlâ okuma yazma bilmeyenler var, hayatımızda içkicilik, ayyaşlık hâlâ büyük ve gaddarca bir rol oynuyor ve unutmuyalım ki bugün kapitalist ekonomilerinin ürettiklerinden daha kötü üretim yapıyoruz.

Üretilen her eşya yalnız canlı insan emeğinin değil, birikmiş ölü emeğin de yani makine ve cihazların da ürünüdür. Bugün makine ve cihaz bakımından fakiriz ve kapitalist ekonomilere yaklaşmak için bütün gücümüzü harcamak zorundayız. Sosyalizmi kapitalist ilkelerin çevrelediği bir ortamda kuracağımızı hiç unutmıyalım.

Bir sosyal sistemi diğerinden nasıl ayırırsınız? Sosyalizmle kapitalizm birbirinden nasıl ayırt edilir? Kapitalizm emek birimi başına ne kadar ürün çıkarıyorsa sosyalizm ondan daha çok çıkarmalıdır. Eğer bunu başaramazsak, sosyalizmin de bize hiç yaramıyacağını şimdiden teslim edelim.

Sosyalizm yalnız sömürücüleri ortadan kaldırmak demek değildir. Eğer sömürücülerin elinde halk daha müreffeh yaşasaydı, daha zengin, daha hür ve maddî bakımdan güvenli olabilseydi, o zaman «çağırın şu sömürücüleri» diye bağırırdı halk.

Bu demektir ki bizim görevimiz, maddî bir refah sistemini, genel güvenliği, sömürücüler olmadan yaratmaktır, insan varlığını tümüyle kültürlü bir seviyeye çıkarmaktır. Böyle bir varlık yaratamıyorsak sosyalizm de olmaz. Ekim Devrimi ancak sosyalizm yolundaki bir devletin temellerini kurmuştur, artık tuğlalarını koymak zamanı da gelmiştir ve şu anda, öbür ülkelerde iş gücü birimi başına üretilenlerden daha çok mal üretiyor muyuz diye kendi kendimize soracak olsak, cevap şu olabilir: Şu anda hayır, Amerika'ya oranla çok daha

az, korkunç denecek ölçüde az üretiyoruz. İşte bu soru her şeyi çözecektir. Onlar bizi ordularıyla ezmeye çalıştılar, olmadı. Bizi ablukaya almak, aç bırakmak istediler, olmadı. Ve şimdi dünya piyasasına da çıktık artık —bu, biliyorsunuz, dünya piyasasının da bizim yamacımıza gelmesi demektir. Dışarıdan mal alıyor, dışarıya mal satıyoruz. İngiliz fabrikalarıyla bizimkiler arasında doğrudan bir rekabet başladı, bizim makinalarımızla amerikan makinaları bizim buğdayımızla amerikan buğdayı arasında yarış var.

Kalite meselesi rekabet meselesi demektir :

Rekabet ne demektir? Kapitalist piyasa dilinde, bizim ürünlerin kalitesiyle kapitalist ülkelerin ürün kalitesi arasında bir kıyaslama demektir. Bu açık mı açık, basit mi basit bir sorudur. Günde mesela, bir çift ayakkabı diktiğimizi ve bu ayakkabıların bir yılda eskidiğini düşünelim. Eğer Amerikalılar bir çifti yarım günde dikiyorlarsa ve bu, teknolojilerinin ileriliği, daha iyi iş bölümü, daha yüksek uzmanlık yüzünden oluyorsa —ki böyledir— ve aynı ayakkabı iki misli dayanıyorsa, bu demektir ki endüstrinin bu kolunda amerikalılar bizden dört misli daha ilerdedir.

Kapitalist sistemde, her toplum çeşitli sınıflara bölünmüştür, her sınıfın gelir seviyesi farklıdır ve üretilen meta da toplumun bu yapısını yansıtır. Biraz önce gördüğümüz gibi, eski alfabemizde bir takım aristokrat harfler vardı: Evet, malların içinde de imtiyazlı zevklere tekabül edenleri, yani aristokrat olanları vardır. Biz önümüzdeki birkaç yıl içinde elbette kitle malları, demokratik mallar üretmek zorundayız. Bu demek değildir ki, biz insan zevkini doyurmayan kaba ve kötü mallar yapacağız, ama bizim için malların temel kalitesi dayanıklılık olacaktır. Kendi ekonomimizi

Avrupanınki ile kıyaslamasını bilmeliyiz, ama dış görünüşe ve kulaktan dolma bilgilere göre değil.. Savaş öncesi Çarlık ekonomisi geriydi, barbarlık ekonomisiydi, çarlık hükümetinin savaşa sürüklenmesinin sebebi de buydu: Sırtını geri kalmış bir ekonomiye dayıyordu. Ekonomimizi Avrupa ülkelerinin ekonomileriyle, önce onlara erişmek sonra da onları geçmek için kıyaslamamız gerek.

Tekrar söyleyeyim; görünüşe ve kulaktan dolma bilgilere dayanarak kıyaslama yapmıyalım. Herkes diyor ki biz, «neredeyse» Almanlar, Fransızlar ve diğerleri gibi çalışıyor muşuz. Ben bu «neredeyse» kelimesine karşı «kutsal» bir savaş ilân ediyorum. «Neredeyse» demek hiç bir şey demektir. Kesin ölçülere ihtiyacımız var. Bu çok basittir. Bizim üretim maliyeti çıkarmamız lâzım. Mesela bir çift ayakkabı imâl etmek kaça patlar, malın dayanma süresi nedir, kaç şaatte imâl edilir? İşte o zaman diğer ülkelerle kıyaslama yapmak için bize gerekli olanı bulmuş oluruz. Bilimsel deyimle kıyaslama katsayısını saptamış oluruz.

Elektrik ampulu misalini sık sık veririm. Meselenin can damarını her şeyden iyi açıklıyor bu misal. Bir ampulü hesaba kitaba vurmak, kaç para olduğunu, yabancı mallara oranla ne kadar dayandığını, ne kadar elektrik enerjisi harcadığını, ne kadar ışık verdiğini tahmin etmek kolaydır. Bunların hepsini hesaba katarsak, kesin bir kıyaslama katsayısı elde etmiş oluruz. Diyelim ki ampullerimizden biri, yabancı malı ampulün ancak yarısı kadar değer taşıyor, o zaman kıyaslama katsayısı 1/2'dir, deriz, yani ampulümüzün sosyal faydası ancak 1/2'dir. Ayakkabı için olsun, kumaşlar, çiviler, kibritler, v.s. için olsun bu gibi kıyaslama katsayılarını alıp birbiriyle karşılaştırırsak, istatistikte ortalama katsayı denilen şeyi buluruz ki bu

sayı bizim ne kadar gerilerde olduğumuzu açığa vuracaktır. Sonunda o çıkıyor ki Amerika'ya oranla bu ortalama sayı 1/10'dur, yani biz Amerikanın ancak onda biri kadar çalışıyoruz. Bu rakamı sadece bir fikir olsun diye verdim, ama gerçeğe pek aykırı olmadığını da tahmin ederim. Çünkü Amerika'daki mekanik iş gücü bizdekinden kırk misli fazla!

Bizde nüfus başına düşen mekanik iş gücü birimi bir iken, orada kırktır. Amerikâ'nın millî gelirinin bizden sekiz on misli fazla olmasının sebebi de budur. Orada nüfus 115 milyon, bizde 130 milyon ve üstelik orada bir yılda, tarımda olsun, sanayide olsun bizden sekiz misli fazla ciro yapıyorlar. Bu rakamlar karşısında işçi muhabir gözünü açmalı, ama asla karamsarlığa kapılmamalı, bunun için hiç bir sebeb yoktur. A.B.D. kapitalist sistemde bakîr topraklar üzerinde doğdu, öyle gelişti. Bizim halkımız ise devrimle kurtarılmış bir halk, sınırsız tabiî kaynakların ortasında yaşıyor ve kendisi için çabalıyor, yalnız kendisi için çalışıyor.

Ne kamünist, ne işçi muhabir, hiçbir hayal göremez :

O bakımdan bizim imkânlarımız daha geniş. Ama imkânlarımızı bilmek yetmez, geri kalmışlığımızın ölçüsünü de açıkça görmek zorundayız: Övünmekten, kendimizi dev aynasında görmekten vaz geçmeliyiz. Kendini bir şey sanan komünistin, işçi muhabirin burada yeri yoktur. Neyin var neyin yok olduğunu açıkça ve gerçeğine uygun biçimde görmek zorundayız.

Son zamanlarda şöyle bir tecrübem oldu. İsim vermek istemiyorum, işçi muhabirlerden bazıları beni bir yerde kıstırıverdiler —ama bu kez yere sağlam basıyorum— Mesele kamyonlar ve lastiklerle ilgiliydi, kamyonları ve lastikleri denemek için bir süre kullandık. Bu denemenin sonuçlarına ilişkin rapor bir gaze-

teye gönderildi. Raporda, bizim lastiklerin yabancı malı lastiklerden muhakkak ki çok kötü, hatta işe yaramaz oldukları beyan ediliyordu. Ve şimdi gazeteyi elime alıyorum— isim söylemiyeyim, ama dinleyicilere saygım var, şu kadarını söyliyeyim, o gazete *Rabochaya Gazeta* değil. Söz vermiyorum, ilerde gazetenin adını da söylerim belki. Şu anda sadece bir ön tanıtma yapıyorum *(gülüşmeler)*— Gazetede yayınlanan neydi? Bizim lastiklerin hiç bir şekilde yabancı malı lastiklerden aşağı kalmadığı, hatta bir çok bakımdan onlardan üstün olduğu...

Benim kanımca, yoldaşlar, bu düpedüz edepsizliktir. Elbette, sosyalist bir ülkede yaşıyoruz. Burada bedenî ceza vermek yasaktır, lânetlenecek bir şeydir insan vücuduna eza etmek. Ama böyle bir cezayı vermek elimizde olsaydı, bu işin her halde âlâsını hak etmiş olacaklardı. Çünkü kendini aldatmak, kamu oyunu aldatmak sosyalizmin kendisini yıkmaktan başta bir şey değildir. Bu gibi meseleleri haklı göstermeye kalkışacak binlerce insan çıkacaktır, diyeceklerdir ki onlar, «efendim, kusurlarımızı yabancılara açıklamıyalım, meselenin önemi askerîdir». Saçma! Lastikleri nereye sokup saklıyacaksınız, peki? Burada bir sürü yabancı var. Yabancı gidip lastik alacaktır, laboratuvarda tartacak ve değerini, hem mekanik hem de teknik ölçülerle saptıyacaktır, her yönüyle kılı kılına saptıyacaktır. Biz kimi aldatıyoruz, acaba? O gazeteyi okuyan kendi işçilerimizi aldatıyoruz, kendi kadın işçilerimizi, sanayimizin sorumluluğunu yüklenen kendi yöneticilerimizi kandırıyoruz biz. Üstelik köylümüzü ve de orduyu kandırıyoruz. Kendimizi aldatıyoruz, kendimizi! Böyle yapmakla sosyalizmi tahrip ediyoruz. Yalancılığımızı, övünme huyumuzu kökünden kazımamız gerek. Teknolojimizi ve kültürümüzü yükseltme yolun-

da gerçek, inatçı ve amansız mücadelemizde bu huylarımızı hepten yok etmemiz gerek.

Gazetelerimizin zayıf yönleri:

Bütün yayınlarımızın, bütün gazetelerimizin ürkütücü derecede zayıf olan bir yönüne kısaca değinmek istiyorum, yoldaşlar. Dünya işçi hareketini kast ediyorum. Bu yönümüzü ne olursa olsun güçlendirmek ve genişletmemiz gerek, Eğer sadece normal işçileri değil, normal parti üyelerini değil, işçi muhabirleri de sınayacak, Alman ya da Fransız komünist partisinin hayatı veya ingiliz sendikaları hakkında neler bildiğini yoklıyacak olsak, eminim ki, böyle bir sınavın sonuçları pek hayal kırıcı olacaktır ve bu, işçi muhabirin kabahati de değildir. Bizim kabahatimizdir, gazetecilerin kabahatidir —bir bakıma bende kabahatliyim ve bu ayıbın bir bölümünü ben de yükleniyorum— Savaş öncesinin, devrim dönemi öncesinin komünist basınını ele alacak olsak— o günlerde basın sosyal demokrat bir basındı— zayıf olduğundan söz etiğimiz bu yönlere daha çok yer ayrılıyordu o basında! İşçi sınıfının ilerici unsurları yalnız kendi politik tecrübeleriyle yetinmekle kalmıyorlar, aynı zamanda üstün bir tırmanışla dünya işçi sınıfının meselelerine de nüfuz ediyorlardı. Bugün aynı konuda durum oldukça değişik ve kötüdür. Elbette çok farklı ve objektif sebebleri var bunun: Önümüzde büyük bir görev var, yeni bir ekonomi inşa etmek, milyonlarca insanı daha üst bir seviyeye çıkarmak çabasına giriştik.

Bütün kuvvetlerimizi, bütün dikkatimizi bu çabalar yutuyor, ama bugün 1918'lerin günleri değil ,1919 değil, 1920 hiç değil, 1926'nın günleri bugünler. Sekiz saatlik iş günü ülkemizde artık işçi sınıfının zihin kültürü için temel bir olgu haline geldi. Araştırma yapmak

mümkün, kendini yetiştirmek için insanlarımızın zamanı var artık. Sekiz saatlik iş günü düzeniyle elbette yetinecek değiliz, tam tersine teknoloji seviyesini yükseltmemiz gerek, mesela üretkenliği artırarak sekiz saatlik iş gününden yedi saatlik iş gününe ulaşacağız, sonra altı saat, sonra beş saatlik iş günlerine erişeceğiz. Ama şu anda sekiz saatlik bir iş günü içindeyiz ki, bu, Ekim Devriminin en değerli başarılarından biridir, işçi sınıfımızın kültürünü güçlendirmek, milletlerarası politika bilgisi açısından aydınlatmak için en önemli şartdır bu sekiz saatlik gün.

Dünya İşçi Sınıfı hareketine daha bir dikkat edelim:

Bizler dünya devrimine, Avrupa devrimine sıkı sıkıya bağlıyız, onlarla dayanışmalıyız. Bize lâzım olan şey, işçi sınıfının hayatıyla ilgili gerçeklerin, kültürce ileri kesimin aklına iyice nüfuz etmesidir. Bu kesimin insanları gazetelerde kendileriyle ilgili haberler bulabilmelidir, diyelim ki, Alman Komünist Partisi'ndeki parlamento gurubunun faaliyetlerini, politikadaki değişmeleri, radikal hareketleri, İngiliz sendikalarının sola dönüşünü izlemelidir. Kültürce ileri işçiler ve onların yardımıyla da, işçilerin daha geniş yığınları Avrupa ve dünya devrim hareketindeki dalgalanmaları kavramalıdırlar.

Dünya devrimi açısından kendimizi beklemeye ve beklemekten başka hiç bir iş yapmamaya mahkum edemeyiz. Arkamızda kendilerini yöresel ajitasyon çalışmalarına adamış olanlar fark etmiş olacaklardır ki, kitlelere Avrupa devriminden söz ettiniz mi, esnemeye başlıyorlar, fark etmiyorlar ki, bu devrim içten içe gelişmektedir, bunu hissetmiyorlar. Kısacası Avrupa devrimi onlar için boş lâftan ibaret ama durum hiç de öyle değil, Avrupa devrimi yaklaşıyor, elbette dalga-

lanmalar geçirecek, yanılgıları ve başarıları olacak. Bütün bu tecrübeler boyunca işçi sınıfının öncü tabakaları daha bir oluşmakta ve hazırlanmaktadır.

Bu gelişme sürecini izlemek gereklidir ve her şeyden önce işçi basını izlemelidir bu olayları, işçi muhabirler, Alman ve Fransız işçi muhabirlerinin bizim basınımızda lâyık oldukları yeri almalarında etkili olmalıdırlar, bizim ekonomik kalkınmamızın ve dünya proleter devriminin temel sorunları üzerinde işçi muhabirlerin milletlerarası çerçevede haber alış verişinde bulunmaları böyle mümkün olabilir. Dondurulmuş etten ve kabarık etekliklerden tutun Avrupa devrimine kadar hiç bir meselede olsun, işçi muhabirin tek yanlı davranmasına, dar görüşlülüğüne ya da gücünü esirgemesine göz yumamayız. İşte yoldaşlarım, kabarık eteklerle, dondurulmuş et ve dünya devrimi arasında kalan o ufacık bölgede, işçi muhabirlerin hayatî çıkarları işte oracıkta toplanmış olmalıdır. Bu bütün dünyada kültür ve mücadelenin bir arada yürüdüğünü kavramaya çabalıyanlardır ki işçi muhabir adına lâyık olabilirler *(çılgınca alkışlar)* *13 ocak 1926*

EĞİTİMDE ÖZGÜRLÜK

Vida'nın yazı kuruluna, benim Meksikalı eğitimciler hakkındaki fikirlerimi ifade etmem istedikleri için içtenlikle teşekkür ederim. Benim bu ülkenin hayatı hakkındaki bilgilerim somut yargılara varabilmek için henüz benim için çok yetersiz. Ancak genel çizgileriyle bir görünüm verebilirim.

Yalnız Meksika'yı değil, bir ölçüde SSCB'ni de içine alan tüm geri kalmış ülkelerde, öğretmenlerin faaliyeti sadece meslekî değil, yüce bir görevdir. de... Kültür eğitimi sorunu, ezilmiş ve horlanmış kitleler arasında insanların eleştirici kişiliğini uyandırmak ve geliştirmekten ibarettir. Bu kaçınılmaz şarttır, eğiticinin

kendisinin eleştirici anlamda gelişmiş bir kişiliğe sahip olmasıdır. Bir insanın inançları düşünüle tartıla geliştirilmiş inançlar değilse, o insan halkın liderî olamaz. Devlet içinde olsun, sendikada ya da partide olsun, totaliter bir rejimin kültür ve eğitime neden onarılması imkânsız darbeler indirdiğini burada görürüz. Eğer inançlar askerî bir buyruk gibi tepeden inme geliyorsa, o zaman eğitici'de zihinsel kişiliğini yitirir, ne çocuklarda ve yetişkinlerde saygı uyandırabilir ne de kendi icra ettiği mesleğine güveni kalır.

Bugün bu durum, yalnız faşist ülkelerde değil, SSCB'de de böyle. Ekim Devrimi'nin getirdiği temeller hâlâ —bereket ki— hepten yıkılmış değil. Nedir ki politik sistem çoktan totaliter bir kisveye bürünmüş. Devrime leke sürmüş olan sovyet bürokrasisi, halktan kendisini hiç hata yapmaz sanmasını bekliyor. Papazlar gibi, halkı aldatma görevini okul öğretmenlerine vermiştir bu bürokrasi. Eleştirici sesleri boğmak için totaliter sistemi eğitime, işçi kuruluşlarının eğitimine de sokmuştur. Polis görevlileri, eleştirici düşünceye sahip eğitmenlere karşı korkunç bir iftira ve baskı kampanyasını şiar edinmişler, onları karşı devrimci olarak, Troçkist ya da faşist diye suçluyorlar. Baskı ya boyun eğmiyenleri bu kez *GPU* temizliyor. Daha da ötesi, sovyet bürokrasisi aynı sistemi bütün dünyaya yaymaya çabalıyor. Her ülkede, meslekî kuruluşlar içinde totaliter bir sistem kurmaya çalışan ajanları var. Bu öylesine korkunç bir tehlikedir ki, devrim süreciyle birlikte özellikle geri kalmış genç ülkelerdeki kültürü de tehdit etmektedir, o ülkeler ki oraların halkları feodalizmin, ruhban zümrenin ve emperyalizmin karşısında toptan diz çökmektedir, işte bu halkın kültürüdür totalitarizm ile ezilmekte olan.

Meksikalı eğitimciler için en içten dileğim, meslekî kuruluşlarında totaliter bir sisteme, iftira ve baskılara boyun eğmemeleridir, yalanlara dolaplara gel-

memeleridir, yoksa bunun sonu eleştirici düşüncenin yok edilmesine kadar varır. Kökleri sağlam ciddi inançları kurtaracak biricik yol onurlu ve yılmaz bir ideoloji mücadelesidir. Eğitim ancak bu tür inançlarla silahlandığı zamandır ki kendi tarihî görevini sarsılmaz bir otoriteyle tamamlıyabilecektir.

10 Temmuz 1938

BÖLÜM III

BİLİM VE TEKNOLOJİ

Sosyalist kalkınma yolunda bilimin görevi :

Geçirmekte olduğum rahatsızlığın, Bilim İşçileri Kongresine hitap etme görevinden beni neredeyse alıkoyacağını düşündükçe ne kadar üzüldüğümü belki tahmin edemiyeceksiniz. Gerçekten de Kongre'nin gündemindeki konular öylesine büyük önem taşıyor ki! Daha da önemlisi —diyebilirim ki— Kongre'nin toplanabilmiş olmasıdır, çünkü kongre objektif anlamına uygun olarak, bilimsel düşüncenin topluma özgü sayılamıyacak kadar çok sorunlarına bu düşüncenin bizzat uygulanmasını kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Bu sorunlar karşımıza tarihî bir zorunluluk olarak, bizim kaderimiz olarak çıkmışlardır.

Bilimsel düşüncenin yeni sorunlara «uygulanma»sı hakkında şimdi kullandığım ifade bazı kimselerde yeni bir sovyet tipi bürokrasi bilimi yaratmak gibi bir kuşkuya yol açabilir. Aklımda hiç böyle bir şey yok, olamaz da! Söz konusu bilime proletaryanın ihtiyacı var, sadece bu tür bilime, yanı objektif dünyayı kendi maddî ve dinamik gerçekliği içinde doğru dürüst kavrayan bir bilime ihtiyacı var. Ancak kendi canlılığını yitiren sınıflardır ki, bilime kendi gerçek tabiatına aykırı bir hedef tayin etmek ihtiyacını duyarlar. Ama ezilen sınıflar bilim yasalarının önceden formüllendirilip hazırlanmış tezlere uygulanıp uydurulmasına iltifat etmezler. Hepimiz bilim adamlarından yeni bir yön bekliyoruz. Onların dikkatlerini, çıkar ve ilgilerini yeni sosyal yapının ihtiyaç ve sorunlarına yöneltmelerini, çabalarını bu yönde harcamalarını istiyoruz.

Bu görev korkunç yüklü bir görevdir, çünkü bir yanda bizler kendi geri kalmışlığımıza karşı bir savaş veriyoruz, ama imtiyazlı azınlığın sınırlı çıkarları adına değil, bütün milletin maddî ve manevî gelişimi, en geri, en âtıl köylü kitleleri uğrunda veriyoruz bu savaşı. Peki, zafere ulaşacağımıza hangi sebeblerden dolayı inanıyoruz?

Birinci sebeb, halk yığınlarının eyleme ve eleştirici düşünceye doğru ayaklanmış olmalarıdır. Devrim sayesinde halkımız kendisine Avrupa'ya doğru bir pencere açmış bulunuyor —Avrupa derken, kültürü kast ediyoruz— tıpkı iki yüzyıl önce, Büyük Petro Rusya'sının pencere bile değil, aristokrat bürokratik sistemin elit sınıfı için Avrupaya doğru bir dikiz deliği açması gibi.. Aşağılaşma ya da tevazu gibi pasiflik belirtileri kasıtlı ya da hükümetten para alan salak, satılmış ideologlar tarafından kasıtlı biçimde, tüm rus halkının kendine özgü hiç değişmeyen kutsal özellikleri olarak sunuldu. Aslında bu özellikler halkın kölecesine boyun eğdirilmişliğinden ve kültür yabancılaşmasından başka bir şey değildi ve bütün bu aşağılık özellikler 1917 Ekim Devrimi'nden öldürücü bir darbe yedi. Ama bu yine de demek değildir ki bizim içimizde artık geçmişten hiç bir kalıntı yok Şu var ki yalnız maddî yönden değil, psikolojik yönden de büyük bir değişme oldu. Artık bugün hiç kimse çıkıp rus halkına, kendi kaderlerini aşağılaşma, baş eğme ve sonsuz acılara bağlanmaları gerektiğini söyliyemez. Hayır, şimdiden sonra artık, halkın bilincine derinden derine işlemekte olan erdemler eleştirici düşünce, eylemcilik ve kollektif yaratıcılık gibi erdemlerdir. Ve bizim mücadelemizde başarı kazanma umudumuz her şeyden önce bu üstün erdemlere dayanıyor.

Bu değişikliklerle ilgili başka bir olay daha var. Bazı gerçekten ya da hayalî «aydın aristokratları», işçi sınıfının iktidara gelişi cahil ve dar kafalıların, da-

ha açıkcası bilgiç hödüklerin üstünlüğünü ortaya koyuyor, diye bağırmaktalar. Bundan hem öfkeleniyorlar hem de hoşlanıyorlar sinsi sinsi. Şu son altı yılın acı tecrübesi, tüm olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte bir şeyi —hiç değilse bile bile gözlerini kapamıyanlara— açıkça göstermiştir ki, işçi devleti güçlendikçe ezilmiş kitleler de bizim teknik, bilimsel ve kültürel geriliğimizi öylesine bir sabırsızlık ve cüretle kavramakta gecikmiyorlar. Giderek bilinçlenen kitleler bu geriliği alt etmek için öylesine çaba gösteriyorlar ki, bilimsel düşüncelerimize mümkün olan en kısa zamanda en geniş kapsamı sağlıyacak temel şartları böylece yaratıyorlar.. Diyebiliriz ki devleti —hiç değilse barış içinde rahat bırakıldığı ölçüde— kültür ve medeniyet uğruna örgütülü bir mücadeledir, dolayısıyle kültürün en güçlü kolu olan bilim yolunda amansız bir ilerleyiştir. Bugünkü bütün geri kalmışlığımıza rağmen, ortada temel amacımızı, yani yeni sosyalist bir kültür yaratmayı formüle edişimizde hiç bir ütopyacılık olmadığına bu yüzden inanıyorum.

Sosyalist kuruluş mücadelesi, özünde tamamıyle bilinçli, planlı bir inşa hareketidir. Teknolojiyi, bilimi ve dikkatle düşünülüp tartışılmış sosyal biçim ve yöntemleri —şimdiye kadar hiç benzeri olmayan bir ölçüde— bir araya getirme hareketidir. İşte bilimin yeni sorunlara, sosyal gelişme hareketinin sosyalist sorunlarına bilimi uygulamaktan söz ederken kast ettiğim «uygulama» kavramı budur.

Bu uygulamaya yarayacak bir yöntem yalnız bilimin dar bir çerçeveye kısıtlanmışlığını yenmekle kalmıyor, aynı zamanda bilimin kendi içindeki parçalanmışlığını da çözüyor. Bilimsel düşüncede uzmanlaşma olmadan ilerleme de olmaz, ama uzmanlaşmanın da sınırları vardır ve bilimin kendi temellerini yıkmaya varmadan hemen önceki sınırlardır bunlar. Burjuva

içinde değişik bilim dalları arasında çok kez hizipleşmeler olmuştur ve bu bölünmeler, bilimsel düşüncenin gelişmesine set çeker olmuşlardır. Sosyalist toplum açısından bilimin kısıtlanmışlığını yıkmak en önemlisidir. Sosyalist toplum kalkınma sürecini tümüyle bilime paralel yönde, bilimin gözetim ve liderliğine tabî kılacaktır.

Bizdeki değişik ekonomik bunalımlar genellikle, bu görevi gerektiği gibi yürütmeyi henüz öğrenememiş olmamızdan doğuyor. Bilimsel düşüncenin teknik, ekonomik v.s. gibi çeşitli faktörleri doğru olarak değerlendirdiği ölçü ve kapsamda bu faktörlerin planlı olarak koordine edilmesi de kabil olacaktır, bunalımlar giderek geçmişte kalacak, içten içe uyumlu bir sosyalist ekonomi ve kültürün doğması için elverişli ortam kendiliğinden doğacaktır. Bizim bilim depomuzun içindeki çeşitli bölünmelerin temsilcileri şu Kongre'ye katılmışlarsa, bu Kongre'nin şu toplanmış hali bile, bilim kültürü açısından olağanüstü bir değer taşıyor. Meslekte uzmanlaşma bir yanda, kendine özgü sorun ve süreçleri bir bütün olarak kucaklayan sentez bir yanda, işte bu ikisini birleştirme yolunda önemli bir adımdır bu kongre. Sosyalist kalkınma mücadelesini genellikle insan insana ilişkileri rasyonelleştirme, yani bu ilişkileri bilimle donanmış aklın emrine verme yolunda bir atılım olarak niteliyebiliriz. Bütün bilim dalları insan toplumunun ihtiyaçlarından doğmuştur, bu ihtiyaçları şu veya bu şekilde karşılar bilim. O bakımdan sosyalizmin bütün bilimlere ihtiyacı vardır. Ama aynı zamanda sosyalizmin, sosyal bir kuruluş hareketi olarak, kendi sosyal gelişme teorisi vardır ve bu teori, diğer bilimler arasında bağımsız bir teori olarak yer alır, hatta diyebilirim ki, en az klasik bilimler kadar önemlidir bu teori. Eğer bugün Darwincilik olmadan biyoloji de olamıyorsa ve onunla ilgili bilimsel atılımlar ve ilerlemeler onsuz yapamıyorsa, eğer bugün bilimsel psiko-

loji şartlı refleks teorisi ve metodolojisi olmadan düşünülemiyorsa — Marksizmin dışında da bir sosyal bilim düşünmek öylesine imkânsızdır. Kendi başarılarımızı, tuttuğumuz yeni yolda düştüğümüz yanılgıları Marksizm dışında kavramak ve doğru değerlendirmek olacak iş değildir. Bugünün kapitalist dünyasını oluşturan kargaşa içinde kendi yolumuzu bulmak başka türlü imkânsızdır.

Akademisyenlerimizden Pavlov'un şartlı refleksler konusundaki son yirmi yıllık çalışmalarının toplu olarak yayınlanması vesilesiyle bu soruyu özellikle koymak isterim. Bu çok dikkate değer kitabın Rus Bilim Kongresi'ne salık verilmeye, hele fizyolojiyle ilgili şu yazının sahibi olan cahil kişi tarafından salık verilmeye hiç ihtiyacı yok. Eğer burada büyük bilgin ve düşünür Pavlov'un eserinden söz ediyorsam, bunu sadece Pavlov'a karşı çıkmak zorunda kaldığım için yapıyorum — ve bunu hazırlıklı olarak kesin ve belirgin bir biçimde, onun refleksler sistemini adım adım izliyerek yapmak zorundayım. Çünkü sadece değinmek amacıyla bile olsa, o fizyoloji sorunlarıyla sosyal ilişkiler arasında bazı bağıntılar kurmaya çalışmıştır.

Akademisyen Pavlov diyor ki, — objektif, yani salt materyalist yöntemler sayesinde — «insanın gerçek, tam ve kararlı mutluluğu» nu bize «insan tabiatının yasaları ve mekanizması» hakkındaki bilgiler sağlıyabilir. Yeryüzünde insanı insana yakışır biçimde rahata erdirme sorunu böylece hepten psikofizyolojinin omuzlarına yüklenmiş bulunuyor.

İnsanın hayat ve eylemleri uğruna akıl, bir yanda dünyanın yalnız kuru topraklarını fethetmekle kalmasın, aynı zamanda sularla dolu derinlikleri, yer küresini çevreleyen atmosferi de fethetsin. Akıl o korkunç enerjisini dünyanın bir yerinden öbür yerine çeşitli amaçlar uğruna kolayca taşısın. Düşünceleri, sözleri v.s. yaymak için uzayı yensin ve bu akıla sahip olan

insanoğlu öte yanda kendi tabiatındaki birtakım karanlık kuvvetlerin etkisinde kalsın, savaşlar, devrimler, onların getirdiği dehşet sahneleriyle acı çeksin, ağır maddî kayıplara uğrasın. Ancak modern insan bilimi ve her şeye kadir tabiî bilimleri yoluyla böylesine bir insan bilimine doğru elden geldiği kadar kesinlikle yapılacak her yaklaşımdır ki insanı bu karanlıklardan kurtaracak, onu toplum içi ilişkilerdeki utanç ve ayıbından arındıracaktır.

Soruyu böyle koymak, yani sosyal ilişkiler ardındaki itici güçlerin tarihî gelişmenin objektif, maddî şartlarında bulunmayıp insan aklının kötü (karanlık) köşelerinde yuvalandığını söylemek aslında idealizmden başka bir şey değildir ve bu yüzden de, materyalist yöntemlerle temelden çelişirler. Oysa materyalist yöntemlerin en parlak uygulanışına şartlı refleksler teorisinde tanık oluyoruz.

Eğer sosyal fenomenlerin sebeblerinin, insanoğlunun tabiatında yattığı ve bu tabiatın mutlak ve şartlı reflekslerin en oturaklı sistemi olduğu kabul edilecekse, peki, sosyal yapıdaki değişmeleri tayin eden nedir, bu yapının belirli yasalara uygun olarak geçirdiği evrimi kim belirler, bu evrim içindeki kaçınılmaz devrimci patlamalar nereden çıkıyor? Mesele, insanların objektif bir şekilde şartlanmış üretken bir birleşimi demek olan toplumun, hiç bir zaman, aynı yasalara, yani insan organizmasındaki reflekslerin uyageldiği yasalara göre çalışmadığı gerçeğidir... İnsanın yiyecek ve başka şeylere ihtiyacı olmasaydı, elbette sosyal üretim de olmazdı. Nedir ki sosyal üretim, proteinlerin insan organizması tarafından özümlenmesini belirleyen yasalarla düzenlenemiyor. Toplum kendini sosyal yasalara göre belirliyor, objektif, yani materyalist düzenlere, yani tıpkı köpeğin tükürük bezlerinin çalışmasını yöneten yasalar gibi, sıkı sıkıya bağlı olan yasalardır bunlar.

Hiç tartışmaya yer bırkmıyacak kadar açık bir ölçüde bellidir ki — üstelik çok da ilginç ve önemli bir metodoloji sorunu olarak— Marxsizm, sosyal fenomenler alanında, Darwinciliğin bitkiler ve hayvanlar dünyasının evrimi alanında aldığı yerin ve refleksler biliminin de psikoloji alanındaki yerinin tıpkısını almaktadır. Şartlı reflekslerin sırlarını araştırmak hiç kuşkusuz ki hem ferdî hem de sosyal pedagojiyi zenginleştirecektir, insan karakterini etkileyici yeni ve güçlü araçlar sağlıyacaktır. Ama hangi yönde? Hangi şartlar altında? Hangi amaçlar için? Bunların hepsi sosyal çevreye bağlıdır. Biliyoruz ki, mesela, ancak reflexoloji esasları üzerinden ciddî bir şekilde yaklaşılabilir olan psikoloji tekniği, askerî işlerde kullanılmaktadır, personel seçiminde ve kişisel yeteneklerin hangi asker sınıfı ve kimyasal savaş için daha yararlı olduğunun belirlenmesinde çok başarılı olarak uygulanmaktadır. Başka bir deyişle, insanoğlunun tabiatı hakkındaki bilgilerimizi derinleştirmek bize, insanın insan tarafından yok edilmesi mesleğini daha olumlu olarak örgütleme imkânını vermektedir, kısacası Pavlov'la birlikte hejimize çağdaş insan kültürünün en iğrenç rezaleti olan işleri örgütleme fırsatı sağlamaktadır.

Bu açıdan bakılınca, fizyoloji genel ölçülerde bütün tabiat bilimlerinin ortak kaderini paylaşıyor. İnsanın tabiat üzerindeki hâkimiyeti artarken ve insan yeni teknolojik araç ve yöntemlerle silahlanıp donanırken, tabiat bilimleri insanın kendisini daha da güçlü yapıyor, dolayısıyle daha da yıkıcı, milletler ve sınıflar arası savaş alanında daha da dehşet verici kılıyor. Eğer işçiler kurtuluşlarının — sınıf savaşı ve devrim yapılmadan — salt tabiat bilimleri yoluyla geleceğine inanmış veya bu mantığı kabul etmiş olsalardı, tabiat bilimlerinde belirli bir gelişme seviyesine erişmiş olan burjuvazi, hiç kuşkusuz, bu psikoloji tekniği yöntemlerini çalıştıracak ve uzlaştırıcı refleksleri, sömürülenle-

re daha bir uygulayacaktı, sömürenleri üstünleştirici bambaşka refleksler icat edecekti. Ama bereket ki, sosyal gelişmenin yasaları bu imkânı yıktılar, ezilen insan yığınlarını çocuksu pedagojik idealizmin ağına düşmekten kurtardılar. Yığınlar kurtuluşlarına doğru ilerliyecektir, ama yalnız tarihin belirlediği yollardan yürümeye devam edeceklerdir.

Zehirli maddeleri askerî amaçlar için kullanmayı, milletlerarası denilen yasaların gûya milletlerarası normlar açısından izin verilemiyeceği görüşü kabul edileli çok zaman geçmedi. Ama bu yasak, kimyanın bu alanda pek ciddi bir tehlike yaratacak güçte olmadığı sıralarda konulmuştu. Yine de biliyoruz ki, zehirli maddeler hakkındaki radikal görüşler emperyalist savaş sırasında, özellikle savaşın sonuna doğru hepten değişmiştir. Kimya diğer bir sürü maddenin yapım sürecinde ve insan kültürünün ruhsal gelişmesinde öncü rolünü oynayan bilimlerden biridir. Ama bugün, bir yanda tarım ve sanayide yeni yöntemler oluştururken, insan hayatını koruma görevini yaparken, öte yanda insanın insan tarafından yok edilmesi işini de tüm gücüyle yürütmekten hiç bir şekilde geri kalmıyor kimya. Ve biz Sovyetler Birliği'nin yurttaşları olarak kendimizi bunlardan her türlü kokuşmuşluktan temize çıkarsak bile, bizi tüm sınırlarımız boyunca sıkı sıkıya saran emperyalist çemberden kendimizi hâlâ kurtarmış sayamayız. En güçlü, en medenî ülkeler burjuvazisinin hizmetindeki kimyacıların hazırladığı öldürücü maddeler karşısında kendimizi hâlâ güvene almış değiliz.

İnsanlar arasındaki ilişkilerin, hâlâ nikel kaplanmış kurşundan parçacıklarla, dinamit patlamalarıyla ve zehirli gaz dalgalarıyla tayin edilmesi utanç vericidir, bin kere iğrendiricidir. Nedir ki planlayıp öngördüğümüz şekilde inşa edemediğimiz bir dünyada bu yöntemler geçerli oldukça, biz de silahsız kalmak istemeyiz, silahsız kalmaya cüret edemeyiz, tarihî kaderin

bizim nesillerimize yüklediği büyük göreve inanıyorsak, bunu yapmayız. İşçi devleti, önce de söyledik, kültür ve medeniyet yolunda örgütlü bir mücadeledir. ama bu barışçı mücadele ancak, işçi devleti kendi sınırlarını hiç yorulmak bilmeden savunur, kendini bu savunmaya adarsa, o zaman başarı kazanacaktır.

Barışçı kalkınma alanında olduğu gibi, savunma alanında da, ülkemizin acı çekmiş insanlarının bilimle işbirliği yapmaya ihtiyaçları vardır. Eğer bilimler sosyal örgütlenmenin getirdiği şartlar üzerinden ileriye doğru hiç bir hamle yapamıyacaksa, eğer tabiat bilimleri yalnız doğayı boyun eğdirmeye değil, ama insanların birbirini yok etmesine de yardımcı olacaksa, sovyet bilimi bir yanda ülkemizdeki tabiî zenginliği değerlendirirken, öte yanda kalkınma ve kültür çabalarımızla ördüğümüz sınırlarımızı da acımasız ve uzlaşmaz düşmanlardan korumak için bize yardım da edecektir. Sovyet bilimleri, bize gaz ve karşı-gazlar üretsin, bizim bağımsızlık ve emeğimize kast eden medenî, ama aç ve leş düşkünü canavarları mahvedecek her şeyi versin.

Kimya üzerinde böyle özellikle duruyorsam, bunun sebebi, kimyasal savaşa özgü vahşet yöntemlerinin giderek ön saflara sürülmesidir ki bu durum bizden en büyük dikkati beklemektedir. Kimya alanındaki meselelerin teorik ve pratik olarak değerlendirilmesi, laboratuvarlar ve sanayi kuruluşları için gerekli çalışma şebekesinin yaratılması sadece bizim sanayi faaliyetlerimiz açısından üstün bir görev olmakla kalmayıp — hiç abartmaya gerek yok — bir ölüm kalım sorunudur.

Ama bu sadece kimyaya özgü değildir. Savunmak için havacılığa, ağır sanayiye, geniş bir demiryolları şebekesine ihtiyacımız var. Teknik sorunların, bilimlerin tüm dalları ve uygulamalarıyla seferber edilmesi gerekir. Halklararası ilişkiler savaş rezaletinden kurtarılmadıkça, geleceğe uzanan yolu kendimiz döşemek,

ve bu yolu kanlarımızla savunmak zorunda oldukça — çarpışmaya hazırız ve iyi savaşmasını da biliriz. Bu alanda bilimsel düşüncenin geniş kapsamlı yardımından büyük güç alacağız, sosyal yönüyle ezilmiş yığınlara ve onların kendi işçi devletine ağırlığını koyan bir bilime ve onun yardımına ihtiyacımız var.

Kızılordu ve Kızıl Donanma'nın sizlere sıcak selamlarını iletirim. *23 Kasım 1923*

DİYALEKTİK MATERYALİZM VE BİLİM

— Giriş —

(18 nisan 1938)

Bu konuşma, yazarın sovyet demokrasisinin bürokratizm eğilimini alt edeceğine ve bilimsel düşüncenin gelişmesine özellikle elveren şartları yaratacağına kuvvetle umut bağladığı sıralarda, yani 1925'lerde yapılmıştır. Tarihî bir çok sebeblerin biraraya gelmesi sonucu, bu umut hâlâ gerçekleşemedi. Tam tersine, sovyet devleti aradan geçen on üç yıl içinde tam anlamıyla bürokratik bir kireçleşmeye uğradı ve totaliter bir karaktere büründü. Bu karakter aynı zamanda bilim ve sanatın gelişmesini zehirlemekte devam etti.

Tarihin çok zalim bir cilvesidir ki, gerçek Marksizm şimdi Sovyetler Birliği'nde tüm öğretiler içinde en çok aşağılanan ve mahkûm edilen bir öğreti olup çıktı. Sosyal bilimler alanında zincire vurulmuş olan

---

1925'de Troçki, sanayi bakanlığı teknik ve bilim kurulu başkanıydı. Mendeleyev kongresi önünde bu fırsatla yapmış olduğu bu konuşma Ekonomicheskaya Zhizn'de 18, 27, 29 eylül 1925'de yayınlandı. 1938'de Troçki bu konuşmanın İngilizce çevirisine bir giriş yazdı ki bu, şubat 1940'da Sosyalist İşçiler Partisi'nin teorik dergisi olan New International'da çıktı. Hem 1938 girişini hem de 1925 konuşmasını buraya alıyoruz.

sovyet düşüncesi artık bir tek söz söyliyecek durumda olmadığı gibi, aksine, tutkulu bir skolastisizmin derinliklerine saplanmış bulunuyor. Totaliter rejim tabiat bilimlerinin gelişmesini o kadar mahvedercesine etkiliyor ki!

Buna rağmen, bu konuşmada açıklanan düşünceler, özellikle sosyal rejimle bilimsel düşünce arasındaki ilişkileri ele alan bölümünde, gerçekliğini koruyor. Bu düşüncelerin bugünkü sovyet devletinin, bir yozlaşma ve bütünlüğünü yitirme karışımı demek olan tutumu ışığında değil de, daha çok, işçi sınıfına geleceğe uzanan dünya çapındaki mücadelesiyle doğacak o sosyalist devlet görüşü çerçevesinde ele alınması gerekir.

DİYALEKTİK MATERYALİZM VE BİLİM

(17. eylül. 1925)

Kültür mirasının sürekliliği

Kongreniz, Bilimler Akademisi'nin kuruluşunun ikinci yıldönümü törenlerine raslıyor. Kongreniz ile Akademi arasındaki bağ, rus kimyasının akademiye ün kazandıran başarılar içinde hiç bir zaman sonuncu yeri almamış olması bakımından çok daha büyük bir anlam kazanıyor. Belki şöyle bir soru sormak daha yerinde olacak:

Böyle seçkin ve titiz akademik kutlamaların tarih içindeki anlamı nedir? Bunların, müzeleri, tiyatroları, ziyafetleri dolaşmaktan ötede bir anlamı var. Peki, bu anlamı nasıl kestirebiliriz? Sadece buraya bizim konuğumuz olmak nezaketini gösteren yabancı bilim adamlarının, kendi bilim kurumlarımızın devrimle yok olup gitmeleri değil, tam tersine, devrimle daha da gelişmiş olduklarını gözleriyle görmüş olmalarından kestiremeyiz bunu. Yabancı bilim adamlarının gözleri önündeki bu besbelli durum kendine özgü bir anlam taşıyor. Ama

akademik törenlerin anlamı çok daha üstün ve derindir, şöyle ki: *Yeni devlet, Ekim Devrimi'nin yasalarıyla oturmuş yeni bir toplum —bütün dünyanın gözleri önünde— artık geçmişin kültür mirasına bir zaferle sahip çıkıyor.*

Başlangıçta miras kelimesini belirli bir amaç gütmeden kullandım, şimdi yanlış anlamalara meydan vermemek için terimi hangi anlamda kullandığımı açıklıyayım: Geleceğe karşı saygısızlık edersek suçlu oluruz, gelecek bizim hepimiz için geçmişten daha değerlidir. Ama bize kalan mirası hiçe sayacak olursak, bir çok yönleriyle derin bir saygıyı hak eden bir mirasa karşı nankörce davranmış oluruz. Gerçi geçmişteki her şey gelecek için bir değer taşıyor değildir. Ayrıca insan kültürünün gelişmesi öyle düpedüz kültür değerlerinin yığılmasıyla da olmamıştır. Kılı kırk yararcasına eleştiri, ayıklama ve eleme dönemleri olduğu kadar organik gelişme dönemleri de olmuştur. Bu dönemlerden hangisinin kültürün genel gelişimi açısından daha bereketli olduğunu söylemek zordur. Her olayın içinde biz bir ayıklama ve seçme dönemi yaşıyoruz.

Jüstinyen zamanından başlıyarak Roma hukuku «arta kalan mevcut mal ve mülkü miras edinme» yasasını geçerli kılmıştır. Varisin, tüm yükümlülük ve borçların sorumluluğunu aynen kabul etmesi şartıyla, mirası almaya hakkı olabileceği şeklindeki Jüstinyen öncesi yasaların tam aksine; mevcut malları miras edinme yasası, varise bir ölçüde seçme hakkı tanıyordu. Yeni bir sınıfı temsil eden devrimci devlet ise, birikmiş kültür değerlerinin deposunu ele aldığımızda, bir çeşit «mevcut mal-mülk» varisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğruyu söylemek gerekirse, iki yüzyıllık varlığı boyunca Akademi'nin yayınladığı 15.000 ciltlik eserin hepsi de sosyalizmin «mülk deposu» olarak kaydedilecek cinsten değildir.

Bugün artık bizim olan geçmişin getirdiği ve övündüğümüz bilimsel katkılara hiç bir zaman denk değerde olmayan iki görüntü var. Bir bütün olarak bilim, gerçeğin bilgisini edinmeye yönelmiştir, evrimin yasalarını arar, maddenin özellik ve niteliklerini keşfetmeye çalışır, böylece maddeye daha iyi hâkim olmayı amaçlamaktadır. Nedir ki bilgi, dershane veya laboratuvarın dört duvarı arasında oluşmaz. Hayır, bilgi insan toplumunun bir fonksiyonu olmuştur, onun yapısını yansıtagelmiştir. Bilginin kendi ihtiyacı için toplumun, tabiatı bilmeye ihtiyacı vardır. Ama aynı zamanda toplum, hangi durumda bulunuyorsa öylece var olabilme hakkı'nın teyid edilip kabulünü bekler ki bu, toplumdaki kurumların tanınması, teyidi, doğrulanması, kabullenilmesi demektir —daha doğrusu sınıf üstünlüğünü yansıtan kurumlardır bunlar— geçmişte de kölelik, sınıf ya da monarşi imtiyazları, istisnaî millî statüler de aynı şekilde teyid edilmek istenmişlerdi. Sosyalist toplum, pozitif bilimlerin bıraktığı mirası büyük bir minnettarlıkla kabul ediyor, ama mevcut mal mülkü seçme hakkına dayanarak tabiatın bilgisini edinmek için yararsız olan ne varsa hepsini atıyor, sadece sınıf eşitsizliğini doğrulayan, bu eşitsizliği teyid eden, tarihte gerçek dışı olan ne varsa hepsini açığa vurmaya yarayan şeyleri kabul ediyor sosyalist toplum.

Her yeni sosyalist düzen geçmişin kültür mirasını benimser, ama tümüyle değil, sadece kendi yapısına uygun düşenleri! Ortaçağ toplumu bu şekilde artık felsefenin birçok unsurlarını hristiyanlığın içine sokmuştur, ama onları feodal rejimin gereklerine göre dönüşüme uğratmıştır, skloastisizme, yani teolojinin hizmetçisine çevirmiştir. Yine aynı şekilde, burjuva toplumu, diğer pek çok şey arasında hristiyanlığı miras edinmiştir Orta Çağ'dan, ama onu hem reformasyona uğratmış, yani protestanlık şeklindeki bir başkaldırıya

dönüştürmüş, hem de katolikliğin yeni döneme uygun hale getirilmesi yoluyla pasifleştirmiştir. Her halü kârda burjuva hristiyanlığı dönemi, bilimsel araştırmalar yolu açıldıkça silinip gitmeye yüz tutmuştur, en azından, üretici güçlerin gelişmesi için beklenen sınırlar içinde olmuştur bunlar.

Bilimsel ve kültürel mirasla olan ilişkileri açısından sosyalist toplum çok daha az ölçüde pasif davranmaktadır. Denilebilir ki sosyalizm, kendini tabiatın incelenmesine ne kadar geniş ölçüde adamışsa, onun insan toplumunun, ekonomik kurumlarının, devletinin, yasalarının ve ahlâkının yapısına sıkı sıkıya bağlı bilim ya da sahte bilimlere olan eleştirici güvensizliği de o ölçüde büyük olmuştur. Bu iki görüntü birbirinden elbette ayrılmış değillerdir. Öte yandan hiç tartışılmaz bir olgu var ki, insan toplumuyla değil de «madde» ile uğraşan bilimlerin, yani kelimenin geniş anlamıyla tabiat bilimlerinin ve bu arada elbette kimyanın üstlendiği miras kıyas kabul etmiyecek bir önem taşıyor.

Tabiatı tanıma ihtiyacı, insana, tabiatı kendine bağımlı kılmak ihtiyacından doğmuştur. Bu alanda, maddenin kendi özelliklerince belirli objektif ilişkilerden doğacak sapmalar pratik denemelerle düzeltilmektedir. Bu bile tek başına, tabiat bilimlerini, özellikle kimya araştırmalarını, ister bilerek ister bilmiyerek yapılan bir takım sapmalara, yanlış yorumlara ve sahteciliklere karşı korumaktadır. Sosyal araştırmalar ise, çabalarını özellikle tarihin ortaya çıkardığı toplumu teyid etmek, haklı çıkarmak, böylece toplumu «yıkıcı teoriler»in saldırılarına karşı korumak için harcamıştır. Burjuva toplumunun resmî sosyal bilimlerinin rolü işte burada köklenmektedir, onların başarılarının önemsiz olmasının sebebi de budur.

Bilim, «teolojinin emrinde bir hizmetçi» olarak kaldığı sürece, eveleme gevelemelerden ibaret «değerli» bir takım sonuçlar üretecektir. Ortaçağlarda da durum

böyleydi. Biraz önce değindiğimiz gibi, bilim burjuva rejiminde daha geniş imkânlara kavuştu. Ama sosyal bilim, kapitalizmin uşağı olup çıktı. Aynı şeyi, sosyal bilimlerle tabiat bilimlerini birbirine bağlayan psikoloji için de ve bütün bilimlerin genel sonuçlarını sistemleştiren felsefe için de söyleyebiliriz.

«Resmi» sosyal bilim değer bakımından çok az şey üretir, demiştim. Bunu en iyisi, burjuva biliminin yarınları önceden görme kabiliyetsizliğinde görüyoruz, ki birinci emperyalist dünya savaşı ve onun sonuçlarıyla bu kabiliyetsizlik adamakallı ortaya çıkmıştır. Aynı kısa görüşlülüğü, resmi sosyal bilimlerin Avrupa'daki gelişmelerinde, bu gelişmelerin Amerika ve Sovyetler Birliği'yle olan iç bağlarını değerlendiremeyişinde, yani yarınlar için hiç bir sonuca varamama beceriksizliğinde de görüyoruz. Bilimin asıl anlamı şudur: Önceden görebilmek (yani determinizm).

Tabiat bilimleri —ki bu alanda kimya en önemli yeri işgal ediyor— hiç kuşku yok ki, bize kalan mirasın en değerli bölümünü oluşturmaktadır. Kongreniz rus biliminin övünç kaynağı olan Mendeleyev'in bayrağı altında toplanıyor.

Bilmek, önceden görmek ve ona göre hareket etmek demektir.

Her bilim kendi öngörme gücü ve kesinlik derecesi bakımından ötekinden farklıdır. Ama bu öngörme gücü astronomide olduğu gibi pasif, kimya ve kimya mühendisliğinde olduğu gibi aktif de olsa, bilim ancak bu güç sayesinde kendini gerçekleştirir, bilim haline gelir, kendi sosyal amacını doğrular. Tek başına her hangi bir bilim adamı, kendi araştırmalarının pratik sonuçlarıyla ilgilenmiyebilir. Onun, günlük hayatın pratik meselelerinden bağımsız kalabilmesi, bu sorunlardan cüretle kurtulabilmesi son derece yararlıdır. Ama bilim, tek başına bilimci fertlerin fonksiyonu değildir,

bir kamu ya da toplum fonksiyonudur. Bilimin sosyal değerleri, tarihî değeri, insanoğlunun gücünü artırma kapasitesiyle ölçülür, insana tabiatı, önceden görmek ve tabiata hâkim olmak gücünü sağlayabilmesiyle tarihî görevini yerine getirir. Bilim bize kudret bahşeden bir bilgidir. Leverrier, Uranüs'ün yörüngesindeki «acayiplikler»e dayanarak, Uranüs'ün hareketini değiştiren bilinmeyen başka bir gök cismi olması gerektiğini söylerken, salt matematik hesaplara bakıp alman astronomu Galle'ye, gökte pasaportsuz dolaşan bir cismi şu ve şu adreste bulabileceğini bildirir ve Galle de teleskopunu o yöne çevirdiğinde, bugün Neptün dediğimiz gezgeni keşfedince, Newton gök mekaniği büyük bir zafer kazanmış oluyordu.

Bu dediklerim, 1846 sonbaharında oldu. 1848 yılında devrim, Avrupa'dan bir kasırga gibi esti, halkları harekete geçirdi, devletlerin hareketlerini değiştirdi. Neptün'ün keşfiyle 1848 devrimi arasındaki dönemde iki genç bilgin, Marx ve Engels *Komünist Manifesto*'yu yazdılar, orada yakın gelecekte kaçınılmaz bir takım devrimci olayların meydana geleceğini önceden görmekle kalmadılar, aynı zamanda devrimi oluşturacak kuvvetleri, hareketin mantığını da önceden çözümlediler ve proletaryanın kaçınılmaz zaferine ve diktatoryasının kuruluşuna kadar olan hareketlerin analizini yaptılar. İşte bu bulguları 1848 lerde Hohenzollern, Romanov, Louis Philippe ve diğer hanedanların kehanetleriyle yanyana koymak artık abestir! (1).

1969'da Mendeleyev, atomun ağırlığı hakkındaki araştırma ve düşüncelerini esas alarak elementlerin periyodik sistemi denilen tablosunu düzenledi. Atomun ağırlığını daha tutarlı bir kriter olarak gören Mendeleyev, bu ağırlığa daha başka bir sürü ilişkiler de ilâve ederek, elementleri belirli bir sıraya göre tertipledi ve bu tertiplemeye dayanarak, belirli bir düzen-

sizliğin, yani bazı elementlerin noksanlığının farkına vardı.

Bu bilinmeyen elementlerin ya da Mendeleyev'in deyimiyle, kimyasal birimlerin, söz konusu düzende belirli boş yerleri doldurmaları, kısaca, elementlerin aralarındaki periyodiklik mantığını doğrulamaları gerekiyordu. Mendeleyev, kendine güvenen bir araştırma işçisine yaraşır otoriter bir davranışla, o güne dek tabiatın kapalı kalmış kapılarından birini çalmış oluyor ve içerden bir ses cevap veriyordu: «Buradayız, bildin!». Aslında onu üç ayrı ses birden karşılamıştı kapıda, çünkü Mendeleyev'in işaret ettiği boşluklarda üç yeni element keşfedilmişti: Galliyum, Scandiyum, Germanyum.

İşte düşüncenin, analiz ve sentez işleminin harikulade bir zaferidir bu! *Kimyanın İlkeleri* adlı kitabında Mendeleyev, bilimsel yaratıcılığını bütün canlılığıyla gözler önüne seriyor, bu yaratıcılığı, derin bir ırmağın üzerinden geçirilecek, köprünün projesine benzetiyor. Köprüyü kurmak için ırmağın içine girmeye ve dibine destek oturtmaya gerek yoktur, temellerden birini bir kıyıda attınız mı, sonra öbür ayağı, karşı kıyıda oturtulacak inceden hesaplanıp çizilen bir kemerle projelendirmek yeter. Bilimsel düşünüşte de aynıdır, ancak tecrübenin granitten temellerine oturabilir bilimsel düşünce. Ama bu düşüncenin genellemeleri, tıpkı köprünün kemeri gibi, tüm olgular dünyasının üstüne çıkar ve önceden hesaplanmıyan bir noktada hedefine ulaşır. Bilimsel düşüncenin genellemeleri bir kehanet biçimine dönüştüğü —ve kehanet deneylerle gerçekleştiği— anda, insan düşüncesi artık en doyurucu, en haklı gururuna da erişmiş olur. Periyodik Sisteme dayanarak yeni elementlerin keşfiyle kimyada da böyle olmuştur.

Sonradan, Frederick Engels üzerinde derin bir iz

bırakan, Mendeleyev'in bu kehaneti 1871 yılında oldu, yani Paris Komünü denilen büyük trajedinin geçtiği yılda. Büyük kimyacımızın bu olay karşısındaki tutumu onun genellikle «latinciliğe», latinciliğin gaddarlık ve başkaldırılarına karşı duyduğu düşmanlık duygularında düğümlenir. Yalnız Rusya'da ve Avrupa'da değil, dünyanın her yerinde hâkim sınıfların tüm resmî düşünürleri gibi, Mendeleyev de, Paris Komünü'nün ardındaki asıl itici kuvvet nedir, diye çıkıp sormamıştır kendi kendine. Eski toplumun döl yatağında gelişen yeni sınıfın kendi hareketi yörüngesinde yürüdükçe eski toplumun yörüngesini «değiştiren» bir gezegen gibi, tıpkı Uranüs'ün yolunu değiştiren o bilinmeyen gezegen benzeri hareket ettiğini görememiştir. Ama Karl Marx gibi, bir alman göçmeni, tüm sebebleri çözümlemiş, Paris Komünü'nün iç mekaniğini keşfetmiş, onun bilim meşalesinin ışıkları böylece bizim Ekim Devrimine kadar uzanmıştır.

Kimyasal olayları açıklamak için flojiston denilen o esrarengiz cevhere baş vurmakta artık çoktandır yarar görmüyoruz. Gerçekten de, flojiston hep kimyacıların cehaletlerini genelleştirici bir rol oynayagelmiştir. Fizyoloji alanında özel birtakım mistik cevherlere, canlı hayatın flojistonu, cevheri denilen maddelere ihtiyaç duyulduğu devirler geçmiştir. Mendeleyev'in İlkeler'inden artık kimya ve fizik hakkında, fizyolojik olayları açıklamak için yeterli bilgiler edinmiş bulunuyoruz. Bilinç dediğimiz fenomen hakkında ise, «ruh» diye etiketlendirilen ve reaksiyoner felsefede, tıpkı flojistonun psiko-fiziksel fenomenlerde oynadığı rolü oynayan bir cevhere veya öze artık ihtiyacımız yok. Bizim için psikoloji, en son tahlilde fizyolojiye indirgeniyor ve o da, kimyaya, mekaniğe, fiziğe dayanıyor. Bu indirgeme olgusu, sosyal bilimler alanındaki «flojiston teorisi»nden daha uzun ömürlüdür, daha tutarlı-

dır, yani flojistonun çeşitli kılıklara büründüğü, bir kez «tarihî görev», bir o hiç değişmeyen «millî karakter», başka bir kez «ilerleme» denilen soyut bir fikir ya da «kritik düşünce» diye bir şeyin kılığına büründüğü şu sosyal bilimlerden daha da uzun ömürlüdür. Bütün bu durumlarda sosyal fenomenleri açıklamaya yarayan sosyal-ötesi bir cevheri keşfetmek için ne çabalar harcanmıştır? Hiç tekrar etmeye gerek yok ki, bu ideal cevherler, sosyolojik cehaleti örtmeye yarayan ve akıllıca kullanılan maskelerden başka bir şey değildir. Fizyoloji nasıl hayatî kuvvet kavramını, kimya nasıl flojiston cevherini reddettiyse, marksizm bu tarih ötesi ideal cevherleri de öylesine red etmiştir.

Topluma somut olarak yaklaşmak: Budur marksizmin özü. Toplum objektif bir araştırma konusudur. Dev bir laboratuvarın raporlarını nasıl inceleyip çözümliyeceksek, insanlık tarihini de öylesine çözümler marksizm. İdeoloji de toplumun maddî yapısını tamamlayıcı ve bu yapıya bağlı bir unsurdur. Marksizm toplumun sınıfsal yapısını, üretici kuvvetlerin kendi fiziksel evrimi içinde aldığı tarihî bir biçim olarak görür ve bu üretici kuvvetlerden bir takım temel ilişkiler çıkarıp gözler önüne serer. Nedir bu ilişkiler? İnsan toplumu ile onu çevreleyen tabiat arasındaki karşılıklı ilişkilerdir bu ilişkiler, her tarihî dönemde insanın elindeki teknoloji ile, alet ve silahlarla, insanın tabiatla mücadele edişindeki gücü ve yöntemiyle belirlenmiştir. Marksizme tarihî gidişi önceden görebilecek o erişilmez gücü sağlayan da işte bu objektif yaklaşımın kendisidir.

Marksizmin kendi tarihine bakın, sadece Rusya çapında bile olsa bu gelişimi izleyin, ama kendi politik sempatimiz ya da antipatimiz açısından değil, Mendeleyev bilimi nasıl tarif ediyorsa öyle bakın. Başka bir deyişle, gerçeği bilmek istiyorsak, bunu önceden

görmek ve ona göre hareket etmek için istiyoruz. Rusya toprakları üzerinde marksizmin tarihinin başlangıç dönemi, toplum tarihi açısından doğru bir tahminde bulunmak için verilen mücadelelerin tarihidir, yani resmî hükümetin ve resmî muhalefetin görüşlerine karşı verilen mücadelelerin tarihidir. 1880'lerde, yani resmi ideolojinin, mutlakıyetçilik, ortodoksluk ve milliyetçilik üçlüsünden oluştuğu yıllarda, liberalizm bir *Zemstvo* meclisi hayal ediyordu, yarı yarıya anayasal bir monarşi demekti bu ve Narodniklerin hayalinde de, ekonomik reaksiyon ve sosyalist taklidi, fantazi karışımı bir kargaşadan fazla bir şey yoktu. Ama o dönemlerde marksist düşünce ne yapıyordu? Kapitalizmin kaçınılmaz ilerleyici faaliyetini önceden görmekle kalmıyor, aynı zamanda proletaryanın da bağımsız tarihî rolü içinde doğuşunu görüyordu —proletaryanın halk yığınlarının mücadelesinde egemenliği ele geçireceğini, köylüleri de peşine takarak proletarya diktatörlüğüne ulaşacağını önceden biliyordu—.

Marx'ın sosyal tahlil yöntemi ile marksizmin mücadele ettiği teoriler arasındaki aykırılık, Mendeleyev tablosu ile simyacıların ebegümeci teorisi arasındaki aykırılıktan elbette geri kalmaz.

Tabiat bilimleri ve marksizm

«*Kimyasal reaksiyonların sebeblerini, bileşik maddelerin fiziksel ve mekanik* özelliklerinde aramak gerekir» derken, Mendeleyev, tamamıyle materyalist bir gözlemde bulunuyordu. Kimyasal olayları açıklamak için, mekaniğin ve fiziğin dışında yeni birtakım kuvvetler arıyacak yerde kimya ve bütün kimyasal süreçleri artık bileşik maddelerin tamamıyle mekanik ve fizik çerçevesindeki kuvvetlerine indirgiyordu.

Biyolojinin de, fizyolojinin de kimyayla olan ilişkileri buna benziyordu. Bilimsel materyalist fizyolojinin kimya dışında özel birtakım hayatî kuvvetlere

(vitalist ve yeni-vitalist'lerin iddia ettikleri gibi) ihtiyacı yoktur bu olayları açıklamak için, Fizyolojik süreçler son tahlilde kimyasal süreçlere indirgenebilir, tıpkı kimyasal süreçlerin mekanik ve fiziksel olanlara indirgenişi gibi.

Psikolojinin fizyolojiyle ilişkisi de böyledir. Fizyolojiye, canlı organizmaların uygulamalı kimyası denmesi boşuna değildir. Nasıl özel bir fizyolojik kuvvet yoksa bilimsel materyalist psikolojinin de, bu alandaki olayları açıklamak için ruh denilen, mistik bir kuvvete öylesine ihtiyacı yoktur. Psikolojik olayların eninde sonunda fizyolojik olaylara indirgendiğini kendisi de görmektedir. Akademisyen Pavlov'un öğrettiği de budur, bu öğreti ruh denilen şeyin bir şartlı refleksler sistemi olduğu görüşündedir, yani kökleri tamamıyle elemanter fizyolojik reflekslere uzanmaktadır ve bu reflekslerin kökeni de mekanik ve fizik dediğimiz ana toprakta kimyanın bereketli tabakalarında yeşermektedir.

Aynı şeyleri sosyoloji için de söyliyebiliriz. Sosyal olayları açıklamak için ezelî —ebedî kökenlere baş vurmak ya da bu kökenleri başka dünyalarda aramaya hacet yoktur. Toplum tıpkı yer kabuğu ya da amipler gibi bir çeşit ham maddenin evrimi sonucudur. Bilimsel düşünce, sosyal ideoloji denilen o karmaşık olayı maddî köküne kadar kendi metodları sayesinde tıpkı elmastraş gibi keser, elemanlarına, atomlarına ayırır, fiziksel özelliklerini bulup çıkarır.

Ama bu demek değildir ki kimyadaki her olay mekaniğe *doğrudan doğruya* indirgenebilir, üstelik her sosyal olay fizyolojiye, sonra da kimyasal ve mekanik olaylara indirgenebilir demekse hiç değildir. Ancak bunun, bilimlerin en ileri hedefi olduğunu da söylemeliyiz. Kimyanın maddeye doğru özel bir yaklaşım tarzı, kendi araştırma yöntemleri, kendi yasaları var-

dır. Kimyasal reaksiyonların, eninde sonunda maddenin elemanter daneciklerinin mekanik özelliklerine indirgenebilir olduğunu kavramadan, tüm olayları bir tek sisteme bağlayan eksiksiz felsefe de olamaz, düşünülemez. Öte yanda bunun gibi, sadece kimyasal olayların mekanik ve fizikte köklendiğini bilmek de bizim kimyasal reaksiyonların bir tanesini olsun tanımamıza yetmez. Kendine özgü tanıtıcı kılavuzları vardır kimyanın. Bu kılavuzları ancak tecrübelerden ve genellemelerden çıkarır, onları laboratuvarlarda, kimya varsayımları ve tecrübelerinden elde eder.

Bütün bilimlerde de aynı şeydir, ama kimyacılık, üstelik fizyolojinin temel direğidir, organik ve fizyolojik kimya kanallarına ancak fizyoloji sayesinde nüfuz eder. Ama kimya, fizyolojinin yerini yine alamaz. Her bilim ancak son merci olarak başvurur diğer bilim kollarına. Bilimlerin birbirlerinden farklılaşması her bilimin olayların özel bir bölgesiyle kısıtlanmış olmasından ileri gelir, başka bir deyişle, olaylara yaklaşım tarzı, uygulanan teknik, yapılan varsayım, yararlanılan yöntemler apayrı özelliklere dayandıkça bilimler de birbirlerinden farklılaşırlar.

Matematik bilimleri ve tabiat tarihi açısından bu fikir hiç tartışılmayacak kadar açık ve kesin görünüyor, bunun tersini söylemek açık duran kapıya yüklenmeye benzer. Ama sosyal bilimlerde durum değişiktir. Kendi alanında diyelim ki, fizyolojide, kesenkes saptanmış deneyler olmadan, sağlam doğrulama ve farazî genelleştirme, yeniden doğrulama v.s. gibi adımları atmaksızın hiç bir şeye güvenmeyen olağanüstü bir bilgin, sosyal olaylara çok daha cüretle, adeta cahilane bir cesaretle yaklaşabilmektedir, sanki belli belirsiz eğilimlere katılmak, gündelik gözlemler edinmek, aile geleneklerini, hatta teamüldeki bir yığın sosyal ön yargıları tanımak bu çok karmaşık olaylar şebekesini çözmek için yeterliymiş gibi!

İnsan toplumu, gelişimini önceden düzenlenmiş bir plan ya da sistem uyarınca yapmış değildir, ampirik olarak ve uzun karmaşık ve çelişkilerle dolu bir mücadele boyunca sürdürmüştür gelişimini, bu insanın kendi soyunun var olma mücadelesidir, sonraları tabiata hâkim olma, giderek daha büyük ölçüde hâkim olma yolunda bir mücadele. İnsan toplumunun ideolojisi bu evrim sürecinin bir yansımasıdır ve bu sürecin bir aleti olarak biçim kazanmıştır —bu süreç bazan gecikerek, bazan sıçrayarak, bazan parça parça bölünerek daha doğrusu şöyle diyelim, şartlı sosyal refleksler biçiminde devam etmiştir, o refleksler ki, insanın tabiata karşı kollektif bir tarzda girdiği mücadelenin gereklerine eninde sonunda indergenmektedir! İnsan toplumunun evrimini yöneten yasaları, bu yasaların yansıdığı ideolojik temellere, yani kamuoyu v.s. dediğimiz temellere göre saptamak bir kertenkelenin anatomik ve fiziyolojik yapısı hakkında onun güneşte yuvarlanırken ya da ıslak bir delikten dışarı fırlarken edindiği duyumlardan yola çıkarak karar vermek demektir. Gerçekten de bir kertenkelenin duyumları ile organik yapısı arasında çok yakından bir ilişki vardır. Ama bu ilişki objektif yöntemlere dayanan araştırmaların konusudur.

İnsan toplumunun evrimini yöneten yapı ve yasalar hakkında karar verirken sübjektifliğe düşme tehlikesi daima vardır, yani sosyal bilinç denilen bir kavrama saplanmak, böylesine çelişkili, tutucu gerçek dışı tutarsız bir ideolojiden yola çıkmak tehlikesi pek âlâ söz konusudur. Sosyal ideolojinin, bir kertenkelenin duyumlarından daha yüksek seviyede olduğunu söyliyebilirsiniz, ama böyle bir itiraz, işi aşağılamaktan öteye geçemez. Çünkü önemli olan şey, meseleye nasıl yaklaştığımızdır. Bir kertenkelenin duyumlarını, asıl hareket noktamıza oturtmak mümkün olsaydı, hayvanın organik yapısıyla ve fonksiyonlarıyla ilgili olarak

vardığımız sonuçlar çok daha direkt olurdu, insan toplumuyla ve onun bu ideolojik yansıyışından hareket eden dinamiğiyle ilgili olarak vardığımız sonuçlardan çok daha bağlayıcı olurdu, benim kanımca bu kıyaslamada hiç bir paradoks yoktur. Mesela, insan toplumunda o kadar saygın bir yer tutan ve tutmakta devam eden dini inançlarla ilgili, resmî, çelişkili ve riya dolu yasalardan, hatta idealist felsefe kavramlarıyla ilgili sonuçlardan daha direkt sonuçlara varabilirdik. İnsanın kendinde oluşan karmaşık organik süreçleri açıklamak için sorumluluğu ruh denilen sisli, bulanık bir cevhere yüklemeye kalkışan şu dealist kavramlardan çok daha olumlu bir yere vardık, ezelilik-ebedîlik, nüfuz edilemezlik gibi kavramlarla ört bas etmeye kalkışmazdık organik süreçleri!

Toplumu yeniden örgütleme konusundaki sorunlara Mendeleyev büyük bir tepki gösterir, öfkeyle karşı çıkardı. Bu yoldaki denemelerden hiç bir sonuç çıkmamıştı, çıkamazdı da. Daha mutlu gelecekleri pozitif bilimler vasıtasıyla beklemek, hele dünyanın tüm sırlarını açığa vuracak olan kimya tek başına becerecekti bu işi!

Bu görüşü bizim olağanüstü fizyoloğumuz Pavlov'unki ile yanyana koyarsak çok ilginç bir durum ortaya çıkıyor, çünkü Pavlov da savaşların ve ihtilallerin arızî bir şey olduklarını, halkın cehaletinden çıktığını söylüyor, diyor ki «insanın tabiatını» iyice bilirsek hem savaşları hem de devrimleri ortadan kaldırırız.

Darwin de aslında aynı kategoriye girer. Bu çok üstün biyolog, küçük *nicel* değişimlerin nasıl birike birike tamamıyle yeni biyolojik «nitelikler» ürettiğini göstermiştir ve bu buluşuyla o, türlerin kökenlerini aydınlatmıştır. Felsefeden yana aydın sayılmamakla birlikte Darwin, Hegel'in nicelikten niteliğe geçiş yasa-

sını parlak biçimde uygulamasını bilmiştir. Ve biz aynı Darwin'in çok kez biyolojinin sonuçlarını topluma tipik Darwin tarzı demesek bile, «safca» ve bilim dışı uygulamaya kalktığını da görüyoruz. Rekabeti, biyolojik var olma mücadelesinin bir «çeşidi» olarak yorumlamak, çiftleşme fizyolojisinde bir mekanizmden başka bir şey görememek demektir.

Bu iki örnekten her birinde biz, aynı temel yanlışı görüyoruz: Kimya veya fizyolojinin kullandığı yöntem ve vardığı sonuçlar tüm bilimsel sınırları çiğniyerek insan toplumuna olduğu gibi aktarılmaktadır. Bir bilim adamı, atomların hareketini yöneten yasaları moleküllerin hareket yasalarına hiç değişikliğe hacet görmeden aktarmayı pek aklına getiremez, çünkü bu iki çeşit hareketin yasaları farklıdır. Ama bazı bilim adamlarının sosyolojik sorunlara karşı tutumu çok değişik. Toplumun yapısının tarihî şartlara bağlı olduğunun hiç farkında bile değiller, onlar toplumda sanki eşyanın anatomik yapısını, reflekslerin fizyolojik çatısını görüyorlar ya da var olma yolundaki biyolojik mücadeleden başka bir şey göremiyorlar. İnsan toplumunun hayatı maddî şartlarla iç içe olup çepeçevre kimyasal süreçlerin içindedir ve bu yüzden de eninde sonunda kimyasal süreçlerin bir kombinasyonuna dayanır. Öte yanda toplum, psikolojik mekanizmaları bir refleksler sistemine indirgenebilen ve insan dediğimiz varlıklardan meydana gelir. Ama kamu hayatı ne tek başına bir kimyasal süreçtir, ne de tek başına fizyolojik. Sosyal süreç, kendi yasalarına göre biçimlenen bir süreçtir ve bu yasalar da objektif bir sosyolojik tahlile tabi tutulurlar. Böyle bir tahlilin amacı toplumun kaderini önceden görme ve bu kadere yön verme yeteneğini kazanmaktır.

Mendeleyev'in felsefesi

Kimyanın İlkeleri adlı kitabıyla ilgili yorumlarında Mendeleyev «nesnelerin bilimsel incelenmesinde iki temel yada pozitif amaç vardır: biri önceden görme amacı, öteki de fayda... Bilimsel tekniklerin zaferi, eğer bu önceden görme genel olarak ve doğrudan doğruya fayda sağlıyacak durumda değilse, pek de büyük bir zafer sayılamaz. Bilimsel tahmin veya önceden görüş, insanın yeteneklerini, eşyanın özünü, istenilen bir yöne doğrutmayı sağlıyan kavramlarla donatır». Ve Mendeleyev ihtiyatla şunları ekliyor: «*dinî ve felsefî fikirlerin geçirdiği evrim binlerce yıl* sürmüştür, ama bize önceden görüşü sağlıyan kesin bilimleri (matematik ve tabiat bilimleri) oluşturan fikirler canlılığa kavuşalı ancak bir kaç yüzyıl olmuş ve ancak o zaman dar bir çerçevenin dışına taşabilmişlerdir. Kimya bu kesin bilimlerden biri haline geleli daha iki yüzyıl olmadı bile. Aslına bakılırsa bilimlerden öğreneceğimiz, önceden görüş ve fayda unsurlarını kazanmak ve değerlendirmek için önümüzde daha çok yapılacak iş var».

Mendeleyev gibi ihtiyatlı birinin ağzından çıkan bu «dolambaçlı» sözler çok dikkate değer. Bu sözlerdeki yarı gizli anlam açıkça dine ve spekülatif felsefeye karşı yöneltilmiştir. Mendeleyev onları bilimle karşı karşıya getiriyor. Dinsel fikirler, diyor, binlerce yıl hüküm sürdüler ve bu fikirlerin getirdiği yararlar hiç de çok değildir, ama gelin görün ki bilim kısa bir zamanda ne faydalar sağlamıştır. Buna bakarak siz de geleceğin ne faydalar getireceğine kendiniz karar verin artık. İşte yukarkı pasajın hiç tartışma götürmez anlamı budur, *Kimyanın İlkeleri*'nin 405. sayfasında ufak puntolarla basılmış yorum bölümünde Mendeleyev bunları söylemiştir işte. Dimitri İvanoviç Mendeleyev çok ihtiyatlı bir adamdı ve yaygın resmî

kanaatlerle başı derde girsin hiç istemezdi üstelik...

Kimya, devrimci düşünme okuludur, patlayıcı maddeler kimyasının varlığından ötürü değil (ayrıca bu maddeler her zaman devrimci olmaktan yana da değildirler) kimyanın her şeyden önce, elementlerin dönüşümünü inceleyen bir bilim olmasındandır. Hiç bir değişim göstermeyen, muhafazakâr ve mutlakıyetçi her çeşit düşünceye düşmandır.

Mendeleyev'in muhakkak ki muhafazakâr kamu kanaatinin baskısıyla olacak, kimyasal dönüşüm süreçlerinde kararlılık ve dönüşmezlik ilkesinden yana olduğunu söylemesi çok, ama çok öğreticidir de... Bu büyük bilim adamı kimyasal elementlerin birbirine dönüşür olmadığı ilkesi üzerinde çok dikkate değer bir inatla durup direnmiştir. Sağlam bir destek bulduğuna inanarak şöyle demiştir «Ben Dimitri İvanoviç'im, siz ise İvan Petroviç.. birer unsur olarak her birimizin kendine özgü bireyselliğimiz, kişiliğimiz var».

Mendeleyev, diyalektiği pek çok kez, hem de öfkeyle red etmiştir. Diyalektikten anladığı şey, Hegel veya Marx filan değil, yapmacık bir düşünce oyunu, yarı sfozim yarı-skolastisizm karışımı lafazanlıktır. Bilimsel diyalektik, evriminin yasalarını yansıtan genel düşünme yöntemlerini kapsar. Bu yasalardan biri, niceliğin niteliğe doğru değişmesi yasasıdır. Kimya baştan sona bu yasayla uğraşır. Mendeleyev'in bütün periyodik sistemi bu yasaya göre kurulmuştur, elementlerin atom ağırlıklarındaki nicel farklılaşmalardan, onların nitel farklılaşmaları sonucunu çıkarır. Mendeleyev sayesinde yeni elementlerin keşfedilmiş olmasını Engels bu açıdan değerlendirir. «*Bir Bilim Olarak Diyalektiğin Genel Karakteri*» adlı denemesinde Engels şöyle yazıyor:

«*Mendeleyev atom ağırlıklarına göre sıralanmış bir dizi elementler arasında, başka elementlerin varlı-*

ğına işaret eden bir takım boşluklar olduğunu gösterdi, bu boşluklar keşfedilmemiş elementleri imâ ediyordu. O, bu bilinmeyen elementlerin genel kimyasal özelliklerini önceden açıkladı ve atom ağırlıklarını yaklaşık olarak hesapladı. Aslında Mendeleyev farkına varmadan Hegel'in nicelikten niteliğe doğru değişim yasasını uyguluyordu. Bu bilimsel ustalık, cüret yönünden Leverrier'in salt yörünge hesabı yaparak o bilinmeyen Neptün gezegenini keşfedişiyle aynı seviyeye konulabilir.»

Periyodik sistemin mantığı, sonradan düzeltmeler geçirmiş olsa bile, yaratıcısının ona vermek istediği muhafazakârlık, sınırlarını zaten aşmıştır... Elementler arasındaki yakınlık ilişkileri ve birinden öbürüne doğru geçirdikleri başkalaşımlar, radyoaktif elementler yardımıyla, atomu kendi bileşenlerine ayırmak mümkün olduğu andan itibaren ampirik olarak da ispatlanmış sayılıyor. Mendeleyev'in periyodik sisteminde olsun, radyoaktif elementler kimyasında olsun, diyalektiğin zaferi bütün görkemiyle beliriyor...

Mendeleyev tutarlı bir felsefe sistemine sahip olmamıştır, belki böyle bir arzusu da yoktu, çünkü böyle bir sistem onu kendi tutucu alışkanlık ve özlemleri yüzünden bir açmaza da sokacaktı.

Bilginin temel sorunları açısından Mendeleyev'te bir düalizm (ikilem) göze çarpar. Öyle ki bir yanda onu, bilinemezciliğe (agnostisizme) yöneldiğini, maddenin «özü»nün daima bizim bilgimizin ötesinde bulunduğunu savunurken görürsünüz, çünkü bu öz «bizim bilgi ve ruhumuza (!) yabancıdır». Ama hemen ardından dikkate değer bir bilgi formülü ortaya atar, bilinemezliği bir hamlede silip süpürür. Aynı notlarda Mendeleyev şöyle konuşur: *«İnsan, madde hakkında bilgiler edinirken bir yandan da ona hâkim olur ve ne kadar çok hakim olursa bulacağı tahminler de*

o kadar kesinleşir. İnsanın madde hakkındaki bilgi ve hakimiyetinin bir sınıra gelip çatacağını düşünmek imkânsızdır.» Şurası belli ki, maddenin bilgisini edinmenin, maddeye hâkim olmanın sınırı yoksa bilinmez esrarengiz bir «öz» de yoktur. Bizi, maddenin içindeki muhtemel bütün değişmeleri önceden bilme yeteneği ile donatan ve bize bu değişimleri yeniden üretecek gücü veren bilgi, aslında maddenin özünü de çıkarıp ortaya koyuyor demektir. Bilinmez denilen o «öz», madde hakkındaki gerçek dışı bilgimizin bir genelleştirmesinden başka bir şey değildir. bizim cehaletimizin başka bir adıdır. Bilinen özelliklerden bilinmeyen bir madde çıkarmak, bana altın bir yüzüğü, değerli bir metalle çevrili bir delik diye tarif etmekmiş gibi geliyor. Besbelli ki, olayların özündeki değerli metalin bilgisini edinince ve bu öze biçim vermeye başlayınca o özün «deliği» bizi artık hiç ilgilendirmez ve bu deliği, eski filozof ve teologlara armağan etmekten sevinç duyarız.

Yanlış hesaplar

Bilinemezciliğe («bilinmeyen öz veya cevher») kefalet eder gibi görünmesine rağmen Mendeleyev, aslında hiç farkında olmaksızın, gerek yöntemi gerek tabiat bilimlerindeki üstün bulguları açısından, özellikle kimyada, bir diyalektik materyalistir. Ama onun materyalizmi, muhafazakârlık kabuğuna sarıp sarmalanmış gibi duruyor, *resmî* ideolojiyle tartışmaya girmekten onu âdeta koruyor. Bu, Mendeleyev'in, kendi yöntemleri için bu muhafazakâr kabuğu kendisi sunî olarak yaratmıştır, anlamına gelmez. Mendeleyev, aslında, o resmî ideolojiye yeterince bağlıydı ve bu yüzden de, diyalektik materyalizmin keskin bıçağını körletmeye kendini mecbur hissediyordu.

Sosyolojik ilişkiler dünyasında ise durum başkadır. Mendeleyev'in sosyal felsefesinin ipleri muhafakâr

iplerdi ama arada bir, yine de, özüyle materyalist ve yönüyle devrimci olan dikkate değer kuşkularla örülmüştür bu ipler. Ne var ki, bu kuşkular da yanlış hesaplardan örülmüştü, hem de ne yanlışlar!

Ben bu hesapların sadece ikisinden söz edeceğim. Her yeni sosyal örgütlenmeyi ütopyacı diye reddeden Mendeleyev, daha iyi bir geleceği ancak bilimsel teknolojinin gelişmesine bağlı olarak görüyordu ki bu da, onun ütopyasıydı. Mendeleyev'e göre, daha iyi günler ne zaman gelecekti. Dünyadaki hâkim güçlerin hükümetleri kuvvetlenmek ihtiyacını duydukları ve bütün savaşları, devrimleri, bütün anarşist, komünist ve insanoğlundaki ilerleyişi, evrimi anlamaktan aciz olan diğer «vurucu güçler»in ütopyacı ilkelerini yok etmeye hep bir ağızdan karar verdikleri zaman gelecektir. Bu dünya çapındaki kararlılığın ilk adımları zaten Hague, Portsmouth ve Marokka konferanslarında atılmıştı(2).

Bütün bu örnekler, büyük bir insanın, düştüğü yanlış hesapları gösteriyor. Mendeleyev'in sosyal ütopyacılığını tarih yanılmaz bir teste tâbi tutmuştur. Hague-ve Portsmouth Konferanslarından, Rus-Japon savaşı doğmuştur; Balkan Harbi ve milletlerarası büyük bir katliam olan Dünya savaşı çıkmıştır. Avrupa ekonomisi çöküntüye yuvarlanmıştır. Öte yandan, Marokko'daki katliam sökün etmiş ve bu, Avrupa medeniyeti korunacaktır vaveylası altında yürütülmüştür.

Mendeleyev, sosyal olayların iç mantığını görememiştir, daha doğrusu, sosyal süreçlerin içindeki diyalektiği kavrayamamış ve bu yüzden de Hague konferansının sonuçlarını önceden görememiştir. Ama bildiğimiz gibi, bilimin anlamı, olayları önceden görebilmeye dayanır. Hague konferansının toplantıya çağrıldığı günlerde, marksistlerin neler yazdıklarına dikkat edecek olursanız kendiniz de göreceksiniz ki marksistler, bütün sonuçları doğru ve yerinde teşhis etmişler-

dir. Tarihin en kritik anında onların birer «vurucu güç» olmayı ispatlayabilmelerinin sebebi budur. Ve sosyal olayları önceden doğru görme ve bilme sanatı ve teknolojisiyle donanmış atılımcı bir sınıfın, insanlığın evriminde yeni bir çağ açmaya yönelik güçlü yumruklarla silahlanmış olması elbette ki yakınılıcak bir olay değildir.

İzninizle, başka bir yanlış hesaptan söz edeceğim. Ölümünden kısa bir süre önce Mendeleyev şöyle yazıyordu: «Ben devlet sosyalizmi altında bilimin ve aydınların kalitesinin, genel ahlâkın ne hale geleceğinden endişeliyim». Endişelerinde haklı mı çıktı Mendeleyev? Bugün, ondan çok daha uzak görüşlü olan kendi öğrencileri bilimsel ve teknik düşüncenin gelişmesi için birçok imkânları açıkça görüyorlar. Özel mülkiyetin, insanları birbirlerine kırdırıcı savaşlarından kurtularak olmuştur bu gelişme, düşüncenin millîleşmesiyle olmuştur. Mülk sahiplerinin rüşvetine kendini satmaya ihtiyacı yoktur, ancak ve ancak bir bütün olarak milletin ekonomik gelişmesine hizmet amacını gütmektedir. Devletin kurup örgütlediği teknik ve bilimsel kurumlar şebekesi bugün için çok yaygın değil, ama bu bile, keşfedilen sonsuz imkânların maddî bir belirtisi değil midir?

Dimitri İvanoviç'in büyük şöhretini lekeleyecek bu yanlış hesaplardan söz etmek istemezdim. Tartışmalı büyük davalar hakkında hükmünü vermiştir tarih, ve tartışmayı yeniden başlatmanın yararı da yoktur. Fakat bu büyük adamın düştüğü yanlışların öğrencilere önemli bir ders olacağını söylememe izin verin. Kimya alanından sosyal prespektiflere doğru direkt bir çıkış yolu yoktur. Sosyal bilimler için objektif yöntem esastır, marksizm işte böyle bir yöntemdir.

Bir marksist, Marx'ın teorisini evrensel bir anahtar haline dönüştürdükten sonra başkaca hiçbir yönde öğrenmeye kalkışmazsa, Vladimir İlyiç onu şöyle

azarlardı: «komçvanstova» (komünist kabadayı). Bu bir bakıma şu demektir: komünizm kimyanın yerini tutmaz. Ama bunun tersi de doğrudur. Kimya (ya da genellikle tabiat bilimler) bütün meselelerde karar verebilecek güçtedir iddiasıyla, marksizmden vazgeçmeye kalkışmak da acayip bir «kimyacı kabadayılığı»dır. Bu hem teori bakımından hem de pratik bakımından, en az komünist kabadayılığı kadar hatalıdır.

Kuşkulu faraziyeler

Mendeleyev, toplumun ve evrimin incelenmesinde bilimsel bir yöntem uygulamamıştır. Düşüncesini genelleştirme amacıyla ileriye doğru büyük sıçrama yapmak için yaratıcı hayal gücünü çalıştırmadan önce kendini tekrar tekrar yoklayan çok dikkatli bir araştırıcı olmasına rağmen Mendeleyev, sosyo-politik meselelerde bir amprist olmaktan öteye gidemedi, geçmişten tevarüs ettiği bir tutumla, sadece faraziyeleri bir araya toplamakla yetindi. Şunu söylemeliyim ki, onun kuşkuları, özellikle büyük bilginin bilim sanayindeki fikirleriyle ilgili konularda gerçekten Mendeleyevvarî olmuştur.

Mendeleyev felsefesinin tam özü, teknik-bilimci bir iyimserlik olarak tanımlanabilir. Kapitalist gelişme çizgisine uygun düşen bu iyimserliği Mendeleyev, Narodnikler'e, liberallere ve radikallere karşı, Tolstoy'un çömezlerine karşı ve genellikle, ekonomik gerileyişin her türüne karşı kullanmıştır. Mendeleyev, insanın bütün tabiat kuvvetleri üzerindeki zaferine inanmıştı ve Malthus'culuğa karşı hıncı da buradan geliyordu.

Mendeleyev'in karakterindeki önemli bir çizgidir bu, salt bilimsel çalışmalarında olsun, sosyal yayınlarında olsun, hatta uygulamalı kimya problemleriyle ilgi yazılarında olsun hep rastlarız bu çizgiye. Mendeleyev, Rusya nüfusunun dünya nüfusunun artış ortalamasından daha yüksek (%1,5) olduğuna pek sevinirdi.

Dünya nüfusunun 150-200 yılda 10 milyara erişebileceğini düşünürsek, Mendeleyev bunda hiçbir tehlike görmüyordu ve diyordu ki: «*Değil 10 milyar insan, bunun pek çok misli daha bu dünyada besin bulacaktır, yalnız emek harcayarak değil, bilgiyi yöneten sürekli keşifler sayesinde bulacaktır. Benim kanımca, besin yetersizliğinden ürkmek düpedüz saçmadır, yeter ki halk kitlerinin barış içinde aktif olarak buna katılmaları sağlansın.*»

Bizim büyük kimyacımız ve sanayi iyimserimiz, İngiliz profesör Keynes'in son öğütlerini hiç de sempatiyle dinleyemezdi. Çünkü akademik törenler sırasında Keynes bize, nüfus artışını kısıtlamaya çalışmamız gerektiğini söylüyor. Dimitri İvanoviç, sadece eski uyarısını tekrarlamakla yetinecek ve diyecektir ki «yoksa yeni Malthus'lar bu artışı durdurmak mı istiyor? Kanımca nüfus ne kadar artarsa, o kadar iyidir». Mendeleyev'in bu veciz zekâ oyunlarına, büyük bir keyfilikle basite indirgenmiş ifadelerine hep rastlarız.

Mendeleyev, muhafakâr idealizmin o büyük fetişine, yani millî karakter denen şeye aynı —sanayi iyimserliği— açısından yaklaşır ve der ki: «*İlkel tarım şekillerinin hâkim olduğu yerde bir millet sürekli ve düzenli çalışma gösteremez, ancak kendine yettiği ölçüde çalışır ki bu da kendini törelerde gösterir: itidal, huzur, refah noksanlığı şeklinde belirir. Huzursuzluk her şeyde kendini gösterir, boş-vermecilik hâkim olur, bütün acayiplikler buradan çıkar. Artık pintilik ve sefalet yanyana yürür... Ama tarımın yanısıra nerede fabrika varsa orada sanayi geniş çapta gelişmiştir; dağınık tarım faaliyetlerinden ayrı olarak düzenli bir emeğin (çalışmanın) olduğu, sürekli çalışmanın gerçekleştiği yerde (fabrikalarda), emeğin değeri iyi bilinir..*»

Bu satırların dikkate değer yanı, millî karakteri, ezelden beri var olan sabit bir unsur gibi değil, tarihî şartların bir ürünü, daha doğrusu, üretimin sosyal şekli olarak görüp ona göre değerlendirmesidir. Marksizmin tarih felsefesine, az bile olsa, gene de hiç kuşku götürmeyen bir yaklaşımdır.

Sanayinin gelişmesinde Mendeleyev, millî eğitimin aracılığını görmektedir; yani daha dengeli, daha disiplinli ve kendine hâkim bir millî karakterin yaratılmasını beklemektedir. Devrimci köylü hareketiyle proletarya hareketini, özelikle proletaryanın Ekim Devrimi'ndeki ve bugünkü rolünü karşılaştırırsak Mendeleyev'in materyalist kehaneti o zaman yeterince açıklık kazanır!

Bizim sanayi iyimserimiz, kent ile kırsal kesim arasındaki çelişkilerin ortadan kaldırılması konusunda dikkate değer bir berraklıkla konuşmuştur ve onun bu konudaki formülünü her komünist kabul edecektir. Mendeleyev diyor ki, Rus halkı kentlere akın etmeye başladı, benim kanımca bu gelişmeye karşı çıkmak akılsızlık olur. Bu süreç kentlerde daha çok parklar, bahçeler yapılıp genişlemesine yol açılmasını sağlayacak —ki kent demek, herkese mümkün mertebe sağlıklı bir hayat sağlamak değil, yeteri kadar çiçeklik ve meydan sağlamak, sadece çocuklar ve sporcular için oyun alanları değil, her türlü dinlenme yeri yapmak demektir— öte yanda köylerde ve çiftliklerde, kent dışında yaşayanlar o şekilde çoğalacaktır ki insanlar artık çok daireli konutlarda oturacak, su şebekesi, sokakları aydınlatma ve diğer kent inhtiyaçları doğacaktır. Zamanla bu durum bütün kırsal kesimin iskân edilmesine yol açacak, birbirlerinden sebze bahçeleri, besin üretici ağaçlarla ayrılan apartmanlar dolacak, bu ürünleri değişikliğe uğratan ve işleyen fabrikalarla dolup taşacaktır (D.İ.Mendeleyev, Rusya'yı anlamak,

1906). Mendeleyev burada eski sosyalist tezi doğrultusunda bir inançla konuşuyor: kırsal ve kentsel kesimler arası çelişkilerin ortadan kaldırılması. Evet, Mendeleyev ekonominin sosyal şekillerindeki değişmeleri gözönüne almıyor, inanıyor ki kapitalizm, daha ileri, daha sağlıklı, daha kültürlü bir nüfus geliştikce kır ve kent şartları arasında da bir denkleşmeyi kendiliğinden getirecek. İşte Mendeleyev'in yanlışı burada. Mendeleyev'in öylesine bir umutla bağlandığı İngiltere misalinde bu durum açıkca belli oluyor. İngiltere'nin ekonomik gelişimi kır kesimi ile kent arasındaki çelişkileri ortadan kaldıramadan çok daha önceleri çıkmaza girmişti. İşsizlik ülke ekonomisini çürütmüştü. İngiliz sanayi liderleri toplumun kurtuluşunu göçe yöneltmede, nüfus fazlasını dışarıya itmekte görüyorlardı. Daha ilerici olan ekonomi uzmanı bay Keynes, bize geçen gün, İngiliz ekonomisini Malthus'culuktan başka hiçbir şeyin kurtaramayacağını açıkça söyledi.. Kent ile köy arasındaki çelişkileri yenmenin tek yolu İngiltere için bile sosyalizmden geçiyor.

Bizim sanayi iyimserimizin düştüğü başka kuşkulu bir nokta daha var. Son kitabında şöyle yazıyor Mendeleyev: «Endüstri çağından sonra, ilerde belki daha karmaşık bir çağ, bence, basitliğe dayanan veya yiyecek, giyecek ve konut sağlama yöntemlerinin alabildiğine basitleştiği bir çağ gelecek. Bilim ne kadar yerleşirse, bu basitleşme hedefine de o ölçüde erişmelidir, son yirmi otuz yılda bu hedefe zaten bir ölçüde yönelmiştir.»

Bunlar çok dikkate değer şeyler. Dimitri İvanoviç bu söylediklerine başka bir yerde —sosyalist ve komünist ütopyaların, Allah göstermesin, gerçekleşmesine karşı— ihtiyatî kayıtlar koymuş olmasına rağmen, kabaca bile olsa, komünizmin teknik-bilimsel perspektifini çizmekten başka bir şey yapamıyor. Yiyecek gi-

yecek ve konut sağlama yöntemlerini en geniş ölçüde basitleştirmek, yani, üretici güçlerin bu yönde gelişmesi, bize sosyal yapıda «zor kullanma» faktörünü asgariye indirme imkânını sağlar. Açgözlülük ve tamahkârlığın yok edilmesi sonucu emek ve dağıtım tarzları da komünist bir niteliğe bürünür. Sosyalizmden komünizme geçiş döneminde artık devrime gerek kalmıyacaktır, çünkü bu geçiş toplumun sadece teknik gelişmesine bağlı olacaktır.

Faydacı ve salt bilim

Sanayi yönündeki iyimserliğinden yola çıkan Mendeleyev, düşüncelerini daima pratik sanayi meselelerine yöneltmiştir. Salt teorik alandaki eserlerinde onun ekonomik meselelere yine aynı kanallardan yöneldiğini görüyoruz. Alkolü suyla inceltmek konusunda Mendeleyev'in bir araştırması vardır ki bugün bile ekonomik önemi olan bir sorundur bu (3). Mendeleyev, devletin savunma ihtiyaçları için dumansız bir toz keşfetmiştir. Petrolle yakından ilgilenmiştir— hem salt teorik yönden (yani petrolün kökeniyle), hem de sanayi tekniği yönünden—. Mendeleyev'in petrolü yakıt olarak kullanmaya şiddetle karşı çıktığını da unutmayalım: «Kağıt paralarla da ısınabiliriz» diye avaz avaz bağırıyordu bizim kimyacımız. Fiyat tarifesinin düzenlenmesinde faal bir rol oynamıştır Mendeleyev ve «hassas bir tarife politikası» kaleme almıştır. Sosyalist himayecilik açısından bazı değerli öğütler bile edinmek mümkündür bu yazıdan.

Kuzey denizindeki gemilerin seyir rotaları meselesi ölümünden kısa bir süre önce onun zihnini kurcalamıştır. Genç denizcilere Kuzey Kutbu yolunu açmayı öğütlemiştir: *«Buzların olduğu yerde az buz altın yok değil, başka madenler de var, bizim Amerikamız orası! Kutuplarda ölürsem çok sevinirim. İnsan orada hiç değilse çürümez.»* Bu sözlerin anlamı çok modern, yaş-

lı kimyacımız ölümden söz ederken ölümü bir çürüme olarak düşünüyor ve sonsuza dek soğuk bir atmosferde ölmenin hayalini kuruyor.

Mendeleyev, bilginin hedefinin «fayda»dan başka bir şey olmadığını tekrarlamaktan bıkmamıştır. Başka bir deyişle bilime faydacılık açısından yaklaşmaktadır. Aynı şekilde, biliyorsunuz, o, hiçbir yarar ve çıkar beklemeksizin, bilgi edinme tutkusunun yaratıcı bir rolü olduğunu savunmuştur. Niçin birisi kalksın da Kuzey Kutbu'nu dolaşan ticarî yolları arasın? Çünkü Kutup, bilimsel araştırmalarda eros tutkusu yaratacak ve çıkar düşünmeyen bir araştırma sorunudur. Bununla, bilimin hedefi faydadır diyen görüş arasında bir çelişki var mı? Asla. Bilim, toplumun bir fonksiyonudur, bir kişinin değil. Sosyal tarih açısından bilim faydacıdır. Ama bu, bilim adamı problemlere faydacı bir açıdan yaklaşır demek değildir, hayır! Bilgilerin çoğunda bilgi edinmenin bir tutku halinde olduğunu görürsünüz. Bir bilginin keşfettiği şey ne kadar önemli ise, o keşfin pratik sonuçlarını önceden görme yeteneği de o ölçüde azdır. Onun içindir ki, bir araştırma işçisinin çıkar ve yarar düşünmeyen araştırma tutkusu, bilimin faydacı hedefiyle hiçbir zaman çelişmez. Tıpkı bir devrim savaşçısının kendini hizmet ettiği sınıf uğruna feda edişinin bu sınıfa sağlayacağı fayda ile çelişmemesi gibi.

Mendeleyev, insanoğlunun teknik gücünü araştırma için durup dinlenmeksizin gösterdiği çabayı kendi bilgi edinme tutkusuyla tamamen bağdaştırmayı bilmiştir. İşte bu Kongre'deki —teorik kimyanın ve uygulamalı kimyanın temsilcileri olarak— iki kanadın, Mendeleyev'in meşalesi altında eşit haklara sahip olmalarının sebebi budur. Bizler yeni bilim adamları neslini, salt bilimsel araştırmalar ile sanayi görevleri arasında uyumlu bir işbirliği ruhu içinde yetiştirmeliyiz. Mendeleyev'in bilginin sınırsızlığına inancı, bilimsel tahmin-

leri ve maddeye olan hâkimiyeti, onun sosyalist anavatanının kimyacıları için bilimsel bir inanç olmalıdır. Alman fizyologu Du Bois Raymond, felsefî düşünceyi, bir zamanlar sınıf mücadelesi zemininden ayrı ve kopuk olarak ele alıyordu ve «ignorabimus!» yani bilemiyeceğiz, hiç anlayamayacağız diyordu. Kaderini yükselen sınıfın kaderine bağlayan düşünce şimdi şöyle cevaplıyor bunu: «yalan söylüyorsun» diyor «yalan». Bilinçli düşüncenin erişip nüfuz edemeyeceği hiçbir şey yoktur. Biz her şeye ulaşacağız. Her şeyin üstesinden geleceğiz! Her şeyi yeni baştan kuracağız!»

KÜLTÜR VE SOSYALİZM (*)

1. *Teknoloji ve kültür*

Önce şunu hatırlayalım: kültür denince, bakir ormanlar ve topraklardan farklı olarak işlenmiş bir tarla akla gelmez. Kültür ve tabiat birbirlerinin karşısında yer alırlar, yani insanın kendi çabasıyla değiştirip dönüştürdüğü şey ile tabiatın verdiği şey birbirlerinin karşıtıdırlar. Bu tez-karşıtlığı geçerliğini bugün bile koruyor.

Yaratılan, inşa edilen, öğrenilen, kısaca, bütün tarihi boyunca insanın fethettiği her şey kültürdür ve bu, bir hayvan türü olarak insanın kendi tabiatının tarihi de dahil, tabiat tarafından yaratılan şeylerden farklı bir nitelik taşır. İnsanı, hayvanların tabii sürecinin bir ürünü olarak inceleyen bilime antropoloji diyoruz. İnsanın kendisi hayvanlar âleminden ayrıldığı andan başlayarak —ki bu, insanın taş ve odundan ilk aletleri yaptığı, vücudunu bu aletlerle donattığı çağlarda oldu— kültürün oluşma süreci de başlamış, kültür böylece yaratılagelmiş ve birikmiştir, kısacası, insanın tabiatla mücadelesinde, tabiata baş eğdirme savaşında kazandığı bilgi ve beceriler kültürü oluşturmaktadır.

Geçmiş nesillerin biriktirdiği kültürden söz ederken biz her şeyden önce, alet, makina, yapı, anıt ve

---

(* Bu makale, Krasnaya Nov (6), 1926'da yayımlandı. İngilizce Labour Reviw'da 1962'de çıktı.

benzeri biçimlerde yaratılan maddî eserleri kastederiz. Kültür bu mudur? Evet budur, kültürün biriktiği, cisimlendiği maddî şekillerdir bunlar: madde şekline dönüşmüş kültürdür. İşte bu maddî kültür, tabiatın sağladığı temeller üzerinde bizim kendi hayatımızın temel ortamını, bizim günlük yaşayışımızı, kendi yaratıcı eserlerimizi oluşturur. Ama kültürün en değerli bölümü, insan bilimi içindeki birikimidir yani bizim, bizden önce oluşturulmuş madde şeklindeki tüm kültürden çıkarıp geliştirdiğimiz yeteneklerimiz, beceri, alışkanlık ve yöntemlerimizdir ve bu önceden oluşturulmuş madde şekli, kültürü benimserken onda yarattığımız yeniliklerdir. Kültür, insanın varolma, yaşama şartlarını geliştirme, gücünü artırma yolunda tabiatla yaptığı mücadeleden doğduğu ölçüde pekişir ve keskinleşir. Sosyal sınıflar nasıl doğmuştur? Sınıflar da aynı tabandan doğmuştur. Kendini tabiata intibak ettirme, tabiattaki düşman kuvvetlerle bağdaşma sürecinde insan, toplumu öyle şekillendirmiş ki, sınıflı bir yapıya, karmaşık bir örgüte bürümüştür. İşte toplumun bu sınıflı yapısıdır ki insan toplumları tarihinin muhteva ve şeklini de kesin bir ölçüde belirler, yani toplum tarihindeki maddî ilişkiler ve bu ilişkilerin ideolojisini oluşturur. Bu demektir ki tarihî kültürün sınıfsal bir karakteri vardır.

Köleci toplum, feodal toplum, burjuva toplumu —ki bunların her biri kendine özgü, her dönemde ayrı birer kültür oluşturmuşlardır— bir kültürden diğerine geçmişlerdir. Toplum, insanın insan tarafından sömürülmesi için örgütlenmiş bir toplumdur. Kültür de böylece toplumun bu sınıflı örgütlenişine hizmet etmiş, sömürücüler toplumu bir sömürücüler kültürü yaratmıştır. Peki, bu, biz geçmişin tüm kültürüne karşıyız mı demektir?

Burada derin bir çelişki yatıyor. İnsanoğlunun kendi çabalarıyla başarıp yarattığı ve inşa ettiği her şey,

insanoğlunun gücünü artıran her şey kültürdür. Ama kültür, tek bir kişinin değil toplumdaki bütün insanların işidir ve tarih boyunca toplum, sınıflı toplum olarak meydana gelip öylece devam ettiğinden kültür, sınıfsal baskının bir aracı olagelmiştir. Marx diyor ki: «*Bir dönemdeki hâkim fikirler, o döneme hâkim sınıfın kültürüdür*». Aynı şey bir bütün olarak kültür için de doğrudur. Ve şimdi biz işçi sınıfına diyoruz ki, geçmişin kültürünün üstesinden gelin, aksi halde sosyalizmi inşa edemezsiniz. Bundan neyi anlayacağız?

Bu çelişkiyi aşarken pek çok kişi takılıp tökezledi ve o kadar çok tökezliyorlar ki... çünkü sınıflı toplum deyince, onu sadece yüzeyden, biraz da idealist yönden düşünüyorlar, onun bir üretim örgütlenmesi olduğunu unutuyorlar. Her sınıflı toplum, tabiatla mücadele bakımından belirli birtakım şekilleri oluşturur ve bu şekiller, teknolojik değişmelerle birlikte değişir. Toplumun temel güçleri, yani toplumun sınıfsal örgüsünü meydana getiren güçler nelerdir? Hiç şüphesiz, üretici güçlerdir bunlar. İşte, evrimin belirli bir seviyesine erişince sosyal sınıfları şekillendiren, oluşturan, oluşumlarını değiştiren temel bu temeldir. İnsanoğlunun maddeleşmiş ekonomik becerisi ifadesini bu üretici güçlerde bulur. Tarihi yeteneklerimiz varoluşumuzu böylece sağlar. İşte bu dinamik temel üzerindedir ki sınıflar gelişir, sınıflararası ilişkiler de kültürün karakterini belirler.

İşte tam burada, teknoloji nedir diye kendi kendimize sormamız gerekir: Sadece bir sınıfsal baskı aleti midir teknoloji? Hayır, teknoloji bugüne kadar bir sömürü aracı olarak hizmet etmiş olsa bile, yine de insanoğlunun özlü bir eseri olmaktan geri kalmaz; çünkü aynı zamanda sömürülenlerin kurtulması için de temel şart teknolojinin kendisidir. Makine, ücretli köleyi, tüm becerisine rağmen boğuyor ama bu köle, ken-

disini ancak makine sayesinde kurtarabilir. Tüm sorunun kökeni buradadır.

Tarihi sürecin itici gücünün üretici güçlerin kendisinde, onların gelişmesinde olduğunu, bunun, insanın tabiatın hâkimiyetinden kurtuluşuna bağlı olduğunu unutmazsak, proletaryanın bütün bilgileri, tarihi boyunca insanoğlunun işleyip oluşturduğu tüm bilgi ve becerileri alt etmek zorunda olduğunu görürüz. Proletarya kendini böylece kalkındıracak, hayatını dayanışma ilkeleri üzerine böylece yeniden kuracaktır.

«Kültür mü teknolojiden ileri gelir, yoksa teknoloji mi kültürden?» Önümde böyle yazılı bir soru var. Soruyu bu şekilde sormak yanlıştır. Teknoloji ile kültür karşı karşıya getirilemez, çünkü kültürün ana kaynağıdır o, teknoloji olmadan kültür yoktur. Teknolojinin gelişmesi kültürden öncedir. Ama teknolojinin temelleri üzerinde yükselen bilim ve genel olarak kültür, teknolojinin sonraki ilerlemelerine büyük ölçüde yardımcı olur. İşte karşılıklı diyalektik bir etkileşme!

Yoldaşlar! Eğer teknolojinin kendi içindeki çelişkiye basit ama açık bir misal isterseniz, demiryollarından daha iyisini bulamazsınız. Batı Avrupa trenlerine bakarsanız görürsünüz ki, onlarda çeşitli «sınıf» veya «mevki» farkları vardır. Bu mevkiler size kapitalist toplumun sınıflarını hatırlatır. Birinci mevki vagonlar imtiyazlı üst çevreler içindir, ikinci mevki vagonlar orta burjuvazi, üçüncü mevki küçük burjuvalar ve dördüncü mevki de proletarya için. Demiryollarında insanoğlunun dev bir kültür-teknik eseri yatıyor, bir tek yüzyıl içinde dünyanın yüzünü değiştirdiler demiryolları. Ama toplumun sınıflı yapısı ulaşım araçlarının yapısını da etkiliyor. Ve bizim sovyet demiryolları bile hâlâ eştilik'ten çok uzaktır— sadece geçmişten kalma vagonları kullandığımız için değil, Y.E.P.'nın eşitliği sağlama çabalarına rağmen, hâlâ gerçekleştirememiş olduğu için—

Demiryolu çağından önce, insanlar deniz kıyılarında, büyük ırmakların kıyılarında birikip kalmışlardı. Demiryolları bütün kıtaları kapitalist kültürün imkânlarına açtı. En önemlisi olmasa bile, bizim Rusya topraklarının geri kalmışlık ve yalnızlığının belli başlı sebeblerinden bir demiryollarının, asfalt ve tâli yolların eksikliğidir. Köylerimizin çoğu kapitalizm öncesi şartları içinde yaşamaktadır. Topraklarımızın büyüklüğü bizim hem en büyük müttefikimiz hem de büyük hasmımızdır, onu yenmeliyiz (4)

Soyalist ekonomi planlı ekonomidir. Planlama her şeyden önce ulaşımı gerektirir. Ulaşımın en önemli araçları ise kara ve deniz yollarıdır. Her yeni demiryolu, kültüre giden bir yoldur ve bizim şartlarımız bakımından sosyalizme götüren birer yoldur. Üstelik, ulaşım tekniğindeki ve ülkenin zenginliğindeki gelişmelerle birlikte, demiryollarımızın sosyal profili de değişecektir. Vagonlardaki mevki farkları kalkacak, «yumuşak» koltuklu vagonlarda herkes yolculuk edecektir...

Başka bir misal: askerî araçları, patlayıcı maddeleri ele alalım. Bu konuda sınıfsal yapı çok canlı ve iğrenç bir şekilde kendini gösteriyor. Ama keşfi, bilimsel ve teknik bir başarı sayılamayacak hiçbir patlayıcı veya zehirleyici madde yoktur. Patlayıcı ve zehirleyici maddeler sadece öldürme amacı için değil, yaratıcı amaçlar için de kullanılırlar, keşif ve icadlar alanında yeni imkânlar yaratırlar.

Proletarya ancak eski sınıflı devletin mekanizmasını parçalayarak iktidara gelebilir. Biz bu görevi, insanoğlunun yapabileceği kadar kesin bir kararlılıkla yaptık .Bununla beraber, yeni devlet mekanizmasını inşa ederken, oldukça geniş bir kapsama kadar, eskinin unsurlarından da yararlanmak zorunda olduğumuzu gördük. Devlet mekanizmasının bundan sonraki sosyalist inşa faaliyeti, bizim siyasî, ekonomik ve kültürel faaliyetlerimize sıkı sıkıya bağlıdır.

Teknolojiyi takip edemeyiz. Proletarya, burjuvazinin donattığı farikaları devrimde ne halde bulduysa o halde devraldı. Eski makine ve donanımlar bize bugün de hizmet ediyor. Üretim grafiklerine bakarsak görürüz ki bize kalan mirası biz reddetmiş değiliz. Aksi olabilir miydi? Üstelik devrim, bu mirasa sahip çıkmak için yapılmış değil miydi?

Bütün bunlara rağmen, eski teknoloji, onu devraldığımız şekliyle, bizim sosyalizm faaliyetlerimize hepten elverişsizdir. O teknoloji kapitalist ekonomiye özgü anarşinin kristalleşmiş şeklini temsil ediyor. Kâr peşinde koşan çeşitli firmalar arasındaki rekabet, ekonominin çeşitli kolları arasındaki gelişme farklılığı, belirli bölgelerin geri bırakılmışlığı, tarımdaki parselleme, insan gücü yağması, bütün bunlar teknolojide kristalleşiyor. Ama sınıfsal baskı makinesi bir devrim kasırgasıyla yıkılınca ,kapitalist anarşi içinde yaşayan üretim makinesi de yavaş yavaş pek âlâ yeniden inşa edilebilir. Mevcut eski donanımları kullanarak eskinin devam ettirildiği geçiş dönemi, bizi bu müthiş görevin ancak eşiğine kadar getirir. Bu görevi, ne pahasına olursa olsun sonuna kadar götürmeliyiz.

2. *Manevî kültür mirası*

Manevî kültür de maddî kültür kadar çelişkilidir. Maddi kültürün biriktiği depolardan birtakım şeyleri alıyorsak, ama ok ve yay değil, taş veya tunç devrinin aletlerini değil, en gelişmiş, en modern teknolojiye özgü aletleri, manevî kültürde de aynı şeyi yapıyoruz. Manevî kültüre böyle bir yaklaşımda bulunabiliriz.

Eski toplumun kültüründeki ana unsur dindi, insanın edindiği bilginin ve gösterdiği birliğin tipik bir şekli olarak olağanüstü önem taşıyordu ama bu şekil, insanın tabiat karşısındaki çaresizliğinden ve toplum içindeki güçsüzlüğünden başka bir şeyi ifade etmiyordu.

Din ve onun yerine geçen ne varsa hepsini kökten red ediyoruz.

Felsefenin durumu başkadır. Sınıflı toplumun yarattığı felsefeden iki değerli faktörü almak zorundayız: materyalizm ve diyalektik. Marx'ın yöntemi, materyalizm ile diyalektiğin organik bileşiminden doğmuştur. Onun sistemini yaratan bu bileşimdir, Leninizm bu temel yönteme dayanmaktadır.

Kelimenin tam anlamıyla, bilimin kendisine gelince, bu alanda, insanoğlunun ömrü boyunca biriktirdiği bilgi ve hünerinin o korkunç hazinesiyle karşı karşıya bulunduğumuz besbelli bir şeydir. Aslında, amacı gerçekliğin bilgisini edinmek olan bilimden sınıf çıkarları adına bir sürü saptırma vardır. Demiryolları, birçoklarının imtiyazlı durumu ile geri kalanların sefaletini yansıtan tipik bir örnektir, aynı kıyaslama bilim içinde doğrudur. Bilimin malzemesi, demiryolu vagonlarının yapıldığı metal ve keresteden çok daha esnek bir malzemedir.

Ama şunu da hesaba katmak gerekir: bilimsel çalışma, esas itibariyle, tabiatın bilgisini edinme ihtiyacımızdan doğmakta, onunla beslenmektedir. Gerçi sınıf çıkarları bugün tabiat bilimlerini bile yanlış eğilimlerle zehirliyor, saptırıyor ama bu saptırmalar yine de sınırlıdır, onun ötesinde teknoloji de engellemeye başlayacaktır yoksa! Tabiat bilimlerini tabandan yukarıya doğru, elemanter olguların biriktiği alandan en yüksek, en karmaşık genellemelere kadar bir sınamaya tâbi tutacak olsak, görürüz ki, bilimsel bir araştırma ne kadar amprik ise, kendi maddesine kendi konusuna ve olgulara o kadar yakındır, vardığı sonuçlar öylesine sağlamdır şüphesiz. Genelleştirme kapsamı ne kadar genişse, tabiat bilimleri de felsefeye öylesine yaklaşır, ama bir o kadar da sınıfsal etkilere maruz kalır.

Sosyal bilimler dediğimiz alanda durum daha da karışık, daha da kötüdür. Bu alanda da temel olan şey, elbette, mevcut olan şeyi bilme çabasıdır. Bu temel ilke sayesindedir ki klasik burjuva ekonomistlerinin parlak öğretileri oluşmuştur. Ama sosyal bilimlerde, tabiat bilimlerinde olduğundan çok daha dobra, çok daha burjuvaca dile gelen sınıf çıkarları, burjuva toplumunun iktisadî düşüncesinin gelişmesine dur demesini bilmiştir.

Şu var ki, biz komünistler bu alanda, diğer alanlarda olduğundan çok daha iyi donanmış durumdayız. Proletaryanın sınıf mücadelesiyle uyanan sosyalist teoriciler bir yandan, burjuva bilimlerinden yola çıkarken bir yandan da bu bilimleri eleştire eleştire sonunda Marx ve Engels'in öğretilerini yarattılar. Tarihî materyalizmin güçlü yöntemini oluşturup bu yöntemin, eşsiz bir şekilde, *Kapital'e* uygulanmasını sağladılar. Ancak bu ,genel ekonomi ve sosyoloji alanında burjuva fikirlerin etkilerine karşı sigortalıyız demek değildir. Hayır, en vülger sosyalist profesör ve küçük burjuva Narodnik eğilimler aramızda her adımda bir patlak veriyor. Geçiş döneminin çelişkili ve yerleşmemiş ilişkileri içinde kendilerine besleyici bir ortam bulan eski bilgi «hazret»lerinden çatlak sesler yükseliyor. Nedir ki, elimizde marksizm gibi bir kriter var, Leninin eseriyle hakikate ermiş ve zenginleşmiş bir kriter! Geçmiş günlerin tecrübelerine sığınıp gözlerimizi kapayacağımıza uyanalım. Uyanmakla, vülger iktisatcı ve sosyaloglara çok daha ters ve muzaffer bir cevap vermiş olacağız. Salt iktisadî dalgalanmaların ardındaki esas *trend*'leri meydana çıkaralım. O zaman dünyadaki evrimi bir bütün halinde kavramış olacağız.

Genellikle, yasalar, ahlâk ve ideoloji sorunlarına gelince, burjuva bilimleri, bu alanda, ekonomide olduğundan çok daha acınacak bir durumdadır. Meslekten

bir sürü gübre yığınını karıştırdıktan sonra bu alanda gerçek bir bilim adamına ancak rastlayabilirsiniz.

Diyalektik ve materyalizm, marksist dünya görüşünün temel unsurlarıdır. Ama bu asla demek değildir ki diyalektik ve materyalizm, bilginin her dalına her kapıyı açan anahtar gibi uygulanır. Diyalektik, olguların üzerine kılıf gibi geçirilemez. Ancak olgulardan çıkarılır, onların bağrından ve evriminden elde edilir. Engin bir malzeme deposu içinde cefakeş çalışmalar sonundadır ki Marx, ekonomiye özgü diyalektik sistemi, sosyal emek anlamındaki değer kavramına uygulama imkânını bulmuştur. Marx'ın tarih eserleri de aynı yoldan inşa edilmiştir. Onun gazete makaleleri de öyledir. Diyalektik materyalizm, yeni bilgi alanlarına bu bilgileri içten içe oluşturarak uygulanabilir. Burjuva bilimlerinin saf hale getirilmesi de öyle olmuştur yani burjuva bilimlerine egemen olma yoluyla gerçekleştirilmiştir. Eleştiri yağdırmakla, ya da mangalda kül bırakmamakla hiçbir yere varamazsınız. Öğrenme ve uygulama bir yanda, eleştirici çalışma bir yanda, ama her ikisi de ele ele yürümelidir. Elimizde yöntem var, ama daha nesiller boyu yapılacak işimiz de var. Bilimdeki marksist eleştiri yalnız yiğitce değil, aynı zamanda akıllıca davranmak zorundadır. Aksi halde dalkavukluğa dönüşür, *Famusavizm* olup çıkar(5). Psikolojiyi ele alalım: Pavlov'un refleksler öğretisi, tamamiyle diyalektik materyalizm paralelindedir, fizyoloji ile psikoloji arasındaki duvarı yıkmıştır. En basit refleks bile fizyolojiktir, reflekslerin oluşturduğu bir sistem bizim bilincimizi oluşturmaktadır. Fizyolojik niceliklerin birikimiyle yeni bir nitelik psikolojik nitelik oluşmak tadır. Pavlov öğretisinin yöntemi deneysel ve yorucu bir yöntemdir. Çünkü buradan ancak adım adım genellemelere varabiliriz: köpek salyasından şiire edebiyata, şiirin zihinsel mekaniğine kadar basamak basamak ilerleyebiliriz, ama sosyal muhtevaya ulaşamayız. Vi-

yanalı psikanalist Freud'un öğretisi başka bir yol izliyor ve diyor ki, en karmaşık, en ince psişik süreçleri yöneten kuvvet fizyolojik ihtiyaç denilen kuvvettir. Freud öğretisinin, diğer faktörler pahasına, cinsel faktöre fazla ağırlık verip vermediği sorusunu bir yana bırakırsak materyalist bir öğretidir, çünkü bu cinsellik sorusu, materyalizm sınırları içinde henüz bir tartışma konusudur. Ama psikanalist, bilinç problemlerine deneysel yoldan yaklaşamaz, en tabandaki olaydan, en üstteki olaya, basit refleksten karmaşık refleksе doğru gidecek yerde aradaki bütün basamakları bir hamlede atlayıp yukardan aşağı iner, dinî mitostan, lirik şiirden ya da düşlerden başlayarak *psike*'nin fizyolojik tabanına inmeye çalışır.

İdealistler derler ki, psike bağımsız bir cevherdir; «ruh», dipsiz bir kuyudur. Pavlov olsun, Freud olsun diyorlar ki, «ruh»un dibi fizyolojidir. Ama Pavlov, bir dalgıç gibi, kuyunun dibine iniyor ve hiç yorulmaksızın kuyuyu aşağıdan yukarıya doğru tarıyor. Freud ise kuyunun yukarısında duruyor ve derinliğe doğru nüfuz edici bakışlarla içindeki çırpıntılı suları delmeye uğraşıyor, dipdeki şeylerin biçimini çıkarmaya çalışıyor. Pavlov'un yöntemi deneydir, Freud'unki ise tahmin, hatta çoğu kez hayalî bir tahmin! Psikanalizin marksizmle bağdaşamayacağını söylemek ve Freud'culuğa sırtını dönmek çok kolay, daha doğrusu çok ucuz olur. Ama biz her halü kârda Freud'culuğu benimsemek zorunda değiliz. Bu öğreti, hiç şüphesiz, birtakım sonuçlar çıkarmış ve materyalist psikoloji doğrultusunda tahminlerde bulunmuştur. Gereği gibi deneyler yapılırsa, bu tahminleri doğrulayacak testler de çıkarılabilir. Şimdilik pek güven duymasak bile, deneylerin pek yavaştan varabileceği sonuçları önceden ifade etmeye çalışan diğer yöntemleri mahkûm etmeye hakkımız yoktur(x) Bu misallerle, hem bize kalan bilimsel

mirasın heterojenliğini hem de proletaryanın bu mirası değerlendirmek için yürüyeceği yolun karışıklığını, kısmen de olsa, göstermek istedim. Eğer, ekonomik kalkınmada, meselelerin kararnamelerle çözülemeyeceği ve «iş yapmasını öğrenmek» zorunda olduğumuz doğru ise, bilimlerde de salt emirnameler çıkartmanın zarar ve rezaletten başka bir şey getirmiyeceği açık ve kesindir. Bu alanda önce, «öğrenmeyi öğrenmemiz» gereklidir.

Sanat, insanın davranış ve hareketlerini dünyaya yansıtma yollarından biridir. Bu anlamda, sanat mirası bilim ve teknoloji misarından ayırd edilemez ve bu ikisinden de daha az çelişik değildir. Buna rağmen, bilimlerin aksine, sanat, dünyayı bir yasalar sistemi olarak değil, bir görüntüler grubu olarak tanıma ve görme şeklidir ve aynı zamanda belirli birtakım duyguları esinlemek yoludur. Geçmiş yüzyılların sanatı insanı daha karmaşık, daha esnek yapmış, zihniyetini daha üst seviyeye getirmiş, insanoğlunu her yoldan zenginleştirmiştir. Bu zenginleşme, kültürün çok üstün bir başarısıdır. Geçmişin sanatına hâkim olmak bu yüzden, yalnız yeni sanatı yaratmak için bir ön şart değil, aynı zamanda yeni toplumu kurmak için de şarttır, çünkü komünizmin, zihnî yüksek seviyede gelişmiş insanlara ihtiyacı vardır. Peki, geçmişin sanatı bizi artistik dünya görüşü ve bilgisiyle zenginleştirebilir mi? Elbette çünkü bizim duygularımızı besler ve eğitir. Geçmişin

---

(*) Bu konunun, bir takım münasebetsizliklerin teorik açıdan hoş görülmesi demek olan Freud taklitçiliği ile hiçbir müşterek yanı elbette yoktur. Bu zırvalar bilimi ilgilendirmediği gibi, daha çok yozlaşmış mizaçlara yakışır, çünkü meselenin ağırlığı cortex'ten omuriliğe kaydırılmak istenmektedir. L.T.

sanatını sebebsiz yere red edeceksek, düşünce yönünden birdenbire yoksullaşırız.

Son günlerde, sanatın amacının sadece belirli duygu ve mizaçları esinlemekten ibaret olduğu, gerçeği bilmekle ilgisi olmadığı yollu fikirler ortaya atmak eğilimi görülüyor. Bundan çıkarılacak sonuç şudur: Burjuvaların veya soyluların sanatı bizi hangi duygular yoluyla ze hirleyebilir.. Bu tamamen yanlış bir sorudur. Bir bilgi aracı olarak sanatın anlamı —özellikle halk yığınları için hiçbir zaman «duygusal» plandaki anlamından ibaret değildir. Eski destanlar, masallar ve türküler, geleneksel deyişler, halk türküleri bize somut bilgiler sağlamakta, geçmişe ışık tutmakta, tecrübelerimizden genellemeler yapmamıza imkân vermekte, ufkumuzu genişletmektedir. Ancak bu etki ilişkisi içinde sanatın «ahengini bulmak» mümkündür.Aynı şeyi edebiyat için de söyleyebiliriz, sadece destan ve şiir değil. Epik şiir için de bu böyledir. Resim ve heykel sanatı da böyledir. Bunların bir tek istisnası, bir dereceye kadar müziktir. Etkisi güçlüdür müziğin ama tek yönlüdür; Müzik de elbette, özel bir bilgiye, tabiattaki ses ve ritimlere dayanır. Ama burada bilgi öylesine derinden gizlenmiştir ki tabiatın verdiği ilham, insanın sinir sistemi tarafından kırılıp dağılmaktadır; müzik böylece, insanın kendine özgü bir «keşif» ya da vahiy şekline bürünmektedir. Bütün sanat şekillerini «zehir bulaştırıcı» bir sanat olan müziğe yaklaştırma teşebbüsleri çok kez yapılagelmiş ve şekilden yoksun birtakım duygular uğruna zekânın sanat yönünün değer yitirmesi olarak kabul edilmiştir ve bu yönüyle bu yaklaşımlar hep reaksiyoner yaklaşımlar olmuşlardır ve öyle olmakta devam etmektedirler. Daha da kötüsü, bunlar, ne canlı bir bilgiyi, ne sanatsal bir «zehirlemeyi» beceren, ama onun yerine acayiplikler ortaya koyan «sanat eserleridir. Ülkemizde bu eserlerden hiç de az basılmış değil,

sadece Güzel Sanatlar Okulu öğrencileri için değil, binlerce kişi için!

Kültür, sosyal bir olgudur. İşte bu yüzden, insanlar arasındaki sözlü anlaşmanın bir aracı olarak dil, önemli bir kültür aletidir de. Çeşitli kültür dalları, özellikle bilim ve sanat kollarının gelişmesi için dil kültürünün kendisi de çok önemli bir şarttır. Teknoloji nasıl eski ölçü aletlerinden memnun olamazsa, yenilerini, mikrometreleri, voltametreleri, v.s. yi yaratıyor, daha üstün bir kesinlik için çabalıyorsa, dil konusunda da uygun kelimeleri seçme, bunları uygun şekilde bir araya getirme tekniğinde de devamlı, sistemli ve yorucu bir çalışma zorunludur; en yüksek duyarlığa, kesinlik, açıklık ve canlılığa ulaşmak için bu gereklidir. Okuma —yazma bilmezliğe, yarı okur— yazarlığa karşı mücadele bu faaliyetlerimizin temeli olmalıdır. İlk hedef Rus klasik edebiyatını iyi tanımaktır.

Evet, kültür sınıfsal baskıların temel aletiydi, sosyalist kurtuluşun aleti de odur ve sadece odur.

3. *Kültürümüzdeki çelişkiler: kent ve kültür*

Bizim durumumuza özgü olan şey, bizlerin —kapitalist Batı ile, sömürülen köylü Doğu'nun birleştiği yerde— ilk sosyalist devrimi yapanlar oluşumuzdur. Proletarya diktatörlüğü rejimi ilk kez bizim ülkemizde, korkunç bir geri kalmışlığın ve barbarlığın mirasıyla birlikte kurulmuştur, öyle ki Sibirya'nın göçebe halkıyla Moskova ya da Leningradlı işçiler birbirlerinden yüzlerce yıl kopuk ve uzaktadırlar. Bizim yaşadığımız sosyal ortamın tarzı, sosyalizme geçiş tarzıdır, dolayısiyle, kapitalist tarzlarla kıyaslanamayacak kadar ileridedir. Bu anlamda kendimizi dünyanın en ileri ülkesi sayabiliriz. Ne var ki, her malzemenin, her kültür tü-

rünün temelinde yatan teknoloji, ülkemizde ileri kapitalist ülkere oranla çok, ama çok gerilerdedir. Bizim bugünkü gerçeğimizin temel çelişkisi budur.

Bundan çıkaracağımız tarihî görev, teknolojimizi kendi sosyal düzen ve şekillerimizin seviyesine yükseltmektir. Bunu yapmakta başarı sağlayamazsak, sosyal düzenimiz kendiliğinden eski geri kalmışlık seviyesine düşecektir. Evet, teknolojik ilerlemenin önemini kökünden kavramak için kendimize açıkça şunu sormalıyız: Bizim sovyet düzenimize özgü sosyal şekillere uygun ve üretken teknolojiyi gerçekleştiremezsek sosyalizme geçiş imkânlarımızı tıkamış olacağız ve kapitalizme gerisin geri döneceğiz. Ama hangi kapitalizme üstelik? Yarı-feodal, yarı sömürgeci kapitalizme! Bizim için, teknoloji yolundaki mücadele, sosyalizm uğrundaki mücadeledir. kültürümüzün tüm geleceği buna bağlıdır.

İşte kültür çelişkilerimizin en taze, en anlamlı örneklerinden biri: geçenlerde gazetelerde bir haber çıktı, Leningrad Halk Kitaplığı kitap sayısı bakımından en önde geliyormuş: 4.250.000 kitap var daha şimdiden! Daha ilk anda çok yerinde bir sovyet gururu duyuyoruz: kitaplığımız dünyada birinci geliyor. Bu başarıyı neye borçluyuz? Özel kitaplıkların mülkiyetine el koymamıza. Özel mülkiyeti millileştirerek daha zengin bir kültür kurumu yarattık. Herkese açık bir kurumdur bu. Sovyet düzeninin büyük üstünlüğü bu basit örnekte kendini açıkca göstermektidr.

Bizim geri kalmışlığımız ifadesini aynı zamanda şu olguda buluyor: ülkemizde okuma-yazma bilmiyenlerin yüzdesi diğer her hangi bir Avrupa ülkesindekinden daha büyük. Kitaplığımız dünyadaki en büyük kitaplık, ama halkın ancak küçük bir azınlığı okuma-yazma biliyor. Hemen her konuda durum böyle. Bir yanda, Dnieprostroi'deki millileştirilmiş dev ve hayalden uzak sanayi, Volgan-Don arası kanal, v.s. ama diğer

yanda, harmanını hâlâ merdanelerle dövüp kaldıran köylüler var. Evlenme yasalarımız sosyalizm ruhuyla hazırlanmış ama kaba kuvvet unsuru, aile hayatımızda hâlâ büyük bir rol oynuyor. Bu ve buna benzer çelişkiler, Batı ile Doğu'nun birleştiği yerde kültürümüzün kendine özgü yapısından doğuyor.

Geri kalmışlığımızın temeli kırsal kesimin kent kesimine, tarımın sanayi kesimine çok ağır basmasıyla oluşuyor, oysa kırsal kesimde, en geri üretim araçları ve tarzları ağır basıyor. Tarihî bakımdan serflik şartlarından söz ederken aklımıza ilk gelen şey toprak mülkiyeti ilişkileridir(7), köylünün feodal'e, çarlık memurlarına köleliğidir. Fakat yoldaşlar, serfliğin, kısmen de altında uzanan, daha derin kökenleri vardır: insanın toprağa köle oluşu, köylünün, yaşadığı ortamın unsurlarına bağımlılığı.

Gleb Uspensky'yi okudunuz mu?(8). Korkarım, genç nesiller onu okumuyorlar. Onun eserleri yeniden yayımlanmalı, hiç değilse, en iyilerini basmalı. Uspensky bir Narodnik'tir, politik programı adamakıllı ütüpyacıdır. Kırsal hayatın ahlâk ve davranışlarını yazan biri olarak parlak bir sanatçı değildi, ama dikkate değer bir gerçekçiydi. Köylünün hayat tarzını, onun zihniyetini, ekonomik temeller üzerinde cereyan eden ve hep bu temeller tarafından belirlenen olaylardan çıkararak gözler önüne sermesini bilmiştir. Kırsal kesimdeki ekonomik temelin, çalışma süreci içinde, köylünün, toprağa daha doğrusu tabiat kuvvetlerine kölecesine bağlılığından başka bir şey olmadığını görmüştür. Onun *Toprağın Gücü* adlı kitabını muhakkak okumalısınız. Uspensky'de marksist yöntemin yerini sanatçı sezgisi almaktadır, vardığı sonuçlar bakımından, marksist yöntemle birçok yönden rekabete girmektedir ve bu sebeble sanatçı Uspensky, Narodnik Uspensky ile devamlı bir ahlâki uyuşmazlık içindedir. Serfliğin, köylü

hayatındaki, özellikle, aile hayatındaki bir sürü kalıntılarını anlamak istersek sanatçıdan şimdi bile öğreneceğimiz çok şey var. Evlenme yasalarıyla ilgili olarak yapılagelen tartışmalarda ortaya atılan bazı fikirlere kulak kabarttığımız bile yoktur bu konuda.

Dünya çapındaki kapitalizm, sanayi ile tarım, kent ile köy arasındaki çelişkiyi had safhasına getirmiştir. Rusya'da tarihî gelişmemizdeki bozuklukların sonucu olarak, bu çelişkinin karakteri çok daha korkunçtur. Kısacası, sanayimiz Batı Avrupa amerikan modellerini taklide yönelmiş, kırsal kesimler ise on yedinci hatta önceki yüzyıllarda çıkmaza saplanıp kalmıştır. Amerika'da bile kapitalizmin, tarım kesimini sanayinin seviyesine yükseltmekten aciz kaldığı meydana çıkmıştır. Bu, tamamiyle sosyalizmin sorumluluğuna giren bir meseledir. Bizim şartlarımızda, kırsal kesimin kentlere çok büyük ölçüde ağır bastığı durumda, tarımın sanayileşmesi, sosyalist kalkınma için en önemli faktördür.

Tarımın sanayileşmesiyle biz iki süreci kastediyoruz ki bunlar biraraya geldiğinde, kent ile köy arasındaki duvarı eninde sonunda yıkacaktır. Bizim için bu kadar önemli olan bu mesele üzerinde biraz daha duralım.

Tarımın sanayileşmesi, bir yandan, yiyecek ve sanayi ham maddesi üreten birçok üretim dallarını, köylü hayatının ekonomisinden ayırmıya dayanıyor. Genellikle, tüm sanayi, kırsal kesimden, köylülüğün emeğiyle, yarattıklarıyla doğmuştur. Özel birtakım üretim kollarının, içine kapanık aile ekonomisinden kopması sonucu, uzmanlaşma yoluyla gerekli ustalık ve teknolojinin kazanılmasıyla, daha sonra da makineli üretim sayesinde doğmuştur. Bizim sovyet tipi sanayileşmemiz, genellikle, hep bu yolu yürümelidir, kelimenin tam anlamıyla, tarım ile sanayi arasında kalan bütün

üretim süreçlerini sosyalleştirme yolunu izlemeliyiz. A.B. Devletleri misali, önümüzde ölçülemiyecek kadar büyük imkânlar olduğunu açıkça gösteriyor.

Ama mesele bununla bitmiyor. Tarım ile sanayi arasındaki çelişkiyi aşmak için ekim ve hayvancılık gerekir, sebzecilik gerekir, v.s. yani üretim dalları da bilimsel teknoloji esaslarına oturtulmalıdır, makineli üretimin yaygınlaştırılması (traktör kullanma, elektrikleştirme,münavebeli ekim, laboratuvar testleri hep birlikte yürütülmelidir. Bütün üretim süreci,işgücünü en yararlı şekilde kullanarak örgütlenmelidir, v.s. Yüksek derecede örgütlenmiş bir tarım elbette mühendislikten farklıdır. Sanayinin içinde bile çeşitli kollar arasında büyük farklılıklar vardır. Eğer bugün, bir bütün olarak, sanayii tarımın karşısına koymak hakkını kendimizde buluyorsak, bu, tarımın dağınık birimler halinde, ilkel yöntemlerle yapılmasından, üreticinin tabiat şartlarına tutsak oluşundan ileri geliyor, köylülerin olağanüstü geri bir medeniyet seviyesinde yaşamasından doğuyor. Sosyalleştirmelerle iş bitmiyor, yani tereyağ, peynir, nişaşta imalatı gibi, bugünkü tarımın özel kollarını fabrikalara devretmelerle iş sona ermiyor. Tarımın kendisini sosyalleştirmek gerek, yani onu bugünkü parsellenmiş durumundan çekip çıkarmak, bugünkü dağınık toprak parçaları yerine, bilimsel bir şekilde örgütlenmiş buğday ve çavdar «fabrikaları», davar ve koyun «fabrikaları», v.s. kurmamız gerekiyor. Bunun mümkün olduğunu, bugün bile kısmen mevcut kapitalist tecrübemizden, kısmen de, Danimarka'daki tarım denemesinden biliyoruz. Danimarka'da piliçler, planlamaya ve standartlaştırmaya tabi tutuluyor, yumurtalar büyüklüklerine ve renklerine göre ayrılıyor.

Tarımın sanayileştirilmesi demek, kent ile köy, yani köylü ile işçi arasında bugünkü temel çelişkinin yok edilmesi demektir. Ülke ekonomisindeki rolleri, hayat

şartları, kültür seviyeleri açısından aralarındaki sınır kalkmalı, birbirlerine yaklaşmalıdırlar.. Makinalaşmış bir tarım, o ülkede planlı ekonominin aynı haklara sahip bir parçası ise, kentler, kırsal kesimin avantajlarından köyler ise kentlere özgü avantajlardan (yollar, ışıklar, su ve lağım şebekesi) yararlanıyorsa, kısacası köy kent antitezi kendiliğinden ortadan kalkmışsa, köylü ve işçi bir tek üretim sürecinde eşit değere, eşit haklara sahip kişiler haline gelmişse, böyle bir toplum gerçek bir sosyalist toplum olacaktır.

Bizi bu topluma ulaştıracak yol uzun ve yorucudur. Bu yoldaki en önemli kilometre taşları dev elektrik santralleri olacaktır; kırsal kesime aydınlık götürecek, enerjiyi dönüştürecektir: toprağın enerjisine karşılık elektrik enerjisini verecektir!

Şatura kuvvetsantralını daha geçenlerde işletmeye açtık, en iyi eserlerimizden biri olan tesisi turba kömürü bataklıkları üzerine kurduk. Moskova-Şatura arası ancak yüz kilometre. Şimdi bu iki merkez birbiriyle elele vermiş durumda. Peki şartlarda ne değişiklik var? Moskova, Komünist Enternasyonal'in merkezi. Ama otuz kırk kilometre gittiniz mi, işsizliğin, karla örtülü çam ağaçlarının ortasındasınız, donmuş bataklıklar, vahşi hayvanlar... Tomruklardan yapma kulübelerden oluşan karanlık köyler karlar altında uyuklıyor. Arabanın penceresinden baktığınızda kurtların ayak izlerini görürsünüz. Bugün Şatura santralinin bulunduğu yer, inşaatın başladığı sıralarda, yani birkaç yıl önce geyik yuvalarıydı sadece. Bugün Moskova-Şatura arasındaki yol boyunca bir sıra incecik metal direkler yükseliyor. Kablolar 115.00-voltluk akım taşıyor. Dişi kurtlar ve tilkiler, yavrularını baharda bu direklerin altında dünyaya getirecekler. Bizim bütün kültürümüz de işte böyledir. Aşırı çelişkilerden, en üstün teknolojik başarılardan, düşüncenin en ileri genellemele-

rinden tutun da Taygaların ilkel şartlarına varıncaya dek böylesine çelişkilerden oluşur.

Şatura çayır ve otlakların ortasında ama turba bataklıklarının üzerinde yeşeriyor. Gerçekten de, en çocukca dini hayallerin yarattığı mucizeler, hatta ozanların yaratıcı muhayaleleri bile şu basit olgu karşısında şaşırır: küçücük bir yer kaplayan makinalar yüzyıllar kadar yaşlı bir bataklığı yiyip kemiriyor, onu görünmez bir güce dönüştürüyor, tüy kadar hafif kabloların içine sokuyor, makinaları oluşturan sanayinin ayağına kadar götürüyor bu gücü.

Şatura bir güzellik örneği, onu, kendini işine adamış usta inşaatçılar kurdular. Bu, öyle kondurulmuş bir güzellik değil, cicili bicili bir süsleme değil, ama teknolojinin kendi özellik ve gereklerinden doğma bir güzellik. Teknolojinin en üstün ve biricik mihenk taşı, amaca uygunluğudur. İşleve (fonksiyon) uygunluğun ölçüsü de ekonomik verimliliğin ta kendisidir. Bunun başlıca şartı, araç ile amaç arasındaki mükemmel uygunluktur. Bu uygunluk olmadan verimlilik olmaz. Ayrıca ekonomik ve teknolojik mihenk taşları estetik kriterlerde de tamamen uygunluk içindedirler. Diyebiliriz ki—ve bu hiç de bir paradoks sayılmaz— Şatura bir güzellik anıtıdır, çünkü ürettiği gücün kilovat saati, benzer şartlarda kurulan diğer santrallerin kilovat saatinden daha ucuza gelmektedir.

Şatura bir bataklık üzerine kuruludur. Bizim Sovyetler Birliği'nde pek çok bataklık, mevcut enerji santrallerimizden daha çok bataklık var. Tahrik gücüne dönüşmeye hazır daha bir sürü yakıt türlerine sahibiz. Güneyde Dnieper çok zengin bir endüstri bölgesinin ortasından geçiyor, o dev enerjisini hiçbir amaca yaramadan akıtıyor; önüne bir baraj kurup dizginlememizi, ışığını, enerjisini kentlere, fabrikalara, tarlalara ulaştırmamızı, kendisini zorlamamızı bekliyor. Gelin birlikte zorlayalım.

A.B.Devletleri'nde her yıl kişi başına 500 kilovat saat enerji üretiliyor, bizde ise sadece 20 kilovat saat, yani yirmi beşte biri. Mekanik tahrik gücü, genellikle, burada Amerikadakinden on beş misli fazla. Amerikan teknolojisiyle donanıp döşenen sovyet sisteminin adıdır sosyalizm. Bizim sosyal düzenimiz, amerikan tekniğinin daha farklı, çok daha elverişli bir uygulamasını sunuyor. Şu var ki, amerikan teknolojisi bizim düzenimizi dönüştürecek, geri kalmışlık mirasından, ilkellik ve barbarlıktan kurtaracak bir teknolojidir. Sovyet sistemi ile amerikan teknolojisinin bir araya gelmesinin sonucu olarak yeni bir teknoloji, yeni bir kültür doğacaktır. Bu teknoloji ve kültür herkes içindir. Oğul ve üvey oğul ayrımı olamayacaktır.

Sosyalist ekonominin «konveyör» ilkesi

Sosyalist ekonominin ilkesi uyum'dur, yani içteki uyuma ve ahenge dayanan sürekliliktir. Konveyör nedir? Bu, hareketli, sonsuz bir kayıştır ki işçinin çalıştığı sırada, kendisine gerekli her şeyi önüne getirir ve aynı zamanda önünden alıp götürür. Fabrika içi ulaştırma aracı olarak Ford'un konveyör denilen bu iletim-kayışlarını kullandığını herkes biliyor. Bu sistem, fabrika içinde hem malzeme sevkine hem de malzemenin aktarılmasına yarıyor. Ama konveyör bundan da önemli bir şey: üretim sürecini düzenleyici bir yöntem oluşturuyor ve böylece işçi, hareketlerini bu sonsuz kayışın hareketlerine uydurma zorunluluğunu duyuyor Kapitalizm bu imkânları işçiyi alabildiğine sömürmek için kullanıyor. Ama konveyörün bu kullanılışı kapitalizmle ilgilidir, yoksa konveyörün kendisiyle değil.

İşi düzenleyici yöntemler hangi yönde gelişiyor, parça işi yönünde mi yoksa konveyör tarzı çalışma yönünde mi? Her şey bu gelişmenin konveyör yönünde olduğunu kanıtlıyor. Parça işi çalışma, işi kontrol etme-

ye yarayan her ferdî şekilde olduğu gibi, ilk gelişme döneminde kapitalizmin karakteristik bir tarzıdır. Bu işlem ancak tek tek her işçiye, fizyolojik olarak, azamî ölçüde iş yükü verilmesini sağlıyor, ama ayrı ayrı işçilerin çabalarını koordine edemiyordu. Şimdi bu iki imkân, konveyör sisteminde kendiliğinden birleşiyor. Ekonominin sosyalist örgütlenişi tek tek her işçiye yüklenen fizyolojik ağırlığı azaltma yoluna gitmeli ve teknik gücün gelişmesine paralel olarak yapılmalı, ayrı ayrı işçilerin çabaları da aynı zamanda koordine edilmelidir. Kapitalist konveyör sisteminden farklı olarak, sosyalist konveyör sisteminin anlamı bu olmalıdır. Daha somut ifade edelim: bütün mesele, iletici kayışın hareketini, verilen iş saatleri sayısına uygun olarak düzenlemekten ibarettir ya da aksine, iş zamanını kayışın hızına göre ayarlamaktır!

Kapitalist sistemde konveyör, özel sektörün sınırları çerçevesinde fabrika için iletim sistemi olarak kullanılmaktadır. Ama aslında konveyörün kendi ilkesi çok daha geniş kapsamlıdır. Her işletme dışardan ham madde, yakıt, yardımcı işletme malzemesi, ek işgücü alır. Ayrı ayrı işletmeler arasındaki ilişkiler, bu işletmeler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar piyasa kanunları tarafından düzenlenmektedir. Üstelik bu ilişkiler, bir çok durumda, uzun vadeli anlaşmalarla da sınırlandırılmıştır. Tek başına her fabrika hatta bir bütün olarak toplum da öyledir, hammaddenin zamanında sağlanmasına ihtiyacı vardır, depolarda boşuna bekletilemez, üretimin duraklamasına imkân verilemez. Başka bir deyişle, toplum veya işletme, konveyör ilkesine göre sağlanan malzemeye tâbidir ve bu işlem üretimin ritmine uygun olarak yapılmalıdır. Bu durumda bir konveyörü, ille de sonsuz bir şerit olarak düşünmeye gerek yoktur. Bir demiryolu, tarifesine göre, yani kruvazman yapmadan, yükler mevsim mevsim yığılmadan,

kısacası, kapitalist anarşi unsurlarına esir düşmeden çalışıyorsa —ki sosyalizmde tıpkı böyle çalışacaktır— bu demiryolu şebekesi işte dev bir konveyör sayılır, fabrikalara hammaddenin, yakıt, malzeme ve personelin vaktinde yetiştirilmesini sağlar. Aynı şeyi gemi ve kamyon ulaştırması için de söyleyebiliriz. Bütün iletişim araçları üretim sistemi içinde bir bütün olarak planlı ekonomi açısından hepsi birer ulaştırma unsuru sayılır. Meselâ, bir petrol boru hattı sıvı ileten bir konveyördür. Boru hatları şebekesi ne kadar yaygınsa, o kadar az depo yapmaya ihtiyaç vardır, ölü sermayeye dönüşecek petrol miktarı da o kadar az olur.

Konveyör sistemi, işletmelerin birbirlerine çok yakın olmasını da gerektirmez. Tam aksine, modern teknoloji, işletmelerin dağınık olmasından —şüphesiz, karmakarışık ve rasgele olmamak şartıyle— hiçbir zarar görmez; ancak her fabrika için en uygun yeri seçmesini bilmek gerekir. Sınai işletmelerin birbirlerinden uzaklara dağılması olmadan kentler kırsal kesime yayılamaz veya kırsal kesim kentlere dönüşemez. Bu yayılma imkânı, teknik güç olarak elektrik enerjisini geniş çapta kullanmak suretiyle sağlanabilir. Medenî bir tel en mükemmel bir güç konveyörüdür ve tahrik enerjisini en küçük birimlerine ayırıp dallandırır, bir düymeği çevirmek yeter bunun için... İşte tam bu karakteristikleri sebebiyledir ki, güç «konveyörü», özel mülkiyetin yarattığı bölünmelere aykırı düşmektedir. Bugünkü evrim seviyesinde elektrik, teknolojinin en «sosyalist» sektörüdür, bu yüzden en ileri sektör olmasına da şaşmamak gerekir.

Toprağı geliştirici sulama-akaçlama sistemleri de, aynı açıdan bakıldığında, birer tarımsal su konveyörleridir. Kimya, mühendislik ve elektriklendirme faaliyetleri tarımı, iklim ve toprak şartlarından ne kadar daha az etkilenir hale getirirse, toprağa ne derece üstün bir düzenlilik kazandırırsa, bugünkü tarım da sos-

yalist konveyör sistemine o ölçüde katılmış ve toprağın altından (kömür çıkartımı) başlayıp toprağın üstüne kadar (toprağı işleme ve ekme) tüm üretim o kadar koordine edilmiş olacaktır.

İhtiyar Ford konveyörlerle ilgili tecrübesi üzerine bir çeşit sosyal felsefe oturtmaya çalışıyor. Onun bu çabasında biz, üretim yöneticiliği alanındaki müstesna bir tecrübenin, kendini beğenmiş bir filozof taslağının tahammül edilmez dargörüşlülüğü ile biraraya gelişine tanık oluyoruz. Bir sürü parasıyla küçük burjuva olarak kalmışken birdenbire mülti-milyoner hale geliveren Ford şöyle diyor: «serveti kendiniz için, rahat yaşamayı da arkadaşınız için istiyorsanız siz de benim gibi yapın». Kant da herkesin, başkaları için bir örnek teşkil edecek şekilde hareket etmesini salık veriyordu. Felsefî anlamda bir Kant taraftarıdır Ford. Ama pratikte Ford'un 200.000 işçisi için «örnek», Ford'un davranışı değil, onun otomatik konveyörünün kaygan geçmişidir. Konveyör onların yaşama temposunu ellerinin, ayaklarının, düşüncelerinin hareketini belirliyor. «Arkadaşınızın rahatı» için Fordizmi Ford'dan ayırmak, Fordizmi sosyalleştirmek, ayıklayıp temizlemek gerekir. Sosyalizmin yaptığı budur.

«Peki, işteki monotonluk, konveyörün kişiliği ve ruhu öldürücü etkisine ne oluyor?» deniyor bana yöneltilen yazılı sorulardan birinde. Bu ciddî bir kaygı yaratamaz. Sonuna kadar düşünüp tartışacak olursak, görürüz ki, bu soru iş bölümüne ve genellikle makineye karşı çıkmaktadır. Bu gerici bir tutumdur. Makinaya karşı düşmanlık ve sosyalizm, hiçbir zaman birlikte yürümemiştir ve yürümeyecektir de!

Temel ve en önemli görev, fakirliği yok etmektir, insan emeğinin mümkün olduğu kadar çok meta üretmesi gereklidir. Tahıl, giyim eşyası, gazete, yani ihtiyaç duyulan ne varsa her şey, ya bulunmazsa kaygı-

sına kapılmayacak kadar bol olmalıdır. Fakirlik yok edilmelidir ve onunla birlikte tamahkârlık da! Zenginliği ve dinlenmeyi hak etmeliyiz, herkese yaşama şevincini aşılamalıyız. Makineleşme ve otomasyon olmaksızın, yüksek bir emek üretkenliğine ulaşamayız Bu makineleşmenin en son şekli konveyördür. İşteki monotonluk, emek müddetinin kısaltılması ve işin kolaylaştırılması giderilebilir. Sanayinin, insandan kişisel yaratıcılık bekleyen dalları daima olacaktır ve kendi kabiliyetlerini üretimde görenler, istikballerini de bu yoldan sağlayacaklardır. Bizim burada üzerinde durduğumuz mesele, üretimin, en önemli üretim dallarında alacağı temel tip sorunudur. Teknolojide yeni bir kimya ve enerji devrimi, bugünkü mekanik teknolojiyi ortadan kaldırana dek bu, devam edecektir. Ama bu, çok ilerdeki bir meseledir. Kürekle hareket eden bir sandalda yolculuk etmek büyük bir kişisel yaratıcılığı gerektirir. Bir buharlı gemide yolculuk ise daha «monoton»dur, ama daha güvenli, daha rahattır. Okyanus'u sandalla geçemezsiniz. Ama bizim beşerî ihtiyaçlardan oluşan okyanusu geçmemiz gerek.

Herkes bilir ki, fizyolojik ihtiyaçlarımız manevî ihtiyaçlara oranla çok daha kısıtlıdır. Fizyolojik ihtiyaçların aşırı derecede karşılanması bizde aşırı doygunluk yaratır. Ama manevî ihtiyaçların gelişmesi içinde maddî ihtiyaçları tamamiyle karşılamak gerekir. Biz fakirlik ve işsizlik meselesini, öksüzler ve avareler meselesini sonuna dek halledelim derken, kitlelerin manevi seviyesini kalkındırma mücadelesinden vazgeçecek değiliz. Yapılabilecek her şeyi yapmak gerekir. Nedir ki, kitlelere refahı, bolluğu ve dinlenme zamanını sağlamadan, gerçekten yeni bir kültür yaratacağımızı hayal etmek çok zavallıca, acınacak bir hayal olur. Bizler ilerlememizi işçilerle köylülerin günlük hayatına yansıyan şekline göre ölçmeliyiz ve öyle yapacağız.

Kültür Devrimi

Şimdi artık sanıyorum ki, yeni bir yaratmanın, bizim ekonomik faaliyetlerimizden ve sosyal ve kültürel kalkınmamızdan ayrı olarak düşünülmeyeceği herkesce bellidir. Ticarî faaliyet, «proleter kültürü» çerçevesine girer mi? Soyut açıdan bu konuya cevabımız hayır'dır. Ne var ki, soyut bakış açısı hiç işe yaramaz. Geçiş döneminde, özellikle içinde bulunduğumuz şu başlangıç döneminde, ürünler meta'nın sosyal şeklini de üstlenecektir. Ve biz, meta ile ne şekilde uğraşmamız gerektiğini de bilmeliyiz. yani malları nasıl alıp nasıl satacağız? Bunu öğrenmeden bağlangıç dönemini aşmamıza imkân yok. Lenin bize ticareti öğrenmemizi söylerdi ve bu işi, Batı Avrupa kültürünün koyduğu örneklerden öğrenmemizi öğütlerdi. Ticaret kültürü şimdi açıkça gördüğümüz gibi, geçiş dönemi kültürünün çok önemli bir bölümüdür. İşçi devletinin ticaret kültürü mü diyeceğiz, yoksa kooperiflerin «proleter»kültürü mü diyeceğiz, bilmem, ama bunun sosyalist kültüre doğru atılmış bir adım olduğu hiç tartışma götürmez.

Lenin kültür devriminden söz ederken onun esas muhtevasını, kitlelerin kültür seviyesini yükseltmekte görüyordu. Metrik sistem, burjuva biliminin ürünüdür, Ama bu basit ölçü sistemini yüzlerce milyon köylüye öğretmek büyük bir devrimci kültür görevidir. Şurası hemen hemen belli ki, biz bu görevin, traktörler olmadan, elektrik enerjisi olmadan sonunu getiremeyiz. Kültür devriminin fiilî aleti teknoloji devrimidir.

Kapitalizm konusunda diyebiliriz ki, üretici güçlerin gelişimi, burjuva devletinin ve burjuva mülkiyetinin sosyal şekillerini zorlamaktadır. Proletarya devrimini yaptıktan sonra, biz diyoruz ki, sosyal şekillerin evrimi, üretici güçlerin evrimini yani teknolojyi de zorluyor. Kültür devrimini yürütecek ara-halka, sana-

yileşme halkasıdır, ne edebiyattır ne de felsefe! Umarım, bu sözlerim, felsefe ve şiire karşı bir saygısızlık veya antipati diye yorumlanmaz. Düşünce genelleştirilmezse, sanat olmazsa, hayat yoksul ve çırılçıplak kalır. Ama bugün milyonlarca insan çırılçıplak ve yoksuldur. Kültür devrimi onlara, kültür imkânlarını gerçekten açmaktadır, kültür devriminin amacı onları çırılçıplak bırakmak değildir. Ama, geniş ve istikrarlı maddi ön-şartları yaratmadıkça bu da imkânsızdır. Bugün otomatik olarak şişe imal eden bir makinanın, kültür devriminde birinci sırayı almasının, buna karşılık bir kahramanlık şiirinin onuncu sırayı tutturmasının sebebi budur.

Marx, filozoflar dünyayı yeterince yorumladılar, şimdi sıra onu kökünden değiştirmektir, demişti. Bu sözlerde felsefeyi küçümsemek anlamı yoktur. Gelmiş geçmiş en büyük filozoflardan biri Marx'ın kendisiydi zaten. Bu sözler, felsefenin gerek maddî gerek manevî bakımdan bir kültür bütünü olarak gelişmesi sosyal şartlarda bir devrimi gerektirir anlamına gelir. Ve Marx, felsefeden, proleter devrime başvurmasını istiyordu, felsefenin karşısına çıkarak değil, felsefenin yararına istiyordu bunu. Şimdi aynı paralelde diyebiliriz ki, ozanların devrim ve proletarya türküleri çağırması iyidir, ama güçlü bir türbin çok daha iyi çağırır türküleri. Güzel pek çok türkülerimiz var, bunlar hep dar çevrelerin malı olarak kalmış, ama türbinlerimizin sayısı korkunç denecek kadar az. Ben iyi kötü birtakım şiirler türbinleri yaratmamızı engelliyor demiyorum. Hayır, böyle bir şey asla söylenemez. Ama kamuoyuna doğru bir yön vermek, yani olaylar arasındaki gerçek ilişkileri, olaylar nasıl ve niçin öyledir, bunu göstermek muhakkak gereklidir.

Kültür devrimini yüzeyden, idealist bir açıdan görmek ya da ufak çalışma gruplarının işi olarak anlamak yanlıştır. Hayat şartlarını değiştirmek, çalışma yöntem-

lerini, büyük bir milletin, bütün bir milletler topluluğunun güncel alışkanlıklarını değiştirmek söz konusudur. Tarihte ilk kez köylüye sırtını pekiştirmek imkânını verecek olan dev bir traktör sistemi, yüzlerce şişe imal eden ve eski düzen şişe—üfürücülerinin ciğerlerini kurtaracak olan bir cam—üfleme makinası, yüzbinler ce beygir gücünde bir türbin, herkesin emrinde uçaklar, işte bütün bunlardır kültür devrimini yaratacak olanlar, ama bir avuç azınlık için değil, hepimiz için! Ancak böyle bir kültür devrimi, devrim adına lâyıktır. Ancak bu temeller üzerindedir ki yeni felsefe, yeni bir sanat çiçek açacaktır.

Marx ne diyordu: «Bir çağa hâkim fikirler, genellikle o çağa hâkim sınıfın fikirleridir». Proletarya için de doğrudur bu sözler, ama diğer sınıflar için kastettiğinden başka bir şeyi kasteder. İktidarı ele geçirdiğinde, burjuvazi, bu iktidar gücünü devam ettirmek çabasını da gösterdi. Burjuvazinin bütün kültürü bu amaca yönelmişti. Proletarya iktidara gelince, bu amacı yıktı ve sınıfsız sosyalist toplum çağını bir an önce başlatmaya çalışacaktır.

Ahlâk kültürü

Kültürlü şekilde ticaret yapmak, kandırmaya kalkışmamak, yani şu bizim geleneksel «kandırmazsan satamazsın» anlayışımızı yıkmak demektir.

Yalan söylemek, aldatmak-bunlar yalnız kişisel suç olmakla kalmıyor, aynı zamanda sosyal düzenin de bir fonksiyonu oluyor. Yalan söylemek, evet bir mücadele tarzıdır, dolayısıyla çıkarlar arasındaki çelişkilerden doğar. Temel çelişkiler hep sınıflar arası çelişkiden türüyor. Gerçekten de aldatma ve kandırmacanın sınıflı toplumdan daha eski olduğunu söyleyebiliriz. Zaten hayvanlar bile, varolma mücadelesi içinde diğer hayvanlara hile yapar dururlar. İlkel sürülerin hayatında

kurnazlık veya hile —askerî hîleler— çok önemli rol oynardı. Bu türden kurnazlıklar, aşağı yukarı zoolojik yaşam mücadelesinden ileri geliyor. Ama «medeniyet» başladığında, yani sınıflı toplum ortaya çıktığında yalan dolan, artık adamakıllı karmaşık bir iş oldu, sosyal bir fonksiyon haline geldi ve sınıf çizgisi boyunca yansıdı, insanlık «kültürü»nün tenine girmişti artık! Nedir ki bu, sosyalizmin devralmayacağı bir kültür parçasıdır. Sosyalist toplumdaki ilişkiler, yani sosyalist toplumun ileri seviyedeki gelişmesi apaçık görülmektedir, gizlisi saklısı olamaz; kandırmaca, yalan dolan, sahtecilik ve ihanet gibi şeylerden medet ummaya ihtiyaç yoktur.

Şu da var ki, biz bu durumlardan çok uzağız. Bizim ilişkilerimizde ve törelerimizde feodalizm artığı ve burjuva kökenli daha bir sürü yalan yatıyor. Feodalizm ideolojisinin en üstün ifadesi din'dir. Feodal yapılı ve monarşi ile yönetilen bir toplumun iç çelişkileri, körükörüne inanılan geleneklere dayanır ve dinî efsaneler ve hurafeler şekline dönüştürülerek yorumlanır. Mitos dediğimiz bu efsane ve hurafecilik, tabiat olaylarının, sosyal kurumların ve bunlar arasındaki ilişkilerin hayal ürünü, uyduruk yorumlarıdır. Fakat sadece aldatılan, yani baskı altında tutulan kitleler değil, baskıdan medet umanlar bile inanıyorlardı bu mitoslara. Düpedüz bu mitoslar yönetiyordu onları. Batıl inançlardan örülmüş ve objektif bakımdan, yalan-yanlış dolu bu ideoloji, aslında her zaman sübjektif bir yalancılık sayılmaz. Ancak sosyal ilişkiler daha karmaşık duruma geldiği oranda, yani burjuva düzeni gelişip de din mitolojisi bu düzenle adamakıllı çelişkiye düştüğü dönemdedir ki din, artık daha büyük bir düzenbazlık ve kandırmacanın kaynağı haline gelir. Din ve burjuvazi, birbirlerinin foyalarını ortaya çıkarmakta yarış edeceklerdir.

Gelişmiş burjuva ideolojisi rasyonalisttir ve mitolojiye karşıdır. Radikal burjuvazi, dini bir yana bırakıp işin içinden sıyrılmaya çalışmış geleneklere değil, akla ve mantığa dayalı bir devlet kurmayı amaçlamıştır. Bu çabalar, hürriyet-eşitlik-kardeşlik ilkeleriyle yola çıkan demokraside ifadesini buldu. Oysa kapitalist ekonomi, günlük hayatın gerçekleri ile demokratk ilkeler arasında artık korkunç çelişkiler üretmişti. İşte bu çelişkileri gidermek için daha iri, daha sunturlu yalanlara ihtiyaç vardı. Burjuva demokrasilerinde söylenen politik yalanlara başka hiçbir yerde rastlayamazsınız. Bu, artık mitolojinin o objektif «yalanları» değil fakat, müthiş dolambaçlı metotlarla bir araya getirilip tezgâhlanan bilinçli ve örgütlü bir yutturmaca mekanizmasıdır. Yalan-dolan tekniği, elektrik teknolojisinden daha geri bir teknik hiç değildir. Ençok yalan uyduran basın, en «gelişmiş» demokrasilerde görülüyor, mesela Fransa'da ve A.B.Devletleri'nde!

Ama aynı zamanda şunu da kabul etmek gerekir ki Fransa'da ticareti bizden daha namuslu yapıyorlar ve müşterinin ihtiyaçlarına, bizdekiyle kıyaslanamayacak ölçüde titizlik gösteriyorlar. Belirli bir refah seviyesine ulaştıktan sonra burjuvazi, ilkel değer birikimine özgü dolandırıcılık yoluna sapmaktan vazgeçiyor, bunu soyut ahlâk anlayışından ötürü değil, tamamen maddî sebeblerden ötürü yapıyor. Küçük çapta dolandırıcılık, sahtekârlık, cimrilik, bunlar bir firmanın ismini lekeliyor ve geleceğini baltalıyor. «Dürüst» ticaretin kuralları, belirli bir safhaya vardıktan sonra artık ticaretin kendine özgü çıkarlarından doğuyor, ticaretin «ahlâk»ı oluyor ve kamuoyu bu ahlâkı kontrol ediyor. Gerçekten de, emperyalist savaş, bu ticaret burjuvazisi kesiminde korkunç değişimlere yol açtı. Batı Avrupa'yı uzun bir dönem geriye götürdü. Ama kapitaliz-

min savaş sonrası «istikrarı» çabaları, ticareti yağmacılığa dönüştürme yollu girişimlerin de hakkından gelebildi. Bırakalım bunları, eğer bizim Sovyet ticaretini, bütün kapsamı içinde, yani fabrikadan en uzak köydeki tüketiciye kadar ele alacak olursak, görürüz ki, biz hâlâ ileri kapitalist ülkelerdekiyle kıyaslanamayacak kadar gelirlerde yapıyoruz ticareti. Bu da bizim fakirliğimizden, meta üretiminin yetersizliğinden, ekonomik ve kültürel geri kalmışlığımızdan ileri geliyor.

Proletarya diktatörlüğü rejimi, Orta Çağa özgü, objektif yalanlarla dolu mitolojiye ve kapitalist demokrasinin bilinçli sahtekârlığına karşı, ve her ikisine birden bilinçli bir düşmanlık beslemektedir. Devrimci rejim, sosyal ilişkileri açıkça ortaya koymaya adamıştır kendini, yoksa o ilişkileri örtbas etmeye değil. Politik gerçeklerin ortaya dökülmesinde yarar olduğunu görüyoruz. Ama unutmayalım ki, devrimci diktatörlük rejimi, geçici bir rejimdir ve bu yüzden çelişkilidir. Karşımızdaki düşmanın güçlü oluşu, bizi askerî hilelere başvurmaya zorluyor ve hilecilik de, aslında, sahtecilikten ayrılamaz. Ancak düşmanla mücadele ederken uygulanan hilenin, kendi halkını yani işçi sınıfının ve onun partisini aldatmak için kullanılmaması gerekir. Devrimci politikanın temel şartıdır bu, Lenin'in eserlerinin hepsinde rastladığımız ana çizgi budur.

Fakat, yeni devletimiz ve yeni sosyal şekillerimiz şimdiye dek, yönetenlerle yönetilenler arası ilişkilerde varılan dürüstlük derecesinden daha yüksek seviyede bir dürüstlük imkânı ve zorunluluğu yarattığı halde, aynı şey bizim günlük hayat ilişkilerimiz için asla söylenemez; çünkü bizim ekonomik ve kültürel geriliğimiz, ve hatta, geçmişin tüm mirası bu güncel ilişkileri bütün ağırlığı ile etkiliyor. Gerçi 1920'lerden çok daha iyi yaşıyoruz. Ama hayatımızda gerekli olumlu şeylerin eksikliği daha bir süre devam edecek. Bundan iri-

li ufaklı çelişkiler, birtakım mücadele ve bu mücadeleye yakından bağlı olarak hilecilik, yalan ve kandırmacalar başlıyacak. Bundan kurtulmanın bir tek yolu var: üretimde olsun, ticarette olsun teknolojik seviyeyi yükseltmek! Bu yönde doğru adımlar atarsak, «moralimiz» de, ahlâkımız da düzelecek. Gelişmiş teknoloji sayesinde düzelmiş ahlâk ve moral arasındaki karşılıklı etkileşme, bizi medenice işbirliği yapmanın gerçekleşeceği düzene, yani sosyalist kültürün sosyal düzenine daha hızlı bir şekilde ulaştıracak.

13 şubat 1926

RADYO BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM

Bilim ve teknik düşüncenin yeni bir çağı

Yoldaşlar, Türkmenistan'daki kutlama törenlerinden daha yeni döndüm. Orta Asya'daki kardeş cumhuriyetimiz kuruluşunun yıldönümünü kutluyor. Türkmenistan konusu, radyo teknolojisinden, radyo-sevenler derneğinden çok uzaklarda bir konuymuş gibi görünebilir ama aralarında çok sıkı bir bağ var aslında.

Türkmenistan uzak olduğu içindir ki burada Kongre'ye katılanlara yakın olması gerekir. Türkmenistan —ki Almanya'dan, Fransa'dan büyüktür— her hangi bir Avrupa ülkesinden daha geniş bir ülkedir; ahalisi, aralarında hiçbir yol bağlantısı olmayan ovalarda birbirlerinden kopmuş durumda yaşamaktadırlar. Türkmenistan'ın da dahil olduğu federe ülkelerin geniş yüzölçümü düşünülecek olursa, bu şartlarda radyo bağlantısının, Türkmenistan'la büyük ilişki kurulması açısından, yarar sağladığı bellidir.

Biz geri kalmış bir ülkeyiz. Birliğimizin tümü, en ileri bölgelerimiz dahil, teknik yönden hâlâ çok, çok gerilerdedir. Ama bu gerikalmışlık içinde daha da oyalanmaya hakkımız yoktur, çünkü bizler sosyalizmi inşa ediyoruz ve sosyalizm yüksek bir teknolojik seviyeyi gerektirir. Dağ taş yollar yapar, yolları ıslah ederken,

yolların geçeceği köprüler kurarken (hele köprülere ne kadar çok ihtiyacımız var!) aynı zamanda en ileri ülkelere, bilimde ve teknikteki en son ilerlemeler yönünden derhal yetişmek zorundayız. Hele radyo teknolojisi alanında buna muhakkak ulaşmalıyız. Radyo-telgraf ve radyo-telefonun icadı aramızdaki en azgın şüphecileri bile bilimin ve teknolojinin sınırsız imkânlarına inandırmış olmalıdır artık. Bilimin kaydettiği bütün başarıların bizi gelecekte bekleyen başarıların sadece bir parçası olduğunu en şüpheciler bile apaçık görmelidirler.

Gelin, şu yirmi beş yılı ele alalım ve teknoloji alanında gözlerimizin önünde ve benim de ait olduğum bir eski neslin burnunun dibinde, ne büyük fetihlere ulaşıldığını hatrlayalım. Ben, otomatizmin, bir garabet sayıldığı dönemi hatırlıyorum —çoğunluğunu gençlerin teşkil ettiği bu topluluk içinde bunu hatırlayan sadece ben değilim— O zamanlar, yani geçen yüzyılın sonlarında daha uçağın lâfı bile edilmiyordu. Bütün dünyada 5000 otomobil ya var ya yoktu, Motorlu araç en önemli ulaşım aracı haline, gözlerimizin önüne geldi.

Fonografı ilk dinlediğimde duyduğum o karmakarışık sesleri ve cızırtıları bugünkü gibi hatırlarım. O zaman orta okulun birinci sınıfındaydım. Rusya'nın güneyinde, elinde fonografla kent kent dolaşan yaman bir adam Odesa'ya da geldi, aleti bize de gösterdi. Oysa şimdi fonoğraf torun sahibi oldu: gramafon çıktı, üstelik ev hayatının en alelade görüntüsünden biri oluverdi.

Peki ya uçak? 1902'lerde, yani yirmi üç yıl önce, ingiliz bilgini Wells (kurgu-bilim hikâyelerini hatırlarsınız) yayınladığı bir kitapta diyordu ki, kendi kanısınca (o kendini teknik konularda serin kanlı ve serüven düşkünü bir hayalperest olarak görülüyordu) bu yirminci

yüzyılın ortalarına doğru uçan bir makine icat edilecek, sadece icad edilmekle kalmayacak, mükemmel bir duruma bile getirilecek, bu makine havadan daha ağır olacak ve savaş harekâtında kullanılacak. Bu kitap 1902'lerde yazıldı. Uçağın emperyalist savaşta belirleyici bir rol oynadığını gördük, hatta yüzyılın ortalarına bile kalmadan gördük!

Ya sinematografi? bu da az buz bir şey değil. Daha geçen yıllarda adı bile anılmıyordu, ama bugün sinemasız bir kültür hayatı düşünmek imkânı var mı?

Bütün bu yenilikler hayatımıza son çeyrek yüzyılda girdi, bu arada insanoğlu, şehirleri, ülkeleri bir harabe haline getiren milyonlarca insanı ölüme sürükleyen ufak tefek işleri: emperyalist savaşları icat etmesini becerdi. Bu çeyrek yüzyıl boyunca, bizimkinden daha küçük çapta da olsa bir sürü ülkede birden çok devrim patlak verdi. Yirmi beş yıl içinde hayat motorlu araçların, uçak, gramafon, sinema, telsiz telgraf ve telefonların istilâsına uğradı. Yalnız şunu hatırlatmak yeter, bilginlerin farazî hesaplarına göre, insanın vahşi avcılık döneminden çobanlık dönemine ulaşması için 250.000 yıl gerekmiştir. Şimdi şu yirmi beş yıllık zaman parçası size neyi gösteriyor? Teknolojinin yeni bir safhaya eriştiğini gittikçe daha hızlanarak geliştiğini gösteriyor.

Liberal bilginler —ki şimdi artık bilgin da sayılmazlar— insanoğlunun bütün tarihini sürekli bir gelişme çizgisi olarak yorumlayagelmişlerdir. Bu yanlıştır. Gelişme çizgisi, bir eğri çizgi gibi zikzaklıdır. Kültür bir ara ilerler, bir ara geriler. İşte bir zamanların eski Asya kültürü, işte eski Yunan ve Roma kültürü... Sonra Avrupa kültürü başladı gelişmeye, şimdi gökdelenleriyle amerikan kültürü yükseliyor. Peki geçmişin o kültürlerinden ne kaldı? Tarihî gelişmenin sonucu olarak biriken şeyler nelerdir? Teknik süreçler, aratırma yön-

temleri kalmıştır geriye. Bilimsel ve teknik düşünce, o da kesinti ve kopukluklarına rağmen ileremeye devam ediyor. Güneşin artık ışık veremeyeceği yeryüzünde her türlü hayatın yok olacağı o çok uzak günleri hayal etseniz bile, önümüzde daha pek çok zamanımız var. Sanıyorum ki, önümüzdeki yüzyıllarda, bilimsel ve teknik düşünce, sosyalist şekilde örgütlenmiş toplumun ellerinde hiç zikzak yapmadan, yanılgılara ve kopmalara uğramadan ilerleyecektir. Bugün bile kendi ayakları üzerinde durabilecek, bağımsz bir duruma erişmiştir ve planlı ve sürekli bir şekilde, üretici güçlerin yükselişi ve sıkı desteğiyle, ilerleyişini devam ettirecektir.

Diyalektik materyalizmin zaferlerinden biri

Maddeden soyutlanamayan zaman ve mekânla birlikte, maddeyi insana tâbi kılmak bilim ve teknolojinin görevidir. Gerçekten de, belli birtakım idealist kitaplar var —kiliseyle ilgili olanları değil, felsefeyle ilgili olanları kastediyorum— bu kitaplar, zaman ve mekânı aklın kategorileri diye belirtiyorlar, zaman ve mekân düşüncenin gereklerinden doğuyormuş, aslında bunların gerçekte hiçbir karşılığı yokmuş. Bu görüşü kabul etmek zordur. Eğer idealist filozofun biri, sabah sekizde trene yetişeyim derken iki dakika geç gelse, trenin ancak son vagonunu, o da ancak uzaktan görebilir, ve böylece görüp anlar ki zaman ve mekân maddî gerçeklikten ayrılamaz şeylerdir. Görevimiz işte aradaki bu mesafeyi kaldırmak, bu mesafeyi aşarak, zamandan tasarruf etmek, insan ömrünü uzatmak, geçen zamanı kaydetmek, hayatı daha yüksek bir seviyeye çıkarmak ve zenginleştirmektir. Zaman ve mekânla mücadelenin sebebi budur, bunun temelinde de maddeyi, insan denilen maddeye tabî kılma mücadelesi yat-

maktadır ki gerçekte varolan her şeyin, hatta bütün hayal gücümüzün temelini oluşturan insan da bu madde'dir, insan denilen maddedir.

Bilimsel ilerleme yolundaki mücadelemizin kendisi, aslında, çok karmaşık bir refleksler sistemidir, yani fizyolojik düzendeki bir olaylar şebekesidir. Bu düzen anatomik bir taban üzerine oturmuş, bu taban ise inorganik bir evrenden, kimya ve fizikten, oluşagelmiştir. Her bilim maddeyle, maddenin özellikleriyle ilgili tecrübelere dayalı bilgilerin bir birikimidir, maddeyi insanın yararına ve ihtiyaçlarına nasıl tâbi kılarız, arayış ve düşünüşünün bütün genel yönleriyle birikimidir.

Bilim, maddeyi ne kadar yakından tanırsa, maddenin o kadar çok «beklenmedik» özelliğini de keşfedecektir. Burjuvazinin gerici felsefî düşüncesi ise maddenin de yepyeni belirti ve özelliklerini, maddenin madde olmayışına kanıt diye göstermek için çatlarcasına çaba harcayacaktır. Tabiat bilimlerinin maddeye hâkim olma yolundaki ilerleyişi, materyalizme karşı bir mücadele şeklinde devam ettiriliyor. Belli birtakım filozoflar, hatta bilim adamları, radyoaktivite olayını, materyalizme karşı mücadele aracı olarak kullanmak istediler: maddenin ve materyalist düşüncenin temelleri atomlardır, elementlerdir, şimdi bu atom elimizde parçalandı, elektronlarına dağıldı, elektron teorisi daha başlangıçta popüler duruma gelir gelmez bizim partimizde de bir mücadelededir alevlendi: elektronlar materyalizmi doğruluyor mu yoksa ona karşı mı çıkıyor? Bu sorularla kim ilgileniyorsa, kalksın Vladimir İlyiç'in *Materyalizm ve Empriokritisizm* adlı eserini okusun, okusun, çok yararlanacaktır. Gerçekten de o «esrarengiz» radyoaktivite olayı olsun, elektromanyetik dalgaların telsiz şeklinde o esrarengiz» yayılma olayı olsun, hiç birinin materyalizme ters düşen bir tarafı yoktur.

Atomu, hâlâ bile «akla hayale gelmeyen» daneciklerden oluşan karmaşık bir sistem olarak düşünmenin gereğini bize öğreten radyoaktivite olayını, ancak o biçare vülger materyalistlerdir ki materyalizme karşı göstermeye yeltendiler; çünkü onlar madde deyince sadece ellerini dokundurabildikleri şeyleri anlıyorlar, ötesini değil. Oysa bu, duyumculuğun ta kendisidir, materyalizmle hiçbir ilgisi yoktur. En ufak kimyasal danecik olan molekül ve en ufak fiziksel danecik olan atom, bizim görme ve dokunma duyularımızın alanına girecek gibi değildir. Duyu organlarımız, bilgimizin başlangıç noktasını teşkil eden aletler olmasına rağmen, bilgimizin en son dayanağı da değildirler. İnsanın gözü de kulağı da çok ilkel cihazlardır. Fiziksel ve kimyasal olaylardaki ana elementlere bile erişecek yapıda değildir. Gerçeklik hakkındaki düşüncelerimizde bize, duyu organlarımızın günlük bulguları klavuzluk eder, atomun karmaşık bir sistem olduğunu, bir çekirdeği olduğunu, bunların çevresinde elektronların hareket ettiği, radyoaktivitenin buradan çıktığını düşünmek bize zor gelir.

Hayal gücümüz yeni bilgi buluşlarına daima zor alışır, Copernikus, onaltıncı yüzyılda, güneşin dünya çevresinde değil de, dünyanın güneş çevresinde döndüğünü keşfettiği vakit bu, herkese bir hayal ürünü gibi geliyordu. Muhafazakâr hayal gücü bu olguya, bugün bile alışamıyor, değil o günlerde! Buna biz, okuma yazma bilmiyenlerde, ilk okula bile gidemiyenlerde rastlıyoruz. Ama biraz okumuşluğu olan bizler, güneşin dünya çevresinde bize dönüyor gibi gelmesine rağmen, dünyada birtakım şeylerin cereyan edebileceğinden hiç kuşku duymuyor ve astronomi olaylarını devamlı gözleyerek doğruladıktan sonra inanıyoruz.

İnsan beyni, maddenin geçirdiği evrimin bir ürünüdür ve aynı zamanda maddeyi tanımak, onun bilgisi-

ni elde etmek için bir alettir. Beyin, görevine doğru adım adım yol alır, yoluna konan sınırları aşmaya çalışır, yeni bilimsel yöntemler yaratır, daha karmaşık, daha duyarlı aletler icat eder. icad ettiklerini her seferinde de yeniden sınar, önceden bilemediği derinliklere adım adım nüfuz eder, bizim madde anlayışımızı değiştirir, ama varolan şeylerin ötesine kaçmadan, hep varlığın temellerine dayanarak yaratır yaratacağını.

Yukarda da sözünü ettiğimiz gibi, radyoaktivite, materyalizme karşı hiçbir zaman bir tehdit teşkil etmiyor, üstelik diyalektiğin muhteşem bir zaferini kanıtlıyor. Son zamanlara kadar bilim adamları evrende birbirine dönüştürülemeyen yaklaşık doksan ayrı element olduğunu —başka bir deyişle, renk ve nitelikleri ayrı ayrı doksan çeşit iplikten örülmüş bir halıya benzeterek— tahmin ediyorlardı. Böyle bir anlayış maddenin birliğinde söz açan, daha önemlisi, maddenin unsurlarının birbirine dönüşebilirliğini ilke sayan materyalist diyalektikle çelişiyordu. Bizim büyük kimyacımız Mendeleyev'in, ömrünün sonuna kadar, bir elementin başka bir elemente dönüşebileceği fikrine aklı yatmadı, O, bu «fertlerin» kararlı ve dönüşmez olduğüna inanmıştı, oysa radyoaktivite olayı çoktan keşfedilmişti bile.

Bugün artık hiçbir bilim adamı, elementlerin dönüşemez olduğuna inanmıyor. Radyoaktivite olayından yararlanan kimyacılar sekiz dokuz elementi doğrudan doğruya «elde etmeyi» (yapmayı) başararak, materyalizmdeki son metafizik kalıntıları da «infaz» etmiş oldular, çünkü bir kimyasal elementin diğer bir elemente dönüştürülebildiği, bugün deney yoluyla kanıtlanmış bulunuyor. Radyoaktivite olayı, böylece diyalektik düşüncenin yüce bir zaferi haline gelmiş oluyor. Radyo teknolojisi denilen olgu, elektromanyetik dalgaların tel-

siz olarak, yani tellere hacet kalmadan yayılması esasına dayanıyor. *Telsiz* demek, hiç bir zaman *maddî olmayan* bir yayın demek değildir. Işık, yalnız lambalardan gelmiyor, güneşden de geliyor, yani arada tel olmadan da yayılıyor. Bizler, ışığın çok uzak mesafelerden telsiz olarak yayılmasına tamamıyla alışmışızdır. Buna rağmen, çok daha yakın mesafeden, şu elektromanyetik dalgalar aracılığıyla, ses yayınlandığı zaman şaşıp kalırız. Bütün bunlar maddenin olaylarıdır, maddî süreçlerdir zaman ve mekân içindeki dalgalar ve burgulum akımlarıdır. Yeni keşifler ve onların teknik uygulamaları hep gösteriyor ki, madde şimdiye kadar sandığımızdan çok daha değişik yapılı ve imkânları bakımından çok daha zengindir. Şu var ki, hiçbir şey yoktan varolmuş değildir.

En olağanüstü bilimcilerimiz diyorlar ki, bilim, özellikle fizik, son zamanlarda bir dönüm noktasına erişti. Daha geçenlerde şöyle denildi: biz maddenin kendisine bir «olgu» olarak yaklaşmıştık yani onun belirtilerini gözlemiştik... ama şimdi maddenin en derinlerine nüfuz etmeye, onun yapısını öğrenmeye başlıyoruz ve yakında da maddeyi «kendi içinden» düzene sokmaya girişiceğiz. İyi bir fizikci bu konuda benden elbette çok daha iyi konuşur. Radyoaktivite olayı bizi, atom-içi enerjiyi serbest kılma problemine götürür.

Atomun içinde saklı korkunç bir enerji var, fizikçilerin en büyük görevi bu enerjiyi dışarı pompalamak, mantarını çıkarıp bu saklı enerjiyi bir çeşmenin içine patlatıp boşaltmak. O zaman bu temel hareket enerjisi, kömürün ve petrolün yerine geçecek. Bu hiç de olmayacak bir iş değil. Önümüzde daha nice ufuklar var! Bu müthiş imkân, bize bilim ve teknik düşüncesinin büyük bir dönüm noktasına yaklaşmakta olduğunu ilân etmek hakkını pek âlâ vermektedir. İnsan toplumunun evrimlerindeki devrimci çağa, maddeyi tanıma

ve ona hâkim olma alanında yine devrimci bir çağ eşlik ediyor, ...kurtuluşuna kavuşan insanoğlunun önünde tüm teknik imkânlar zincirlerini koparıp coşuyor.

Radyo, militarizm, batıl inanç

Politik ve pratik sorunlara daha da yaklaşmanın belki yine sırası geldi. Radyo teknolojisi ile sosyal sistem arasındaki ilişki nedir? Sosyalist mi yoksa kapitalist bir ilişki midir bu? soruyu ortaya atıyorum, çünkü bir kaç gün önce, ünlü italyan Marconi, Berlin'de, hertz dalgaları aracılığıyla uzak mesafelere kadar görüntü yayının, militarist çağın hızla sonuna yaklaşmasına yol açacağını, bunun pasifizm için büyük bir başarı sayılması gerektiğini söylüyordu. Öyle mi olacak acaba? Çağ sonu dedikleri şeyler o kadar çok ilân edildi ki, pasifistler çağın sonu mu başı mı karıştırmaya başladılar. Uzak mesafeleri yakından görebilme durumu savaşların sonu demek olacakmış! Canlı bir görüntüyü çok uzak mesafelere kadar yayan araçların icadı elbette ki çok ilginç bir meseledir, çünkü önce, görme sinirlerimizin onurunu kırıyor, oysa işitme duyumuz bugün radyo sayesinde daha imtiyazlı bir durumda. Ama, bundan, savaşların sonu geldiği sonucunu çıkarmak tamamen saçmadır ve Marconi, yada belirli bir alanda uzman olan kişiler açısından denilebilir ki, bilim düşüncesi, beynin bir bölümünü stop ettiriyor, maddeyi bir bütün olarak değil, ham olarak ufak dilimlere ayırıyor.

Bir geminin teknesi içinde, kazada hemen batmamaması için ayrı ayrı bölmeler yapılmışsa, insan bilinci içinde de öyle bir sürü bağımsız «su geçirmez» bölmeler vardır. Bir bölmede veya birçok bölmede en devrimci düşünceye rastlıyorsunuz, ama diğer bölmede en had safhada bir «zihin kurumuşluğu» ile karşılaşıyorsunuz. Genelleştirici düşünce tarzı olarak marksiz-

min büyük önemi şudur ki, marksizm, kendi dünya görüşünün bütünlüğü sayesinde bütün bu iç bölmeleri parçalamamıza yardım etmektedir.

Ne var ki elimizdeki maddeye daha da yaklaşmak için, —daha doğrusu, insan kendi düşmanını görebilecekken— bu durumda, neden savaşları ortadan kaldırsın? Çok önceleri savaş ortasında hasım taraflar birbirleriyle yüzyüze gelirdi. Napolyon zamanında böyleydi. Ancak uzun menzelli silahların keşfedilmesiyledir ki hasımlar birbirlerini görmeden ateş edecek duruma geldiler. Eğer görünmeyen şey, görünür olduysa, bu sadece, bu kesimde, üçlü Hegel ikonoları galip çıktı yani tez ve anti-tezden, karşılıklı yok etme sonucu çıktı demektir.

Hatırlıyorum, bir zamanlar, uçakların geliştirilmesi, savaşların sonunu getirecek diye yazılıp çiziliyordu, çünkü bu gelişme, bütün insanları askerî faaliyetlere ve harekâta itecek, bütün ülkelerin ekonomisini ve kültür hayatını, v.s,yi mahvedecekti. Buna rağmen, havadan daha ağır çeken ve uçan bir makinenin icadı, askerlik tarihinde yeni ve daha gaddar bir dönem açtı. Hiç kuşku yok ki, bugün daha da ürkütücü ve daha da kanlı bir dönemin başlangıcına doğru yaklaşıyoruz. Teknolojinin ve bilimlerin kendine özgü birer mantığı vardır —Tabiatı tanıma ve ona, insanlığın yararı uğruna hâkim olma mantığıdır bu— Nedir ki, teknoloji ve bilim, bir bakıma bir vakum boşluğu içinde gelişiyor değildir, sınıflardan oluşan insan toplumu içinde oluyor bu gelişme. Hâkim sınıf, mülkiyetin sahibi olan sınıf, teknolojiyi kontrol ediyor ve bu sayede tabiatı da kontrol ediyor. Teknoloji tek başına ne militaristtir ne de pasifist. Hâkim sınıfın militarist olduğu bir toplumda teknoloji de militarizmin hizmetindedir.

Teknoloji ve bilimin, batıl inançların kökünü kazıdığı tartışılmaz bir gerçektir. Ama toplumun sınıf ka-

rakteri buna bile engeller çıkarmaya çalışır. Amerika'yı ele alalım. Orada kilisedeki dualar radyo ile yayınlanıyor. Bu demektir ki radyo, birtakım önyargıları yaymaya yarıyor. Bu gibi şeyler burada olmuyor —sanırım, Radyo-Sevenler Derneği bu işe gözkulak olur *(kahkahalar-alkışlar)*. Sosyalist rejimde bütün olarak, bilim ve teknoloji hiç kuşkusuz, dinî önyargılara, bâtıl inançlara karşı cephe almıştır, bu inançlar insanın, insan ve tabiat karşısında güçsüz bırakılmasını ve küçük düşürülmesini hedef almıştır. Gerçekten de, Politeknik Müzesi'nden bir ses, bütün ülkeye «Tanrı'nın sesi» diye yayınlanmaya başlasa ne olur dersiniz? *(Kahkahalar)*

Geride kalmamalıyız

Teknik alanda ilerleyecek olursak fakirlik ve batıl inançlara karşı zafere ulaşacağımız kesindir. Diğer ülkelerin gerisinde kalmamalıyız. Her radyo-sever önce şu sloganı aklına koymalıdır: Geride kalma.

Ama ileri kapitalist ülkelere oranla hâlâ çok gerideyiz, bu gerikalmışlık bize geçmişten kalan başlıca mirastır. Ne yapabiliriz? Yoldaşlar, eğer durum, savaş öncesinde olduğu gibi, kapitalist ilişkilerin daima gelişip ilerleyeceği şekilde olsaydı, o zaman kendi kendimize kaygıyla sorardık : onlara erişecek gücümüz var mı acaba? Erişemezsek ezilip gide? cek miyiz? Bu soruları şöyle cevaplıyoruz: Burjuva toplumunda bilimsel ve teknik düşünce, gelişiminin en üst seviyesine, burjuva toplumu ekonomik alanda gitgide bir çıkmaza girdiği, çökmeye başladığı dönemde erişmişti; bunu unutmayalım. Avrupa ekonomisi ilerlemiyor. Son on beş yıldır, Avrupa daha fakirleşti, daha zengin değil, Ama Avrupa kültürü, çok büyük icad ve keşifleri gerçekleştirdi. Savaş Avrupa'yı kasıp kavurur, Kıta'nın hemen her yanını harabeye çe-

virirken, bilimsel ve teknik düşünceye de korkunç bir atılım sağladı. Böyle olmasaydı bu düşünce, aslında çökmekte olan kapitalizmin çalkantıları arasında boğulup gidecekti.

Ama biz insanın kafasında biriken teknolojiyi değil, teknolojinin biriktirdiği malzemeyi yani makina, fabrika, demiryolu, telgraf —telefon şebekesi, v.s.yi ele alırsak, apaçık görülür ki biz korkunç derecede geriyiz. Avrupa kendi çelişkileri içinde boğulurken bize teknoloji ve bilimde planlı bir gelişme imkânı sağlıyan sovyet toplum örgütlenmesinin bu olğanüstü kapsamı ve yararları olmasaydı, şu gerikalmışlık sorunu başımıza ne işler açardı tahmin edersiniz.

Bugün bütün alanlardaki gerikalmışlığımız her şeye rağmen örtbas edilmemeli, tam aksine, objektif bir cetvelle kesenkes ölçülüp biçilmelidir. Ne ürkmeye gerek vardır ne de kendimizi bir saniye olsun aldatmaya. Bir ülke ekonomik ve kültürel bütünlüğe nasıl dönüşebilir? İletişim ve ulaşım araçlarıyla ... demiryolları, gemiler, posta hizmetleriyle ve şimdi de telsiz telgraf ve telefonla. Bu alanda durumumuz nedir? Korkunç derecede geriyiz. Amerika'da demiryolu şebekesi 405.000 km, İngiltere'de 40.000, Almanya'da 54.000, oysa bizde sadece 69.000 km, üstelik bu kadar geniş bir ülkede! Bu ülkelerde taşınan yüklerle bizde taşınanları ton-kilometre cinsinden karşılaştıracak olursak daha da ilginç bir durum ortaya çıkar. Geçen yıl, A.B. Devletleri'nde 600 milyon ton-kilometre yük taşınmış, bizde 48,5 milyon, İngiltere'de 30 milyon, Almanya'da 69 milyon, yani A.B. Devletler'indekinden on misli fazla taşınmış, Almanya ve İngiltere'dekinden yirmi misli ve biz dahil bütün Avrupa'da taşınandan üç misli yük taşınmış.

Kültürel iletişimin en belli başlı araçlarından biri olan posta hizmetlerini ele alalım. Posta-Telgraf

Komiserliğinin, en son rakamlara dayanarak verdiği bilgiye göre, A.B. Devletleri'nde geçen posta ulaşımında harcanan para bir milyar iki yüz elli milyon ruble, yani nüfus başına 9 ruble 40 kapik tutuyor demektir. Bizde ise 75 milyon ruble yani adam başına 33 kapik. İşte aradaki fark bu! (9)

Telgraf ve telefon hizmetlerine ilişkin rakamlar daha da ilginç. Amerika'daki telgraf tellerinin uzunluğu 3 milyon km. İngiltere'de 1 milyon km., bizde 616.000 km. Oysa Amerika'da telgraf tellerinin uzunluğu nisbeten daha az, çünkü bir sürü telefon teli var —60 milyon km— İngiltere'de ancak 6 milyon bizde ise 311.000 km. Kendimizle alay etmiyelim yoldaşlar, dehşete kapılmaya da gerek yok, yalnız aklınızda tutun bu rakamları yeter! O seviyeye erişmek ve onları ne pahasına olursa olsun geçmek için, hep ölçme yapacağız, kıyaslayacağız! (Alkışlar). Telefonların sayısı —ki kültür seviyesini ölçmek için bir başka göstergedir— Amerika'da 14 milyon, İngiltere'de 1 milyon, bizde 19.000. Amerika'da her 100 kişide on üç kişinin bir telefonu var. İngiltere'de 2, bizde ise onda-bir telefon düşüyor adam başına. Başka bir deyişle, Amerika'da nüfusa oranla, telefonların sayısı, bizdekinden 130 misli fazla.

Radyoya gelince, radyoya günde ne kadar harcıyoruz bilmiyorum (Radyo-Severler Derneği bunu hesaplamıştır sanırım), ama Amerika'da 1 milyar dolar harcıyorlar, yani 2 milyor ruble ki yılda 700 milyon ruble tutar.

Bu rakamlar bizim gerikalmışlığımızı çok katı bir şekilde ortaya koyuyor. Ama en ucuz haberleşme aracı olarak, radyonun önemini de koyuyor ortaya. Ülkemizi birbirine her çeşit iletişim (haberleşme) araçlarıyla bağlanmış bir bütün haline dönüştürme hedefini aklımıza iyice koymadan sosyalizmden ciddi bir

şekilde söz etme imkânımız yoktur. Sosyalizmi ülkemize getirmek için, mesela, Türkmenistan gibi, ülkenin en uzak bölgeleriyle konuşmayı sağlamalıyız. Çünkü Türkmenistan pamuk üretiyor. Moskova ve İvanova-Vosnesenk bölgelerindeki tesktil fabrikalarının çalışması Türkmenistan'ın emeğine bağlıdır. Ülkenin her yöresiyle doğrudan ve dolaylı haberleşebilmek için en önemli araçlardan biri radyodur, yani radyo, bugün için, diğer kesimlerdekinden daha imtiyazlı bir durumda olan şehir halkının üst tabakalarının bir oyuncağı olmayacaksa, kent ile kırsal kesim arasındaki ekonomik ve kültürel haberleşmenin bir aleti olmak zorundadır.

Kent ve kırsal kesim

Unutmayalım ki Sovyetler, Birliği'nde kır ile kent arasında gerek maddî gerek kültürel bakımdan korkunç çelişkiler var; bunlar bize bir bütün olarak kapitalizmden kaldı. İçinden geldiğimiz zor dönemde, şehirlilerin taşraya (kırsal kesime) sığındığı ve taşranın, pardesü, birkaç çivi v.s. karşılığında bir somun ekmek verdiği günlerde, şehirler çok daha rahat durumdaki taşraya oranla acınacak bir haldeydi. Ama ekonomimizin en basit temelleri, özellikle sanayide yeniden kurulup sağlamlaştığı ölçüde, kentin taşra karşısındaki o müthiş teknik ve kültürel üstünlüğü de yeni yeni kendini gösterdi. Kent ve köy arasındaki çelişkileri hafifletmek, hatta yok etmek için, politik anlamda olsun, yazarlar çevresinde olsun çok şeyler yaptık. Ama teknik alanda ileriye doğru büyücek bir tek adım atamadık. Teknikten yoksun olan bu şartlarda, kültüre susamış bir halkla köylerde sosyalizmi asla inşa edemeyiz. İleri seviyede bir sosyalizm, her şeyden önce köyle ile kent arasında teknik ve kültür açısından denkleşme yaratmak demektir, yani

köy ile kentin homogen ekonomik ve kültürel şartlar içinde kaynaşmasıdır. İşte köy ile kenti birbirine yaklaştırmanın bizim için bir ölüm kalım meselesi olmasının sebebi budur.

Kapitalizm, kentlerde kendi kurumlarını ve sanayini inşa ederken, köyü gerilerde tuttu, başka türlü de yapamazdı: gerekli yiyecek maddeleri ve hammaddeyi, yalnız kendi kır kesiminden değil, sömürgelerden, Okyanus-aşırı gerikalmış topraklardan sağlıyordu, bunlar ucuz köylü emeğinin ürünleriydi. Savaş ve savaş sonrası bunalımları, ablukalar ve bütün bunların tekrarlanması ihtimali ve de burjuva toplumunun istikrarsız yapısı, sonunda burjuvaziyi köylülere daha yakın bir ilgi duymaya zorladı. Son zamanlarda işitiyoruz, burjuva ve sosyal-demokrat politikacılar köylülerle daha sıkı bir bağ kurmak için var güçleriyle lafazanlık ediyorlar. Yoldaş Rakovsky ile borçlar meselesini konuşurken Briand, küçük toprak sahiplerinin, özellikle Fransız köylülerinin ihtiyaçlarını vurgulamaktan geri kalmadı(10). Avusturyalı «sol» menşevik Otto Bauer, son konuşmalarından birinde, köylülerle bağ kurmanın taşıdığı önemden bahsetti. Llyod George —ki onu nerdeyse unutacaktık— hâlâ siyaset sahnesinde dolanırken, İngiltere'de köylülerle bağ kurmak amacıyla özel bir dernek bile örgütlemekten geri kalmadı(11). İngiltere şartlarında bu bağın ne şekle dönüşeceğini bilemem, ama Llyod George'un dilinden düzenbazlık aktığı besbelli. Ne olursa olsun, onun kırsal bir kesimde mahalli bir patron ya da Radyo-Severler Derneği'ne şeref üyesi seçilmesini hiç sağlık vermem, çünkü hiç şüphem yok, işin içine muhakkak bir dalavere sokuşturur *(alkışlar)*.

Avrupa'da kırsal kesimle bağ kurma sorununun yeniden canlanması bir yandan, parlamento politikasının manevrası olduğu kadar, öte yandan da, burjuva

rejiminin çöküşünün tam bir belirtisidir. Köyle ekonomik ve kültürel bağlar kurma sorunu bizim için, kelimenin tam anlamıyla bir ölüm-kalım meselesidir. Bu bağın teknik dayanağı elektrikleşme olacaktır ve bu da, radyonun yurda yayılması sorunuyla doğrudan ilişkilidir. En basit ve en ivedi görevleri yerine getirmek için bir yaklaşımda bulunulurken, Sovyetler Birliği'nin bütün yörelerinin birbirleriyle konuşabilmesi gereklidir, yani köy, kentin konuşmalarını dinleyebilmelidir, teknik ve kültür açısından kendinden daha iyi donanmış ağabeyinin neler söylediğini duymalıdır. Bu görevi yerine getirmeden, radyonun yaygınlaşması ancak kent halkı içindeki imtiyazlı çevrelerin eğlencesine bir katkı olmaktan öteye geçemeyecektir.

Raporunuzda deniliyor ki, köy kesiminde, halkın dörtte üçü, radyonun ne olduğunu bile bilmiyor, geri kalan dörtte biri de ancak tören v.s. gibi özel vesilerle tanıyor radyoyu. Bizim programımız her köye radyonun ne olduğunun yalnız tanıtılmasının değil, her köyün kendi radyo istasyonuna sahip olmasını öngörüyor.

Raporunuza ilişik tabloda dernek üyelerinizin sosyal sınıf açısından dağılımı gösterilmiş.. İşçiler %20, köylüler %13 tutuyor. Büro işçileri ise %49, ardından %18 ile diğerleri geliyor. Bunların kim oldukları belirtilmemiş, ama başında melon şapka, elinde baston, yakasında beyaz mendili bulunan bir adam çizilmiş karşısına, herhalde NEP (Yeni Ekonomik Plan) adamı olacak. Ben bu mendilli kişilerin, Radyo-Severler Derneğinden çıkarılması gereğini düşünmem, ama onları öylesine kuşatıp sıkıştırmalı ki elinde çekiciyle işçi, orağı ile köylüler radyoyu daha kolay edinebilsinler (alkışlar). Ellerinde evrak çantaları bulunan büro işçilerinin de bu derneğin üyeliğinden çıkartılmasından yana da değilim.

Bununla beraber, üyeler arasındaki iki ana gruptaki kişilerin sayısı ne pahasına olursa olsun, artırılmalıdır. %20 işçi oranı— %13'ü köylü olduğuna göre, bu, çok az bir miktar— çok daha utanılacak bir rakam.

Melon şapkalıların sayısı ile işçilerin sayısı hemen hemen aynı ama melonlular köylülerden %13 daha fazla. Bu, sovyet anayasasının açıkca çiğnenmesi demektir. Önümüzdeki bir iki yıl içinde köylü üye oranının %40'a, işçi oranının %45'e çıkmasını, büro işçilerinin %10'u, «diğerleri» dediklerimizin de %5'i geçmemesini sağlayacak tedbirleri almak gerekiyor. Sovyet anayasının özüne uygun normal bir oran budur.

Köyleri radyoyla fethetmek önümüzdeki yılların görevidir ve ülkemizdeki okuma-yazma bilmezliği ortadan kaldırma sorunuyla ilgilidir; bunu, ülkeyi elektriklendirerek yapacağız! Her eyalet kendi köy kesimini belirli bir radyo geliştirme programı çerçevesi içinde fethetmeye hazırlanmalıdır. Yeni bir savaş için haritalarınızı çıkarıp masanın üzerine koyun! İlkin, eyalet merkezinden başlayıp büyükçe köylerin her birine radyo sağlamak zorundayız. Hiç okuma yazma bilmeyen yada yarı-bilen köylerimiz, gerektiği gibi okuyup —yazma'dan önce, radyo sayesinde kültüre yönelme imkânına kavuşmalıdır. Radyo, haber ve bilgi yaymanın en demokratik yoludur. Radyo sayesinde köylü kendini Sovyetler Birliği'nin bir yurttaşı, bütün dünyanın vatandaşı olduğunu fark edip öğrenebilmelidir.

Sanayimizin gelişmesi köylülere büyük ölçüde bağlı olmakla kalmıyor —çok daha açıkcası— belirli bir ölçüye kadar Avrupa ülkelerindeki devrimler de bizim köylülerimize, köy ekonomisinin gelişmesine bağlıdır. Avrupalı işçiyi kendi iktidar mücadelesinde lgilendiren her şey, sosyal-demokratların kendi gerici

amaçları için ustaca kullandıkları ne varsa, bütün hepsi Avrupa sanayinin, yiyecek ve hammadde açısından okyanus-aşırı ülkelere bağımlılığından doğmaktadır. Amerika tahıl ve pamuk gönderiyor, Mısır pamuk, Hindistan şeker kamışı, Malaya takımadaları kauçuk v.s. yolluyor.

Tehlike, bir Amerikan ablukasının, Avrupa ekonomisini, proletarya devriminin en zor ayları veya yılları süresince, yiyecek ve hammadde kıtlığına mahkûm etmesidir. Bu şartlar altında, her türlü Sovyet tahıl ve hammeddesi ihracatı, Avrupa ülkeleri için çok güçlü bir devrimci miras olacaktır. Köylülerimiz şunun bilincine ermelidirler ki bağladıkları ve dışarıya gönderdikleri her balya buğday, Avrupa proletaryasını devrimci mücadele alanında destekleyen büyük bir dayanak olacaktır, çünkü her balya, Avrupa'nın, Amerika'ya bağımlılığını azaltacaktır.

Pamuk yetiştiren Türkmen köylüleri ile İvanova-Voznesenk tekstil işçileri ve Moskova'nın hatta Avrupa'nın devrimci proletaryası arasında bağ kurulmalıdır. Ülkemizde bir alıcı radyo istasyonları şebekesi kurulmalı, köylülerimize Avrupa ve bütün dünya işçilerinin geçim imkânları sağlanmalı, günden güne bu hayata katılma imkânı verilmelidir. Avrupa işçilerinin radyo istasyonlarına el koydukları, Fransız proletaryasının Eiffel kulesini devraldığı ve kulenin tepesinden, Fransa'nın hâkimi olduklarını bütün Avrupa dillerinde ilân ettikleri gün *(alkışlar)* işte o gün ve saatte, sadece şehirlerimizdeki sanayi işçileri değil, en kuytu köşelerdeki köylülerimizin de Avrupa işçilerinin «bizi işitiyor musunuz?» sorusuna cevap verebilmeleri gerekir: «Sizi duyuyoruz yoldaşlar ve size yardıma geliyoruz» diyebilmelidirler *(Alkışlar)*. Sibirya, ürettiği yağ, tahıl ve hammaddelerle; Kuban ve Don bölgesi, tahıl ve etleriyle yardıma koşacaktır. Özbekistan

ve Türkmenistan pamuklarıyla katkıda bulunacaktır. Bu durum, radyo bağlantılarımızın bizi Avrupa'daki dönüşüme yaklaştırdığını, bir tek ekonomik örgütlenmeye doğru ilerlediğimizi gösterecektir. Rodya-telgraf şebekesinin genişletilmesi, diğer bir sürü gelişmeler arasında Avrupa ve Asya halkının Sosyalist Sovyetler Birliği içinde birleşeceği ana doğru bir hazırlıktır *(Alkışlar)*

1 mart 1926

BÖLÜM IV

MÂTERYALİST DÜNYA GÖRÜŞÜ

GENÇLİK SAFLARI DOLDURUYOR (1)

Tarihte karşı-devrimciler çoğu kez teorinin dümen suyunda ve devrimin güçsüzleşmeye yüz tuttuğu sıralarda patlak vermiştir. Bunun sebeblerinden biri, devrimci sınıfın, kendini, savaşın ateşi içinde tüketmesidir, daha doğrusu, kendi fedakâr unsurlarını devrimci mücadele sırasında yitirmesi ve o amansız mücadelede maddî ve manevî gücünden pek çok kayıplar vermesidir. Hareketin kaçınılmaz çöküşü buradan doğar. Karşı-devrimci parti de bu pek elverişli andan yararlanır, saldırıya geçer, devrimcilerin saflarına kesin darbesini indirir; ardından da savaş alanını uzun bir süre kontrolu altına almış olur.

Bizim devrimimiz, işçi sınıfının inanılmayacak kadar büyük bir gücünü yutuyor. Bütün muharebelerde, bütün cephe boylarında en iyilerimizden yüzlerce ve binlercesi ölüyor. Çarlığa karşı yeraltı mücadelesinde pişen ve şimdi öncü partinin saflarını oluşturan bu binlerce proleter, Sovyetlere ve sendikalara dağılmış durumda, yoğun bir baskı altında çalışıyorlar. Ne enerjilerini ne de kanlarını sakınıyorlar. Bu ileri işçiler tabakası, devrimin ana sermayesidir ve onlar olmayınca devrim gücünü yitirmiş, yoksullaşmıştır.

Bundan kurtuluşun yolu nedir? Gerek komünizm fikrini, gerekse genç işçi sınıfının mücadelesini gelenek haline getirmektir bunun yolu. Kimimiz kendini tüketir ve ölürken, diğerleri —genci, delikanlısı— kendilerini ideolojik bakımdan olgunlaştırmalıdırlar, devrimci mücadele potasında pişmelidirler.

İşte bu gençlik örgütü bizim yedeklerimizdir. Kalabalık yedek ordu olmazsa, en iyi ordular bile yok olmaya mahkûmdurlar. Oysa kendini yeniden canlandıracak yedek güçlere sahip bir ordu, güçsüz bile olsa sonunda muhakkak zafere ulaşır.

Diğer Avrupa ülkelerinde proletaryanın iktidar mücadelesi daha yeni alevlenmeye başlıyor. Ama her yerde, özellikle, Almanya'da bu mücadele şu anda sayısız kurban verdi. Kimbilir, daha ne kadar kurban verecek! Son ve kesin savaşa girerken Avrupa ve bütün dünya proletaryasının kendini takviye edecek taze güçlere ihtiyacı vardır ve bu güçleri muhakkak sağlamalıdır. Bu güç, milletlerarası çapta örgütlenecek gençliğin omuzlarına yükleniyor.

Gelecek için, gelecek nesillerin mutluluğu için bir mücadeledir komünizm; genç nesiller bizim hemen önümüzde duran geleceği temsil ediyor. Onu mücadeleye çekmek demek, yarını kazanmak demektir. Gençlik hareketi ne kadar yaygın ve ne kadar güçlü olursa, karşı devrimin bizi yıkamayacağına olan güvenimiz o kadar sağlamlaşır.

Bizim yığınlarla yedeklerimiz var. Dünyanın her yanındaki, özellikle Avrupa'daki gençlik örgütleri onbirlerce savaşçıyı yüreklendiriyor. Onların her biri, vakti geldiğinde, müşterek saflarda, savaş meydanlarında şehit olan arkadaşlarının yerlerini dolduracaklar. Arkasında işçi sınıfı gençliği olan bir hareket asla yok edilemez.

Saflara katılan bütün gençlere selam! *2 mart 1920*

---

(1) **Derevanskaya Kommuna** (5 mart 1920) dan alınmıştır. Bu makaledeki şiddetli ve boyun eğmez ses tonu, bu dönemde ortalığı kasıp kavuran amansız iç savaş şartlarından ileri gelmektedir.

HAYATIN TEMELİ ÇALIŞMAK

Rusya yağmalanmış, aç sefil ve tükenmiştir. Dünyanın dört bir yanında yağmacılar diyorlar ki —ya da demek istiyorlar ki— Rusya ölüm döşeğindedir. Ama hayır, biz ezilenler onu ölüm döşeğinden kaldıracağız, onu güçlendireceğiz, ona sağlığını kazandıracağız —sabırlı, azimli ve birlikte çalışmamızla—, insan hayatının temeli ve özü olan çalışmayla yapacağız bunu. Şimdi toprak ve fabrikalar halkın malı iken, artık her birimizin işi bugüne kadar olduğu gibi, asalakları zengin etmek değil, ezilenlerin genel pararına yönelmektir.

Şunu hep hatırlayacağız: Hayatın temeli çalışmaktır. Şu anda yaşayışımız ne kadar yoksul, ulaşım düzenimiz ne kadar bozuk, yiyecek durumumuz ne kadar kötü; hastalık ve pislik ne kadar güçlü ise, işimizin ölçütü de o kadar azim ve bilinçliliktir. Savsaklayıcı ve bilinçsiz işçi şimdi sosyalist toplumun en gaddar düşmanıdır, yeteneklerimizi toprağa gömenlerin aylak maşalarıdır. İşine vaktinde gelmeyenler, atölyede sebebsiz yere vakit kaybına sebeb oluyor, kendilerini atelye dışı işlere kaptırıyor ya da açıkça kendi kendilerine izin veriyorlar demektir ve sosyalist Rusya'nın düşmanıdırlar, geleceğini hançerliyorlar demektir.

Çalışan insanlar, emekçi kadınlar ve askerler! şu zor günlerde sloganımız, kendinden başkasını düşünmeyen dikkatsiz, dağınık ve nemelazımcı kişilerle sert ve amansız bir şekilde mücadele etmek olsun. İşten

kaytarıcılarla, iş kaçaklarıyla hiç göz açtırmadan mücadele edin. Gelin, milyonlarca kol ve emek, gelecek nesillerin daha mutlu bir kaderi uğruna çeliğimizi hep birlikte dövelim.

Yaşasın çalışmak, yaşasın hayatın özü ve kurtarıcısı emek.

29 nisan 1920

(1 mayıs 1920 tarihli *Petrogradskaya Pravda*'dan)

TEORİYE DİKKAT

Sevgili yoldaşlar, ilerici proletarya gençliğine dünyaya materyalist gözle bakmayı öğretecek bir gazete yayınlama fikri bence çok gerekli ve yerinde bir fikirdir.

Bugün Partinin ve ülkemizin ileri saflarında yer alan eski işçi ve komünistler bilinçli politik hayata on, on beş, yirmi yıl önce, hatta daha da öncèleri atılmıştır. Onlarda eleştirici siyasî düşünce çarlığa ve kapitalizme hizmet eden polisleri, ustabaşıları, idare amirlerini eleştirmekle işe başlamış, sonra hapishane ve sürgün hayatının tecrübelerinden geçerek tarih felsefesi sorunlarına ve dünyamızı bilinçli bir şekilde tanımaya yönelmiştir. Böylece, devrimci proleter, tarihî evrimin materyalist açıklanışına ilişkin çok önemli sorunlara henüz yaklaşamamışken bile, kendi hayat tecrübelerine dayanarak özelden genele doğru gittikçe açılıp genişleyen genellemelerle bir yığın bilgi birikimi yapabilmiştir.

Bugünün genç işçisi artık eski dünyanın dinamik bir eleştirisini ortaya koyan Sovyet Devleti çevresinde uyanıyor. Eski işçi nesillerinin kendi mücadeleleri boyunca vardıkları sonuçlar, kişisel tecrübenin sağlam çivileriyle bilinçlere perçinlenmiş olarak şimdi genç neslin işçilerine zahmetsizce ulaşıyor. Genç nesil, bu bilgileri doğrudan doğruya devletin elinden, devleti yöneten kendi partisinin elinden hazır olarak alıyor. Bu demektir ki, ezilenlerin ilerdeki politik ve teorik şartları açısından geleceğe doğru dev bir adım atılmış oluyor. Ama aynı zamanda, eski neslin müca-

delesi sayesinde erişilmiş ve önceki dönemlerle kıyaslanamıyacak seviyedeki bu tarihî oluşum genç nesil için de yeni sorunları, yeni güçlükleri beraberinde getiriyor(x)

Sovyet devleti eski dünyanın, eski sosyal düzenin, onun kişisel ilişkilerinin, o devletin dünya görüşünün ve amaçlarının canlı bir çelişkisidir. Ama Sovyet devleti, aynı zamanda hâlâ çelişkilerle, gediklerle, koordinasyon noksanlıklarıyla doludur,bulanık bir mayalanma kaynıyor içinde —tek kelimeyle, geçmişin mirasını geleceğin tomurcuklarıyla birlikte dokuyan çelişik olayları yaşıyor. Bu kadar köklü bir geçiş döneminde, bu kritik ve yerli yerine oturmamış dönemde, proleter öncülerin eğitimi daha ciddi, daha güvenli teorik temellere ihtiyaç gösteriyor. Büyük olayların, ani çıkış ve inişlerin, partinin, devletin görevleri ve yöntemlerindeki anî değişikliklerin, genç işçilerin bilincini karıştırmasına, iradelerini çökertmesine engel olmak için, fakat daha adımını kendi sorumluluk basamağından içeri atmadan engel olmak için, işçinin düşünce ve iradesini materyalist bir görüşle silahlandırmak gereği vardır.

Yalnız düşüncesini değil, iradesini de silahlandırmak diyoruz, çünkü başka her hangi bir çağda görülmedik kadar büyük çapta ayaklanmaların patlak verdiği bir çağda bizim irademiz sadece yerinden fırlayacak bir güce değil, itidalle pişerek güçlenecek bir

---

(*) yeni Sovyet gençlik yayınlarından **Pod Znamenem Marxizma** (bmrksizmin bayrağı altında)'nın birinci sayısına yazılan mektup (ocak-şubat 1922). Bu yayın sovyet gençliğinin militan materyalist ve ateist bir organı olacaktır. Trokçki'nin bu mektubu hakkında Lenin şöyle diyordu: «**Yoldaş Troçki, Podznamenem Marxizma'nın genel amacı hakkında söylenmesi gereken her şeyi söyledi ve iyi söyledi**»

haslete sahiptir — ve bunu, şartları bilimsel açıdan kavrayarak, tarihî gelişiminin sebeblerini çözerek yapmak zorundadır.

Öte yandan, yaşadığımız dönem gibi büyük değişimler çağında — üstelik bu çağ gittikçe uzuyor, Batı'daki devrimci olayların temposu umulandan daha da yavaşlıyorsa— bir sürü idealist ve yarı-idealist felsefe ekolleri ve mezheplerince, genç işçilerin bilincini çelmek ve kontrol altına almak için birtakım teşebbüslere geçilmesi çok muhtemeldir. Olaylara — pratik sınıf mücadelesinin zengin tecrübesinden yoksun olarak baktığı anda, genç işçilerin düşünceleri, çeşitli idealist öğretiler karşısında savunmasız duruma düşebilir. Bu idealist öğretiler, aslında, dinî akidelerin, sığ felsefe diline çevrilişinden başka bir şey değildir. Bütün bu idealist ekoller ve mezhepler, adına ister Kant'çılık, ister empriokritisizm, ister başka bir şey densin, maddeyi daima bilinçten, düşünceden ve bilgiden öteye, daha gerilere itmeyi amaçlamaktadır.

İşçi gençliğin materyalist açıdan eğitimi sorunu, onlara tarihî gelişmenin temel yasalarını açıklamaktan ve bu temellerden hareket ederek en yüce, en önemli yasayı, yani insan bilincinin bağımsız ve özgür bir psikolojik süreç değil, maddî ekonomik temellerin bir fonksiyonu olduğunu, bilincimizin bu temellerle şartlandığını ve bu temellere hizmet ettiğini göstermekten ibarettir.

Bilincin sınıf çıkarlarına, ilişkilerine bağımlılığı ve bu ilişkilerin de toplumun ekonomik örgütlenme tarzına bağlı oluşu, bir devrim döneminde kendini en açık, en vurucu, en kahredici bir şekilde gösterir. İşte başka hiç bir tecrübeye benzemeyen bu tecrübe sayesindedir ki biz işçi gençliğe, bilincini marksit yöntemin ilkelerine göre güçlendirmesinde yardım etmek zorundayız.

Ama iş bu kadarla bitmiyor. İnsan toplumu, gerek tarihî kökleri, gerekse çağdaş ekonomi yönünden tabiat tarihinin içlerine kadar uzanıyor. Biz çağdaş insanı, ilk en küçük organik hücreden, yani maddenin fiziksel ve kimyasal özelliklerinin rol oynadığı tabiat dediğimiz laboratuvardan gelen o hücreden başlayarak, evrensel gelişme içindeki bir bağ, zincirin bir halkası olarak gözönünde tutmalıyız. İnsan toplumu, hayvanlar ve bitkiler dünyası, güneş sistemi ve daha bir sürü sistemler dahil, dünyamızın geçmişine aydınlık gözlerle bakmasını öğrenen biri, artık bize evrimin sırlarını açan anahtarı o eski «kutsal kitaplar»ında, o ilk çocukluk çağının felsefî masallarında aramaya kalkışmayacaktır. İlahî, mistik kuvvetlerin varlığına inanmıyan, kişisel veya sosyal hayata zorla müdahale edecek iradeye sahip, bu hayatı şu veya bu yana yöneltmeye muktedir biri, acı çekenlerin öbür dünyada mükâfatlandırılacağına inanmayan bir insan, yere daha sağlam, daha kararlı basar; daha yürekli, daha güvenlidir, toplumun maddî şartları içinde kendi yaratıcı faaliyeti için daha güvenli bir destek bulur.

Materyalist dünya görüşü, bütün evrene sadece daha geniş bir pencere açmakla kalmıyor, fakat iradeyi de güçlendiriyor. Bu görüş, çağdaş insanı insan yapan biricik görüştür. Gerçi çağın insanı, hâlâ zor maddî şartlar içinde, ama bu şartları nasıl yeneceğini biliyor, yeni toplumun inşasına bilinçle katılıyor, ve o toplum en üstün teknik hüner, en üstün dayanışma üzerinde yükselmeye doğru ilerliyor.

Proleter gençliğe materyalist eğitim vermek yüce bir görevdir. Ve bu eğitim çalışmalarına katılmak isteyen gazetenize bütün kalbimle başarılar diliyorum.

27 şubat 1922
L. Troçki

KAPİTALİST GELİŞME EĞRİSİ
(21 Nisan 1923)

Marx'ın *Fransa'da sınıf mücadeleleri*'ne yazdığı girişte Engels şunları söylüyordu :

«Güncel tarihin olaylarını, birbirini izleyen bir dizi olayları bir hükme bağlarken, gerilere, nihaî ekonomik sebeblere kadar uzanmak kimsenin elinde değildir. Bugün, teknik araçlarla uzmanlaşmış basın o kadar çok malzeme sağladığı halde, İngiltere'de bile, dünya piyasasındaki sınaî ve ticarî hareketleri, üretim yöntemlerindeki değişmeleri günü gününe izlemek imkânsız oluyor, kısacası, her hangi bir zaman için bu çok karmaşık ve durmadan değişegelen faktörlerden genel sonuçlar çıkaramıyoruz. Bu faktörlerden en önemlisi, su yüzüne birdenbire ve şiddetle çıkmadan önce uzun süre gizli gizli faaliyet göstermektedir. Belirli bir dönemin ekonomik tarihine hiçbir zaman çağdaş bir gözle bakamayız. Bu bakış, ancak «sonradan bakış» olabilir, yani gerekli malzemeleri toplayıp biriktirdikten sonra yapabiliriz bu kontrolu. Ekonomi tarihine bakış için istatistikler zorunlu bir yardımcı rol oynar, ama günlük olayları daima geriden izlerler. Bundan dolayı, zamanın akıp giden tarihi içinde en kesin faktörü sabitmiş gibi ele almak, belirli bir dönemin başlangıcındaki mevcut ekonomik durumu, bütün zaman dönemi için hiç değişmezmiş gibi kabul etmek zarureti vardır ya da söz konusu değişmeleri, gözle-

rimizin önünde cereyan eden olaylardan çıktıkları şekliyle ele almak gerekir. Bu bakımdan, materyalist yöntem, bu alanda, çoğu zaman, siyasî çatışmaların mevcut sosyal sınıfların ve ekonomik gelişmenin yarattığı sınıf kesimlerinin çıkar mücadelelerinden doğduğunu göstermek ve belirli siyasî partilerin de bu aynı sınıfların ve sınıf kesimlerinin az-çok yeterli siyasî ifadesi olduklarını ispatlamakla yetinmek zorunda kalır.

Besbellidir ki ekonomik durumdaki güncel değişmelerin, yani saptanması gereken bütün ekonomik süreçlerin hepsinin esas temelinin bu kaçınılmaz ihmali temel yanılgıların kaynağıdır»

Engels'in, ölümünden kısa bir süre önce formüle ettiği bu düşünceler, kendisinden sonra gelenlerin hiç biri tarafından daha ileriye götürülemedi, hatta hatırladığıma göre, bu düşüncelerden pek az yerde söz ediliyor, gerektiğinde de az ediliyor. Engels'in sözlerinin anlamı birçok marksistin gözünden kaçmışa benziyor Bunun sebebi de, yine Engels'in belirttiği sebeblerde, yani güncel tarihi hazırlop bir tarih gibi yorumlayanlara karşı mücadele eden bu satırlarda yatıyor.

Ekonominin bugünün politikasına aktardığı su altından yürüyen bu *impuls*'ları belirlemek, bunları bütün kapsamıyla çözmek çok güç, belki de imkânsız bir iştir. Bununla beraber, siyasî olayları açıklığa kavuşturma görevi ertelenecek bir görev değildir. Çünkü mücadele ertelenemez, bekletilemez. Günlük siyasî faaliyetleri bundan böyle, genel birtakım açıklamalara, kullanıla kullanıla artık ispatına hacet kalmıyan bazı açıklamalara dönüştürmek zorunluluğu buradan doğuyor.

Politika, aynı şekilleri koruyarak, aynı sahilde ve aynı hızla seyrettikçe, yani ekonomik niceliklerin

birikimi, politik nitelikleri dönüştürmedikçe, «burjuvazinin çıkarları», «emperyalizm», «faşizm» gibilerden) soyut açıklamalar, istenen görevi şöyle böyle yerine getiriyor, ve politik bir olguyu tüm soyutluğu içinde yorumlayamıyor; ama bir olguyu, herkesce bilinen sosyal bir tipe indirgiyor ki bu da, hiç küçümsenmeyecek bir önem taşıyor.

Oysa durumda ciddi bir değişme, keskin bir dönüm noktası oluşunca, bu gibi genel ve soyut açıklamaların bütün isabetsizliği meydana çıkıyor. Bu durumlarda çok daha derinlemesine çözümleyici sondajlarda bulunmak ve işin nitel yönünü bu şekilde belirtmek, hatta mümkünse, ekonomideki *impuls*'ların politika üzerindeki etkilerini nicel olarak ölçmek mutlaka gereklidir. Bu «*impulslar*» dinamik temellere çakılı olan görevlerin diyalektik şekilleridir ve üst-yapı içinde çözüme sunulmuştur.

Ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar yeni nicel ve nitel değişimlerin; politika alanında yeni oluşumların doğmasına yol açan periyodik «impulslar»ın ta kendileridir. Mülk sahibi sınıfların gelirleri, devlet bütçesi, ücretler, aylıklar, işsizlik, dış ticaret hacmi v.s., ekonomik konjonktüre sıkı sıkıya bağlıdır ve bütün bunlar politikayı doğrudan doğruya etkilerler. Bu etkiler, siyasî partilerin, devlet kurumlarının, v.s. tarihini kapitalist gelişmeye özgü ekonomik dönemler açısından adım adım izlemenin ne kadar önemli olduğunu anlatmaya yeter. Biz bununla şu ekonomik dönemlerin her şeyi açıklamaya yettiğini söylemek istemiyoruz. Çünkü ekonomik «sikl» veya dönemler, ekonomik olayın özü değil, ancak birer türevidirler. Bu dönemler, üretici güçlerin piyasa ilişkileri boyunca gelişebildiği esaslar üzerinde yayılabilir. Ama «*sikl*» de-

diğimiz bu dönemler, otomatik olarak atan bir nabız sistemi gibi, kapitalist toplum mekanizmasının kaçınılmaz diyalektik kaynağını oluştururlar. Sanayi-ticaret konjonktüründeki kopma noktaları bizi politik eğilimlerin, kanun koyucu sistemin ve ideolojinin her türlü şekillerinin geliştiği doku içindeki o kritik düğümlere çok daha yaklaştırır.

Bununla beraber, kapitalizm, sadece bu «sikl»lerin periyodik olarak tekrarlanmasıyla belirginleşen bir düzen değildir; aksi takdirde, dinamik bir gelişme değil, karmaşık bir tekrarlanıştan başka bir şey olamazdı. Sanayi-ticaret sikl»»leri, değişik fasılalarla değişik karakterler gösterir. Aralarındaki başlıca fark, her «sikl» boyunca yükseliş ve alçalış devresi arasındaki nicel ara-ilişkilerle belirlenmektedir. Eğer konjonk türdeki atılım önceki bunalım dönemindeki ekonomik çöküntüyü, getirdiği bollukla giderebilecek durumda ise, kapitalist gelişme, ilerleyişine devam eder. Eğer ekonomik çöküntüyü ve üretici güçlerin zayıf düşmesini belirleyen bunalım, bolluğu getirecek atılım dönemini ezecek olursa, o zaman ekonomide çöküntü başlar. Nihayet, bunalımlar ve atılım dönemleri, kuvvet bakımından, birbirlerine eşitleştikce, ekonomi geçici bir hareketsizlik dönemine girer. Şema, kabaca budur.

Tarihte şunu görüyoruz ki, homogen «sikl»ler, hep diziler halinde gruplaşmaktadır. Kapitalist gelişmenin bütün dönemleri, keskin dönemeçli atılım ve patlamalarla, kısa ömürlü bunalımların vurguladığı bir sürü «sikl»lerden oluşmaktadır. Sonuç olarak, kapitalist gelişmede ana çizgisi belirgin bir şekilde yükselen bir hareket görüyoruz. Bu eğri, ayrı ayrı dalgalanma «sikl»lerinden geçerken, otuz kırk yıl hemen hemen aynı seviyede kalınca bu, ekonominin duraklama ya da hareketsizlik dönemini gösterir. Ve nihayet, bazı tarihî dönemlerde, kapitalist gelişmenin

ana çizgisi, birtakım dalgalanma «sikl»lerinden muhakkak geçeceği için, bir bütün olarak yokuş aşağı iner ki bu da, üretici güçlerin çöküşünün belirtisidir.

A priori olarak, enerjik kapitalist gelişme dönemlerinin — gerek politika ve hukukta, gerekse felsefe ve edebiyatta— ekonomik duraklama veya çöküntü dönemlerinden tamamiyle farklı karakteristiklere sahip olması gerektiğini açıkca ortaya koymak mümkündür. Bunun dışında, böyle bir dönemden farklı bir döneme geçiş, sınıflar arasındaki ve devletler arasındaki ilişkilerde elbette en şiddetli tersliklere yolaçacaktır. Komintern'in 3. Kongresi'nde bu görüşü vurgulamamız gerekti. Kapitalist parçalanmanın salt mekanik bir tarzda anlaşılmasına karşı mücadele etmeliydik. «Anormal» patlamaların yerini «normal» bunalımlar aldıkca ve birbirini izleyen bu dalgalanmalar sosyal hayatın her köşesinde iz bıraktıkça, patlama döneminden çöküntü dönemine geçiş veya bunun aksi, en büyük tarihî bunalım ve devrimleri doğuracaktır. Bir çok durumlarda devrimlerin ve savaşların ekonomik gelişmenin iki ayrı dönemi arasındaki sınır çizgisine rastladığını kanıtlamak hiç de zor değildir. yani kapitalist gelişme eğrisinin iki ayrı diliminin bitişme noktasına rastlamaktadır devrimler ve savaşlar. Modern tarihin tümünü bu açıdan çözümlemek, diyalektik materyalizmin gerçekten de en doyurucu görevlerinden biridir.

Komintern'in 3. Kongresi'ni takiben profesör Kondratiev bu probleme— normal olarak Kongre'nin soruyu benimseyiş şeklinden kurtulmaya çalışarak— bir yaklaşımda bulundu ve on yıllık bir dönemi kapsayan «küçük sikl»ler boyunca, yaklaşık elli yıllık dönemi kapsayan «büyük sikl»ler kavramını yerleştirmeyi denedi. Simetrik şekilde stilize edilen bu şemaya göre, «büyük» ekonomik sikl, beş «küçük» sikl'den oluş-

makta ve bu sikl'lerin yarısı patlama karakterinde, diğer yarısı da bunalım karakterindedir, ve aralarında geçiş basamakları vardır. Kondratiev'in düzenlediği büyük sikl'lerin istatistik belirliliği titiz, ama safdil olmayan bir şekilde tahkik edilmeli, hem ayrı ayrı ülkelere hem de bir bütün olan dünya piyasasına uygulanmalıdır. Prof. Kondratiev'in belirttiği dönemleri, küçük sikl'de raslanan «kesin ritmi» haiz büyük sikl'ler olarak görme anlayışını daha başta red etmek mümkündür. Besbelli ki bu, şeklî anolojiye dayanan yanlış bir genellemedir.

Küçük sikl'lerin periyodik olarak tekrarlanması, kapitalist kuvvetlerin iç dinamiğinden ileri geliyor ve piyasanın varolageldiği her yerde her zaman kendini gösteriyor. Prof. Kondratiev'in ihtiyatsız bir tutumla, sikl'ler olarak görmek istediği büyük (elli yıllık) kapitalist gelişme dilimlerine gelince, bu dilimlerin karakterini ve süresini kapitalist kuvvetler arasındaki karşılıklı etkiler değil, ama kapitalist gelişmeyi kanallarından geçirip akıtan şartlar belirlemektedir. Yeni ülkelerde ve kıtalarda kapitalizmin yerleşmesi, yeni tabii kaynakların keşfi yada bu keşif yerleşmeler öncesinde, savaşlar ve devrimler gibi «üst yapı» düzenine bağlı büyük çapta olaylar, yani bütün bunlar kapitalist gelişmenin yükseliş, duraklama ve çöküş dönemlerini nitelemekte ve bu dönemlerin yerine geçmektedir.

Peki, araştırmalarımız hangi yolu izlemelidir?

Kapitalist evrimin ekonomik çizgisini periyodik olmayan asıl safhaları ve kopma noktaları boyunca ve periyodik olan ikincil safha ve kopma noktaları boyunca, tek tek bizimle ilgili her ülke açısından ve de bütün dünya piyasası açısından kesinlikle saptamak, göremizin birinci bölümüdür. Ekonomik eğriyi, bir kez

saptadıktan sonra (saptama yöntemi elbette kendi başına bir sorundur ve asla basit bir iş değildir, ve ekonomi istatistikleri tekniği ile ilgilidir) ,bu eğriyi periyodlarına göre ayırabiliriz, ki bunlar tıpkı bir grafik eğrisinde olduğu gibi, yükseliş ve çöküntü arasındaki açıya bağlı dönemlerdir. Böylece, ekonomik evrimin, bir resim gibi, şemasını çıkarmış oluruz, yani «kontrol edilecek bütün işlemlerin ana hattını» *(Engels)* belirlemiş oluruz.

Yapılacak araştırmaların ayrıntılarına ve somutluğuna güvenerek, bunun gibi birtakım şemalar çıkartabiliriz: Biri tarım kesimine, diğeri sanayi, v.s. ait olabilir. Bu şemalardan hareket ederek bunları siyasî olaylarla (kelimenin en geniş anlamında) senkronize edebiliriz ve sadece aralarındaki karşılıklı ilişkiyi saptamakla kalmayız —daha ihtiyatlı söylersek, sosyal hayatın kesin çizgilerle belirlenmiş dönemleri ile kapitalist gelişme eğrisinin keskin dilimleri arasındaki ilişkileri saptamakla kalmayız— aynı zamanda olaylara sebeb olan asıl gizli impuls'ları da somut olarak görmüş oluruz. Bu gözlem boyunca en vülgar şemalara saplanıp kalmak elbette olmayacak iş değildir, hele ideolojik süreçlerin içindeki şartları ve yapışkan bağlantıları görememek, ekonominin ancak *en son tahlilde* kesin rol oynadığını unutmak pekâlâ mümkündür. Marksist yöntemden yozlaştırıcı sonuçların çıkarıldığı hiç de az rastlanır bir şey değildir! Ama meselenin yukardaki formülleştiriliş tarzını reddetmek, marksizmin özünü anlatmaktaki yetersizliği ortaya dökmek demektir, çünkü marksizm, sosyal üst-yapı değişikliklerinin sebebini ekonomik temellerin değişmesinde arar, başka bir yerde değil!

«Ekonomizm»e karşı çıkanların teorik hışmına uğramak pahasına (ve bir bakıma da onların gazaba getirmek niyetiyle) biz burada, doksan yıllık bir döne-

me özgü kapitalist gelişme eğrisini gösteren şematik bir grafik sunacağız. Ama eğrinin genel doğrultusu, bu eğriyi oluşturan bölüm, konjonktürel eğrilerin karakterine bağlıdır. Biz şemamızda birbirinden kesinlikle farklı üç periyod ayırdık *(yan sayfadaki şemaya bakınız)*:

Çok yavaş bir hızla gelişen ilk yirmi yıllık kapitalist evrim (A-B dilimi), enerjik bir sıçramayı gösteren kırk yıllık dönem (B-C dilimi) ve otuz yıldır süregelen bunalım ve çöküş dönemi (C-D dilimi). Bu şemanın içine, aynı dönemlere tekabül eden en önemli tarihî olayları sokacak olursak, büyük siyasî olayların bu gelişme eğrisindeki değişmelere paralel olarak, bir resim gibi, yanyana sıralandığını görürüz ki bu, tarihî materyalizm araştırmalarının çıkış noktasını saptamak açısından paha biçilmez bir dayanak edinmemize yarayacaktır. Siyasî olaylarla, ekonomik değişmeler arasındaki paralellik elbette ki izafîdir. Genellikle, «üst-yapı», ekonomik alandaki yeni oluşmaları ancak uzun bir gecikmeden sonra kaydedebilmekte ve neden sonra yansıtabilmektedir. Ne var ki, bu yasa, şematik bir görüntüsünü burada verdiğimiz şu karmaşık iç-ilişkileri somut şekilde araştırarak açıklığa kavuşturulmak gerekir.

3. Enternasyonal Kongresi'ne verilen raporda biz fikrimizi, 1848 devrimleri döneminden, ilk rus devriminden (1905) ve içinden geçtiğimiz şu dönemden (1920-21) alınmış bazı tarihî misallerle açıkladık. Okuyucuya bu misalleri hatırlatmak isteriz. Gerçi bunlar olgunlaştırılmış bir şey değil; daha çok bizim başlattığımız yaklaşımın olağanüstü önemini oldukça iyi bir şekilde vermeye yarıyor, herşeyden önce, savaşlar ve devrimler gibi tarihteki en büyük sarsıntıları kavramaya yardım ediyor. Eğer bu yazıda her hangi bir döneme

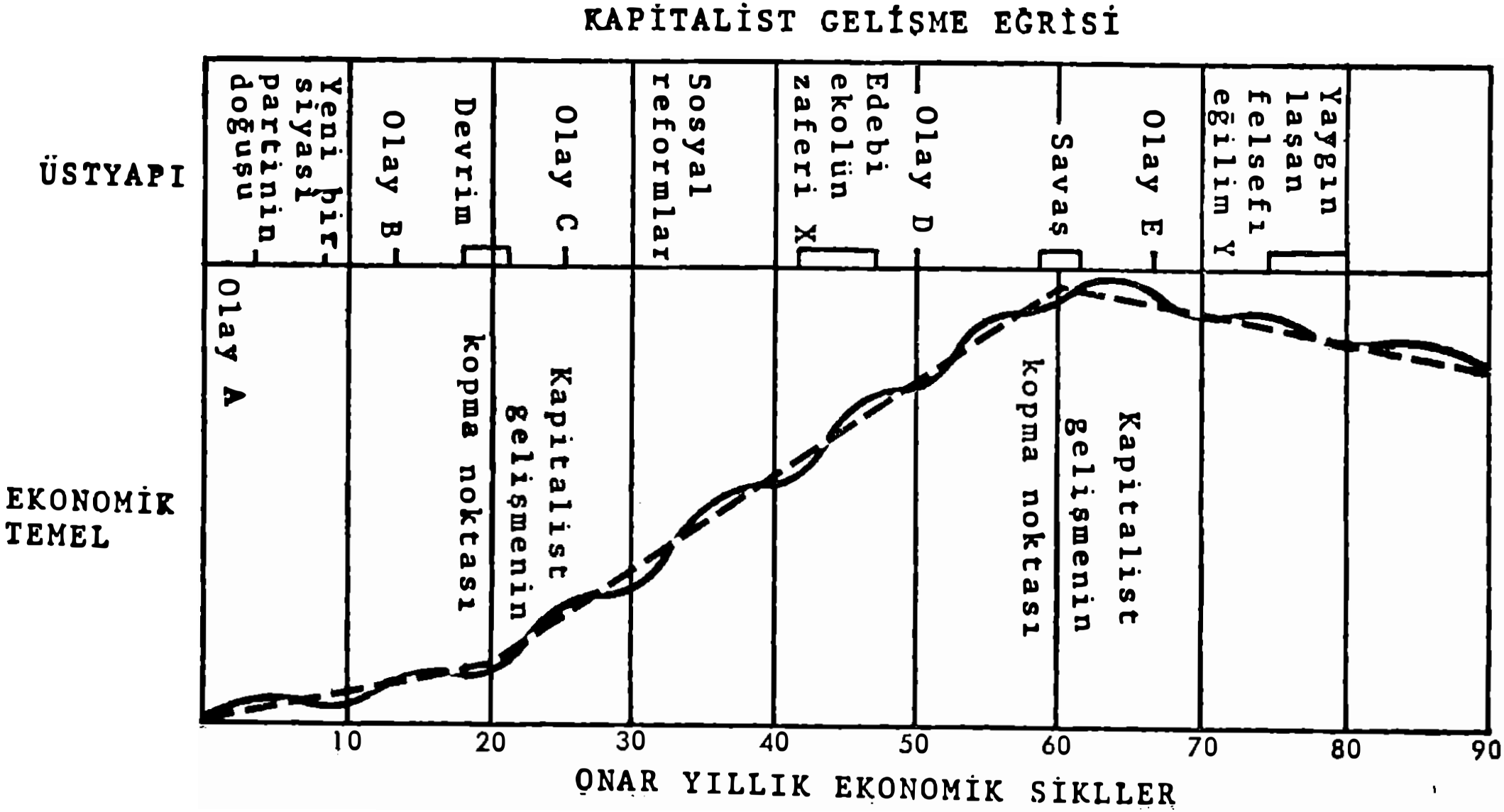
KAPİTALİST GELİŞME EĞRİSİ
ÜSTYAPI
EKONOMİK TEMEL
Olay A
Yeni bir siyasi partinin doğuşu
Olay B
Devrim
kopma noktası
Olay C
Kapitalist gelişmenin
Sosyal reformlar
Edebi ekolün zaferi X
Olay D
Savaş
kopma noktası
Olay E
Kapitalist gelişmenin
Yaygın laşan felsefi eğilim Y
10
20
30
40
50
60
70
80
90
ONAR YILLIK EKONOMİK SİKLLER

ait bir tasvir veya şema kullanıyor ve temel olarak, tarihin fiili bir periyodunu ele almıyorsak, bunu sırf, böyle bir girişim ihtiyatsızlık ve telaşcı bir davranış olacağı için, yani şimdiye kadar yapılması gereken karmaşık ve yorcu araştırmalardan çıkan şu sonuçları tersine çevirmekten kaçınmak için yapıyoruz.

Bugün hangi tarihî kesimlerin aydınlatılabileceğini ve kapitalizm eğrisinin daha somut bir incelenişinden —bu eğri ile sosyal hayatın diğer kesimleri arasındaki ara-ilişkilerden— hareket edecek materyalist bir araştırmanın daha ne kadar ışık tutabileceğini şu anda görmek elbette imkânsızdır. Bu yönde varılacak sonuçlar, ancak bizzat böyle bir araştırmanın sonuçlarına bağlıdır. Bu araştırmalar bugüne kadar yapılan tarihî materyalizm denemelerinden daha tutarlı, daha sistemli olmak zorundadır.

Her hal-ü kârda modern tarih doğrultusunda böyle bir yaklaşım, tarihî materyalizm teorosini, bizim bazı marksistlerin deyişiyle, diyalektik materyalizm alanına şekilci yöntemleri aktarmış olan bir çeşit sözde «materyalist» yöntemin şüpheli kavramları ve terimleriyle dolu o spekülatif gevezeliklerden çok daha değerli sonuçlarla bereketlendirmiş olacaktır. O spekülasyonlar ki kavram ve tariflerimizi keskinleştirme görevini şeklileştirmiş ve işi, boş soyutlamalara vardırmıştır. Kısacası bu şekilcilik, marksizmi Kant'ın epigonlarına özgü kalıp zarafeti ile yetiştirmiştir. Marksist çeliği bileyip incelteceğiz diye aleti kendisini sonuna kadar bileyip inceltmenin anlamı nedir? Oysa görevimiz bizzat ham malzemeyi işlemek ve yeniden işlemektir!

GENÇLER SİYASET ÖĞRENİN

(29 Nisan 1924)

Yoldaşlar, 1901 kurasını, Kızılordu'dan terhisli izine göndereli çok olmadı. Bu münasebetle, terhis edilenler arasında birçok yerlerde, orduda neler öğrendiniz diye bir anket yaptık. Verilen cevaplardan biri özellikle dikkatimi çekti. Çok kısa ve anlamlı bir cevaptı bu. Bundan çeşitli toplantılarda söz etmişimdir. Ordudaki yoldaşlarımızdan biri şu karşılığı vermişti: «makinalı tüfeği ve siyaseti öğrendim.»

Bu cevabı unutmayın yoldaşlar! Çok iyi bir cevap bu. Bence, meseleyi bundan daha iyi ortaya koyan bir cevap olamaz. Devrimci bir asker olarak o, Suvarov'un çok önceleri söylediği gibi, kendi askerlik sanatını öğrenmekle sorumludur; kendi silahını tanımalı nasıl kullanılacağını bilmelidir, yoksa asker olamaz. Söz konusu olayda asker, bir makinalı tüfek askeridir, silahı makinalı tüfektir: «makinalı tüfeği öğrendim ve onun yanısıra da siyaseti öğrendim» diyor. Peki, siyaseti öğrendim ne demektir? Kendisine bir makineli tüfeğin niçin verildiğini anlamasını öğrenmek demektir. Sadece makinalı tüfeği tanıdığı sürece o, silahın sadece kölesidir, ama belirli şartlarda bu makinalı tüfeğin ardında hangi amaca hizmet edeceğini bildiği an, o, bir devrim savaşçısıdır, bilinçli bir yurttaştır.

Bu durum yalnız ordunun bir askerî için söz konusu değildir; işçiler ve köylülerden oluşan ülkemizde

her türlü hizmet için de söz konusudur. Fabrika eğitim okulundan çıkan her genç proletere şunu sormalıyız: «Ne öğrendin?». O şöyle cevap verecektir: «Çekiç, kerpeten, planya kullanmasını ve siyaseti öğrendim». Evet siyaseti öğrenmek!

Burjuva ülkelerinde, biliyorsunuz, iki yüzlü, aşağılık bir görüş vardır: Gençlik ve ordu siyasetle uğraşmaz; Bugün başka bir münasebetle, Lenin yoldaşın eserlerinin 2. ve 3. ciltlerini şöyle bir karıştırıyordum (bu arada, yoldaşlar, —ister özel bir sebeble, ister başka bir sebeble olsun— bu işe girişen herkesin yapması gereken çok faydalı bir çalışmadır bu). Öyle oluyor ki gözlerim hep Lenin'in, politika dışında kalan gençler hakkındaki o iki yüzlü ve aşağılık görüşle ilgili basit ve olağanüstü keskinlikteki acımasız gözlemlerine ilişiyor. Biliyoruz ki ordu, bütün ülkelerde siyasetin bir aygıtıdır ya da daha doğrusu, siyasî amaçlara hizmet eder. Ordu siyasetin dışındadır dendiği zaman, bu demektir ki asker, sen hep makinali tüfeğini tanımaya bak, politikayla senin adına uğraşanlar, yani hâkim sınıflar, nasıl olsa çıkar. Burjuvazi işbölümünü yapmıştır, politika yapmak onun işidir. Ordudaki işçi ve köylüler ise topun ağzındaki yem, öldürücü makinalılarının köleleri. Gençlik, gene işçiler ve köylüler, için de aynı şey söz konusudur. Bütün ortam politikayla doludur, politikanın dışında olmak, politika yapmadan yaşamak, boşlukta yaşamak gibidir.

Bununla beraber, politik çehresini genç insanlara göstermez burjuvazi, diyemez ki: on iki-on üç yaşındaki işçi oğlu, sen, dünyaya bir meslekte çıraklık edesin, sonra ömrünün sonuna kadar kanını, terini ve iliğini veresin, efendilere emeğinin artı-değerini bırakasın diye geldin, geldin ki bu artı-değerden bur-

juvazi kendi kültürünü yaratsın, kendi lüksünü, sanatını oluştursun, kendi çocuklarını okutsun! İşte bunu açıkça söyleyemez burjuvazi, bu siyaseti genç işçilere dosdoğru söyleyemez. O, politikasını dolambaçlı söyler ve kinayelerle hiç fark ettirmeden üstü-kapalı bir şekilde yürütür; okullarıyla, kiliseleriyle, basınıyla yapar bunu. Bu üstü-kapalı, fark edilmez burjuva eğitimi, yani işçi ve köylülerin burjuva devleti, kendi çıkarları doğrultusunda eğitimi şu sloganın arkasında gizlemiştir: «genç nesiller, politikanın dışında kalmalıdır». İşte Vladimir İlyiç'in bu alçakca ikiyüzlülüğe karşı verdiği amansız mücadelenin sebebi budur.

Gençler toplumun içinde yaşıyor, belirli şartların içinde doğmuş bulunuyorlar, hayat mücadelesine doğru özel birtakım tarihî şartlarda ilerliyorlar. Bu delikanlılar gözlerini dünyaya ne kadar erken açarlarsa, yaşadıkları şartları da o kadar güçlü o kadar derinlemesine kavrıyorlar. Yürüdükleri hayat yolu da onlar için öylesine kolaylaşıyor.

Genç yoldaşlar, sizler bir işçi ve köylü devletinde yaşıyorsunuz: Bu demek değildir ki, hayatta öğrenim ve çıraklık yıllarında yürüyeceğiniz yol kolaydır, ama ben yine de öyle sanıyorum ki, sizden önceki işçi sınıfının öğrenim yıllarında yürüdüğü yoldan daha kolay bir yoldasınız. Ülkemizde her hangi bir kimsenin edebiî eserlerin —meselâ, Çehov'un hikâyelerinin— koleksiyonunu yapıp yapmadığını bilemiyorum. O hikâyeler, işçinin çıraklık yıllarını, işçi sınıfının hayatındaki en kasvetli dönemleri ele alır. Ben bu hikâyelerin, oyunların, her işçinin içinden geçtiği o çıraklık yıllarına ait hatıraların bir araya getirilip yayınlanması ve gençler için birer el-kitabı haline getirilmesi kanısındayım. Devirdiğimiz, ama hâlâ doğru dürüst yıkıp kurtulamadığımız eski düzene hınç duy-

masını öğrenmek zorunludur. O düzen ki bize korkunç bir cehalet ,atalet ve zulümle birlikte bayağılığın ve alçaklığın rezil mirasını bırakmıştır. Biz hâlâ bizi dört bir yandan saran bu mirasın içindeyiz. Ve genç yoldaşlar, işte bu miras artıklarını silip süpürmek size düşüyor. İşte çekice, kerpetene ve bütün üretim cihaz ve aletlerine hâkim olma çabası, politikaya hâkim olma çabasıyla birlikte yürütülmek gerekiyorsa, bundan dolayı gerekiyor.

Bugün Yurdumuz'un 5. açılış yıldönümünü kutluyoruz. Bu kutlama milletlerarası proletaryanın mayıs şenliklerine çok yakın bir güne rastlıyor. Bu konuda birkaç söz söylememe izin verin. Yoldaşlar, bu şenlikler otuz beş yıl önce, sekiz saatlik işgünü ve bütün dünya emekçilerinin kardeşliği şerefine ve işçilerin militarizme karşı dünya çapında bir gösterisi olarak başlamıştı. Ve şimdi buraya gelirken yolda, gazete bulamadım. Bizim haberler ajansına gelen telgraf haberlerine baktım. Bu telgrafların çoğu Avrupa'da ve dünyanın diğer ülkelerinde mayıs şenlikleri için yapılan hazırlıklardan söz ediyordu. Bu hazırlıklar, en demokratik olanları dahil, birçok burjuva devletinde, 1 mayıs günü bütün yürüyüşlerin ve işçilerin düzenleyeceği gösterilerin yasaklanmasından başka bir şey değil.

Bundan, bugünün Avrupa siyaseti açısından sizin için çok öğretici bir ders çıkıyor. Bizim devletimiz, hepimizin öğretmeni olan Vladimir İlyiç'in önderliğiyle kurulan bu devlet, bu işçiler ve köylüler devleti kendine demokratik devlet adını veriyorsa bunu, Fransa, Almanya ve daha bir sürü devletin verdiği anlamda vermiyor bu adı. Bizde diktatörlük rejimi, açık bir diktatörlük, yani emeğin hâkimiyetine karşı her türlü direnci yok etmiş olan işçi kitleleri-

nin rejimi hâkim olduğu için bize kabahat buluyorlar. Onlarda demokrasi var, evrensel hürriyet var. Peki İngiltere'yi kim yönetiyor bugün? Menşevik sosyal-demokratlar. Alman devletinden biri olan Saksonya'da sosyal demokrat bir hükümet var. Berlin hükümeti sosyal-demokratların elinde. İşte Berlin makamları, Berlin sokaklarındaki 1 mayıs şenliklerini yasaklıyoar. Saksonya menşevik hükümeti, Saksonya caddelerinde kutlanacak olan mayıs şenliklerini yasaklıyor. İngiltere'de de durum aynı (3). Polonya, Macaristan, Romanya ya da Fransa'dan söz etmeye gerek yok — hele Fransa'da, o demokratik cumhuriyette proletaryanın sokak gösterileri otuz kırk yıldır yasaklanmış durumda. Burada acı bir gerçek var, Otuz beş yıl önce, Mayıs şenliklerini kimler başlattı? Sosyal -- Demokratlar. Alman Cumhuriyeti'nin başında kim var. Sosyal Demokrat Ebert. Peki meselenin özü ne? Özü şu: Avrupa işçi sınıfının yeni devrimci nesilleri gittikçe büyüyor, burjuvazinin hakimiyetine karşı gitgide daha bir hınçla doluyor. Ve orada Avrupa'da, demokratik menşevikĮik, burjuvazinin işçi kitlelerini bastırmak için kullandığı sonuncu alettir.

Ve görüyoruz ki ,biz komünistleri, sermaye hâkimiyetinin ancak işçi kitlelerinin iktidara gelmesiyle yıkılabileceğini açıkca söylediğimiz için suçlayan şu hükümetler, Mayıs şenliklerine önayak olan partilere mensup hükümetler, şimdi işçilerin enternasyonal kardeşlik ve sekiz saatlik işgünü sloganlarıyla caddeleri doldurmasını yasaklıyorlar. Ve aynı telegraflardan öğreniyoruz ki Alman komünistleri, Alman gençleri, hatta Fransız gençleri, buna rağmen, protesto ve mücadele sloganlarıyla caddelerde yürüyüşe geçmek için ellerinden geleni yapıyorlar.

Nedir bu sloganlar? Otuz beş yıl önce Mayıs şen-

likleri için ortaya atılan slogan— sekiz saatlik işgünü sloganı— savaştan sonra Avrupa'nın hemen her köşesinde gerçekleşti, ama son yıllarda bu işgünü yeniden uzatıldı. Eğer bir ülke veya bir işçi sınıfı kendisi ve kendi oğulları için, sekiz saatten daha uzun bir gününü istemek hakkını kendinde görebilecekse, bu ancak bizim ülkemiz, bizim bitkin ve yağma edilmiş ülkemiz olabilir, ama burjuvazi için değil, kendisi için çalışan bir ülke olabilir. Ve bizim ülkemizde sekiz saatlik işgünü hâlâ zorunlu bir şarttır, cumhuriyet yasalarına dayanmaktadır, işçi kitlelerinin ahlâki ve manevî ilerlemesi ve gelişmesi için şarttır bu.

1 Mayıs günü biz bunları Avrupalı kapitalistin, barıştan sonra, ikiyüzlü burjuva demokrasinin suratına çarpacağız. Nasıl bir demokrasidır ki bu, işçi sınıfına sekiz saatlik işgününden başka hiçbir şey vermez. Peki halkların kardeşliği, başka dilleri konuşan insanlara, işçilere karşı saygı nerede? Hayatımızın daha ilk çağlarında benimsediğimiz kardeşçe duygular nerede? Burjuvazinin, işçi sınıfının bilincini zehirlediği o şovenizm ve millî hınç yüzünden değil mi bunlar: bu 1 Mayıs sloganlarının bizim ülkemizden başka nerede etkili bir şekilde savunulduğunu sormak isterim. Kafkasya'da, o geri kalmış bölgede bulundum. Orada üç ayrı cumhuriyet ve bir düzine kadar geri kalmış ayrı ayrı millî topluluklar var. Savaşlar yüzünden bölge halkının kanı tükenmişti. Ama şimdi genç nesiller çalışmasını öğreniyor, değişik millî topluluklar arasında işbirliği esasına dayanan bir kültürü yaratmanın üstesinden geliyorlar. İşçi cumhuriyeti olarak bizim, bu geri kalmış, ama Sovyet iktidarıyla yeni bir hayata kavuşmuş olan Kafkasya'yı Avrupa'nın o her sınırında kin, nefret, düşmanlık ve silahlı çatışmalar kaynayan kültürlü ülkelerinden bi-

riyle kıyaslamaya, hem de övünçle kıyaslamaya hakkımız yok mu?

Sosyal-demokratların otuz beş yıl önce üzerine and içtikleri üçüncü slogan, evet, militarizme karşı mücadele sloganı n'oldu? İngiltere'de şimdi MacDonald'ın menşevik işçi hükümeti var. Silahlara kaç para harcıyorlar? Yılda 1 Milyar 150 milyon altın ruble, harcıyorlar. Bu, bizim harcadığımızın dört beş misli. İngiltere'nin nüfusu 40 milyon, bizimkisi 130 milyon. Mac Donald bizim daha fakir olduğumuzu söyleyebilir, doğrudur, biz elbette daha az harcıyoruz. Ama, yoldaşlar, biz daha fakirsek bu demektir ki biz daha büyük bir tehdit altındayız. Çünkü bütün tarih boyunca, zengin toplumlar zengin hâkim sınıfların önderliğinde daha fakir, daha geri olanları alt etmiş, onları kendilerine bağımlı kılmışlardır. Çin, ne İngiltere'ye, ne de A.B. Devletleri'ne saldıracak değildir, ama varlıklı A.B. Devletleri ve İngiltere Çin'i ezip geçebilir.

Bizde sovyetlerin-işçilerin ve köylülerin-iktidarı, yani komünist partisinin iktidarı olmasaydı, emperyalist savaşta yorgun ve bitkin düşen ülkemiz dünya emperyalizminin barbarlarınca, çoktan lime lime edilmişti. Ve şimdi o menşevikler, gençlere askerî eğitim yaptırdığımız, Kızılorduyu kurduğumuz için bizi suçluyorlarsa, bize «sizler de militaristsiniz» diyorlarsa, bizi çevreleyen devletleri dünyanın ilk işçi cumhuriyetiyle, son yedi yıldır en uzlaşmaz, en acımasız düşmanlarla çevrili cumhuriyetimizle kıyaslamamız yeter bize.

Onlar bize şimdi saygılı davranıyorlarsa ve biz bugün (4) Londra'da görüşmelere devam ediyorsak, sanılmamalıdır ki dünya burjuvazisi işçi ve köylü devletine karşı daha iyi duygular besliyor. Hayır. Bütün

dünya burjuvazisinin, işçi sınıfının gelişen nesillerinin gitgide yepyeni bir ortamda, yeni ideallerle yetiştiği bir cumhuriyete karşı duyduğu hıncı gidermeye böyle basit bir taktik yetmez. Çünkü biz, yeni nesilleri dünya işçi sınıfının gücüne güvenmeleri için eğitmekle, eski idealleri yıkmış oluyoruz. Dünya burjuvazisi bunu asla istemez. Öyleyse biz emeğin hür kılındığı kampı temsil ettiğimizi hissediyorsak ve hissetmek zorundaysak, bunun şaşılacak bir yanı var mı? Üretim tekniğini iyi belleyin ve unutmayın ki bir an gelebilir, işçiler ve köylüler hükümeti, dıştan yöneltilen tehditler karşısında, sizleri işçiler ve köylülerin Kızılordusunun bayrağı altına çağırabilir.

Yoldaşlar, yaralarını henüz sarmamış olan Sovyet cumhuriyetimiz için yeni bir savaşın ne dehşet verici bir talihsizlik olacağını biliyorsunuz. Bugün dış haberlerde Romanya ve Polonya'ya hücuma hazırlandığımız zannedildiğini okuduktan sonra, ben de sizin gibi ancak omuz silker geçerim. Dünya devrimi gecikmiştir, Romanya ve Polonya'nın kaderinin dünya devriminin kaderiyle birlikte pekişmesini sabır ve güvenle bekliyoruz. Polonya ve Romanya dahil, bütün Avrupa'yı kurtarma sorununu halletmek için kanlı girişimlerde bulunmak niyetinde değiliz. Bu karar eninde sonunda verilecektir. Bu dönemde bizim görevimiz ekonomimizi güçlendirmek, kültür seviyemizi yükseltmek, kurtulmuş Avrupa işçileri bizim yardımımıza gelinceye dek bu görevi yerine getirmektir.

İngiltere'de devrimci bir işçi hükümeti olsaydı bizim durumumuz elbette on misli, yüz misli daha iyi olurdu, bu durum bize dostluğa dayalı ticarî anlaşmaya benzer yüklüce bir kredi sağlardı. Üretimimizi derhal artırır, piyasayı, köylülerin ihtiyacı için her çeşit malla doldurur, tarım seviyemizi beş yılda yük-

seltirdik. Bu, İngiltere'nin ne işine yarardı? Onlar için bol ve ucuz tahıl, tomruk, keten, kürk ve her türlü hammadde demektir bu, İngiliz halkı, çalışan halk —yani toplam ingiliz nüfusunun yüzde doksanı— öte yanda, Sovyetler Birliği halkı böyle ticarî bir işbirliğinden karşılıklı çok üstün yararlar sağlardı ve biz, yoldaşlar, ekonomik refahın zirvesine, bugün hâlâ çok, çok uzak olduğumuz o seviyeye birkaç yıl içinde ulaşırdık. Ama, nerede' . . . Bugünkü ingiliz hükümetinin, menşevik hükümetin böylesine yürekli, kararlı bir adım atacağını inanmıyorum.

Hayır, proletarya gerçek zaferine ulaşıncaya dek daha birçok yıl biz kendi ayaklarımızın üstünde durmasını öğretmek zorundayız. Bu ilerleyeceğiz demektir, ama yavaş yavaş. Bu konuda kendimize karşı dürüst olmalıyız. Ve burjuva gazeteleri bize ve özellikle bana «bizim hâkim sınıflarımız sizc ödünç para vermiyecek olsa, ne olacak? Rusya komaya girmez mi? Sovyet iktidarının ölümü demek değil mi bu» diye sorduklarında biz diyeceğiz ki:» 130 milyonluk dev bir ülke, ilk kez, bir devrimle uyanmış; gençlerin eleştirerek düşünmeyi öğrendikleri bir devrimle ayaklanmış bir ülke nasıl olur da komaya girer? Bizimkisi gibi tabiî kaynaklara sahip bir ülke ölü noktaya gelemez, gelmiyecektir de».

Londra'nın burjuva basını, son telgraf haberlerinden duyduğumuza göre, bizim, özellikle benim konuşmalarımı ,bizim sert eleştirimize bakılırsa, görüşmeleri kesmek arzusunda olduğumuzun bir kanıtı olarak yorumluyor. Bu bir iftiradır. İngiliz halkıyla yapacağımız bir anlaşma, bizim ve İngiliz hükümeti için iyi bir şeydir. Ama İngiliz hükümeti bizim «imdat, komaya giriyoruz! diyeceğimizi sanıyorsa, İngiliz burjuvazisi düşünüyorsa ki biz, onların empoze etmek

istedikleri her şarta evet diyeceğiz, o zaman yanılıyor, İngiliz burjuvazisi.

Biz zaten ilk iki üç basamağı aştık, kendimizi gösterdik ve başkalarına da gösterdik ki, çalışma gücümüz, ülkemiz ekonomisini ve kültürünü geliştirmeye gücümüz var. Eğer diyebilseydim, Londra'nın o sermaya merkezindekilere, bankalara ve bankacılara, Mac Donald hükümetine, İngiltere'nin bütün hâkim çevrelerine derdim ki: gelin, şuraya bakın, bizim gençlerimize, işçi sınıfının çiçeklerine bakın. Onlar çalışmasını ve düşünmesini öğreniyor. Bizim gençliğimiz Ekim fırtınasından geçip Lenin'in büyük ekolünde pişti, mahvolmayacak. Sizin yardımınızla ileriye daha hızlı varacağız ve bu sizin için büyük bir kazanç olacak. Sizler olmadan biz daha yavaş ilerleyeceğiz, ama muhakkak ilerleyeceğiz ve emeğin hâkimiyeti ülkemizde zafere ulaşacaktır.

LENİNİZM VE İŞÇİ KULÜPLERİ (*)

Yoldaşlar, yakında Kültür İşçileri İkinci Genel Kongresi'nde konuşma fırsatını bulacağım. Bu gibi kongrelerin yapılmasının belirli bir değişmenin belirtisi, bütün alanlarda daha geniş, daha yoğun bir kültür faaliyeti dönemini müjdeleyen bir belirti olduğunu ümit edelim. —İktidara gelmeden önce ve geldikten sonraki eğitim çalışmaları— Eğitim faaliyeti sorunu bizim için politikaya, sosyalist kalkınmaya kopmaz bir şekilde bağlıdır. Bu, alfabe kadar temel

---

(*) Troçki'nin 17 temmuz 1924 günü kulüp personeli toplantısında yaptığı konuşma. 23 temmuz 1924'de Pravda'da yayımlandı.

İşçi kulüpleri, önce 1905'de ortaya çıkan, sonraları çar rejiminin baskısına uğrayan eğitim ve boş vakitleri değerlendirme kurumlarıdır. 1917'de faaliyetlerini pek çok fabrikada yeniden canlandırmışlardır. İç savaş sırasında, bürokraside çalışanlara hükümet politikasını açıklama görevini yüklemişlerdi. Aslında işçi sendikalarınca kurulmuş olan bu kulüpler bağımsızdırlar ve genel kurultayca seçilen yönetim kurulları vardı. Kütüphane ve yemekhane gibi sosyal tesisleri bulunan kulüplerin daha gelişmiş olanlarına Kültür Sarayı deniyordu.

bir zorunluluktur. Kültür faaliyetinden, özellikle, bizim kültür çalışmalarımızın bütünü içinde özel bir yer tutan kulüp faaliyetinden söz ederken, aklımızdaki ilk plan, propaganda planı ve faaliyetidir. Marksizmin temel ilkelerini ya da bugünün diline çevirirsek, lenininizm ilkelerini pratikte gerçekleştirme faaliyetidir.

Geçen gün, Marx'ın bir cümlesine rastladım, şimdi unuttum demeye utanıyorum— sorunun can alıcı noktasına değinen bir cümleydi bu. Daha çok genç yaşta iken Marx, ünlü alman radikal yazarı Arnold Ruge'ye şöyle yazıyordu: «*Biz dünyaya yeni birtakım ilkeler öğretisiyle gelmiyoruz. Demiyoruz ki —işte gerçek budur, diz çökün bakalım— Hayır, biz dünyanın kendi temellerinden dünya için yeni temelleri ortaya çıkarıyoruz.*»

Olağanüstü, özüyle sözüyle, aynen Marx'ın ifade tarzı. Gerçek öyle esnek bir şey olmadığı, her zaman için belirli bir şey olmadığı halde, biz insanlara, gerçeği, dışardan, yabancı bir kökenden çıkarıp getirmiyoruz. Biz halka demiyoruz ki «işte bu gerçektir, diz çökün bakalım» Hayır, biz dünyayı nasılsa öyle alıyoruz ve pratik bir yoldan fiilen ele alıyoruz, ve bu canlı, hareketli dünyanın temellerinden yeni bir dünyet cumhuriyetinin kültür işçileri düşüncelerni bu

Marksist ve leninist yöntemin ruhu budur. Ve Sovyet cumhuriyetinin kültür işçileri düşüncelerini bu fikre dikkatle yöneltmelidirler. Bu fikri tepeden tırnağa içlerinde hissetmelidirler. Çünkü ülkemizde marksizm iktidara, leninizm yoluyla ve ilk kez gelmiştir. Bize kültür ve eğitim faaliyetleri açısından korkunç imkânlar sağlayan bu olgu, ciddî birtakım tehlikeleri de, asla gözümüzden kaybetmemek gereken bazı soruları da beraberinde getiriyor. Daha önce bir ara söylediğim gibi, ülkemiz devlet şeklinde örgütlenmiş

bir leninizmdir. Devlet şeklinde örgütlenmiş demek, devlet gücünü elinde tutmak demektir. Devlet, kuvvetleri birbirlerini bütünleştirici bir organdır ve iktidardaki marksistler için, «işte gerçek budur, diz çökün bakalım!» diyerek kitleler arasındaki kültür ve eğitim çalışmalarını basitleştirmeye kalkışmak kendini aldatmaktan başka bir şey olamaz.

Devlet elbette sert bir nesnedir, işçiler devletinin, kendi bütünlüğünü işçi sınıfının düşmanlarına karşı korumak gücünü amansızca uygulamak hakkı ve görevidir. İşçi sınıfının kendi kendini eğitmesi konusunda «işte gerçek budur, diz çökün bakalım» yöntemi kültürel bir çalışma yöntemi olarak marksizmin ruhuyla bağdaşamaz. Propaganda ve eğitimin tekniği ve yöntemleri çeşitlidir: bir yandan parti, yeraltı faaliyeti şeklinde çalışmaktadır, diğer yandan, parti, devlet gücünü elinde tutmaktadır. Oysa bir düşünce ve işçileri eğitme yöntemi olarak leninizm aynıdır, partinin iktidar için mücadele ettiği dönemde olsun, hedefine eriştikten sonra olsun, leninist yöntem değişmez.

Bu düşünüşe büyük bir önem vermemiz gerekir. Genç bir işçinin Rusya'daki eski burjuva rejimi altındaki veya her hangi bir kapitalist ülkedeki gelişme modelini bizim buradaki Sovyet Cumhuriyetinin şartları altındaki gelişme tarzıyla kıyaslarsak söz konusu düşüncenin önemi bütün çıplaklığı ile ortaya çıkar. Eskiden işçi, çalıştığı fabrikadan, kendi hayat tecrübesinin bir parçası olan atelyeden ona yardımcı olacak şartları, yalnız fabrikada değil, bir bütün olarak toplumda kendisine yol gösterecek şartları kendisi geliştirip oluştururdu. Karşısında onu sömüren kapitalist vardı: toplumda kendisine yön vermesini sağlayan temel ilke ile, yani sınıf karşıtlığı yüzyüze idi. O dö-

nemler, grevlerin yapıldığı, işçinin polisle daima başının derde girdiği dönemlerdi. Ev bulmak için ev sahipleriyle uğraşacaktı, tüketici olarak sömürücü tüccarla uğraşacaktı. Kısacası, günlük hayatının kısıtlı alanı içinde, en başta iş yerinden başlayıp hayatının her anına kadar sınıfsal bir düşmanlıkla, bu düşmanlığın çeşitli belirtileriyle karşılaşıyordu — ve bu, o günün sosyal şartları içinde kendine bir yön çizmek için yeter de artardı bile. Peki, bugün için aynı şey söylenebilir mi? Hayır.

Meselâ, genç bir işçiyi yani kapitalist fabrika tecrübesini yaşamış, yani aktif hayata ve çalışmaya Ekim'den sonra atılmış birini ele alalım. Sosyal anlamda şu işçinin çalışma şartları kıyaslanamayacak kadar iyidir, ama maddî bakımdan öylesine iyileşmiş, çok farklı duruma gelmiş değildir. Ama hâlâ zor olan maddî durumuna sebeb olarak karşısında görebileceği bir düşman yoktur. Bu genç işçinin fabrikadaki yerini kavraması için toplumdaki yerini kavramaya ihtiyacı vardır. İşçi sınıfının bir parçası olarak, bu ülkeyi yönetenlerden biri olduğunu, fabrikanın bu sınıfa ait olduğunu, kendisinin bu kollektif mülkiyetin bir parçasını oluşturduğunu bilmesi gerekir.

Bir evde, diyelim ki Moskova Sovyetine ya da başka bir sovyete ait evde yaşıyorsa, artık karşısında onu sömüren bir sahibi yoktur, sahip olduğu şey, sadece kendisidir.

Kendi oturduğu daireye, oturduğu binanın merdivenlerine, binanın kurallarına v.s. ye karşı bir tutum takınmamayı öğrenmek için, kollektif mülkün sahibi olduğunu daima düşünmelidir.

Böylece her şey, kendi ekseni çevresinde dönmektedir. Kapitalist bir ülke olan burjuva Rusya'da işçi, tecrübesine fabrikadan başlıyordu ve marksizmin or-

taya koyduğu gerçekleri ilk duyduğu anda, sömürücülere karşı mücadeleyle pekişen, aşağılanmış ve hınçla dolu o sağlam sınıf tecrübesine doğrudan doğruya ulaşıyordu. Oysa şimdi karşımızda bu şartlar yok. Bugün karşımızdaki sömürücüler sadece büyük çapta, dünyada savaşları çıkartan, ablukaları uygulayan kapitalist devler çapında. O devler ki bizim gelişmemizi kösteklemek için dış borçlara yaslanıp şantaj yaparak taleplerde bulunuyorlar. Şimdi fabrika ve tesislerde bugünkü durum tamamen başka ve bu havaya girebilmek için insanın sosyal ilişkiler içindeki durumunu genel olarak kavraması gerek. Ücretler konusunda doğru bir adım atabilmek için —ücretleri bugünün şartlarında artırıp artırmamak gereği ya da emeğin üretkenliği sorununda fikir sahibi olmak, bütün bu sorularda aydınlığa varabilmek için— işçi kendini sosyal durumu içinde tanımak zorundadır, yani hâkim sınıfın kendisi olduğu gerçeğinin bütün mantıkî sonuçlarını iyice düşünmek zorundadır.

Özetlersek, burjuva bir ülkede işçinin gelişimi için başlangıç noktası fabrikadır, atelyedir, işyeridir. Buralardan hareket eden işçi birtakım ara basamaklardan geçer ve sonunda toplum içinde hangi yönü tutacağı hakkında bir karara varır. Oysa bizim için işçinin, fabrika ortamından sapmaması için toplumda kendi yerinin ne olduğunu bilmesi gerekir. Arada çok büyük bir fark var. Bu, kültür ve eğitimin yaklaşımı açısından da bir fark yaratıyor, ferdin ve sınıfın gelişimindeki şartlarda mevcut farklılıktan çıkıyor bunlar. Kapitalist toplumdaki işçiler için yeterli olan bu soyutlama ve genellemeler, hiç değilse başlangıçta sınırlandırılabilirdi. Bugün işçi, toplumda kendi yerini bulmak için daha geniş daha karmaşık soyutlamalara girmek zorundadır. Buna karşılık, işçinin bugünkü tec-

rübesi çok daha karmaşık ve çok yönlüdür. Bununla beraber, bu tecrübe, bölük pörçüktür, bir araya getirilmeli enine boyuna tartışılmalı, iyice işlenip ona göre formüle edilmelidir. İşçinin hayat tecrübesinin —fabrikadaki, evindeki tecrübesi, kooperatif üyesi olarak tecrübesinin— bir tek bütün içinde birleştirilmesi gerekiyor.

Bu çok yönlü tecrübeler işçinin kafasında eleştirici bir şekilde biraraya toplandığında işçi artık toplumdaki gerçek yerinin ne olduğunu keşfetmeye başlar ve dolayısıyla, fabrikadaki, cemaat odasındaki, kooperatifteki yerini de iyice belirler. Ve burada işçi kulübü, en önemli ilişki noktalarından birini oluşturur; o çok yönlü ve bölük pörçük tecrübeler diş diş birbirine geçmeye ve bir tek bütün oluşturmaya başlar.

Eğitim çalışmasında kulübün yeri

Ülkemizde eğitimi Komünist Partisi yapıyor. Ama partinin elinde bu amaç için bir sürü manivela ve kumanda kolları var. Bu kontrol düzeni, hükümet aracılığıyla ve sendikalar yoluyla işliyor. Sendikaların liderliği de Partinin elinde. Önemi gitgide artan kulüpler de bu kontrol ve kumanda düzenini işletiyor. Kulüp, işçi sınıfının edindiği bölük pörçük tecrübeleri kollektif bir şekilde özümleyen son derece önemli bir sindirim organı olarak çalışıyor, çünkü kulüp, eğitim sisteminin bir parçasıdır, yoksa yönetim sisteminin değil!

Parti hareket ve eylem için çarkları birbiri içine geçerek çalışan kollektif bir gövdedir —ve ülkemizde, kollektif bir yönetici grubundan oluşmaktadır— kendisi ile eğitimsiz unsurlar arasına bir çizgi çekmektedir. Böyle eğitimsiz ve kültürsüz unsurlarla olan ilişkisini

koparmak anlamında elbette değil, ama bu gibi unsurların parti kararlarında etkili olmalarına imkân vermemek için çeker bu çizgiyi, Parti kendi saflarına katılacaklar için kesin kurallar koyar, adayları titizlikle sınar, v s Bunların yapılması gerekir. Parti hükümet sorumluluğu taşır. Geri kalmış unsurların, günlük olayları anlayabileceği seviyeye erişmesini bekliyemez, çünkü, bugünün olayları, yarın, dünün olaylarıdır artık. Partinin beklemeye vakti yoktur. Günün olaylarının sorumluluğunu fiilen yüklenmek zorundadır. Sloganlar ve formüller ortaya atar, parti yönetimini yakından izleyen ve hayatları bütün geçmiş tecrübelerle dolu olan üyelere ve işçilere bu sloganları iletir. Ancak çok daha geride kalmış kitlelere bu sloganlar ve formüller tepeden inme gibi gelir, bunlara, çok kez, bir sürprizmiş gözüyle bakarlar. Bu sloganları kendilerine mal edebilmeleri için kitlelerin kendi tecrübeleriyle adım adım yaklaşmaları gerekir. Burada işçinin parça bölük yetersiz tecrübesiyle, üzerinde hâlâ enine boyuna tartışılıp düşünülmemiş tecrübesi arasında; bununla partinin siyasî sloganları, talimatları ve emirleri arasında bir köprü vardır ki bu, işçi kulüplerinden başka bir şey değildir. Aradaki en önemli köprülerden biri budur, böyle olması gerekir! Kulüplerin asıl anlamı buradadır, gerisi buradan çıkar.

Büyük Petro, aslında, eski askeri yazarlardan birinden aldığını sandığım şu cümleyle pek saygınlık kazanmıştır: «Silah kullanma talimatnamelerinde» diyor Petro, «hep usuller yazılıdır, ama ne zaman, hangi fırsatta kullanılacağına ilişkin ayrıntılar yazılı değildir». Yani tecrübesiz bir asker, eline muharebe talimatnamesini aldığında, çeşitli muharebe durumlarında ne yapması gerektiğini gösteren kurallar ona boşlukta asılı soyut emirler gibi gelecektir. —sanki biri ona gerçeği söylüyor da diz çökmesi gerekiyormuş gibi—

Bir şeyi anlamak için, onu uygulamak, insanın kendi tecrübesiyle onu teste tabi tutması gerekir. Petro'nun söylediği gibi, «zaman ve fırsat», yazılı değildir talimatnamede, yani genel kuralları uygulamak için somut şartlar belirtilmemiştir. Askerî eğitim ve emirlerde ana görev, düzenleyici emirleri, insanın somut bir zamanda ve somut fırsatlarla kombine etme kabiliyetini geliştirmektir. Kulüplerin sosyal ve eğitimci yolu ise bunun aksinedir; «zaman ve fırsat» şartlarından, yani bir işçinin veya işçi grubunun yaşadığı somut şartlardan, bütün bir fabrikadan veya bölgeden başlayıp kitapta yazılı olanlara, talimatlara doğru yönelmiştir. Yani bir bütün olarak işçi sınıfına düşen eylem ve davranışların genel norm ve öğretisi yönündedir kulüplerin yolu.

Elbetteki, kulüplerin ne kendilerine özgü bir politikaları vardır, ne de kendiliğinden genellemelere varabilirler. Onlar, bu genellemeleri partiden alırlar, ellerindeki hammaddeyle, yani biriktirdiği tecrübelerle partinin yaratıcı çalışmalarını beslerler. Kulüp, işçiyi, edindiği tecrübeler üzerinde düşünmeye ve bu düşünceleri ancak eleştirici bir şekilde benimsemeye sevkederek kendi ortam ve yörüngesine oturtmaya çalışan işçilere yardımcı olur. Üçüncü Gençlik Kongresi'nde Lenin şöyle söylüyordu: «Eğer bir komünist, edindiği bilgileri kafasında özümleyemiyecek olursa, komünizm boş bir laf olmaktan öteye geçemeyeceği gibi, komünist de, kendi kendisiyle övünüp duran boş kafalı biri olmaktan öteye gidemez»(5). Peki bütün hepsini nasıl sindireceğiz? Tek tek şahsî tecrübelerimiz ve çevremizdeki grupların; bütünün birer parçası olan toplulukların tecrübelerine bakarak öğreneceğiz. Kulüpler, kadın ve erkek işçilerin günlük hayatı ile yurttaşın hayatı arasında bir köprüdür. Bu köprü işçiyi, devletin, partinin kalkınma çabalarına bilinçli bir şekilde

katılmaya çağırır. Ama kulüp, sendikalarda, sovyet ve parti örgütlerinde kollektif çalışmalara zaten katılmış olanları da bir yana itmez, bu gibi zaten uyanmış kişilerin kendi medenî devrimci niteliklerini daha da geliştirmelerine yardım eder. Eğer kulüplere okul diyecek olursak, okul, medenî bir uyanışın, yurttaşlık niteliklerini yükseltmenin okuludur.

Ama sadece yurttaşlık nitelikleri yetmez. İşçilerimizin teknik hüner alanındaki seviyelerini yükseltmeden, ustalık niteliğini kazanmak için mutlaka bir atılımda bulunmayı kafamıza iyice sokmadan, mesleğinden gurur duyma hasletini geliştirmeden kültürde ilerlemeyi düşünmek imkânsızdır. İmkânsızdır çünkü komünizm soyut bir ilke değildir, —«Diz çökün, bakalım»— demek değildir; varolagelen dünyanın temelleri üzerinde pratik yoldan ilerleyerek yeni bir dünya kurmanın yöntemidir. İşte bu sebebten dolayıdır ki, sosyalizmin temel önşartlarını, bütün araçlarla, yani ülkemizde emeğin üretkenliğini artırarak yaratamayacak, bunun için çaba harcayamayacak olursak, sosyalizmdan ciddi olarak söz etmenin de anlamı da yoktur.

Bugünkü duruma gözümüzü kapamaya gerek yoktur. Yabancı komünist işçilerin ülkemizdeki üretim hakkında yaptıkları yorumlar her zaman içaçıcı değildir, asla değildir: hâlâ beceriksizce, gevşek ve ağır çalışıyoruz. Proletaryanın kültürel gelişmesini sağlayacak köklü bir temel olarak sekiz saatlik işgününü korurken, çok daha ileri bir emek üretkenliğine ulaşmak zorundayız. Usta bir işçi olma arzusunu aşılamak, kulüplerin, sendikalarla en sıkı bir ilişki içinde çalışacağı görevlerinden biridir. Böylece, iyi, yüksek kaliteli devrimci yurttaşlar yetiştirmek amacıyla tuttuğumuz yol, iyi, yüksek kaliteli üretken işçiler yetiştirme yolumuzdan hiçbir şekilde ayrı tutulamaz.

Batı Avrupa'da (ve bir bakıma bizde de böyleydi),

biliyorsunuz, yüksek vasıflı işçilerin belirli bir bölümü —ve bazı ülkelerde büyük bir bölümü— kendilerini aristokrat bir sınıfmış gibi gösterme eğilimindedirler, kendilerini, kendi sınıflarından soyutlar ve Sosyal-Demokratların, Menşeviklerin sağ kolu gibi çalışırlar, hatta Amerika'da bunlar sağ kanadın elemanlarıdır. Ülkemizde böyle bir şey mümkün olabilseydi, bu, işçi sınıfının eğitimi alanında feci bir ihmal anlamına gelirdi, çünkü bizce yüksek kaliteli bir işçi demek, her yönüyle yüksek kaliteli, yani sadece üretim açısından değil, politik açıdan da öyle demektir ve böyle bir kaliteye, işçi sınıfının niteliklerini yükseltme çabalarımızda en birinci öncelik tanınmalıdır, yoksa işçi sınıfında bir üst tabaka yaratmak için değil. Bundan dolayı, işçi sınıfının ilerici unsurları arasında kendi üretici değerlerini artırma, ekonomiyi bir bütün olarak görme ve kendi meslekî tecrübelerini zenginleştirme yönünde bir akım geliştirme sorunu, işte bu sorun kulüplerin üstesinden geleceği en önemli görevlerden biridir.

Bu görev, moral verici araçlarla elbette yerine getirilemez. Bu yol sizi hiçbir bir yere götüremez. Problem yüksek kaliteli işçileri, aynı zamanda yüksek kaliteli birer komünist olan işçileri kulüplere çekme, onlarda meslekî onur ve üreticilik gururunu uyandırma yoluyla çözümlenebilir, daha doğrusu, o zaman çözümlenebilir duruma gelir. Meslekî onur ve üreticilik gururu bizim tüm sosyalist ekonomimizin başarı kazanma sorunuyla yakından ilişkilidir.

Daha önce demiştim ki —bu, aslında hepimiz için bir ilke sayılabilir— Leninizm, gerçeklerin bir koleksiyonu, adetâ dinî bir itaatı gerektiren bir şey değildir, pratikte sürekli uygulama gerektiren bir düşünme yöntemidir. Ama bu, leninizm, kitaplara yada teoriye başvurmadan salt ampirik yolla öğrenilen bir

seydir demek anlamına da gelmez. Partimizin Onüçüncü Kongresinde alınan bir karar bu konuda şöyle diyor : «Kulüplerin genel çalışmalarında en üstün yer, leninist propagandaya ayrılmalıdır. Propaganda araçlarımızdan biri, kulübün kitaplığı olmalıdır, bunun için uygun kitapları seçmek zorundayız».

Sözü uzatmadan şunu söyleyeyim ki, kitap seçimi derken, mevcut kitapların arasında bir seçimi kast ediyorum, çünkü leninizm konusunda o kadar çok kitap yayımlandıki, aslında, bunların hepsi aynı değerde değil. Leninizm hakkında yazı yazmak da o kadar kolay değil.. Aceleye getirilmiş bir sürü broşür var ki soyulup atılan kabuk cinsinden şeyler, oysa çok daha değerli olanları var, bunların ilerde daha da etraflıca işlenip üzerinde çalışılması gerekiyor. Bu gibi kitapların kulüpte yararlanılmak üzere titizce seçilmesi çok kritik bir sorundur ve ancak kulüp ve kitaplık işçilerinin kollektif çabalarıyla çözümlenmelidir.

Bu arada, bir kitabın *popüler* niteliği denilen şeye karşı oldukca yaygın, ama yanlış bir tutuma karşı bir uyarıda bulunmak isterim. Elbette, konunun esaslarına hâlel getirmeyecek, basitleştireyim derken sunî basitliğe sapmayacak, önemli noktaları sükûtla geçiştirmeyecek, ama buna karşılık, mümkün mertebe basit bir şekilde yazmak gerekir. Fikri sunuş şekli, konunun özüne uygun düşmelidir. İşçinin teorik alanda olduğu kadar diğer alanlarda da niteliklerini kulüp çalışmalarıyla güçlendirmek istediğimizden, onları karmaşık ideolojik konular seviyesine yükseltmeliyiz. Burada, okumak büyük bir önem taşır artık. Kitaplar vardır, bazılarına bir içim su kadar kolay gelir, ama yine su gibi akıp gider, bilinçte hiçbir iz bırakmazlar. Lenin'i incelemek büyük bir iştir, bundan dolayı, yüzeyden ya da hafif bir yaklaşım imkânsızdır. Leninizm toprağında yolu, kazma ve kürek kullanarak

açmak gerekecektir. Her kitap elbette herkese yaramaz. Okuyucunun kendi tecrübesi, genel gelişme seviyesi ve yetenekleriyle, leninizm hakkında kitabın verdiği iskelet arasında bir paralellik ilişkisi olmalıdır. Ama leninizmin, herkesçe hiçbir güçlüğe uğramadan kavranabilir bir tarzda sunulabileceği görüşü de benimsenemez. Konunun önemini umursamayarak, kolay yoldan kavramak görüşü, hiçbir yarar getirmez. Popüler bir üslup elbette, işçi sınıfı için yazan herkesten beklediğimiz bir şeydir, ama sunuş tarzının sorunun özünde yatan güçlüklerin üstesinden geleceğini sanmak saflık olur.

Popüler hale getirmenin sağlıklı şekli ne sağlar? İfadenin konuya uygun düşmesini sağlar. Konu bütün derinliği içinde ele alındığı takdirde, *Kapital*, muhakkak ki Marx'ın kullandığı üsluptan daha popüler bir tarzda kaleme alınamazdı. Lenin'in «Emprio-kritisizm» hakkındaki felsefî eseri de Lenin'in üslubundan daha popüler bir tarzda yazılamazdı. Öyleyse çözüm nedir? Söz konusu kitaplara birtakım ara basamaklardan geçerek yaklaşmak! Bu, o kitapları anlamak için biricik yoldur, başka bir yolu yoktur ve olamaz da! Engels, son yıllarında bu konuyla ilgili önyargılara, yabancı kelimelere ilişkin ve pek yaygın önyargılara karşı mücadele etmiştir.

Yabancı kelimeleri ardarda sıralamak, özellikle pek nadir kullanılanları cümle içine sıkıştırmak elbette çok gereksiz bir ifratçılıktır. Daha da kötüsü, kendi imalatımız olan anlaşılmaz kelimeler, gazetelerimizde rastladığımız, hiç gereksiz yere birbirine eklenen yanyana üç dört kelimeden oluşmuş Sovyet icadı kelimeler... Başka sözlüklerde bu gibi kelimelere rastlayamazsınız. Bilinebildiği ve anlaşılabildiği kadarıyla kelime kısaltmaları hoş görülebilir. Bakanlık ve hükümet daireleri için uygun kısaltma ve bileşik kelimeler

de vardır, ama gazetelerde veya genel amaçla kullanılan kitaplarda bunlar zorluk çıkarmaktan başka bir işe yaramıyor. Bunun aksine, işçiler için lüzumlu yabancı kelimeler, bilimsel terimler vardır. Kulüpte bir sözlük bulunmalı ve kulüp yöneticisi kaliteli bir işçi olmalıdır, daima okumalı, kendisiyle birlikte başkalarını da okumaya teşvik etmelidir. Bununla beraber, yalnız işçilere mahsus ve diğer literatürden Çin Seddiyle ayrılmış bir literatür yaratılamaz. Belirli terimleri kullanan literatür, yabancı kelimeleri de kullanacaktır. İşçinin kelime hazinesi zenginleşmek zorundadır, çünkü bu hazine düşüncenin alet-edavatıdır. İşçinin fiili kelime hazinesini zenginleştirmek de kulübün görevleri arasındadır.

İşçilerin kulüplere devamı

Şimdi, devam meselesine gelelim. Belirttiğim gibi, kulüplerin ana görevi, üretim alanında, aile içinde veya başka yerlerde, işçinin edindiği parça bölük kendi hayat tecrübesi ile leninizmin genel fikirleri, yani Partinin slogan ve direktifleri arasında bir köprü rolünü oynamaktır. Bu ancak, o parça bölük tecrübeler toplanıp kulüplerde biraraya getirildiği zaman mümkündür ve bu toplama işi de, genellikle ancak kulüpte bir toplantı olduğu zaman yani birileri kulübe geldiği vakit gerçekleşebilir *(gülüşmeler)*

Bu vazgeçilmiyen bir ön-şartır ve bildiğiniz gibi, hayatta her zaman da gerçekleşmiyor. Kulüplerde —*glav politprosvet'de*— çalışan yoldaşlardan bazı pek değerli belgeler ve malzemeler alıyorum. Bunlar özellikle, kulüp çalışmalarıyla ilgili bazı istatistiklerdir, bunlar bizim bu alandaki bütün Sovyet istatistikleri gibi eksikliklerle dolu belgeler, ama bazı ilginç noktalara işaret etmekten geri kalmıyor. Sovyetler Birli-

ği'nde yaklaşık 2500 kulüp var. Bunlardan 561'i, kulüplere devam edenlerle ilgili raporlarını gönderdiler. Raporları gönderenlerin en az faaliyet gösteren kulüpler değil de, daha çok çalışan kulüpler olduğu şeklinde bir kuşkuya kapılacak olsak, yanılacağımızı hiç sanmıyorum, çünkü az çalışanlar devam rakamlarını belirtmekten çekinmektedirler.

İstatistik rakamlarına göre, kulübe devam edenlerin toplam sayısını 561'e —yani rapor veren kulüplerin sayısına— bölünce günde gelenlerin sayısı ortalama on üçe çıkıyor. Evet kısacası, günde sadece on üç kişi! Geri kalan kulüplerin daha kötü durumda olmadığını kabul etsek — ki bu da pek bol keseden bir faraziye olur, çünkü tekrar edeyim, raporları gönderen kulüplerin en çok ziyaretçinin geldiği kulüpler olması pek muhtemeldir— ve yukarda belirtilen 2500 kulübün hepsine birden uygulasak, toplam olarak, günde 33.300 kişinin kulüplere geldiği sonucunu çıkarırız ki bu, ayda bir milyon yılda on iki milyon ziyaretin yapılması demektir. Daha uzun bir dönem için hesaba gerek yoktur.

Bu on iki milyon rakamı ilk bakışta oldukça tatmin edici bir sayı, bununla beraber bizi, kulüp ortamına fiilen giren kişilerin sayısı ilgilendiriyor. Nüfusumuz 12 milyon olsaydı, demek ki bir kişi, bir kulübe yılda sadece bir kez gelmiş olacaktı. Bir kulübü on iki ayda bir ziyaret eden kimse aslında oraya hiç gelmiyor demektir. Diyelim ki, ortalama olarak herkes ayda bir kez geliyor — ki bu da pek sık sayılmaz o zaman bütün kulüpleri bir araya getirsek bir milyon kişi tutacak, topu topu hepsi bu kadar.

Oysa gerçek hayatta işler öyle değil. Muhtemeldir ki kulüplere sık sık, haftada iki üç kez gidenler üç yüz ya da dört yüz bin kişiyi aşmıyor, yani haftada bir kere gidenlerin sayısı, iki veya üç yüz bin kadar, ayda

bir uğrayanlar da şu kadar...

Bütün bu rakamların ötesinde, kulübün kapısından içeri, tanıdıklarıyla birlikte tesadüfen giren daha bir sürü insan var, ama ortalama olarak yine de bir milyonu aşamazsınız ki bu da adam başına ayda bir ziyaret düşüyor demektir.

Bu, elbette, çok düşük, ürkütücü denecek kadar düşük bir rakam! Bu rakamı aklınızdan çıkarmayın —kulüplerde çalışanlara kabahat bulmak için değil, asla değil— ama bizim kültürel çabalarımızın hâlâ çok kısıtlı olduğunu belirtmek bakımından söylüyorum. Bu istatistik, ülkemizdeki okuma-yazma bilmeyenlerin miktarını saptayan istatistiklere ya da okulsuzluk yüzünden okuyamayan çocukların sayısına ve diğer yürekler acısı rakamlara benziyor.

Bu rakamlar bize, şimdiyedek yapılandan çok, ama pek çok şey yapılması gereğini ortaya koyuyor. Kulüplerin kapsamını genişletmek, kitleleri çekici özellikler kazandırmak sorunu bizim kültür çabalarımızın tümüne sıkı sıkıya bağlıdır.

Ama ben sanıyorum ki, olağanüstü önemi haiz bir faktör olarak özel dikkati gerektiren bir şart var. Bu soruyu, ortaya doğru olarak koymazsak, kulüplerin yaygınlaştırılması sorununun diğer yönlerine hiç de çıkar bir yol bulamayız. İşin özü, kulüp çalışmalarını gönüllü olarak yerine getirmek meselesidir.

En ufak bir zorlama yok

Onüçüncü Parti Kongresi, bu konuda şöyle diyor: «kulüpler, gönüllü üyelik sayısına göre örgütlenmeli ve bu esaslar, üyelerin en geniş ölçüde fiili ve yakın katkısını sağlamalıdır.» Bu alanda elbette bir zorlama yok, hiç değilse açık, belirgin bir gereksinme yok, ama bilinçli, doğrudan doğruya olmasa bile, gizliden

gizliye gereksinmeler pek âlâ mümkündür ve bu problem, içinde bulunduğumuz şartlarda diğer bütün problemlerin de anahtarıdır.

Yoldaşlar, işçi sınıfının önünde kendi devleti, partisi, sendikaları, kooperatifleri ve de kulüpleri, v.s. sl var. Devlet, kendi mahiyeti gereği, biraraya getirici, toparlayıcı bir organdır ve devrim döneminde, özellikle bu dönemin zor anlarında, çok disiplinli bir birleştirme organıdır. Savaş Komünizmi'nin içinden geldiğimizi daha unutmadık. Ve cumhuriyeti dış düşmanlarından koruma meselesine sıra gelince, Savaş Komünizmi'ni yeniden canlandırmayacağımız hususunda hiç kimseye söz verecek değiliz.

Devlet, toparlayıcı, birleştirici bir cihazdır. Başka türlüsü de olamaz. Devletin aksine, parti aynı yönde düşünenlerin gönüllü bir örgütüdür. Ama bizim partimiz, devletin öncülüğünü yüklenmiştir, onun kaderi devletin kaderine sıkı sıkıya bağlıdır. Bundan dolayı, bazı dayanışma unsurları, partimizin oynadığı rol ve faaliyetin içine kaçınılmaz bir şekilde katılmış durumdadır.

Sendika örgütleri, partinin kapsadığından daha geniş bir kitleyi kapsamaktadır. Bu örgütler üyelik için sınıf sadakatinin ötesinde başka bir ön-şart aramamaktadır. Ama sendikalar da işçilerin maddî şartlarını düzenlemekle doğrudan doğruya ve öncülük etme açısından özellikle ilgilenirler. Fabrika komiteleri aracılığı ile, sendikalar, pratikte, fabrika hayatında çok büyük bir rol oynarlar. Bir unsur —ama boyuna emir verip duran biri değil— elinde güç bulunan bir unsur sendikalara karşı da sadık ve saygılıdır. Bu güç veya iktidar unsurunun güçsüz ya da sert diye kabul edilip edilmemesi fabrika komitelerinin ve sendikanın izlediği doğrultudaki beceri, basiret ve dürüstlüğe bağlıdır, ama söz konusu tipten unsurlar, ne yazık ki, hâlâ var-

dır.

Kulübün durumu ise çok başkadır. Burası iktidarı uygulayan, emir veren ve yönetmelikler yayımlayan unsurların hiçbir şekilde bulunmayacağı, bulunmaması gereken bir yerdir. Yine hareket ettiğimiz noktaya geliyorum: Leninizm, «işte gerçek budur, diz çökün bakalım!» gibilerden empoze edilen bir prensip değildir. Hayır, Leninizm bu değildir. Bütün işçilere —burada özellikle kulüp üyesi söz konusudur— Leninizme doğru, kendi edindikleri tecrübelerden, kendi işlerinden hareket ederek ilerleme şansı verilmelidir.

Kulüp, bir talimat ve emir yayma örgütü değildir, otorite, toplantı yeri hiç değildir. Kulüp içinde veya kulüp aracılığıyla en ufak bir otorite gösterisi kulüpleri yıkar. Okul mecburidir, ama kulüpler serbesttir. Kulüpte herkesin, kayıt ve şart koşulmaksızın, topluca gönüllülük etmesi ilkesi hâkim olmalıdır. Eğer işçi, kulüp yöneticisinin veya yönetim kurulunun davranışlarında en ufak bir patronluk etme eğilimi görürse bu çok kritik ve tehlikeli bir yanlış olur ki derhal düzeltilmelidir.

Zerre kadar zorlama olmamalıdır! Emir vermek yoktur! Emir vermenin zerresi olamaz!

Şunu açıkca söylemek gerekir ki fabrikadan çıkıp kulübe gelen işçi, kulüp yönetiminden en ufak bir baskı görecek olsa, ilk fırsatta hemen meyhaneye gider — ve haklıdır da! — Biraz bilinçli bir işçi, çepeçevre düşmanlarla çevrili devrimci bir ülkede demir gibi bir disiplin gerektiğini de pek âlâ bilir, onlar ordu saflarında, üretim saflarında, ülkeyi savunmak için kollektif çabaların gerektiği her yerde kendilerini feda etmeye bile hazırdırlar. Ama kulübe geldiklerinde — kendi tecrübelerini başkalarınınki ile karşılaştırmak istediklerinde— kendilerinden ayrıcalığı olmayan kişiler arasında bulunduklarını hissetmelidirler, mesele-

ler onlara dostca anlatılmalı onların bilgi noksanlıklarına titizlikle, ama çalım yapmadan eğilinmelidir, hiç kimse emir vermeye kalkışmamalı, hiç kimse onlarla alay etmemelidir, dıştan bir baskı yapılmamalı, orada kendilerini, evlerindeymiş gibi hissetmeli ve hürriyet havasını teneffüs etmelidirler.

Gönüllülük veya ihtiyarilik esasına göre örgütlenmiş ve bugün de örgütlenmekte olan bir sürü dernek var: Okuma-yazma bilmezliği yok etme örgütü, kimsesiz çocuklara yardım derneği, dünya devrimi kurbanlarına yardım derneği, *vozdukhoflot* (hava kuvvetlerini güçlendirme derneği), *Dobrokhim* (kimya sanayi ve askerî kimyayı teşvik cemiyeti), hatta sinemayı geliştirme cemiyeti, günlük hayatı canlandırma derneği ve başka birçok cemiyet ve derneklerden söz ediliyor.

Sadece gönüllülerden yararlanmak ilkesinin fiilen uygulandığına pek rastlayamazsınız. Yeni bir işte çok kez ya bir işçi grubunun seçilmesi ya da fiilen tahsisi söz konusu olur. Salık verilecek bir yol değildir bu. Bu gibi dernek ve cemiyetlerin gerçekten eğitici bir faaliyet göstermelerini istiyorsak bunların doğrudan doğruya veya dolaylı her türlü zorlayıcı niteliklerden kurtarılması gerekir — böyle zorlamaların sıkıcı olmasından değil, hiç umursanmamasından!—

Meselâ, *Dobrokhim*'i ele alalım. Bu örgütü kasten seçiyorum, çünkü daha yeni ve oldukça uzmanlık gerektiren bir cemiyet. Bu konuyu ufak bir konferansta çeşitli kulüp yöneticileriyle tartıştım ve kendilerinin tam mutabakatıyla karşılaştım. *Dobrokhim*'den söz ederken, şimdi göreceğimiz gibi, kulüp çalışmaları konusundan hareket edecek değiliz. Biri diğerine zaten sıkı sıkıya bağlı. Biz *Dobrokhim*'i kimya sanayi ve askerî kimyayı geliştirme cemiyeti olarak kuruyoruz. Peki, nasıl kurulmalı? Fabrikalara tahsisler ayırmak, bu iş için «gönüllüler» göstermek yoluna gitsek, hiçbir

sonuç alınamıyacak .Genel bir toplantıda secim yapıp fabrika komitesi veya parti hücresinin talebi üzerine bazı kişileri seçtirmek ve bunlardan *Dobrokhim*'in çekirdeğini oluşturmak mümkündür. Sonra istatistiklere bakarsanız her şey iyi, güzel görünüyor, ama aslında bunlar ne yapacaklar, ben bilmiyorum, siz de bilmiyorsunuz. Onlar da bilmiyor *(gülüşmeler)*.

Meselenin püf noktası, fabrikada bu konularla gerçekten ilgilenen kişileri bulup çıkarmak, onları işin başına getirmektir. Her fabrikada her atelyede, ayrı ayrı kişilikte muhakkak ki bir sürü insan var. Hangi tipten kişileri bulup çıkarmalıyız? En önce, devrimci nitelikteki işçi ve yöneticiler gerek bize. Yaşadığımız çağ bunu gerektiriyor, partinin önündeki görevler, sendikalar ve hükümet bunu bekliyor.

Çalışan kitle içinde birçok bakımdan çok değerli olan, ama politik bakımdan diğerlerinden daha az faal olan pek çok eleman var. Üretimle öylesine haşır neşir olmuş, kendi uzmanlıkları içinde dalıp gitmiş, kendi çalışmaları doğrultusunda ilerlemek, kendi seviyelerini yükseltmek isteyen bir sürü insan var; kendi işleriyle ilgili konularda okuyup öğrenmek isteyenler var. Kimya dahil, bilim ve teknik konularına büyük ilgi duyan işçiler var. İşte bulup meydana çıkarmamız, işin başına getirmemiz gerekenler bunlardır.

Diyelim ki, beş bin kişinin çalıştığı bir fabrikadayız. Kendi açılarından kimyaya ilgi besleyen üç kişi bulsak, bu bile fabrika komitesinin önerisi üzerine, genel toplantıda birtakım popüler işçilerin kimya uzmanı yapılmasından çok daha olumludur, çünkü o işçilerin zaten işleri başından aşkındır. Bu yıl bizi hiçbir yere götürmez. Bu şekilde atanan işçiler birkaç aya kalmadan her şeyi unutuverirler, boşuna yer işgal etmiş olurlar.

Ama bir işçi, kimyaya yakın bir ilgi duyuyorsa —ve böyleleri her fabrikada vardır— o zaman mesele daha sağlam temele oturur. Bu kişiler nasıl bulup çıkartılır? Kulüplerden, kitaplıklardan! Kişisel meraklarını ancak orada giderebilirler— seçtikleri kitaplarla, konuşmalarıyla, izledikleri derslerle belli ederler kendilerini.

Kamu işleriyle ilgili görevler günden güne karmaşık ve çok daha ayrıntılı şekillere dönüştüğünden, ister büyük, ister ufak görevler için olsun, işçilerin seçiminde titiz davranmak gerekiyor. Fabrika, çeşitli gönüllü kamu örgütleri için gerekli aktif eleman gruplarını kendi içinden ancak bu şekilde ayırıp seçebilir. İşçilerin bu şekilde tek tek seçimi ve onların merak duydukları konulara göre, kendi entellektüel yetişmelerine göre geliştirilmesi, partinin ve sendikanın gözetim ve kollamasıyla ancak kulüplerde, amacına uygun ve yaygın şekilde çalışan kulüplerle garanti altına alınabilir. Bütün dernek ve cemiyetler, birbirleriyle kulüpler aracılığıyla ilişki kurmalı, kulüpler yardımıyla tecrübe alışverişi yapmalıdır, böylece hem kendi medenî niteliklerini hem de kulüplerininkini geliştirip yükseltmiş olurlar.

Kulüp ve meyhane

Yoldaşlar, belirttiğim gibi, eğer işçi, kulüpte zorlayıcı bir elemanın kokusunu, dolaylı bile olsa, aldığı anda kalkıp meyhaneye gidecektir. Ama bazen öyle oluyor ki, meyhane kulübün içine geliyor *(gülüşmeler)*.

Biliyorum, bu aslında geniş ve güç bir sorunun sadece bir köşesidir. Alkolizm ve onunla mücadele yollarını burada söz konusu etmek istemiyorum ama bu meseleyi yakında bütün yönleriyle ele alacağımızı sanıyorum, çünkü bizim ekonomik ve kültürel gay-

retlerimize sıkı sıkıya bağlı.

Ben problemin sadece kulüplerle ilgili yönüne değineceğim ve önce beni çok sarsan ufak bir olayı ileteceğim. Aslında bu olayı, durumun gerçekliğini daha kesinlikle ortaya koymak için yayınlamak gerek.

Olay, *Lenin Emek Palası* denilen bir kulüp ve oradaki yemek servisi ile ilgili. Yoldaş Şagaev durumu bana şöyle anlattı kelimesi kelimesine yazdım: öğle yemeği işi özel bir kişiye verilmiş! Niçin mi? Çünkü kooperatif örgütü ve *NARPİT*(6), bira satılmadıkça servis yapmayı reddetmişler.

Kulüp kendi çıkarlarını nasıl koruyacağını bilmiş ve servisi yapmak için özel bir kişi kiralamış, bu kişi *MSPO* fiyatlarını uyguluyor (MSPO = tüketiciler ana kooperatifi), kulüp üyelerine yüzde 20 indirim yapıyor, kulübe de ayda yetmiş altın ruble ödeniyor. Küçük bir olay ama anlamı müthiş!

Bir işçi kulübü yemek servisi koymak istiyor. Kime başvuracak? Kooperatife ve *NARPİT*'e, yani kamu niteliğindeki bir örgüte. Peki, kooperatif ne diyor? Biz bira vermeden yapamayız, kazanç bırakmaz, diyor. *NARPİT* ne yapıyor? Bira yoksa, işi üzerimize alamayız, diyor; aksi halde ziyan ederiz. Peki kulüp ne yapıyor? İşi özel bir kişiye bırakır, kulüp üyelerine narh fiyatından yüzde 20 düşük satar, ayda 70 altın ruble de ödeyebilir. O halde, kâr da ediyor demektir.

Yoldaşlar, rezaletin daniskasıdır bu, kooperatif ve *NARPİT* veya onların bu olaya karışan temsilcilikleri pasif direnme yolunu seçmişler, kulübü bir meyhaneye çevirme çabasındadır. Eğer kulüp, halkı sırf bira satışı yaparak kendine çekecekse, endişelenmeye gerek yok. Feleğini şaşıran işçiyi bağırır çağırır atarsın dışarı. Peki kulüp ne işe yarıyor? Kulüp bu işin dışında mı kalıyor? Kooperatif örgütünün görevi ne-

dir? Yemek servisini düşük fiyatlarla yapmak, biraz kâr etmek ve kulübe destek olmak. Ama hayır, diyorlar, size. Ne diye üzülüyorsunuz, hayatı kendinize dert ediyorsunuz? (Çünkü küçük tüccar zihniyetiyle hareket etmektir onların işi gücü). Bira dediğiniz de ne dir ki? Başınıza bir sürü dert açacağına, sat birayı işine bak! Kulübün de, kooperatifin de onaylamadığımız pasif direnme yolu budur işte, çünkü bütün meseleyi bir taviz verme durumuna sokuyor ki tamamen yıkıcı bir tutum.

Bu misal hepsinden daha çarpıcı, çünkü özel iş sahibi göstermiştir ki bira satmasa da bu işte kâr vardır.

Demin aşağı yukarı 12 milyon kişiyi bulduğunu söylediğim kulüp ziyaretçisinden kaçta kaçına veresiye bira ikram edeceğimizi şu anda bilemiyorum. Ne olursa olsun, biralı yemek servisinin, ziyaretci miktarıyla ilgili istatistiki rakamları da yükselteceğine hiç şüphe yok *(Gülüşmeler)*.

Bazıları şöyle diyor: ne olmuş, bu o kadar kötü bir şey mi yani? Bu gibi durumlarda bir kural vardır —yemekte adam başına iki şişeden fazla bira verilmez. Akıllıca bir kuraldır bu— (Aksini iddia eden var mı?) ama bu kurala uyulup uyulmadığını nasıl kestirebilirsiniz? Herhalde, her kulüp üyesinin yanına gidip, içtiği biraların buhar basıncını manometreyle ölçmeniz gerekecek *(Gülüşmeler)*. Ama manometre biraz pahalı bir oyuncak, kulübün imkânları buna elvermez. Üstelik iki-şişe kuralını çiğnemek, kulüp yöneticisinin başına dert açar, zaten yeteri kadar derdi de varken...

Kitleleri bira bulundurma yoluyla kulüplere çekme imkânı elbette vardır, ama onları meyhaneden biranın yardımıyla geri çekmek, işi şeytanın insafına bırakmakla birdir *(Gülüşmeler)*. Bu da pek kültürel bir kazanç sağlamayacak, üstelik kulübün, kendini destekle-

yenleri bile cezbetmekten aciz olduğunu gizlemek, işin asıl feci yanı da budur. Kulüplerimizi bira prensibi üzerine oturtmaya kararlı oluşumuz, kulübe, ziyaretcileri, her şeyden önce, kendi ferdî niteliklerine göre cezbedecek bir ruh vermek isteyişimiz, soyut ahlâkî düşüncelerden, özellikle, Tolstoy'un kafasındaki o cevherden ileri gelmiyor, çünkü Tolstoy: «her niteliği, aklınıza gelen bütün nitelikleri o cevherden elde edebilirsiniz» derken bu kadar soyut bir ahlâktan yola çıkıyordu.

Günlük hayattaki anma töreni ve kampanyaları

Halk, kulüplere, orada bir canlılık gördüğü takdirde gelir. Hayat, günlük tecrübeleri en geniş, en önemli şekilleri içinde sindirmek demektir. Bu açıdan bakıldığında, kulüp faaliyetiyle ilgili bürokrat sapıklıklardan birini kaldıran veya hiç değilse değişikliğe uğratan son parti kararını memnuniyetle karşılamamak elde değildir, evet takvimde yazılı o bir sürü anma kampanyalarını kastediyorum.

Parti kongresinin söz konusu kararı şöyle : «Kampanyaların sayısını azaltırken, içlerinden yalnızca en önemlilerini bırakırken, gerek milletlerarası gerek yurt çapındaki en önemli siyasî olayları, süregelen çabalarımızın birer parçası olarak aydınlığa kavuşturmak, bunlara hiç yorulmaksızın, anlam kazandırmak gerekli hale gelmiştir».

Moskova'daki büyük kulüplerden birinin başkanı olan Yoldaş Sukanov, kampanyalar başlatarak anılması istenin günlerin bir listesini gösterdi bana. Bunu gördükten sonra, şöyle diyesi geliyor insanın: «İşte ölmüş şeyler, canlı şeyleri ancak böyle gölgeler. Geçmiş, bugünün sorumluluğunu yüklenme yeteneğimizi böyle ezer»

Bu durum kulüplerin anma törenleri takviminde bazı değişiklikler yapma gereği açısından değineceğim bir olayla çok canlı olarak görülüyor. Paris Komünü, bildiğiniz gibi, kulüp hayatında büyük bir rol oynamıştır. Paris Komünü, elbette ki büyük tarihî anlamı olan bir olaydır. Ama her şey izafidir: Paris Komünü'nün, Ekim Devrimi'nden önce tarih içindeki önemi, devrimin Avrupa'daki öneminden çok daha yaygın olmuştur. Ayrıca, Ekim'den bu yana, bizim gözümüzden kaçan, ama ayrı bir önem taşıyan bir sürü olay cereyan etmiştir. 1920 eylülünde İtalya'da bir italyan komün hareketi meydana gelmiş, yenilgiye uğramış, faşizmin galibiyetiyle son bulmuştur.(7) Mart 1921'de Almanya'da kahramanca bir ayaklanma olmuştur (8). Daha geçen yıl Almanya'da güçlü bir proleter devrimci hareket başlamış, ama en kanlı bir şekilde bastırılmıştır(9).

Biz eski nesilden olanlar, kendimizi Ekim için bir ölçüye kadar Paris Komününün tarihî esaslarına bakarak hazırladık. Eğitim görmüş her devrimci, bugün eğitim görmekte olan genç işçi Komün hakkında, elbette bazı fikirlere sahip olmak zorundadır. Ama günümüzün komünisti için ve bir komünist olarak yetişmekte olan genç bir işçi için, 1920 eylülündeki İtalyan proleter devrimci ayaklanmasının neden yenilgiye uğradığını kavramak, tartışılmıyacak kadar önemlidir.

Alman proletaryasının 1923'teki, o zamana kadar eşi benzeri görülmemiş muazzam devrimci hareketi, neden yenilgiye uğradı, bunları bilmek çok önemlidir. Eğer Paris Komünü ile son yılların devrimci alman proleter hareketi arasında bir seçim yapılacaksa, iki elimizi birden son yılların lehine kaldırır, öyle seçim yaparız. Niçin mi? Çünkü, yakın tarihi tercih etmek, bugünün olayları içinde yolumuzu daha canlı olarak

belirlememizi sağlıyor. Genç işçiler için de, Ekim Devrimi'nin işaret direkleri gözlerinin önünde oldukça, İtalyan ayaklanması, Almanya'daki mart isyanı, son yılların alman devrimci hareketleri, karşılarında dipdiri belirdikce dünyamızdaki güncel hareketleri daha derinliğine görebilecekler. Olayların temposunu hissedecekler, ileriye daha sağlam, daha güvenli bakacaklar, devrimin bundan sonraki gelişmesini daha mantıklı olarak saptayacaklardır. Hangi şartlar galibiyete, hangi şartlar yenilgiye götürür, bileceklerdir!

Şu var ki, kulüpteki anma kampanyaları takvimini bugüne daha yakın kılmak da yetmez. Bugünün olayları ve ihtiyaçlarıyla adım tutturmak gerek. O zaman güncel hayatın meselelerine geliyoruz işte. Anladığıma göre, yoldaş Pletnev bu konuda bize bir rapor hazırlayacak(10). Onun için konuya derinliğine girmeden birkaç sözle yetinmek istiyorum. Kendisiyle teori ve ilkeler hakkında biraz daha polemiğe girebilirim.

Güncel meselelerde, yoldaşlarım, iki aşırı görüş açısına sahibiz. Öyle sanıyorum ki bu aşırılık zamanla hallonulur. Birincisi *güncel hayatın meseleleri karşısındaki ilgisizlik,* ki bu, çeşitli bahane ve kanıtların ardına gizlenmiş olup, kimi zaman ortaya açıkca çıkmıyor da değil. İkincisi ise *güncel hayat hakkındaki fantazi ve hayalci davranış.* Öyle oluyor ki bu iki uç, birbiriyle gayet iyi anlaşıyor. Güncel meselelere karşı ilgisizlik, söylediğim gibi, bazen teorik ifadelerle kendini haklı göstermeye çalışıyor. Deniliyor ki, «güncel hayatın meseleleriyle niye ilgilenelim? Günün alışkanlık ve töreleri üst yapıya özgüdür, oysa ekonomik üretim tabandadır. Ekonomiyi değiştirince her şey kendiliğinden değişecektir... Müthiş marksist bir düşünce gibi geliyor bize bu, ama aslında müthiş cehalet kokuyor *(Gülüşmeler).*

Her türlü üst yapı, ekonomik taban ve temellere davanır. Bu şekilde muhakeme yürütecek olursak, siyaset öğrenmenin hiçbir yanı kalmaz, çünkü siyasetin tabanı üretimdir. Oysa işin ruhu, politika olmadan tabanın değişemiyeceği gerçeğidir, çünkü ekonomik tabanı değiştiren şey, değiştirici mekanizma, politikanın ta kendisidir. Aynı şey güncel hayatın sorunları için de doğrudur: alışkanlıklar ve töreler daima belirli bir üretim tabanı üzerinde şekillenirler, ama onların karakteristikleri, ekonomideki değişmelerin ardında kalmaktır, onları devrimin kırbacıyla ileriye doğru sürmek zorunludur. Devrim, iktidarı elinde tuttukca, bu dürtmeyi örgütlü baskı araçlarıyla, örneklerle, propaganda. v.s. yollarla yapabilir.

Ekonomik temellerin üzerinde sıçrayıp geçemeyiz herhalde, devletin bugünkü yolsulluk şartları içinde ideal laflar edemeyiz, ama şunu, yapabiliriz, ideal komünler için gerekli ekonomik ön-şartları oluşturabiliriz. İşte asıl görev budur. Karşıt davranışa, yani güncel meseleler üzerinde hayal kurmaya gelince... bu, ekonomik alanda mümkün olanın ötesine doğru hayalî bir yarışa kalkmak ya da genel soyutlamalara saplanmaya benziyor. Düşünceyi, ekonominin gerçek imkânlarından soyutlayıp güncel hayatı değişikliğe uğratacak kollektif sosyal çabaların yerine moral ikame etmeyi öneriyorlar. İnsan denen varlık, daha iyi nasıl gelişir, bunun kesin ilkelerini herkese ayrı ayrı aşılamak, pompalamak gerekir... bu yöntem oldukca tutarsız bir yoldur!

Yeni Hayat Dostları adı altında bir cemiyet kurmak için üç ayrı girişimde bulunulduğunu duydum.. Bence cemiyetin adı isabetsiz bir ad, insanın aklını yanlış yöne sevkediyor. Proleter Yaşama Alışkanlıklarını Düzeltme Cemiyeti demek daha alçak gönüllü bir adlandırma olurdu. Üstelik, bu adın, «proleter kül-

türü» yaratma diye bir iddiası da yok.

Dediğim gibi, üç ayrı girişimden haberim oldu: bir Moskova'da, ki bu pek sessiz sedasız olmuş, ilân verilmiş, ama hiç müracaat eden yok. İyi ki etmemişler, neyin müracaatını yapacaklarmış ki *(Gülüşmeler)*. İkincisi ise Harkov'dan, Yeni Hayat Dostları Cemiyeti hakkında aldığım mektup... sanıyorum ki bunlar, en iyi niyetlerle yola çıkan, ama biraz kabahatli genç yoldaşlar. Kabahatleri, idealist hayaller kurmaları. Çünkü, ertesi gün Kazan'dan yine genç yoldaşlardan da buna benzer bir mektup aldım.

Harkov'dakilerin amaçladıkları görev, komünist ahlak ve estetiği v.s.yi yerli yerine oturtmaktı. Bu görevler pek genel, pek geniş kapsamlı ve idealist bir şekilde planlanmış gibi gözüküyordu bana. Programı okumaya başladığım zaman, komünist ahlak denilen şeyin sarhoşluğa, laübaliliğe, küfürbazlığa. v.s.ye karşı mücadele demek olduğu anlaşılıyordu. Bunlar büyük övgüye değer hedefler, ama «komünist ahlak (etik)» tabelası pek geniş kapsamlı tutulmuş. Pislik ve laübalilikten hoşlanmayan, pek sarhoş olmayan, herkesin önünde küfür etmeyen kültürlü bir burjuva böyle bir tabelanın kapsamına niye girmesin *(Gülüşmeler)*

Kazan'daki genç yoldaşların hedefi, «hayatı bilimsel bir şekilde örgütlemek», örgütün adı *NOZ* (Nauçnaya Organizatsia Zhizni), bıçak gibi bir isim. Yoldaşlar, öyle bir ismin tecrübeli ellere düşmesinden korkarım *(Gülüşmeler-alkışlar)*. Böyle demekle, Harkov ve Kazan'daki yoldaşların girişimini mahkûm etmek istemiyorum, asla! Nedir ki, bu girişimin daha gerçekci, daha pratik bir yola kanalize edilmesi çok arzu edilir.

Bu konuyu, «Güncel Hayatın Meseleleri» adlı kitabımda ele almak fırsatını bulduğum zaman, ciddî kaygılarımı ifade etmiştim. Önce, demiştim ki, güncel

hayatın meseleleriyle uğraşan bir cemiyet kurmak fikri çok nazik bir fikirdir, ikincisi ayağımızın bastığı toprağın sağlamlığına güvenmeden böyle bir girişimde bulunmak çok daha hayalî bir girişim olacaktır. Hayal olacağı da anlaşılıyor.

Peki, toplumu fiilen devrime uğratacak araçlar nelerdir. Toplumun yapıcı unsurlarını doğrudan doğruya etkileyecek araçlardır bunlar. Topluma açık yemek servisi yapan NARPİT, güncel hayatın aile içi temellerini değişikliğe uğratacak olan konut kooperatifleri, kulüpler, kitaplıklardır bu araçlar, kültür görevlerini yüklenen, gönüllü örgütlerdir. Diyelim ki, sinemayı ölü noktadan kurtaracak bir şey kurmak istiyoruz. Filim Dostları Cemiyeti gibi Başka bir deyişle, «yeni hayat» gibi soyut bir fikir çevresinde örgütlenmek yetmiyor güncel hayat içinde belirli pratik görevler yüklenen bir dizi örgütler kurmak zorunludur. Hayatı, devrimden geçireceğimiz yol yöntem ancak budur. Bu pratik, tek-hedefli örgütler hayalperestlere ters gelir. Gevezelik ederek işin içinden çıkılamaz. *NARPİT*'i temsil ediyorsanız, yiyecek sağlamamız, halka yemek tesisleri kurmanız gerek, sonra gelip göreceğiz, sizin yemeklerinize kaç kişi geliyor, verdiklerinizden kaç kişi tatmin oluyor.

NARPİT'i temsil ediyorsunuz ve Lenin Palas sizden yemek servisi kurmamızı bekliyorsa, onlara bira meselesinde ütimatom vererek kafa tutmaya kalkışmayın, yoksa başınız bizimle derde girer. Aynı şeyi kooperatifler için de söyleriz.

Günlük hayatı etkilemek ve değiştirmek için elimizde ilkel araçlar var sadece; bunlar yetersiz araçlar, yeterli ve güçlü kılınması gerek, geliştirilmeli, halkın denetimi altına girmelidir. Bunların yanısıra, güncel hayatın diğer yönlerini etkileyecek özel amaçlı yeni örgütlere ihtiyacımız var. Bütün bunlarla birlik-

te, şu örgütlerin hâlâ parça bölük tecrübelerini biraraya getirmek için, şu *mevcut temeller* üzerinde daha çok örgütlenmeli, hayat şartlarını düzeltecek bir cemiyet kurmalıyız, evet, belki de, «yeni hayat» için bir cemiyet olacak bu, ama soyut kavramların boşluğundan oluşan bir cemiyet değil, kooperatifler, NARPİT, komün evleri, v.s. temeli üzerine oturacak cemiyet!. Böyle bir örgüt, şu mevcut örgüt ve kuruluşlardan gelen üyeler, delegeler ve önderlerden oluşacaktır.

Çeşitli «güncel hayat» örgütlerinin tecrübelerini toparlama ve özümleme faaliyetleri içinde, işçiler kulübünün çok önemli bir yer tutması gerekiyor. Kulüp, gerek fabrikada, gerekse mahalle veya kent seviyesinde güncel hayatın şu veya bu alanında birbirlerinden bağımsız olanları dört duvar içinde bir araya getirecektir. Halkın karşılaştığı meseleler hakkında fikir alışverişi ve tartışmaları yapabilmesi için, onları bir raya getirecektir. Kamuoyu böyle oluşacaktır, bütün kurumları sınayıcı ve denetleyici araçları orada oluşturacaklar, güncel sosyal hayatın dokusundaki bütün girişimleri kontrol edecek araçları oradan sağlayacaklardır.

Güncel hayatı yeniden örgütleme meselesini ortaya atmanın gerçekci biricik yolu, bence budur. Bu doğrultuda hareket edersek hem ilgisizliği hem de hayalciliği yenebileceğiz.

Din aleyhtarı propaganda

Din aeyhtarı propaganda meselesi üzerinde bir kez daha duralım. Çünkü, bu mesele, güncel hayattaki en önemli görevlerden biridir. Şimdi 13.Parti Kongresi'nin kararını aynen söyleyeyim, kısa ve özlü bir kardır bu: «Tabiat bilimlerini teşvik edici(din aleyhtarı) propagandaya büyük bir ağırlık vermek gerekiyor».

Tabiat bilimlerini teşvik edici propaganda ifadesinden sonra «din aleyhtarı» kelimesini parantez içine sokarak, şimdiye kadar böyle bir nitelemenin kullanılıp kullanılmadığını hatırlamıyorum. Kullanılmış olsa bile, parantez içindeki ifade şimdi kesin (otoriter) bir şekilde vurgulanmaktadır ki bu da, eski meseleye, yeni ve değişik bir yaklaşım getiriyor.

Kongrenizin verdiği gücün yararlı etkisi ve böyle bir kongrenin toplanmış olması sayesindedir ki mevcut bir yığın yayına göz atmak fırsatını buldum. Böyle bir vesile olmasaydı, vaktimin azlığı sebebiyle konuya eğilemeyecektim, özellikle mizah dergisi *Bezboznik* (Allahsız)e göz attım. Bu dergide en iyi karikatürcülerimizden bazılarının kimisi çok etkili olan bir sürü karikatürü yayınlanmaktadır. Bazı kesimlerde, özellikle şehirlerde dergi, muhakkak ki olumlu bir rol oynuyor, oynaması gerekiyor, ama dinî, batıl inançlara karşı mücadelede izlenmesi gereken doğru yolu pek iyi izliyemiyor. Her nüshasında Jahova, İsa ve Allah'a karşı sürekli bir düelloyu, kabiliyetli sanatçı Moor(11) ile Tanrı arasındaki göğüs göğüse mücadeleyi yansıtan sayfalar yer alıyor. Hepimiz, elbette Moor'dan yanayız, ama yapabileceğimizin hepsi bundan ibaretse ya da asıl işimiz bu olacaksa, korkarım, mücadelenin kendisi, bir çizgi gibi öylece uzayıp gidecektir.

Besbelliki, bugün, din aleyhtarı propagandayı, düpedüz Tanrı aleyhtarı bir mücadele seviyesine indiremeyiz. Bu bize yetmez. Biz mistisizmi materyalizmle kovuyoruz, her şeyden önce kitlelerin kollektif tecrübesini yaygınlaştırarak, onların toplum üzerindeki fiilî etkisini artırarak, müsbet bilginin ufuklarını genişleterek yapıyoruz bunu ve bu esaslara dayanarak, dinî önyargılara karşı nerede gerekiyorsa orada darbeyi indiriyoruz.

Din sorununun kapsamı çok geniştir, bizim kültür fa-

aliyetimiz ve sosyal kalkınma çabalarımızla yakından ilişkisi vardır. Marx, gençlik eserlerinde şöyle diyordu: «Dinin eleştirisi, diğer bütün eleştirilerin esasıdır». Hangi anlamda? Dinin, evreni bize, hayali esaslara göre tanıtan bir bilgi olduğu anlamında. Bu hayali bilginin iki kaynağı vardır: İnsanın tabiat karşısındaki güçsüzlüğü ve sosyal ilişkilerdeki tutarsızlık. Tabiattan ürkerek ya da onu görmezlikten gelerek, sosyal ilişkileri çözümlemeye kalkışmak, insanı hayali görüntüler veya bilgiler yaratmak zorunda bırakmıştır, bilgilerini uydurma gerçeklerle donatmış, sonra kendi yarattığı bu heyula önünde diz çökmeye başlamıştır. Bu yaratma işleminin kökünde insanın kendine yön verme ihtiyacı yatmaktadır ki, aslında, bu ihtiyaç, onun varolma mücadelesindeki şartlardan doğmaktadır.

Din, varolma mücadelesini başarıyla yürütmek için insanın kendi çevresine uyma girişimidir. Bu uyum eylemi içinde pratik ve kendine has elverişli kuralların hepsi efsanelere, destanlara, fantezilere batıl inançlara ve gerçek dışı bilgilere dayanır.

Kültür evriminin tamamı, nasıl bilgi ve hünerin birikimi ise, dinin eleştirisi de diğer bütün eleştrilerin temelidir. Hakiki ve gerçek bilginin yolunu açmak için uydurma ve hayalî bilgilerin yolumuzdan uzaklaşması gerekir. Doğru olan budur, ama soruna ancak bir bütün olarak baktığımızda doğrudur. Ferdi durumlar açısından değil, tarihî açıdan baktığımızda, bütün sosyal sınıfların evriminde gerçek bilgi, çeşitli şekillerde ve oranlarda da olsa, dinî önyargılara bağlı olagelmiştir. Belirli bir dine, ya da genellikle dine karşı mücadele, efsane ve batıl inançların her türlüsüne karşı mücadele ancak, din ideolojisi, bir sınıfın yeni sosyal çevre içindeki ihtiyaçlarıyla çatıştığı zaman başarılı olmaktadır. Başka bir deyişle, bilgi birikimi

ve bilgi ihtiyacı, dinin o gerçek dışı «doğru»larının çerçevesine oturmayınca, bazen kritik bir neşter darbesi bile yeter, din kabuğu parçalanıp kendiliğinden dağılır.

Din aleyhinde son birkaç yıldır uyguladığımız baskıların başarısını işçi sınıfının, devrimin içinden gelen ilerici kesimlerinin, işte bu dinî önyargılar kabuğunu kolayca kırabilmesiyle açıklayabiliriz. Bu ilerici kesim, hükümet ve sosyal kurumlar doğrultusunda eylemde bulunmuştur. Oysa din aleyhtarı propaganda daha az aktif kesimlerine doğru yayıldıkça, şehirlerdeki bu pasif kesimin edindiği gerçek bilgi öylesine kısıtlı ve dağınıktır ki dinî önyargılar bunların yanıbaşında pek âlâ barınabilmektedir. Bu önyargılar; kişilerden ve kollektif tecrübeden hiçbir destek görmeden, kuru kuruya eleştirmek bizi hiçbir yere götürmez. O bakımdan, soruna başka bir açıdan yaklaşmak ve sosyal tecrübe ve gerçek bilgi alanını genişletmek zorunluluğu vardır.

Bu hedefe götüren araçlar çeşitlidir. Lokantalar, sağlık yuvaları bir ev kadının bilincinde devrimci bir itilim yaratabilir, onun dinle olan bağlarını koparma sürecini birdenbire hızlandırabilir. Çekirgelerle mücadeleye yarayan kimyevî ilaçlama çalışmaları köylülerde aynı rolü oynar. Kadın ve erkek işçilerin kulüp hayatına katılmaları, onları ikonolar ve diğer kutsal eşyalarla dolu kapalı kafesten çıkaran bu yaşantı, dinî önyargılardan kurtulma yoluna açılan kapılardan biridir. Bunun gibi daha bir sürü imkân vardır. Dinî önyargıların inatçı gücünü, kulüpler hassasiyetle ölçmek zorundalar, tecrübe ve bilgiyi artırma yoluyla bu inançları yıkacak dolaylı yolları bulabilirler. Din aleyhtarı mücadelede de, cepheden yapılacak hücumların zamanı, ablukaya alma, mayınlama ve kuşatma manevralarına paralel olarak değişecektir. Genellik-

le, biz şimdi böyle bir döneme girdik, ama bu demek değildir ki, biz ilerde cepheden bir hücuma geçmeyeceğiz, hayır, önce buna hazırlanmak gerekir.

Din aleyhtarı hücumlarımız meşru mu yoksa gayrı meşru mu olmuştur? Meşru olmuştur. Sonuçları olmuş mudur? Olmuştur. Kimleri bizim saflarımıza katmıştır? Önceki tecürbelerine dayanarak kendilerini dinî önyargılardan tamamen kurtarmaya hazır olanları. Başka? Geride Ekim Devrimi'nin büyük devrimci tecrübesinden silkinmeyip kendilerini kurtaramayanlar kalıyor. İşte bu safhada, din aleyhtarı şekli eleştiri yöntemleri, mizah, karikatür ve benzerleri pek az şey başarabilir. Ve daha yoğun baskı yapılacak olsa tam aksine bir sonuç da alınabilir. Kayayı delmek gerek — doğrudur, Allah bilir, bu kaya serttir!— yerleştir dinamiti, fitili ateşle... sonra, yeni bir patlama, yeni bir çöküntü; bu kez halkın bir başka kesimi daha kopacak büyük kitleden... Partinin kongre kararı bize bu alanda bugün patlamadan vazgeçip, daha uzun vadeli bir hücuma, mayınlama dönemine geçmeyi öneriyor. Her şeyden önce, tabiat bilimlerini teşvik yoluyla...

Cepheden hazırlıksız bir hücumun bazen hiç beklenmedik sonuçlar doğurabileceğini belirtmek için size çok ilginç yeni bir olay anlatacağım, bunu yoldaşların ağzından dinlendim, ne yazık ki basına hâlâ yansımadı. Bu, Norveç Komünist Partisi'nin bir tecrübesidir. Belki hatırlayacaksınız, 1923'de Parti, Tranmael'in başkanlığında (12) oportünist bir çoğunlukla, Komünist Enternasyonal'e bağlı devrimci bir azınlığa bölündü. Tarnmael'in çoğunluğu nasıl elde ettiğini Norveç'te yaşayan —tabiî geçici olarak yaşayan— bir yoldaşa sordum. Bunun sebeblerinden biri, Norveç balıkçılarının dindar oluşudur dedi. Ticarî balık avcılığı, bildiğiniz gibi, çok basit bir teknolojiyi gerektirir ve

tamamıyle tabiat şartlarına bağlıdır. İşte önyargıların ve batıl inançların kökeni budur. Norveç balıkçıları için din, bana bu olayı anlatan yoldaşın zekice yorumladığı üzere, koruyucu bir giyim eşyası gibidir. İskandinavya'da, dinle flört eden akademisyenler, ve inteligensia'ya mensup kişiler de vardı. Bunlar marksizm kırbacından adamakıllı bir dayak yediler. Norveç oportünistleri ise bundan yararlanmasını bildiler, balıkçıları Komünist Enternasyonal'e karşı çıkmaya zorladılar. Komünist Enternasyonal'e candan inanan, Sovyet Cumhuriyeti'ne derin bir sempati duyan bir balıkcı, devrimci bir kişi, bu yoldaşa şöyle demiş: «Bunun sonu gelmeli, ya Komünist Enternasyonal'ı tutarım, tanrı da balıklar da bir yana gider *(Gülüşmeler)*, ya da içim kan ağlayarak, onunla bütün ilişkilerimi koparırım». Ve koparmış da... Bu olay, dinin, bazen proleter siyasete nasıl keskin bir bıçakla girdiğini belirtmektedir.

Bütün bunlar bizim köylülerimiz için de bir ölçüye kadar, doğrudur, onların geleneksel dinî inançları bizim gerikalmış tarım şartlarıyla içiçedir. Köylülerin, kökleri derinlerde bulunan dinî önyargılarını köy tarımını ancak elektriğe ve kimyaya kavuşturarak kıracağız. Ama bu demek değildir ki, biz din aleyhtarı propaganda açısından, dinî bilinçten kurtulma açısından, her yararlı sosyal moment'ten yararlanmayacağız, elbette yararlanacağız. Ama her teknik gelişmeden de yararlanacağız. Önceleri olduğu gibi, şimdi de gerekiyor bunu yapmak, ama genel bakış açısını doğru saptayalım. Bazı yerlerde olduğu gibi, kiliseleri hepten kapatmakla, başka birtakım aşırı resmî kararlarla olacak iş değil bu; kesin bir sonuç alamayacağınız gibi, tam aksine, dine daha keskin bir dönüş yolunu açmış olursunuz.

Din eleştirisinin diğer bütün eleştirilerin kaynağı olduğu doğrudur. Çünkü, çağımızda tarımın elektrik-

lendirilmesi köylülerde batıl inançları yok etmenin esasıdır. Çok yakın bir zamana kadar bilinmeden kalan fakat elektriklendirmenin tarım için korkunç önemine işaret eden sözlerini Engels'ten aynen iletmek isterim.

Yoldaş Riazanov, geçenlerde bana ,Engels'in Bernstein ve Kautsky ile yaptığı yazışmaları getirdi ilk kez — Olağanüstü ilgi uyandıracak mektuplar bunlar (13). Yeni yeni materyeller aydınlığa kavuştukca, onun karekterine, gerek ideolojik, gerekse kişisel görüşleri açısından daha da açıklık getiren belgeler ortaya çıktıkca, Engels ustanın büyüleyici yönü birkaç misli birden artıyor. Onun elektriklendirme, köy-kent arası uçurumu aşma sorununa doğrudan doğruya değinen sözleri aktaracağım.

Mektup 1803'de Bernstein'a Engels tarafından yazılmış. Hatırlarsınız, Fransız mühendis Deprez 1882'de elektrik enerjisini tellerden iletmeye yarayan bir yöntem bulmuştu. Yanılmıyorsam Münih sergisinde idi —Almanya'da bir yerde— birkaç beygirlik elektrik enerjisini elli kilometre uzağa nasıl ileteceğini sergiledi. Bu Engels'i müthiş etkilemiş. O, tabiat bilimleri, teknoloji v.s. alanlarındaki her hangi bir icadan son derece duygulanıyordu. Bernstein'e şöyle yazıyor: «Deprez'nin en son icadı... sanayii, yörenin kısıtlı imkânlarından kurtaracak, en uzaktaki su kuvvetinden bile yararlanmak imkânını sağlayacak. Başlangıçta sadece kentlerde kullanılsa bile, sonraları köy ile kent arasındaki uzlaşmaz zıtlığın yok edilmesi için en güçlü bir manivela olacak».

Vladimir İlyiç'in bu satırlardan haberi olamadı, bu yazışmalar son zamanlarda yayımlandı. Yoldaş Ryazanov gelip buluncaya kadar Almanya'da Bernstein'in elinde saklanageldi. Yoldaşlar, sizler, Lenin'in kendinden önceki büyük ustalar Marx ve Engels'in

eserlerine ne büyük bir dikkat, ne güçlü bir aşkla eğildiğini bilmem görebiliyor musunuz? O, bu iki ustanın derin görüş ve kavrayışlarının daima yeni delillerini bulmuş, onların düşüncesindeki evrenselliği, kendi çağlarının ötesini görebilme yeteneğini şaşmaz bir titizlikle saptamıştır. Engles'ten aktardığım yukarıki satırları, yani elektrik enerjisinin çok uzak mesafelere iletilebilmesi ve Engels'in bu teknik başarıyı, köy kent arası zıtlığın yok edilmesi için en güçlü bir manivela olarak selamlayan bu satırlarını, hiç şüphem yok ki, Lenin, bizim parti görüşümüzün bir sloganı haline getirirdi. Bu satırları okuduğumuz zaman, İhtiyar Engles'in denizlerin derinlerinden (kendi arzusu üzerine, cesedi yakılarak küleri denize savrulmuştur) Lenin'in de Kızıl Meydan'dan birbirlerine seslendiklerini duyar gibi oluyorsunuz.

Yoldaşlar! dini, saf dışı etme süreci diyalektik bir süreçtir. Süreçin içinde değişik tempoda dönemler vardır, bu tempolar kültürün genel şartlarıyla belirlenmiştir. Bizim kulüplerimiz birer gözlem yeridir, partiye görevlerinde yardımcı olacaklar, doğru adımı tam vaktinde atmanın yolunu öğreteceklerdir.

Dinin tamamen ortadan kaldırılması, ancak sosyalist sistem tastamam geliştiği zaman, yani teknoloji, insanı tabiata kul olmaktan kurtardığı zaman mümkün olacaktır. Bu duruma, esrarengiz düşüncelerden arınmış, baştan başa ışıl ışıl aydınlık ve halk üzerinde hiçbir baskının olmadığı sosyal ilişkiler içinde ulaşılabilir. Din, tabiatın karmaşıklığını ve sosyal ilişkilerdeki kargaşayı hayali düşüncelerin diline tercüme eder. Ancak dünyadaki bu koasun çökertilmesiyledir ki kaosun bu dinî görüntüsü de ebediyen ortadan kalkacaktır. Sosyal hayata bütün doğrultularda bilinçli, akla uygun ve planlı bir yön verilmesiyle yok olacaktır mistisizm; kötülük ve ifrit bir daha geri gelmemek üzere böylece yok edilecektir.

Kültür çalışması ve «proleter kültür»

Yoldaşlar, kulüpler konusuna değinmek için not ettiğim esas noktaları söylemiş bulunuyorum. Bunun dışında, kültür çalışmasını sadece belirli bir perspektife yerleştirmek isterim. Bu perspektifi, bence, en iyisi, «proleter sınıf kültürü döven demirci dükkân»ı meselesine eleştirici bir yaklaşım yaparsak, açıklayabiliriz.

Yoldaş Pletnev'in formülünü ele alıyorum. Kendisiyle polemiğe girmek isteyişimin sebebi, onun kültür çalışmalarını değerlendirmek istemeyişimden değil, tam aksine —hepiniz gibi, bu çalışmalara ben de büyük bir önem veriyorum— meselenin tarihî açıdan ortaya konuluşunda gördüğüm bir hususun bazı tehlikelere yol açabileceğidir. Kulüp çalışmaları hakkındaki —1923 basımı— broşüründe Pletnev diyor ki, «kulüp bütün üyeler için bir demirci ocağı olmalıdır, proleter kültürün demir gibi dövüldüğü bir demirci ocağı. Proleter kültürü yaratmanın sınıfsal bir mücadele süreci olduğu, proletaryanın, burjuvazinin hakimiyetine karşı mücadelesinin mantıkî bir sonucu (mücadele diyorum, dikkat ederseniz) olduğunu özellikle belirtmek gerekir». Bu yıl ki başka bir makalede aynı formül, ancak ilginç bir değişiklikle tekrarlanıyor: «Kulüp, proleter kültürü eğitme merkezidir. Proletarya orada proleter sınıf kültürünün demirden *unsurlarını* döver». İlk yazıda «proleter sınıf kültürü» denilirken, burada «proleter sınıf kültürünün unsurları» deniyor, yani biraz daha ihtiyatlı bir ifade.

Yoldaşlar, meseleyi yanlış koymaktır bu. Buna işaret etmek zorunda kalıyorsam, doktriner olmak ya da ille de kusur bulmak niyetiyle değil, prensipler açısından ve pratik açıdan yapıyorum bunu. Bir cüm-

lesini aktardığım makalede, yoldaş Pletnev, sendikalı bir işçiyi ele alıyor ve kulüp çalışmalarının genel nitelemesini yapıyor, ki bence çok doğru bir değerlendirmedir bu. Ancak sonunda öyle teorik bir açıklama sunuyor ki bu, makalenin ana tezini hemen hemen sıfıra indiriyor.

Aslında kulüp, demirden yeni bir proleter sınıf kültürünü nasıl dövecek? Bu ne demektir? Yoldaş Lenin, son makalelerinden birinde, «Günlük Notlardan bir sayfa» sında proleter kültür hakkında şunları yazıyor. Bu satırlar birçok defa zikredildi, hatta makalenin karakterine tamamen zıt fikirleri gizleyecek kadar sık sık tekrarlandı —bu gizleme tekniğine üstelik, sık sık rastlıyoruz— İşte Lenin'in söyledikleri: «Proleter kültürü ve bu kültürün burjuva kültürü karşısındaki yeri hakkında nutuk attığımız zaman, bizim okullar konusunda, v.s. birer kültür cahili olduğumuz ortaya çıktı. Bu gösteriyor ki, bizim her hangi bir batı Avrupa ülkesindeki standarda erişmemiz için, korkunç denecek kadar kürek sallamamız gerek».

Burada Lenin'in üzerinde durduğu kelime «her «her hangi bir ülke» dir, yani *burjuva* bir ülkedir, yani bizim ilkin erişmemiz gereken seviye budur. «İşbirliği hakkında» Lenin diyor ki «Şimdi ağırlık verilecek nokta değişiyor ve barışçı, örgütsel bir «*kültür*» faaliyetine dönüşüyor.» Devam edelim: «[Milletlerarası] politika ve devrimleri [devrim meselelerini] bir yana bırakır, dikkatimizi içteki ekonomik ilişkilere çevirecek olursak, işimizin ağırlık noktasının eğitim sorunlarına kaydığını görürüz» (14). Oysa yoldaş Pletnev, kültür götürücü (yani kültür kazandırma) terimini boyuna bir aşağılama gibi ima yollu kullanıyor ve bu kavramı «demirden proleter bir kültür dövme» işlemine karşı ileri sürüyor.

«Proleter kültür» deyiminden ne anlamak gerek? Kulüp hangi şekilde proleter kültürün demirci ocağı

olabilir? Ne şekilde? Çünkü kulüp, bizim sosyal dokumuzun en önemli, en canlı bir parçası olsa bile, gene de sadece bir parçasıdır; bu parça, bir bütün olarak topluma nitelik bakımından aykırı düşen bir şeyi kendiliğinden üretemez. Öyleyse kulüp, proleter kültürün ne yoldan demir dövme ocağı olacaktır? Her şeyden önce, cevaplanması gereken başka bir soru daha var: «proleter kültürden neyi anlıyoruz önce?»

Bizler, kulüpler de dahil, sosyalist bir ekonomi, sosyalist bir toplum, dolayısıyle sınıfsız, sosyalist bir kültür oluşturma peşindeyiz. Bunun için her araçtan yararlanıyoruz. Ancak bu duruma erişmeden önce, arada uzun bir geçiş dönemi var, bu dönemin de elbette kendine özgü bir kültürü olacak hatta kötü şekillenmiş, çok çelişik bir kültürü olacak bir süre için. İşte sizin «proleter kültür» adını vermek istediğiniz şeyin tam bu geçiş dönemi olduğunu tahmin ediyorum. Terminolojiyi elbette değişik şekillerde kullanmak mümkün. Kelimeler üzerinde gürültü koparacak değiliz. Ama meselenin özüne, kargaşaya düşmeden, girmek için, terimlerin anlamını yerli yerine oturtmak gerekir.

Kıyaslamanın selameti için başka bir terim ele alayım. Biz bir ara-dönemden geçerek sosyalist ekonomiye doğru gidiyoruz. Bu geçiş döneminin ekonomisine ne ad takmak lâzım? Biz buna *NEP* diyoruz. Bilimsel bir terim mi bu. Asla değil. Bunu daha uygun bir terim bulunamadığı için teamüle uyarak koyduk. Vladimir İlyiç bizim geçiş rejimimizden söz ederken sık sık devlet kapitalizmi deyimini kullanırdı, ama deyimi tırnak işareti içine alırdı söylerken, yani «çok, çok özel yada kendine has bir devlet kapitalizmi» derdi. Çoğu kimse bu tarifi anlamıyor ve düpedüz *devlet kapitalizmi,* hatta bizim devlet tröstleri ve sendikalarımıza «devlet kapitalizminin organları» diyorlar ki bu, Vla-

dimir İlyiç'in «İşbirliği hakkında» ki makalesinde açıkladığı gibi çok kaba bir yanlış.

Demek ki Lenin'in sosyalizme geçiş dönemi için önerdiği «devlet kapitalizmi» (tırnak içinde) deyimi çok şartlı bir deyim. İsterseniz biz bu geçici iktisadî döneme «proleter ekonomiyi demirden dövme» dönemi diyebiliriz. Bu deyimden hoşlanmıyorum, çünkü meselenin (bütün öz, geçiş döneminde imiş gibi) özünü vermiyor, ama tırnak işareti ya da daha iyisi, çifte tırnak işareti kullanmam isteniyorsa, ben razıyım, o zaman ne diyeceksiniz? Yoldaş Pletnev'in hoşuna gidiyorsa öyle olsun. [Pletnev, oturduğu yerden: *Hiç hoşuma gitmez!* —(gülüşmeler]. Çok daha iyi.

Burada gerçekten tam bir paralellik var: deyimi ciddî bir şekilde ele alırsak, proleter kültürün altında bir temel var: proleter ekonomisi şeklinde bir temel— çünkü, kültür, daima ekonomik tabanın gerisinden gelir— Ama bizim geçiş ekonomimize «proleter sınıf ekonomisi» demeyi red ederseniz ki (bu çok yerinde olur) meselenin kökünü, proleter kültür soyutlamasından kurtarıp temize çıkarmış olursunuz.

Bizim ekonomimizin karakteristiği nedir?
Ayni vergi hakkındaki makalesinde Lenin diyor ki, bizim geçiş ekonomimiz ataerkil toplumun kalıntılarını, küçük (basit) meta üretimine özgü sayısız bir takım unsurları kapsamaktadır, ki burada özel-kapitalist unsurlar, devlet-kapitalizmi unsurları bulunmaktadır. Bunların hepsi bir arada «devlet kapitalizmi» denilen geçiş dönemi ekonomisini, ya da bazılarının önerdiği gibi, «sosyalist piyasa ekonomisi»ni oluşturuyorlar...

Terminolojiyi yerli yerine oturtmak mümkündür, ama ilgili kavramları dosdoğru kavramak gerekir. Geçiş döneminin kültürü nelerden oluşuyor? Aristokratik dönem kültürünün kalıntılarından— ve o dönemin her

şeyi de tamamen yararsız değil, Puşkin'i ve Tolstoy'u tutup atacak değiliz. Onlara ihtiyacımız var— O kültür burjuva kültürünün unsurlarından oluşuyor, her şeyden önce, gittikçe ihtiyaç duyduğumuz o burjuva teknik bilgisinden oluşuyor, yani burjuva uzmanların sağladıkları bilgilere geniş ölçüde bağlı. Şu an için bizler kendi fabrikalarımızı kuramadık, burjuvaların ellerinden aldığımız fabrikalarda çalışıyoruz. Geçiş döneminin kültürü ayrıca, küçük burjuvaların, öncelikle köylülerin çok büyük kültür eksikliğinden oluşuyor.

Bizim kültürümüz aynı zamanda partimizin ve hükümetin çalışmalarından, proletaryanın, sonra da köylülerin — her hangi bir medeni ülke seviyesinde bile olsa— kültür seviyesini yükseltme çabalarından oluşuyor. Aynı zamanda sosyalist kalkınma faaliyetlerimizden ve nihayet, bütün kalkınma faaliyetimize yön veren komünizm ideallerinden oluşuyor.

İşte bunlar, geçiş döneminin kültür varlığı (ve kültür yokluğu) içindeki o karmaşık ve çelişik türden unsurların tümü... Peki, nasıl olacak da, kulüp bir proleter sınıf kültürü yaratacak? Bu bence hiç anlaşılmaz bir şey. Kulüp, işçilerin birbirinden kopuk tecrübelerini birbirine bağlıyarak, kaynaştırarak, onların bu tecrübelerini politika, edebiyat ve sanat diline aktarmalarında yardımcı olur; bu yardımı yapmakla, proletarya içindeki bazı tabakaların kültür seviyelerini yükseltmiş olur, sosyalist kalkınmayı onlar için daha kolay hale getirir. Bunu tartışmaya bile gerek yok ama kulüp, proletaryadan bir sınıf kültürü nasıl yaratacakdır? Bu, aslında, kültür alanında bir laboratuvar yapma görüşüne geniş imtiyazlar tanımak demek oluyor. Bir düzine genç, kabiliyetli işçiyi elbette bulup çıkarabilir ve laboratuvar yöntemleriyle onlara kompozisyon, resim yapma ve tiyatro yazarlığı öğretebilirsiniz. Bunun faydası var mı? Hem de nasıl!

Ama onlar için asıl gerekli olan şey, ülkenin ekonomik ve kültürel kalkınmasında kendi rolleri ve yerlerinin ne olacağını gerçekci bir şekilde kavramaktır. Onların önüne proleter sınıf kültürü yaratmanın perspektifini, kulüp aracılığı ile koymak, kitlelere sırt çevirme yoluna onları itmek olur, sosyalist kültürü yaratacak gerçek süreçten onları uzaklaştırmak olur. Küçük çaptaki çevrelerin bu «soyut» çalışmalarını, gerçek süreçle karşı karşıya getirmek önceleri de denenmişti. Yeniden yanlış yola dönmek de mümkündür. Ama şurası belli ki, Bogdanov'un laboratuvar yöntemleriyle bir çeşit proleter kültür yaratmanın Leninizmle hiçbir müşterek yanı yoktur.

Doğrudur, Lenin, arada bir «proleter kültür» deyimini kullanmıştır, ama onun, bunu, sadece 1919 ve 1920'lerde kullandığına işaret etmek gerek, sonraları, hatırladığım kadarıyla, bu terimi kullanmaktan vaz geçti, sebebi de şu, yeterince kesin olmayan bir terimi kullanmakla, deyimin yanlış anlamalara doğru saptırılacağından çekiniyordu. Peki Lenin proleter kültüre hangi anlamda değiniyordu? 1920'de 3. Gençlik Kongresi'ndeki konuşmasında şöyle diyordu: «Proleter kültür, insanoğlunun, kapitalistlerin, toprak sahiplerinin ve bürokratik toplumun boyunduruğu altında biriktirmiş olduğu bilgi hazinesinden geliştirdiği mantıkî bir kültür şekli olmalıdır». Burada, ne «savaş», ne de kulüplerde «kültür dövme» deyimine hiç rastlanmamaktadır. Ekonomide, okullarda, hükümette, tüm faaliyetlerimizde, sosyalizme doğru yol alan bütün kalkınma çabalarımızda planlı ve düzenli bir gelişme... O bakımdan, Lenin «proleter kültür» deyimini sadece idealist, laboratuvar çıkışlı, şematik, Bagdonov tarzı yorumlara karşı mücadele amacıyla kullanmıştır. Bizim en büyük ihtiyacımız, okuma-yazmayı bilmektir, doğru dürüst okumaktır, politikayı sökebilmektir, gün-

lük işlerimizi okuyabilmek, sağlığımızı okuyabilmek, edebiyatı okuyabilmek, boş vakitlerimizde okuyabilmektir. Bütün alanlarda okuyabilirsek, genel kültürdeki okumuşluğumuz kendiliğinden oluşur.

Diyeceksiniz ki bütün bunlarda hiçbir sınıf kavramı yok. Böyle bir şey yok-proletarya burada hâkim sınıftır— Burada tartışılan konu da o dur. Diğer sınıfların meydana getirdiği kültür birikiminden en önemli, en acil ve temel şeyleri çıkarıp alacak olan prolétaryanın ta kendisidir. Bunu yaparken, proletaryanın kültürün en birinci unsurlarını kendine uygun hale getirmesi gerekir ve buna ihtiyacı vardır. Bu en birinci unsurlar: okur-yazarlık ve dört işlemdir. Gerçekten de bütün ülke okur-yazar olsa ve dört işlemi bilseydi, bizler sosyalizmde yaşıyor olacaktık, çünkü sosyalizm, kültürlü, yani her şeyden önce, okurlyazar kooperatif üreticilerinden oluşan bir toplumdur.

İktidardaki proletarya devletin efendisidir. Konuştuğumuz şey de bu. Biz bu proletaryanın kültür seviyesini yükseltmekten söz ediyoruz. Temel sınıf kriteri burada oluşmuş durumda, sadece sübjektif olarak değil, objektif olarak da oluşmuş. Ama kulüpleri ele alıp, «proleter bir sınıf kültürü yaratın!» diyemeyiz onlara, çünkü asıl o zaman sırtını proletaryaya dönecek, kendi içine kapanacaklar. Hayır, biz kulüplere diyoruz ki: «Okur-yazar olmayanların, yarı - okur yazar işçilerin kültür seviyelerini yükseltin, sosyalist kültürün temellerini böylece atın *(Alkışlar)*».

Meseleyi doğru dürüst ortaya koymak için izlenecek yol budur. Lenin'in «kültür kazandırma» kelimesinden huylanmasının sebebi de budur. İktidara gelmeden önce bu kelimeyi öfkeyle kullanmamız tabiidir, çünkü «kültür kazandırıcılar» kültür faaliyetlerinin asıl ön—şartlarını geniş tarihi bir perspektif içinde kavrıyamadılar; burjuvazinin yıkılması, proletaryanın ik-

tidarı ele geçirmesi gereğini göremediler. İktidar bir kez ele geçirildikten sonradır ki, kültür kazandırmanın önemi artıyor, sosyalizmi inşa çabalarımızın en anlamlı bir parçası haline geliyor. Artık bu kelimeye karşı öfkeli bir tavır takınamayız. Bugün «kültür kazandırma» kelimesi bizim için, biz devrimciler, Sovyetler Birliği'nin komünistleri için artık eski anlamından sıyrılmıştır.

Proletaryanın diktatörlüğü altında, dış ticaret tekelleri tarafından korunan ve Kızılordu tarafından savunulan bir ülkede, sanayinin millileştirilmesi esasları çerçevesinde sosyalizmi yerleştirmek için temel görev, yeni oluşma şekillerini adım adım kültürel bir muhtevayla doldurmaktır. Kültür kazandırma faaliyeti bizim için devrimci görevlerin temelidir.

Hiç söylemeye gerek yok ki, kendimizi Kızılordu'nun savunduğu Sovyet devleti sınırları içine kapatacak değiliz. Dünya devrimi sorunu bütün heybetiyle önümüzde duruyor, burada ana sorun kültür kazandırma değil, iktidarı ele geçirme sorunudur. Lenin, söz konusu makalesinde onun için diyor ki: faaliyetlerimizin onda dokuzunu kültür kazandırma çalışmalarına yönelteceğiz— eğer milletlerarası politika ve devrim sorunlarından kendimizi soyutlayacak olursak—. Bununla beraber, ancak soruyu açıklığa kavuşturmak, delilleri saptamak amacıyla kendimizi bu sorudan soyutlayabiliriz. Kulüplerdeki kültürel ve kültür kazandırıcı faaliyetlerimizin mümkün mertebe niçin miletlerarası devrim çalışmalarıyla bağlantılı olacağının gerekçesi budur. Küçük şahsî çıkarların ufak çarklarından tutun dünya devriminin o dev volanına kadar arada tahrik kayışları olmalı. İtalya ve Almanya'daki olaylara değinmek isteyişimin sebebi de budur. Bu olaylar, her işçinin milletlerarası durum hakkında doğru yargılara varması için incelenmesi gereken devrimci gelişmenin kilometre taşlarıdır.

Fabrika ve atelye seviyesindeki en ufak sorunlardan dünya devriminin en temel sorunlarına kadar her şey, bu kulüplerden geçmelidir. Ama bunun için, kulüpleri güçlendirmek, düzeltmek, yöneticilerin niteliklerini geliştirmek, kulübün ve personelin maddî imkânlarını artırmak ve bütün bunları elde mevcut bütün araçlarla gerçekleştirmek zorunluluğu vardır.

Lenin, öğretmenin durumu, dünyada şimdiye kadar erişilmedik bir seviyeye getirilmelidir diye yazıyordu. Aynı şey, kulüp personeli için de baştan sona dek doğrudur. Belki yakın bir gelecekte, birinci sınıf işçileri birkaç kulüpte görevlendirerek bir deneme yapacağız, elimizdeki kaynaklarla, insan malzemesi ile neler yapılabileceğini göreceğiz, geniş bir perspektif ve girişim uygulaması yapacağız. Kulüp, proleter kültürün demirden dövüldüğü bir demirci ocağı olmasa bile, işçi kitlelerini etkilemeyi ve yeni, sosyalist bir kültür yaratmayı amaçlayan sistemimizin bütün içinde en değerli halkalardan biridir. Kamuoyuyla ilgili işlere halk tabakalarının ne kadar büyük bir kesimini çekebilirsek, kulüpler de halkı leninizme o kadar yaklaştıracaktır, ama «eğilin, diz çökün önümde» gibilerden tepeden inme bir heyula anlamında değil, halkın kendi tecrübelerinin, bir birinden habersiz bölük pörçük tecrübelerinin kulüpler tarafından biraraya getirilmesi, bunların parti tarafından politik bir genellemeye tâbi tutulması, devlet tarafından da, bu birleştirilmiş tecrübelerin savunulup güçlendirilmesi anlamında bir yaklaşım olacaktır bu.

İşçi kulüplerini kadınlı erkekli bütün işçilere, yeni dünyanın temellerini, bugünün dünyasının temellerinden oluşturmayı öğretecek şekilde kullanacak olursak, onların sadece bu dünyayı anlayabilmelerini değil, bu dünyayı değiştirmelerini, daha da geliştirme-

lerini, çok daha mutlu yaşanacak bir dünya haline getirmelerini de sağlamış olacağız.

getirmelerini de sağlamış olacağız. *(Şiddetli alkışlar)*

SANAT VE FELSEFE ALANINDA PARTİ (*)

Sevgili Yoldaşlar! Mektubunuzda belirttiğiniz sorunlar, bence, her durum için geçerli genel ve kategorik çözümlemeleri elverişli olmayan çok önemli sorunlardır.

Bir örgüt olarak biz, sadece belirli sosyal düşünceleri çıkış noktamız olarak almakla kalmıyoruz. Belirli felsefî ve bilimsel yöntemlerden de hareket ediyoruz. Biz, sadece politika ve bilimle ilgili sonuçlar çıkarmakla yetinmediğimiz, ama sanat açısından da çıkış noktamız olan diyalektik materyalizme dayanıyoruz. Ama bu sonuçlar karşısındaki tutumumuzda da derin farklılıklar var. Biz sanat üzerinde, onun kendi etkinliğinin mahiyetinden dolayı, politikaya uyguladığımız denemitimin aynısını uygulayamayız. Parti, proletaryanın devrimci görevlerine karşı cephe alan girişimleri acımaksızın saf dışı ederek, sanat alanında çok yaygın bir serbestlik (hürriyet) tanımak zorun-

---

(*) Troçki'nin, Türkiye'deki dört buçuk yıllık sürgün hayatı sonunda Amerikalı Glee, Ross ve Morris yoldaşlara yazdığı cevap mektubu— **The Militan**'ın 22 temmuz 1933 tarihli sayısından.

dadır. Öte yandan, parti, üyelerinin sanatla ilgili beyanlarının sorumluluğunu, bu beyanlara imkân tanısa bile, üzerine alamaz .Bu iki kurala uyulması, ferdî yaratma eyleminde gerekli hürriyetin korunması ve partinin ise, izlediği yoldan sorumlu tutulmayacağı kuralına riayet — bu konu sanatla ilgili teorilerin değil de, bizzat sanatcıların, ressamların, edebiyatçıların, v.s'nin sorunu ise— özellikle zorunludur.

Buna ilâveten, parti, sanattaki genellemelerin hangi çizgide doğrudan doğruya politika alanına intikal edebileceğini kesinlikle ayırabilecek durumda olmalıdır. Burada ilkelerden feragat etmeksizin, parti, sanatcının kendi artistik görüşlerinden çıkarılabilecek yanlış politik sonuçları, kararlı fakat uygun bir şekilde düzeltme yolyna gitmeli ve bununla yetinmelidir.

Marx bu görüşü, Freihgrath hakkında yazdığı alaycı bir cümlede «Edebiyatcılar acayip yaratıklardır» diye dile getirmiştir. Lenin, teorisyen ve profesyonel politikacı Bogdanov ile, sanatcı Gorki'ye ayrı kriterler uyguladı, oysa her ikisi de bir süre için politika alanında sıkı bir işbirliği yapmışlardı. Lenin, Gorki'nin sanat faaliyetinin ve popülaritesinin, devrim davasına, parti tarafından tam zamanında ve ustalıkla düzeltilen o yanılgılı beyanlarının ve davranışlarının zararlarını çok aşan yararlar sağlayabileceği görüşünden hareket ediyordu.

Bu açıdan bakılınca, felsefeî faaliyet sanatla politika arasında yer alıyor, sanattan çok politikaya yaklaşıyor. Felsefe alanında, partinin kendisi başlıbaşına militan bir yer tutuyor, ama sanat alanında öyle değil, hiç değilse aynı ölçüde değil. Partinin, diyalektik materyalizmi «dogmalaştırma» ve «kanunlaştırma» yoluyla, felsefî ve bilimsel düşüncenin gelişmesini engellediği yollu suçlamalar ciddiye alınamaz.

Hiçbir fabrika belirli bir teknolojik doktrin olmadan çalışamaz. Hiç bir hastahane, doktorların bilgileri patolojinin sağlam temellerine dayanmıyorsa, hastalarını tedavi bile edemez. Acemilerin, kendilerinin «yenilikci» olduklarını iddia edip fabrika veya hastahanede diledikleri gibi denemelere girişmelerine imkân vermek düpedüz çılgınlıktır.

Parti, bayatlamış yemekleri ısıtıp ısıtıp önüne sürmeye kalkışan bu «yenilikciler»e karşı, sonuçları belirsiz şeylerle hâlâ araştırma döneminde vakit geçirenlere karşı özellikle uyanık davranmak zorundadır. Bunlar en azından, felsefe alınında partinin, sanki bütün sorunlar halledilmiş gibi hareket edebileceğini, bilimsel düşüncenin bundan sonraki gelişmelerinden bekleyeceği hiçbir şey olmadığı anlamına gelir. Bu yönde doğru politik çizgiyi bulmak kolay iş değildir, bu yön ancak tecrübeyle ve esnek bir öncülükle saptanabilir. Tıpkı topçu ateşinde olduğu gibi, hedefi birbiri ardısıra top atışlarıyla döversiniz, hepsi uzağa düşer, hepsi karavana. Hiç söylemeye gerek yok ki, «belirli bir kişinin veya grubun felsefî görüşlerinin politika ve parti örgütü içinde nasıl yansıdığı» sorusu, partinin doğru dürüst denetim yapıp yapmadığını saptamak açısından çok büyük bir anlam taşır.

Devrimci darbeyi gerçekleştirme gerekliliğinin diğer bütün düşüncelerden ağır bastığı 1917'lerde Lenin Gorki'ye karşı, bu açıdan, amansız bir mücadele açtı. Öte yandan Stalinci bürokrasinin romancı Barbusse'ü çok önemli bir politik kişi haline getirmesi rezaletlerin en büyüğüdür, çünkü Renner, Vandervelde, Monnet ve Paul Louis (16) ile kolkola yürürken Barbusse zaten politikanın içindedir.

Korkarım ki bana yönelttiğiniz pratik sorulara doyurucu bir cevap veremedim. Ama söylediklerim, umarım ki, durum ve kişisel şartlar hakkında somut

bilgiyi gerektiren böyle bir cevabı veremeyişimin sebebini açıklıyor. Belki kısa, ama aynı düşüncelerdir ki, size bu karmaşık ve sorumluluk dolu alanda doğru yolu araştırıp bulmaya, hiç değilse, kısmen yardımcı olacaklardır.

16 haziran 1933 *L. Troçki*

DİYALEKTİK MATERYALİZMİN ALFABESİ

Suvarin (*) gibi soysuzlaşmış şüpheciler, diyalektiğin ne olduğunu «hiç kimsenin» bilmediğine inanıyorlar. Ve Suvarin'i saygıyla dinleyip ondan bir şeyler öğrenmeye can atan «markistler» var ve bu «marksistler» sadece Modern Monthly'de (20) yuvalanmış değil. Ne yazık ki, *SWP*'nin bugünkü muhalefetinde Suvarin'ci bir akım da mevcut. Bu öldürücü sıtmadan kendinizi sakının diye genç yoldaşları mutlaka uyarmak gerek.

Diyalektik, ne bir kuruntudur, ne de mistik bir şey. Düşüncemiz günlük hayatın problemleriyle sınırlanmadığı fakat daha sürekli ve daha karmaşık süreçleri anlamaya çalıştığı ölçüde, diyalektik, düşüncenin formlarının bilgisidir. Yüksek matematikle elemanter matematik arasındaki bağıntı neyse, formel (surî) mantıkla diyalektik arasındaki bağıntı da odur.

Meselenin esasını, burada çok kısa bir şekilde be-

(*) Boris Suvarin, doğumu 1893, 1921'de Komünist Partisi Yönetim Kurulu üyesi ve Komünist Enternasyonal'de Fransız Komünist Partisi'nin delegesi, 1924'de Sol Muhalefet'i destekledi ve Marx — Engels grubunu kurdu. 1929'da Bolşeviklerle ve Troçki ile ilişkisini kesti.

lirtmeye çalışacağım. Aristo mantığında basit tasım, $A = A$'dır önermesinden hareket eder. İnsanların pratik faaliyetlerinin birçoğu ve basit genellemeler için bu hakikat, bir aksiyom olarak kabul edilmiştir. Gerçekte ise, A, A'nın özdeşi değildir (A, A'nın aynı değildir). Bu iki harfe büyüteçle bakıldığında bunu ispatlamak kolaydır. Bu iki harf birbirinden oldukça farklıdır. Ama denilecektir ki, harflerin büyüklüğü ve şekli değil, sadece birbirine eşit iki büyüklüğün sembolleri sözkonusudur : mesela, bir kilo şeker. Bu itirazın hiçbir değeri yok. Gerçekte, bir kilo şeker, hiçbir zaman bir kilo şekerin aynı değildir : daha hassas bir terazi, ikisi arasında daima bir fark olduğunu ortaya koyacaktır. Bununla beraber, bir kilo şeker kendine eşittir (kendinin özdeşidir) diye itiraz edilecektir. Yanlış! bütün cisimlerin boyutları, ağırlıkları, renkleri durmadan değişir ve bu bakımdan, hiçbir zaman kendilerine eşit değildirler (aynı değildirler). Buna karşılık, safsatacının biri, bir kilo şekerin, «belirli bir anda», kendine eşit olduğunu söylecektir. Böyle bir «aksiyom»un, son derece şüpheli pratik bir değeri olması bir yana, bu aksiyom, teorik eleştiri karşısında hükmünü kaybeder. Öyleyse, «an (lahza)» kelimesini nasıl anlamak gerek? Eğer zamanın sonsuz küçük bir parçası sözkonusu ise, bir kilo şeker, bu «an» içinde mutlaka değişikliğe uğrayacaktır. Aksi halde, an, sadece metematik bir soyutlamadan mı ibarettir, yani sıfır bir zamanı mı temsil etmektedir? Fakat her şey zamanda mevcuttur. Ve varoluş, ardıarkası kesilmeyen bir evrim sürecidir. O halde zaman, varoluşun temel unsurudur. Ve $A = A$ aksiyomu şu anlama gelir : Her cisim, değişmediği zaman, yani varolmadığı zaman, kendinin özdeşidir.

İlk bakışta bu «inceliklerin» hiçbir yararı yokmuş gibi görünebilir. Gerçekte, kesin bir önemi vardır.

$A = A$ aksiyomu, hem bütün bilgimizin kaynağıdır, hem de bütün hatalarımızın. $A = A$ aksiyomu, ancak belirli sınırlar içinde, geçerlidir. A'nın nitelik değiştirmesi, yapmakta olduğumuz iş bakımından önemli değilse, o zaman A'nın A'ya özdeş olduğunu kabul edebiliriz. Mesela, bir kilo şekerin alıcısıyla satıcısının durumunda olduğu gibi. Güneşin sıcaklığı, doların satın alma gücü hakkında da aynı şekilde düşünüyoruz. Fakat, nicel değişiklikler, belirli bir sınırı aştıktan sonra, nitel değişikliğe uğrar. Suyun ya da benzinin etkisiyle, bir kilo şeker, bir kilo şeker olmaktan çıkar. Sosyoloji dahil, bütün bilgi alanlarında, en önemli görevlerden biri, niteliğin niceliğe dönüştüğü kritik anı, tam zamanında yakalayabilmektir.

Her işçi bilmelidir ki, birbirinin tıpatıp aynı objeler imal etmek imkânsızdır. Bilyalı rulman (yatak) konilerinin islenmesinde, belli sınırlar içinde kalması gereken kaçınılması imkânsız, belirli bir sapma kabul edilir (ki tolerans denilen de budur). Tolerans sınırları içinde kalındığı sürece, konilerin özdeş olduğu kabul edilir ($A = A$). Bu sınır aşıldı mı, nicelik niteliğe dönüşür, başka bir deyişle, koninin hiçbir değeri kalmaz veya koni kullanılmaz hale gelir.

Bilimsel düşüncemiz, teknik dahil, genel pratik faaliyetimizin sadece bir kısmıdır. Kavram için de «toleranslar» tanırız, ve bu «toleranslar», $A = A$'dır diyen formel mantığa göre değil, her şeyin değiştiğini söyleyen [diyalektik] mantığa göre tesbit edilmiştir. «Sağ duyuyu» nitelendiren şey, diyalektiğe tâbi normaları sistemli bir şekilde aşmasıdır.

Vülger düşünce, kapitalizm, ahlâk, hürriyet, işçi devleti, v.s. gibi kavramlara dayanır ve kapitalizmin kapitalizm, ahlâkın da ahlâk olduğuna hükmettiğinden, bu kavramları değişmez (mutlak) soyutlamalar olarak kabul eder. Diyalektik düşünce ise, eşyayı ve olayları

sürekli değişimleri içinde inceler ve üstelik, bu değişikliklerin maddî şartlarını gözlemleyerek, *A*'nın *A* olmaktan, işçi devletinin, işçi devleti olmaktan çıktığı kritik noktayı belirler.

Vülger düşüncenin temel kusuru, sürekli bir değişme içinde olan bir realitenin hareketsiz (donmuş) bir izlenimi ile yetinmesidir. Diyalektik düşünce ise, kavramları durmadan belirler, düzeltir, somutlaştırır ve onlara bir zenginlik, bir esneklik, âdeta bir lezzet kazandırır ve böylece, onlarla, canlı (somut) fenomenler arasında bir yakınlık kurar. Genelikle kapitalizm değil, fakat gelişmesinin belirli bir safhasında belli bir kapitalizm; genellikle işçi devleti değil, fakat, emperyalizm tarafından kuşatılmış geri bir ülkedeki işçi sınıfı [der].

Sinemayla fotoğraf arasındaki bağıntı neyse, diyalektik düşünce ile vülger düşünce arasındaki bağıntı da odur. Sinema, fotoğrafı reddetmez, aksine, hareketin kanunlarına göre, bir fotoğraflar dizisi meydana getirir. Diyalektik, tasımı reddetmez fakat, tasımları ,sürekli bir değişme halindeki realitenin bilgisine yaklaştıracak şekilde meczeder. *Mantık* adlı eserinde Hegel, bir dizi kanun ortaya koyar : niceliğin niteliğe dönüşmesi, çelişkilerle gelişme, şekil ve muhteva çatışması, süreklilikte inkıta (kesilme), imkân âleminden zaruret âlemine geçiş, v.s., ki bunların hepsi teorik düsünce için de önemlidir, tıpkı tasımın, daha basit şeyler için geçerli olması gibi.

Hegel Darwin'den ve Marx'dan önce yazdı. Fransız devriminin düşünceyi muazzam bir şekilde etkilemesi sayesinde, Hegel, bilimin genel gidişini (felsefede) önceden sezinledi. Fakat özellikle, dahiyane bir ön - sezis söz konusu olduğu için, Hegel'de bu, idealist bir karaktere büründü. Hegel, sanki en yüce gerçekliği teşkil ediyorlarmış gibi, ideolojik gölgelerle uğra-

şıyordu. Marx gösterdi ki, ideolojik gölgelerin hareketi, maddî cisimlerin hareketini yansıtmaktan başka bir şey yapmaz.

Biz diyalektiğimize, materyalist diyalektik diyoruz, çünkü onun kökleri ne göklerdedir ne de bizim hür düşüncemizin» derinliklerindedir. Objektif realitededir, tabiattadır onun kökleri. Bilinç, bilinçaltı'ndan, psikoloji, fizyolojiden, organik dünya, inorganik dünyadan, güneş sistemi, nebülözden doğmuştur. Gelişme merdiveninin bütün basamaklarında nicel değişiklikler, nitel değişiklikler haline gelmiştir. Diyalektik dahil, düşüncemiz, değişme halindeki maddenin bir tezahüründen başka bir şey değildir. Bu sistemde, ne Tanrı, ne şeytan, ne ölümsüz ruh, ne de hukukun ve ahlâkın değişmez normları için yer vardır. Tabiatın diyalektiğinden doğan düşüncenin diyalektiği, bundan dolayı, tamamen materyalist bir karaktere sahiptir.

Türlerin kökenini, nicel değişikliklerin nitel değişikliklere dönüşümü ile açıklayan darwinizm, bütün organik tabiatta diyalektiğin zaferini taçlandırdı. Bir diğer büyük zafer de, kimyasal elementlerin atom ağırlıkları tablosunun, sonra da, elementlerin birbirlerine dönüştüklerinin keşfedilmesi oldu.

Tabiat bilimlerinde ve sosyal bilimlerde büyük önem taşıyan sınıflandırma (tasnif) meselesi, (türlerin, elementlerin, v.s.) bu dönüşümlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Türlerin değişmezliği ilkesine dayanan Linné sistemi (18. yüzyıl), bitkileri dış görünüşlerine göre tasnif ve tasvir etmekten ibaretti. Botaniğin çocukluk dönemi, mantığın çocukluk dönemine benzer, çünkü, düşüncemizin şekilleri (formları), her canlı gibi gelişmektedir. Ancak türlerin değişmezliği ilkesini bir yana bırakarak ve bitkilerin evrimlerinin ve anatomisinin tarihinin incelenmesiyledir ki gerçekten bilimsel bir tasnifin (sınıflandırmanın) temelleri atılabilmiştir.

Darwin'in aksine, bilinçli bir diyalektikçi olan Marx, insan toplumlarının bilimsel tasnifinin temellerini, toplumun anatomisini teşkil eden üretim güçlerinde ve mülkiyet ilişkilerinin yapısında buldu. Marksizm, bugün bile üniversite kürsülerinde okutulmakta olan, toplumların ve Devletlerin vülger tasnifinin yerine diyalektik materyalist tasnifi koydu. Ancak Marx'ın metodunu kullanaraktır ki, işçi devleti kavramı ve onun yıkılmış anı doğru olarak tanımlanabilir.

Gördüğümüz gibi, bütün bu söylenenlerde, kendini beğenmiş cahillerin iddia ettikleri gibi, «metafiziğin» ya da «skolastiğin» zerresi yoktur. Diyalektik mantık, çağdaş bilimsel düşüncenin hareket kanunlarını dile getiriyor. Oysa, diyalektik materyalizme karşı açılan mücadele, uzak bir geçmişi, küçük burjuvazinin muhafazakârlığını, gedikli profesörlerin küstahlığını ve öbür dünyaya (ahrete) umut bağlamışlığı yansıtıyor. (*)

(*) Bu makalenin üç sayfalık ilk bölümü, okurların yabancısı oldukları ayrıntılı bir ön - bilgiyi gerektirdiği için kitaba konmamıştır.

TROÇKİ'NİN KISA BİYOGRAFİSİ

Ekim devriminden sonra sovyet hükümetinin giriştiği ilk büyük yayın faaliyeti, Lenin'in eserlerini toplu halde basmak olmuştur. Bu eserlerde, Lenin'in sözünü ettiği bütün önemli devrimcilerin kısa hayat hikâyeleri yer alır. Bu bölümü, Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin gözde üyelerinden Kamanev'in yönetiminde, Parti'nin resmî tarihçileri hazırlamışlardır. Leon Troçki ile ilgili biyografi bölümünde şunlar yazılıdır :

«L. D. Troçki, *1881'de doğdu. Nikolaev'deki işçileri örgütledi diye Sibirya'ya sürüldü, ama oradan kaçması uzun sürmedi. Yurt dışına çıkar çıkmaz* Iskra'*nın (Lenin ve arkadaşlarının Londra'da çıkardıkları gazete) yazı kurulunda çalıştı. Parti'nin İkinci Kongresi'nde Sibirya birliğinin delegesi olarak yer aldı. Partideki bölünmeden sonra Menşevikler'e katıldı. 1905 Devriminden önce ünlü* sürekli devrim *teorisini ortaya attı. 1905 burjuva devriminin, millî devrimler*

dizisi içinde başı çekecek olan sosyalist bir devrime dönüşeceğini savunuyordu. Bu teoriyi Menşevikler kesiminin (Petersburg'da 1905 Kasım - Aralık aylarında çıkabilen) merkez organı Nahalo *gazetesinde yayımladı. Kristalev - Nosaş tutuklamasından sonra Troçki, Petersburg işçi delegelerinin ilk Sovyeti'ne başkan seçildi. 8 Aralık 1905'te İcra Komitesi üyeleriyle birlikte tutuklandıktan sonra Obdersk kampına ömür boyu sürgüne gönderildi, ama daha yoldayken kaçtı ve yurt dışına çıktı. Troçki devamlı kalmak üzere Viyana'yı seçti ve orada* Pravda *adıyla bir işçi gazetesi çıkarmaya başladı. Amacı gazeteyi buradan Rusya'ya gönderip dağıtmaktı. O sıralarda Menşeviklerden koptu ve parti - dışı bir grup oluşturmaya çalıştı... Emperyalist savaşın başlamasıyla birlikte tamamen enternasyonalist bir tutum takındı. Paris'te* Naşa Slovo*'nun yayınlanmasına katkıda bulundu, ayrıca Zimmerwalt toplantısına katıldı. Derken, Fransa'dan çıkarıldı, A.B.D. ye geçti, ama Şubat Devrimi'nden sonra geri döndüğünde İngiliz hükümeti tarafından tutuklandı ve Petersburg Sovyeti'nden yapılan baskılar sonucu Geçici Hükümet'in talebi üzerine serbest bırakıldı. Petersburg'a varınca* Mezrayontsi *örgütüne girdi, sonra 1917 Temmuzundaki 6. Kongre'de Bolşevik Partisi'ne bu örgütle birlikte katıldı.. Kerensky hükümeti kısa bir süre sonra onu, «bir ayaklanmaya öncülük etmek» le suçlayarak tutukladı, fakat Petersburg proletaryasının direnişi üzerine hemen serbest bırakıldı. Petersburg Sovyeti Bolşeviklere katılınca başkan seçildi ve 25 Ekim ayaklanmasını bu sıfatla örgütleyip yönetti. Troçki 1917'den itibaren Komünist Partisi Merkez Komitesi daimî üyesi, ayrıca*

Halk Komiserleri Sovyeti'nin üyesi olmuş ve Brest - Litovsk barışı imzalanıncaya kadar Dışişleri Halk Komiseri, sonra da Savaş Komiserliği görevlerini üstlenmiştir.

Bolşevik Partisi ve hükümet başkanı olan Lenin, boş bir kâğıdın altını imzalayarak verir ve Troçki uygun gördüğü emirleri bu kâğıda yazardı. Bu durum, Troçki'nin Kızılordu başkomutanı olarak bağımsız hareket ettiğini apaçık göstermektedir.

İlk sovyet hükümetinde eğitim komiseri olan Lunaçarski, Troçki'nin 1905 devrimindeki faaliyetlerini şöyle anlatır : «*Troçki, tutuklandığı güne kadar Petersburg proletaryasının gözbebeği idi. Hele mahkemedeki olağanüstü tutumu popülaritesini büsbütün artırdı. Diyebilirim ki, Troçki, genç yaşına rağmen, 1905 - 1906'ların bütün Sosyal - Demokrat liderleri arasında en seçkiniydi, en hazırlıklı olanıydı. Bağımsızlık uğruna amansız bir mücadelenin ne demek olduğunu o herkesten daha iyi görmüştü... Plehanov yarı-Kadet'ci eğilimleri yüzünden çok şeyini yitirmişti. O dönemde Troçki ön safları tutuyordu.*»

Troçki'nin hayatındaki ikinci büyük başarısı, 1917 Ekim devrimi'ni örgütlemesi ve ona önderlik etmesidir. Bu konu, Troçki'nin sonradan en büyük düşmanı olan Stalin tarafından dile getirilmiştir. Stalin, *Pravda*'nın 241 No.lu sayısında yayınlanan «En Büyük Parti Liderlerinin Rolü» adlı makalesinde, Troçki'nin Ekim Devrimi'nde oynadığı rolün resmî hesabını şu sözlerle belirtiyor :

«DEVRİMİN ÖRGÜTLENMESİ İLE İLGİLİ BÜTÜN FAALİYETLER PETROGRAD SOVYETİ BAŞKANI YOLDAŞ TROÇKİ'NİN DOĞRUDAN DOĞRUYA KENDİ ÖNDERLİĞİ ALTINDA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞTİR. ŞUNU KESİNLİKLE İFADE ETMEK MÜMKÜNDÜR Kİ, GARNİZONUN DAHA İLK ANDA SOVYET TARAFINA GEÇMESİNİ VE DEVRİMCİ ASKERÎ KOMİTE FAALİYETLERİNİN CESARETLE YÜRÜTÜLMESİNİ, PARTİ, ESAS İTİBARİYLE VE HER ŞEYDEN ÖNCE TROÇKİ YOLDAŞA BORÇLUDUR.»

Troçki'nin hayatındaki üçüncü büyük merhale, Kızılordu'yu iç savaş için örgütlemesi ve ona komuta etmesidir. Bu olgu, hiçbir yorumu gerektirmeyecek kadar kesin bir olgudur. Ayrıca, Maxim Gorki'nin hatıralarında, Troçki'nin askerî alandaki başarılarının bizzat Lenin tarafından övgüyle karşılandığını anlatan bir bölüm vardır. Gorki Lenin ile Troçki arasında çıktığı söylenen bir anlaşmazlık konusunda ne düşündüğünü Lenin'e sorduğunda Lenin kendini tutamaz ve *«Bir sürü yalan, benim hakkımda ve Troçki hakkında bir sürü iğrenç yalan uyduruyorlar» diye bağırır ve yumruğunu masaya vurarak «bana bir yıl içinde örnek bir ordu kurabilecek başka birini gösterebilir misiniz!» der.*

Devrin Eğitim Komiseri A. V. Lunaçarski'nin «Hatıraları» nda Troçki ile ilgili bazı satırları buraya aktarıyoruz. Lunaçarski'nin bu eseri, «Devrimden çizgiler» adı altında 1923'de küçük bir kitap halinde Moskova'da yayınlanmıştı.

«Troçki'ye ilkin, 1905'de, ocak ayı sonlarına doğru rastladım. Cenevre'ye gelmişti. Nereden

geldiğini unuttum, ama benimle birlikte, bu olayı tartışmak üzere düzenlenen büyük bir mitingte konuşacaktı. O zamanlar, Troçki, çok zarif ve yakışıklıydı. Onun bu zarafeti, özellikle hiç kimseyi umursamaksızın yüksekten konuşma tarzı bende çok kötü bir izlenim bıraktı. Bacak bacak üstüne atıp, toplantıda, irticalen yapacağı konuşmanın taslağını bir çırpıda çiziktiriveren bu züppeye derin bir hoşnutsuzlukla bakıyordum. Ama Troçki çok mükemmel konuşuyordu.

1905 devriminde Troçki'ye pek az rastladım. O, sadece bizlerden değil, Menşevikler'den de uzak duruyordu. Genellikle, İşçi Delegeleri Sovyeti'nde çalışıyordu.

Lenin'in çevresindekilerden birinin şunları söylediğini hatırlıyorum : — Kristalev'in yıldızı söndü. Şimdi, Sovyet'teki kuvvetli adam Troçki. Lenin'in yüzü bir an karardı ve dedi ki :

— Evet, yorulmak bilmez ve titiz çalışmasıyla Troçki kazandı.

Buyurgan korkunç bir üstünlük, insanların gönlünü alma ve sevgisini kazanma hasletinin olmayışı veya böyle bir şeyden kaçınma, Lenin'e has o büyüleyici havadan yoksun oluş, yani bütün bunlar Troçki'yi bir çeşit yalnızlığa mahkûm etti. Şahsî dostlarından bazılarının bile (sadece siyaset alanındaki dostlarını kastediyorum) sonraları onun en amansız düşmanları haline geldiklerini hatırlamak yeter.

Siyasî gruplar içinde çalışmaya Troçki pek yatkın değildi, ama kişilerin artık önemini yitirdiği tarihî olaylar okyanusu içinde, onun en olumlu yönleri birdenbire ortaya çıkıveriyordu.

Ben Troçki'yi daima büyük bir insan olarak kabul ettim. Evet, bundan hiç kimse şüphe edemez. Savaş sırasında, Paris'teyken, bir devlet adamı olarak, benim nazarımda çok üstün bir yeri vardı. Onu yakından tanıdığım için mi, yoksa tarih sahnesinde bütün gücünü daha iyi gösterebildiği için mi, veya Devrimde edinilen tecrübelerin ve devrim meselelerinin onu gittikçe yüceltmesinden midir, bilemem ama, Troçki, benim gözümde sürekli olarak devleşti.

«1917 ilkbaharının agitasyon faaliyetleri sırasındaki o müthiş görüş kabiliyetinin ve göz kamaştırıcı başarılarının etkisinde kalan pek çok kişi onda Rus Devrimi'nin ilk gerçek liderini görmek eğilimindeydi.»

Troçki, büyük bir hatip ve yazar olduğunu göstermiştir. Bence, Troçki zamanımızın, belki de, en büyük hatibidir. Sosyalizmin, gerek parlamentoda, gerekse halk arasındaki bütün büyük hatiplerini ve burjuva âleminin ünlü pek çok konuşmacılarını dinledim ama Jaurès hariç, içlerinden bir tekinin bile adı insanın aklında yer etmiyor.

«Etkileyici görünüşü, konuşmasındaki akıcılık, tükenmek bilmeyen güçlü bir ses, cümlelerinin edebî niteliği, acı mizahı, o müthiş mantığı. -açıklık bakımından çelik gibi bir mantık-... İşte bütün bunlar Troçki'nin konuşma sanatının özellikleri. O isterse, nüktelerle yerin dibine batırarak konuşur, hedefini çok iyi bulan oklarından birkaçını birden fırlatır, isterse, o muhteşem siyasî konuşmalarından birini yapıverir... Troçki'yi, o müthiş politik tezlerinden büyülenmişcesine mutlak bir sessizlik içinde dinleyen büyük bir

kalabalığın karşısında tam iki buçuk saat ayakta konuşurken görmüşümdür.

Troçki'nin önderlik vasfına gelince, söylediğim gibi, parti örgütünün dar çevrelerine intibak edemiyordu. Onlara karşı anlayışsızdı. Şahsiyetinin genel niteliğinden gelen o aşırı kesinliğin etkisinden kurtulamıyordu.

«Troçki, iğneleyici ve buyurgandır. Ancak, Lenin'le tanıştıktan sonradır ki ilişkilerinde daima duygulandırıcı ve sevgi dolu bir boyuneğmişlik içine girmiştir. Gerçekten, büyük insanlara has bir alçak gönüllülükle, Lenin'in önderliğini tanımaktan geri kalmamıştır.

Troçki, hatip olarak eriştiği yüceliğe, bilge bir siyaset adamı olarak da erişmiştir. Başka türlü olabilir miydi ki? Konuşmalarını, düşünceyle aydınlatamadıktan sonra en hünerli bir hatip bile kof bir virtüoz olmaktan öteye gidemez. Bütün konuşmaları boş bir teneke gibi tıngırdar durur. Aziz Paulus'un sözünü ettiği sevgi, bir hatip için gerekli değildir, o, hınç ve kinle de dolu olabilir, ama düşünmeyi bilmesi muhakkak gereklidir.

Troçki'nin, ihtiraslı bir kişi olduğu söylenir genellikle. Düpedüz saçmadır bu. Çernov'un hükümette yer aldığı sıralarda, Troçki'nin söylediği çok önemli bir sözü hatırlıyorum : «Tarihî yerini, cüzdanı uğruna bırakıp gitmek! Ne aşağılık bir ihtirastır bu! İşte Troçki'nin bütün şahsiyeti bu cümlenin içindedir. Onda kendini beğenmişliğin zerresi yoktur.

Lenin de hiç bir zaman ihtiras sahibi bir insan olmamıştır. Öyle sanıyorum ki, Lenin, hiç

bir vakit, kendisini tarihin aynasında bir an olsun seyretmemiştir; kendisinden sonra gelecek olanların, hakkında ne söyleyeceklerini hiç düşünmemiştir. Oturup işine bakmıştır. Lenin, görevini (işini) büyüklüğüne yaraşır buyurgan bir şekilde yapmaktadır : Elindeki güç, hoşuna gittiği için değil, ama haklı olduğuna inandığı, başkasının, kendi eserini bozmasına tahammülü olmadığı için yapmaktadır. Onun iktidar sevgisi, kendi prensiplerine olan korkunç güveninden ve bu prensiplerinin doğruluğundan ileri gelmektedir, başka bir deyişle, olayları, hasımlarının bakış açısından görmediği içindir.

«Lenin'in aksine, Troçki, kendini sık sık seyretmektedir, tarihteki rolünü hiç aklından çıkarmaz ve insanoğlunun hafızasında, başında yüceliklerden bir hâle, gerçek bir devrimci olarak kalmak için, hiç şüphesiz, her fedakârlığı göstermeye hazırdır. Onun iktidar sevgisi, Lenin'inkiyle aynı niteliktedir, şu farkla ki, Troçki hata yapmaya daha yatkındır. Lenin'in o hemen hemen hiç yanılmayan iç güdüsü onda yoktur.. Öfkeli bir mizacı vardır ama duygularına kapılıp gözü kararadığı anlar, sayılıdır. Öte yandan, Lenin daima dengelidir, kendine hâkim olmasını bilmekte, pek zor sinirlenmektedir.

«Bununla beraber, Rus Devrimi'nin ikinci büyük önderinin, arkadaşına her yönden benzediği aklınıza gelmesin. Öyle konular olur ki, Troçki, Lenin'i, hiç bir şüpheye yer vermeyecek şekilde, gerilerde bırakır. Troçki, daha açık - seçik, daha parlak ve atılgandır. Lenin, Sovyet Halk Komiserleri başkanlık sandalyesinde oturmak, dünya devrimini dehasıyla yönetmek için

yaratılmıştır, ama, besbelli ki, Troçki'nin yüklendiği o dev görevi yürütecek yetenekte değildir : o bir yerden bir yere yıldırım gibi seyahatler, kitleler karşısındaki muhteşem konuşmaları, birdenbire çaldığı komut borazanlarının sesleri, gücünü yitiren bir ordunun bir ucundan bir ucuna şimşek hızıyla yetişen elektiriklendirici rolü. Yeryüzünde, bu gücü gösterebilecek bir başka kişi daha yoktur.

«Gerçek ve büyük bir devrim gelip çattığında, büyük bir halk her rol için uygun bir oyuncuyu daima bulur. Bizim devrimimizin büyüklüğünün belirtilerinden biri, kendi partisini kendisinin yaratmış olmasıdır...

GÖREVLERİNE EN ÇOK YARAŞAN GÜÇLÜLER İÇİNDE EN GÜÇLÜ OLAN İKİ İNSANDI : LENİN VE TROÇKİ.

TROÇKİ'NİN VASİYETNAMESİ

Bilinçli hayatımın kırk üç yılı boyunca hep devrimci olarak kaldım, çünkü bu hayatın kırk iki yılını marksizmin bayrağı altında mücadele ederek yaşadım. Yeni baştan yaşayacak olsaydım, birtakım yanılgılara düşmekten elbette kaçınırdım, ancak, hayatımın esas yörüngesi değişmezdi. Bir proleter devrimci, bir marksist, bir diyalektik materyalist olarak öleceğim...

Nataşa bahçeden şimdi geldi, pencereyi ardına kadar açtı, odaya daha çok hava giriyor, duvarın dibindeki yeşil otları görebiliyorum, duvarın üstünden göğün açık mavisini ve her yerde güneş ışıklarını... Yaşamak güzel şey... Gelecek nesiller, bütün kötülüklerden ve baskılardan, şiddet ve zorbalıklardan kurtulsun, geleceği yaşamaktan kıvanç duysunlar...

Sosyalizmin Güncel Meseleleri, klasik ve çağdaş marksist eserleri yayınlamakla ün yapmış **MONAD PRESS** yayınları arasında, yer alan **Problems Of Everyday Life** (Günlük Hayatın Problemleri) adlı eserin çevirisidir.

DİKKAT: Ailede termidor başlıklı makale, bir dizgi hatası sonucu, **Ailede Ağustos** diye basılmıştır. Doğrusu, **Ailede termidor'dur.**

AÇIKLAYICI NOTLAR

BÖLÜM I

1. Bu makalenin tam metni 97. sayfadır.

2. **N.E.P.**, Yeni Ekonomi Politikası (Yeni İktisadî Siyaset). Rusça **Novaya Ekonomiçeşkaya politika**'nın kısaltılmışı. İçsavaş boyunca hüküm süren «Savaş Komünizmi» nden sonra 1921'de Lenin tarafından başlatıldı. **NEP**, içsavaştan ve Kronştad denizcilerinin ayaklanmasından sonra kapitalizme kısmî ve geçici bir dönüşü öngörüyordu. 1921 - 1922'deki büyük kuraklık yüzünden başlayan kıtlık, kamulaştırmaların düşük fiyatla yapılması, cebrî çalışmanın uygulanması ve toprak ürünlerinin devlet malı sayılması, **NEP** denilen bu dönüşü kaçınılmaz hale getirmişti. Ve bu dönüş **Nepmen**'lerin - **NEP**'ten yararlanarak kâr elde etmeye bakan tüccarların, v.s. - ortaya çıkmasına yol açtı.

3. Troçki'nin «proleter askerî doktrin» tartışmaları hakkındakl görüşü, **Military Writings** (Askerî Yazılar) [Pathfinder Press, 1971] da ve «proleter kültür» konusundaki düşünceleri de **Edebiyat ve Devrim** adlı kitabında yer almaktadır (Bu kitap yakında **Suda Yayınları** arasında çıkacak).

4. **Parti propagandacısı,** «ajitatör» kelimesinin Rusça'ya tercüme edilmiş şeklidir. Ekim Devrimi'nin yarattığı bir tip olan **ajitatör,** parti programını ve politikasını kitlelere açıklamakla, anlatmakla görevliydi. Bunlar, ülkenin dört bir yanında faallyet gösteriyorlar, dairelerde, atölyelerde, okullarda açıklayıcı konuşmalar yapıyorlardı. Burada sözü edilen konuşma, parti propagandacılarının yaptıkları sayısız konuşmalardan biridir.

5. **Yurl N. Libedinskl** (1898 - 1959), Rusya Proleter Yazarlar Birliği başkanlarından. **Hafta** adlı hikâyesi (1922), köylüler arasında patlak veren karşı - devrimci bir ayaklanmanın bastırılışını anlatır. Libedinskl'nin eserleri devrim, içsavaş ve sosyalist kuruluş dönemindeki komünistlerin hayatlarını anlatır.

   Gubkom, mahallî komite denilen **gubiernski komitet**'nin kısaltılmışı. Bu komiteler, taşradakl partl örgütlerinin lokalini teşkil ediyordu.

6. **Genç Almanya,** 1830'larda Almanya'da başlayan bir edebî akım. O dönemdekl sosyal bunalımın ve sanayileşme hareke-

tinin büyük ölçüde etkisi altında kalmıştır.

Heinrich Heine (1797 - 1856), Alman lirik şairi ve edebiyat eleştirmeni. «Genç Almanya» hareketinin en tanınmış üyelerinden. **Seyahat Tabloları** en ünlü eserlerinden biridir. Millî Eğitim Bakanılğı Klâsik Eserler dizisinde yayımlanan bu kitabı Türkçe'ye Pertev N. Boratav çevirmiştir.
Ludwig Boerne (1786 - 1837), «Genç Almanya hareketinin öncülerinden. Siyasî yazılar yazan bir hiciv ustası. Çeşitli gazetelerde yayınlanmış makalelerinde Alman tiyatrosunu ve Almanya'nın siyasetini eleştirmiş, sosyal reformları desteklemiştir.

7. **Vissarion Belinski** (1811 - 1848), Rusya'nın en ünlü edebiyat eleştirmeni. Onun sosyal eleştirel yazıları Rus edebiyatının gelişimini derin bir şekilde etkilemiştir. Marksistler, Bielinski'nin yazılarını, Rusya'da sosyalist düşüncenin fikrî hazırlayıcısı olarak kabul ederler.
Nikolay Çernişevski (1828 - 1889), Rus yazar ve eleştirmeni. **Nasıl Yapmalı** adlı ünlü eseri Rusya'da popülist hareketi son derece etkilemiştir.
Dimitri Pisarev (1840 - 1868), ailevî meselelerle ve sosyo - ekonomik reformların ahlâkî yönleriyle ilgili eleştiriler yazan edebiyat eleştirmeni.
Nikolay Dobrolikov (1836 - 1861), Rus gazeteci ve eleştirmen, Genç yaşında, devrimci hareketlere katılmıştır.

8. **Narodnikler** (Popülistler), Rusya'da, 19. yüzyılda ilk devrimci sosyalist hareketin temsilcileri. Amaçları, aç ve sefil köylüleri, propaganda yoluyla ayaklandırmak ve çarlığı yıkmaktı. Veronej Kongresi'nde Hareket ikiye bölündü (1879). Birinci grup, teröristlerden oluşuyordu. Bunlar, **Narodnaia Volia** (Halkın İradesi) adlı bir örgütte toplandılar. Bu örgüt Çar II. Aleksandr'ı 1881'de bir suikast düzenleyerek öldürdü. Önderlerinin bir çoğu öldürüldü ya da hapsedildi. İkinci grubu **Ilımlılar** teşkil ediyordu (Plehanov, B.P. Axelrod, Vera Zasuliç). Bunlar siyasî eyleme devam ettiler. Lenin **Narodnik** hareketi, Rusya'da köylü cumhuriyetinin ideolojisi olarak niteler ve Narodnikler'in devrimde proletaryanın rolünü küçümsediklerini belirtir.

9. **Charles Fourier** (1772 - 1837), Fransız ütopyacı sosyalist. Filozof ve iktisatçı Zengin bir tüccarın oğlu. Servetini Fransız ihtilâlinde kaybetmiştir. Uzun süre çeşitli işleri denedikten sonra, tekrar iş hayatına atılmıştır.. **Yeni Sanayi Dünyası** adlı eseriyle üne kavuşmuştur. Ona göre, toplum düzeni kötü bir şekilde örgütlenmiştir ve bu düzeni değiştrmek gerekmektedir. Fourier, insanın ana ihtiyaçlarının 12 tane olduğunu ileri sürüyor ve ihtiyaçların en iyi şekilde karşılanabilmesi için bir **Falanj** kurulmasını öneriyordu Falanj, kare şeklinde bir alana kurulacak, üretim müşterek iş bölümü esasına dayanacak, üyeleri 1800 kadar olacaktı. Elde edilen ürünün üçte biri sermayeye, on ikide beşi

emek sahiplerine verilecekti. Falanj denemesi ancak bir yıl sürmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

10. **Nikolay Semaşko** (1874 - 1949), 1923'de Halk Sağlığı Komiserliği yapan eski bir bolşevik.

11. **Fabzavkom,** «Fabrişno - zavodskoy komitet» in kısaltılmışı, ki fabrika komitesi anlamına gelir.

12. **Platon M. Kerhentşev** (1881 - 1940), 1904'te Bolşeviklere katıldı. Sovyet Devletinde çeşitli görevlerde bulundu, özellikle, Sovyet radyolarında ve sanat faaliyetleri komisyonlarında önemli görevler aldı. 1923'den 1924'e kadar **Emeğin Bilimsel Örgütlenmesi** Konseyi'nin başkanlığını yaptı. 1923'de «Zaman Ligası» nı kurarak, emeğin (işin) rasyonelleştirilmesi tezini, **Vremya** gazetesinde savundu.

13. **İlk Beş Yıllık Plân,** ekonomik kalkınma plânıdır ve uzun bir tartışmadan sonra 1928'de uygulanmaya başlamıştır. Bu tartışma boyunca Stalinciler Troçki ve Sol Muhalefet tarafından ileri sürülen kırsal bölgelerde sanayileşmenin ve kollektifleştirilmenin hızlandırılması teklifine karşı çıktılar.

14. **Stahanov hareketi,** Sovyetler Birliği'nde 1935'de uygulanan sistem. Amacı, üretimi hızlandırmak ve verimi artırmak olan bu hareket işçiler arasında büyük ücret eşitsizliklerine ve büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştır.

15. **Louis Fisher** (1896 - 1970), **Nation** dergisinin Avrupa muhabiri. Bu Amerikan gazetecisini, Troçki, Moskova duruşmaları sırasında Stalin taraftarlığı yapmakla suçlamıştır.

16. **Lev. S. Sosnovski** (1886 - 1937), Sol Muhalefet'in genç liderlerinden ve Stalincilik karşısında en son dize gelenlerdendir.

17. **Emilian Yaroslavski** (1878 - 1943), «Tanrı Tanımazlar Cemiyeti» nin liderlerinden biri. Bu örgüt din aleyhtarı propaganda yapıyordu. Yaroslavski, aynı zamanda, Merkez Kontrol Komisyonu başkanlık divanı üyeliği de yapmış ve bu örgütün, 1937'de Troçki'ye karşı kaleme aldığı resmî suçlamayı hazırlayanlardan biri olmuştur. Bolşevizmin Tarihi adlı kitabında, «troçkist görüşlere» yer verdiği ve Stalinciliği övmesine rağmen, Stalin'i yeteri derecede yüceltmediği için bizzat Stalin tarafından yerilmiştir.

BÖLÜM II

1. **Peter Aleksiyeviç,** ya da **Büyük Petro** (1672 - 1725), 1682'den ölümüne kadar Çar idi. Avrupa medeniyetinin Rusya'ya girmesinde büyük rol oynamıştır.

2. **Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi**'nin ilk kongresi Mart 1898'de illegal şartlar altında toplanmıştı. Fakat bu yeni örgüt, polis baskısı yüzünden kısa zamanda parçalanmış, ve ikinci kongresi 1903'de Londra'da yapıldığı sırada Lenin'in önder-

liğindeki Bolşevik fraksiyonla, Martov'un önderliğindeki Menşevikler arasında anlaşmazlık patlak vermiştir. Bolşevikler, Ekim Devrimi'nden sonra, Rus Komünist Partisi adını aldılar. Nikolayeve, Ukranya'da, Troçki'nin 1898'de devrimci hareketi örgütlemek için çalıştığı yerdi.

3. Doğrusu 1898'dir.

4. **Narodnaya Volya** (Halkın İradesi), narodnik teröristlerin gizli siyasî bir örgütü olarak Ağustos 1879'da kuruldu. Bu örgüt hem ütopik sosyalist fikirlere inanıyor hem de mutlakiyetin yıkılarak siyasî hürriyetin elde edilmesi için politik mücadelelerin gerekli olduğunu kabul ediyordu. Lenin, «Narodnaya Volya» üyeleri, politik mücadeleye girmekle ileriye doğru bir adım atmışlar fakat bu mücadeleyi sosyalizmle birleştirmeyi başaramamışlardır» diye yazar. Çarlığa karşı kahramanca bir mücadele vermiş olmalarına rağmen «aktif kahramanlar» ve «pasif halk yığınları» teorisini (bu yanlış teoriyi) ortaya atarak toplumu yeniden inşa edeceklerini hem de halkın katkısı olmaksızın inşa edeceklerini umuyorlardı. Çar II. Aleksandr'ın 1 Mart 1881'de öldürülmesinden sonra hükümet bu örgütün üyelerini ölümle ve ağır hapisle cezalandırdı.

5. **Philipp Scheidemann** (1865 - 1939), Alman Sosyal Demokrasisi'nin sağ kanadı liderlerinden ve Kasım 1918'de devrilen hükümet üyelerinden.

6. **Lenin'in son iki makalesi, «Lenin'in Toplu Eserleri'**nin (Lenin's Collected Works) 33. cildinde, 481 ilâ 487. sayfalar arasında yer almaktadır.

7. Rus Ukrayna, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Byelorus Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinden bir tek birlik teşkil edilmesi lehindeki karar 30 aralık 1922 günü alındı. Bu birliğin ne şekilde olması hakkında yapılan görüşmelerde Lenin ve Troçki önderliğindeki çoğunluk, bu işin söz konusu ülkelerin rızası ile olmak gerektiğini savunuyordu, şöyle ki, birliğin şekli, küçük veya nisbeten geri kalmış ya da vaktiyle baskıya uğramış millî azınlıkların gerçek askerî ve ekonomik çıkarlarına dayanmalıdır.

8. **Yakov M. Sverdlov** (1885 - 1919), Yahudi bir zanaatkâr ailenin oğlu. 15 yaşına kadar, eczacı kalfası. 1901'de illegal bir matbaa kurdu ve ilk mahkûmiyetini 17 yaşındayken çekti. 1903'de Bolşevik oldu. Beş kere tutuklandı. 1913'de Pravda'yı yönetti, Malinovski tarafından polise ihbar edilerek sürgüne gönderildi. Devrimde serbest bırakıldı ve Ağustos 1917'de Merkez Komitesi'ne seçildi. Ölümüne kadar Merkez Komitesi'nin sorumlu sekreterliğini ve Kasım 1917'den itibaren de Sovyetler İcra Komitesi Başkanlığını yaptı. Bu iki niteliği, onun, Lenin'le birlikte, Bolşeviklerin politikasını yönetmesini sağladı. Mart 1919'da, bazılarına göre veremden, bazılarına göre de İspanyol gribinden öldü.

9. Bu konudakl makale **«Merzartsi»** (Hainler, alçaklar) başlığını taşıyor.

10. İsveç sosyal demokrasisinin sol kanadının ve İsveç gençlik hareketinin lideri **Karl Zeth Höglund** (1884 - 1956), İsveç Komünist Partisi'nin merkez organında, komünist bir kimsenin aynı zamanda dindar bir kişi olabileceğini ispatlamaya çalışan bir makale yayınlamıştı. Birinci dünya savaşı boyunca bir enternasyonalist olan Höglung, 1917'den 1924'e kadar İsveç Komünist Partisi'nin yöneticileri arasında yer aldı. Ve parti politikasına aykırı tutumundan dolayı 1924'de partiden atıldı.

11. 1921 sonunda, **Pravda**'da, gençliğin akademizme ya da soyut genellemelere yönelişini açıklamaya çalışan bir tartışmaya yer verilmiştl.

12. **Legal Marksistler,** devrim öncesi Rusyasında çok soyut ve devrimle ilgisi bulunmayan öylesine bir marksizm türü geliştirmeye kalkıştılar ki çarlık rejiminde legal olarak faaliyet göstermelerine izin verildi. Grubun lideri Peter Struve (1870 - 1944) idi. Ekim Devrimi'nden sonra, Legal Marksistler'in bir çoğu bolşevik rejimin amansız düşmanı kesildiler.

13. **Petrograd'da 1917 Temmuz günleri** kanlı çarpışmalar oldu. Bolşevikleri bundan sorumlu tuttular, liderleri tutuklandı, gazeteleri kapatıldı.
Beyaz Muhafızlar, Ekim Devrimi'nde karşı - devrimci rus kuvvetlerine takılan ad.

14. **Brest - Litovsk,** Rus - Polonya sınırı üzerinde bir şehir. Almanya ile Rusya arasında çarpışmalara son veren anlaşmanın imzalandığı yer. 3 Mart 1818'de imzalanan anlaşmanın şartları Sovyetler'in menfaatleri açısından son derece elverişsizdi. Fakat Sovyet hükümeti, anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı çünkü karşı koyacak durumda değildi. Anlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra Almanlar Ukrayna'yı istila ettiler.

15. 1900'lerde kurulan **Sosyal Devrimciler Partisi,** kısa zamanda Rusya'da popülist akımların siyasî sözcüsü oldu. 1917 devriminden önce köylü kitleleri arasında geniş ölçüde etkiliydi. Bu partinin sağ kanat lideri Kerenski idi. Sosyal Devrimci Parti'nin sol kanadı, Ekim Devrimi'nden sonra Bolşeviklerle birlikte koalisyon hükümetinde görev aldı Bununla beraber, Brest - Litovsk anlaşmasından memnun kalmadıkları ve Bolşeviklerin, Almanlarla barışmasını kabul etmedikleri için Temmuz 1918'de silahlı bir isyan düzenlendi. İsyanın bastırılmasından sonra Sovyetler 5. Kongresi, yöneticilerinin maceracı tutumunu tasvip eden sol kanat mensuplarının Sovyetler'den çıkarılmasına karar verdi. Sosyal Devrimciler Partisi, kitlelerin desteğini yitirince sovyet iktidarına karşı silahlı bir mücadeleye girişti. Bu partinin sol kanadının bir fraksiyonu Bolşevikler'le işbirliğinden yana oldukları için daha sonra Komünist Partisi'ne katıldılar.

16. Bir atasözü.

17. **Rosta,** Rusya'da TASS ajansından önceki bir haber ajansı.

18. **Gosizdat,** «Gosudarstvennoe İzdatel'stvo» nun kısaltılmışı.

19. **Narkomzdrav,** Halk Sağlığı Komiserliği anlamına gelen **Narodnii Komissariat Zdravookhpraneniya**'nın kısaltılmışı.

20. **George Curzon** (1859 - 1925), 1919 - 1923 yılları arasında İngiltere Dışişleri Bakanı. Sovyet Rusya'ya karşı silahlı bir dış müdahaleyi örgütleyenlerin başında geliyordu. Temmuz 1920'de, Polonya - Sovyet Rusya anlaşmazlığında Kızılordu'nun 1919'daki batı sınırlarına (Curzon hattına) çekilmesini isteyen bir notayı Sovyet hükümetine gönderdi.

21. Rusya'da Şubat 1917 Devrimi Çarlığı devirerek geçici hükümeti kurdu ve bu hükümet, Bolşeviklerin önderliğindeki Sovyetler Ekim 1917'de iktidara gelinceye kadar devam etti.

22. **Proleter Kültür ve Proleter Sanat,** Troçki'nin **Edebiyat ve Devrim** adlı eserinin 6. bölümüdür ve ilk defa Pravda'da 14 - 15 Eylül 1923'de yayımlanmıştır.

23. **Aleksandr Zharov** (1904 —), şiirde ve nesirde «burjuva tutumlara» karşı mücadele edilmesini öneren genç yazarlar «Ekim Grubu» nun üyesi.

24. **Karl Liebknecht** (1871 - 1919), Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin kurucusu Wilhelm Liebknecht'in oğlu. 1906'da Berlin'de avukat. 1900'dan beri partinin üyesi. Genç Sosyalistlerin lideri. Savaş aleyhtarı tutumundan ötürü mahkûm edildi. 1912'de Reichstag'da milletvekili iken, disiplin gereği, Ağustos 1914'de savaş kredileri lehinde oy kullandı. Sonra, Birinci Dünya Savaşına muhalefet edenlerin sözcülüğünü yaptı. Savaş aleyhtarı faaliyetini Rosa Luxemburg'la birlikte gerçekleştirdi. 1 Mayıs 1919 savaşına karşı düzenlediği bir sokak gösterisinden dolayı dört yıla hüküm giydi. Ekimde affedilince, isyan hazırlıklarına katıldı. Spartakus hareketinin yöneticilerindendir. Ocak 1919'da Alman Sosyal Demokrat hükümetinin subayları tarafından öldürüldü.

25. **Glavpolitprosvet**, 1920'de kurulmuş olan **Glavnii Politiko - Prosvetitel**'nin (Siyasî Eğitim Komitesi) nin başkanı.

26. Troçki'nin Rusya'daki Tıp ve Veteriner Emekçilerinin Beşinci Kongresi'nde (21 Haziran 1924) «Nasıl Bir Eğitimden Geçmeliyiz» adlı konuşması sözkonusudur.

27. **Ramsay Mac Donald** (1866 - 1937), Birinci Dünya savaşında pasifist bir sosyalist. 1924'de İngiltere'de İşçi Partisi hükümetinde başbakan oldu. Mac Donald'ın politikası, **Leon Trotsky on Britain** adlı kitapta eleştirilmiştir.

28. **Komintern** (Komünist Enternasyonal ya da Üçüncü Enternasyonal), Lenin'in önderliğinde, İkinci Enternasyonal'in yerine kurulmuştu. Lenin'in zamanında Komintern'in kongreleri yılda bir kere yapılıyordu. İlki 1919'da, ikincisi 1920'de, üçüncüsü 1921'de ve dördüncüsü de 1922'de, hem de Sovyetler Birliği'ndeki iç savas şartlarına ve güvensizlik ortamına rağmen yapılmıştı. Troçki, Komintern'in ilk dört kongresinin tezlerini Sol Muhalefetin ve Dördüncü Enternasyonal'in programının esası olarak kabul ediyordu. Beşinci Kongre, stalinizmin henüz kontrol altında tutulduğu sırada, 1924'de yapıldı. Altıncı kongre, 1928'e kadar yapılamadı. Ve yedincisi ancak 1935'de yapıldı. Troçki, bu yedinci kongreyi Komintern'in tasviye» kongresi olarak niteler (Bakınız : **Writings of Leon Trotsky,** 1935 - 36 (Leon Troçki'nin eserleri, 1935 - 36).

29. **Okuma Kulübeleri,** 1920'lerde Sovyet köyünde siyasî, kültürel eğitim merkezleriydi. Çarlık döneminde Liberallerin kurdukları «halkevleri» esas alınarak geliştirilmişlerdi. Sovyet hükümeti tarafından finanse ediliyor ve Glavpolitprosvet'in denetiminde faaliyet gösteriyordu. Her kulübenin bir kitaplığı vardı ve okumak, kültür olaylarını izlemek için bir buluşma yeriydi. «Kulübe» nin yönetimiyle görevli kişiye **izba** deniliyordu. Kulübenin asıl görevi, okuma - yazma bilmezlikle mücadele idi.

30. **Kulak,** zengin köylü demektir.

31. **Rudolf Hilferding,** (1877 - 1941), Birinci dünya savaşından önce, Alman Sosyal Demokrasisinin liderlerindendir. Savaş boyunca pasifist bir tutum takınmış ve Bağımsız Sosyal Demokratların lideri olmuştur. Sosyal Demokrat Parti'ye dönüşünde 1923 den 1928'e kadar bir burjuva hükümetinde maliye bakanlığı yapmıştır. İkinci dünya savaşında bir Alman hapisanesinde ölmüştür.

32. **Nestor Makno** (1884 - 1934), Ukranyalı anarşist. 1917 Ekim devriminden sonra, Güney Ukranya köylülerini Alman ve Avusturya işgal kuvvetleriyle Beyaz Kuvvetlere karşı örgütledi. Kızılordu Makno'yu Denikin'e (1919) sonra da Wrangel'e karşı destekledi. Kendi kuvvetlerinin Kızılordu'ya katılmasını reddetti ve sonunda Kızılordu'yla çatıştı. Sovyet Hükümeti, en sonunda, Makno'nun kuvvetlerini dağıttı.

33. **Proletcult,** Devrim arefesinde, Proleter Kültür temsilcilerinin, Bolşevik Parti'den bağımsız olarak kurdukları örgütün adıdır. Proletcult, proleter bir sanat yaratmayı amaçlıyordu ve Ekim Devrimi'ni destekliyordu. Bunlar, sonradan «Bütün Rusya Proleter Yazarlar Birliği'ni» kurdular (VAPP). Parti yönetiminin edebiyat alanına müdahalesini kabul etmeyen Proletkult, Lenin tarafından eleştirildi ve Eğitim Komiserliği'nin denetimine sokuldu. (1 Aralık 1920 tarihli kararname). Başlıca temsilcileri Gerasimov, Aleksandrovski ve baş-

lıca teorisyeni de Bogdanov'dur. Bogdanov, proletarya diktatörlüğünün birbirine paralel üç ayrı yönde, yani siyaset, ekonomi ve kültür alanlarında uygulanması gerektiğini savunuyordu. Ona göre, proletaryanın siyasî örgütü parti, ekonomik örgütü işçi - sendıkaları, kültür örgütü de Proletkult'dur. Proletaryanın, kendl kültürünü yaratacağını ve Proletkult'un da bu kültür inşasının en yüksek organı olacağını ileri sürüyordu. Lenin ve Troçkl, bunun anti materyalist bir görüş olduğunu belirterek edebiyatın kültürel üstyapının bir parçası olduğu ve Rus proletaryasının, yenl bir kültür yaratmadan önce, geçmiş devirlerin kültürünü özümlemesi gerektiği üzerinde durdular. Fakat Lenin'in ölümünden sonra **VAPP,** Sovyet bürokrasisinin büyümesinin bir aracı haline gelmiş ve edebiyat parti diktatoryasının bir organı olmuştur.

34. **Burzhkor** (işçi muhabir) demektir ve **burzhuaznii** ve **korrespondent** kelimelerinin kısaltılmışıdır.

35. **Kadet'ler,** meşrutiyetçi - demokrat partinin, halk arasındaki adı. 1905'de kurulan bu parti burjuvaları, zemstvolardan gelen toprak sahiplerini ve burjuva aydınları kapsıyordu. Kadetler, zamanla, emperyalist burjuvazinin partisi haline geldiler. Tanınmış liderlerinden biri de Milyukov'du. Şubat 1917'den sonra geçici burjuva hükümetine katılan Kadet'ler, karşı-devrimci bir politika izlediler.

BÖLÜM III

1. **Hohenzollern,** 1918'e kadar Prusyaya kıral, Almanya'ya Imparator yetiştiren Alman kraliyet ailesinin adı.

   Romanov, Rusya'da 1613'den Ekim devrlmine kadar hüküm süren hanedanlığın adı.

   Louis Philippe (1883-1850), 1830'dan 1838'-de devrilişine kadar Fransa kıralı.

2. Milletlerarası Iki barış konferansı Hollan-da'da **Hague** bölgesinde 1899 ve 1907 ta-rihlerinde yapıldı. Amaç silahlanmanın sı-nırlandırılması ve milletlerarası anlaşmaz-lıkların barış yoluyla halledilmesiydi.

3. Vodka satışı ile ilgili alaycı bir Ifade.

4. Troçki, müdahale savaşlarının da gösterdi-ği gibi, burada, savunma bakımından uzak-lıkların ve mesafelerin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

5. **Famusovizm,** Griboyedov'un «The Folly of Belng Wise (1824)» adlı oyununun kahra-manı Famusov'dan türetilmiş bir deyim. Bu piyeste Moskova yüksek sosyetesi, gerçekci bir tutumla alaya alınır

6. Troçkl burada Tolstoy'un sanat hakkın-daki görüşlerini ve bunların Buharin tara-fından yorumlanışını tartışmaktadır.

7. Çeşitli tabakalar veya sosyal gruplar arasındaki ilişkiler.

8. **Gleb Uspenski** (1840-1902) 1870-1880 yılları arasındaki köylü hayatını anlatan rus hikâyecisi.

9. **Kapik,** rus parası. Rublenin yüzde biri.

10. Çarlık hükümetinin Fransızlardan aldığı borçlarla ilgili Fransız-Sovyet görüşmelerine değinilmektedir.

Rakovski, Kristian (1873-1942), Dobrucalı zengin bir mülk sahibinin oğlu. İlk devrimci konuşmasını, 16 yaşındayken bir kilisede yaptı. Kendi ülkesinde hiçbir okula alınmadığı için tıp öğrenimini Monpellier'de yaptı, «Adam öldürmenin ve soysuzlaşmanın sebebleri» hakkında bir tez hazırladı. 1893'de Bulgar sosyalistleri adına katıldığı II. Enternasyonal Kongresi'nde Plehanov'un etkisinde kaldı, Jules Guesde ve Rosa Luxemburg'la ilişki kurdu. Sosyalist faaliyetlerinden dolayı Almanya'dan çıkarıldı. Lenin'in çıkardığı Iskra'da, sonra da Troçki'nin **Pravda**'sında Kristian İnsarov takma adıyla yazılar yazdı. Birkaç kere sınırdışı edildiği Romanya'da milletvekili oldu, Sosyal Demokrat Parti'nin yöneticiliğini yaptı ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde parti gazetesine başyazılar yazdı. Balkan ülkeleri arasında bir sosyalist federasyon kurulması fikrini ortaya attı. 1913'den sonra Troçki ile yakın ilişki kurdu. Savaş boyun-

ca bir enternasyonalist olarak, millî savunma taraftarı Fransız sosyalistleriyle polemiğe girdi. **Noşe Slovo**'da yazılar yazdı. Zimmerwald konferansına delege olarak katıldı. Romanya'ya dönüşünde tutuklandı. Devrim patlak verince serbest bırakıldı. Bolşevik Partisine girdi. 1919'dan 1923'e kadar Ukrayna Halk Komiserleri Konseyi'nin başkanlığını yaptı. 1923-25 yılları arasında Merkez Komitesi üyesi oldu. Stalin'in Rustlaştırma politikasına karşı mücadele etti. XIII. Kongre'de ona karşı çıkan birkaç kişiden biri de Rakovski idi. 1927'de Merkez Komitesi'nden atıldı. Ukrayna'da Birleşmiş Muhalefet taraftarlarına katıldı. XV. Kongre'de Troçki'nin çevresinde toplanan muhaliflerin sözcülüğünü yaptı. Joffe'nin mezarı başında yaptığı bir konuşmadan dolayı Barnul'a, Kazakistan'a sürüldü. Orada Muhalefet'in yöneticiliğini yaptı. Sürgünden kaçarken tutuklandığı söylentileri dolaştı. 1934'de savaş tehlikesini ileri sürerek Muhalefet'i suçladı. Bir süre sonra da tutuklandı. Üçüncü Moskova duruşmasında hapse mahkûm edilen Rakovski, bitkin bir ihtiyar haline gelmişti. Rakovski'nin önemli eserlerinden başlıcaları şunlardır: **Doğu'da Rusya. Metternich ve Devrim. Fransız** ve **Romen Sosyalistleri Arasında Tartışmalar.** 1928 - 1930 yılları arasında yayınlanan siyasî yazılarının en ünlüleri **İktidarın Profesyonel Tehlikeleri** ve **XVI. Kongre'ye Muhalefet Bildirisi**'dir. İlk sürgün yıllarında Saint - Simon ve ütopik sosyalistler hakkında gi-

riştiği büyük bir çalışmaya Rus Gizli Polisi el koymuştur.

Otto Bauer (1881 - 1938), Birinci Dünya Savaşından sonra Avusturya Sosyal Demokrasisi'nin lideri. Avustro - Marksizm'in baş teorisyeni.

11. Troçki burada, 1923'de kurulmuş olan **Toprak ve Millet Ligası**'na değiniyor.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ VEYA SUNUŞ 5

BÖLÜM I

Yalnız politikayla olmaz 12
Töreler ve yaşama tarzı 25
Vodka, din ve sinema 32
Eski aileden yeni aileye 38
Aile ve tören 49
Güncel ilişkilerin düzgün akışı için 53
Aydınlığı konuşmak 58
Gerici bürokrasiye karşı ilericilik 64
Nasıl başlayalım 76
Ufak tefek şeylere dikkat 85
Kızılordu'da sen ve siz 90
Tatarca baskıya önsöz 92
Ailede ağustos 93

BÖLÜM II

Eğitim ve kültür 109

Gençler ve ufak işler dönemi 113

Aydınlığın tohumu 123

Baştan savma iş yapmayın 124

Komünist eğitimin görevleri 125

Gazeteler ve okuyucuları 143

Büyük-küçük 155

Bibliyografya üzerine 161

Yüceltilecek insan hakkında birkaç söz 162

Leninizm ve kitaplık çalışması 172

İşçi muhabirlerin kültürdeki rolü 197

Stenografi hakkında 227

İşçi muhabirlerin yeni görevleri 229

Eğitimde özgürlük 240

BÖLÜM III

Bilim ve teknoloji 245

Diyalektik materyalizm ve bilim 255

Kültür ve sosyalizm 283

Radyo, bilim, teknoloji ve toplum 314

BÖLÜM IV

Gençlik safları dolduruyor 335

Hayatın temeli çalışmak 337

Teoriye dikkat 339

Kapitalist gelişme eğrisi 343
Gençler siyaset öğrenin 353
Leninizm ve işçi kulüpleri 363
Sanat ve felsefe alanlarında parti.
Diyalektik materyalizmin alfebesi
Troçki'nin kısa biyografisi
Notlar

35 lira